

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ГАРАЩАК НАЗАРІЙ ІГОРОВИЧ

УДК 711.4; 711.557; 712.2; 725.515.

ДИСЕРТАЦІЯ
АРХІТЕКТУРНО-ЛАНДШАФТНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ
ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ БАЛЬНЕОЛОГІЧНИХ КУРОРТНИХ ПОСЕЛЕНЬ
ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

191 - Архітектура та містобудування

19 - Архітектура та будівництво

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Н.І. Гаращак

Науковий керівник:

Габрель Микола Михайлович,
доктор технічних наук, професор.

АНОТАЦІЯ

Гарашак Н. І. Архітектурно-ландшафтні трансформації та шляхи розвитку бальнеологічних курортних поселень Західного регіону України. - Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 191 - Архітектура та містобудування. - Національний університет «Львівська політехніка», Міністерства освіти і науки України, Львів, 2025.

Дисертацію присвячено дослідженню особливостей архітектурних рішень та закономірностей архітектурно-ландшафтних трансформацій бальнеологічних курортних поселень Західного регіону України, а також прогнозуванню шляхів їх розвитку. Актуальність роботи обумовлена необхідністю у модернізації існуючої інфраструктури бальнеологічних курортних поселень, потребою у збереженні природних ресурсів, потенціалом для економічного розвитку Західного регіону України та необхідністю розширення теоретичної бази для взаємодії природних та антропогенних елементів просторів бальнеологічних курортних поселень України в сучасних умовах.

У розділі I **«Огляд стану досліджень архітектури та архітектурно-просторових трансформацій курортних поселень на базі бальнеологічних ресурсів»** встановлено поняттійно-категорійний апарат дослідження, проаналізовано існуючу наукову базу теоретичних досліджень даної тематики, подано класифікацію об'єктів курортно-рекреаційної сфери та структурно-логічну модель курортного поселення, здійснено аналіз світового та вітчизняного досвіду архітектурно-ландшафтної організації простору бальнеологічних курортів і обґрунтовано методичний інструментарій для дослідження архітектурно-просторових рішень та трансформацій у зоні бальнеологічних курортних поселень.

У підрозділі 1.1 **«Поняттійно-категорійний апарат та стан дослідження»** визначено поняття бальнеологічного курортного поселення як спеціалізованої території, призначеної для лікування та оздоровлення за допомогою природних водних ресурсів та забезпеченої необхідною інфраструктурою для функціонування. Бальнеологічне курортне поселення розглядається як система, що складається з

природної та соціально-економічної компонент. Існуючі дослідження систематизовано за основними напрямками вивчення теми, що охоплюють архітектурні, урбаністичні, економічні, соціальні аспекти. Встановлено, що зростаюча кількість невирішених проблем сучасності вимагає нового теоретико-методологічного підходу до проектування бальнеологічних комплексів і визначення шляхів їх ефективного розвитку.

У підрозділі 1.2. **«Класифікація об'єктів курортно-рекреаційної сфери та структурно-логічна модель курортних поселень»** розглянуто основні види та функції курортів у відповідності до нормативно-правового забезпечення регулювання розвитку санаторно-курортних закладів в Україні, а також основні бальнеологічні природні ресурси та їх особливості. Структурно-логічна модель курортних поселень визначена державними будівельними нормами та враховує основні функціональні зони: 1) курортну; 2) рекреаційну; 3) сельбищну; 4) комунально-складську; 5) зону інженерної інфраструктури; 6) зону транспортної інфраструктури.

Підрозділ 1.3. **«Світовий та вітчизняний досвід архітектурно-ландшафтної організації простору бальнеологічного курорту»** присвячено дослідженню формування сучасних бальнеологічних курортів у різних ситуаційних контекстах. Найвідоміші європейські курорти демонструють використання природних ресурсів для створення унікальної та частково самодостатньої інфраструктури. До такої інфраструктури входять комплекси будівель і просторів для лікування мінеральними водами, об'єкти для тимчасового проживання, спортивно-оздоровчі заклади, культурно-розважальні об'єкти, заклади громадського харчування та транспортна інфраструктура. Натомість переважна більшість об'єктів бальнеологічного лікування та оздоровлення в Україні не відповідають сучасним вимогам і не використовують свій потенціал та ресурси належним чином. Архітектура споруджених за останні роки об'єктів здебільшого невиразна, а функціональне наповнення не забезпечує повноцінного бальнеологічного лікування.

У підрозділі 1.4. **«Методи дослідження архітектурно-просторових рішень та трансформацій у зоні бальнеологічних курортних поселень»** визначено

поетапність дослідження та розроблено методичний інструментарій, який поєднує загальнонаукові та спеціальні методи у відповідності до поставлених завдань. Серед спеціальних методів дослідження у дисертаційній роботі використано натурні обстеження та фотофіксації, картографічний метод, багатофакторний аналіз, історико-культурний аналіз, містобудівний аналіз, архітектурно-типологічний аналіз.

У II розділі **«Передумови та фактори, що впливають на формування архітектури і трансформації курортних поселень»** визначено та проаналізовано умови, що впливають на формування та розвиток просторів бальнеологічних курортів Західного регіону України. Розглянуто історичні передумови, природно-ландшафтні умови, соціально-економічні фактори, а також функціонально-технологічні особливості формування архітектури курортних поселень, що розвинулись на основі мінеральних водних ресурсів.

У підрозділі 2.1. **«Історичні передумови та генеза курортних поселень, що розвинулись на основі водних ресурсів»** виділено основні історичні періоди розвитку бальнеологічних курортних поселень. Кожен із них вирізняється особливостями організації, регіонами поширення, функціональними завданнями та формами рекреаційної діяльності. Історичними передумовами розвитку бальнеологічних курортних поселень визначено природні ресурси, попит на оздоровлення, економічний стан країни, політичний режим, стан інфраструктури, науково-теоретичну базу. Аналіз генези бальнеологічних курортів Західного регіону України підтверджує важливість історичних просторів та об'єктів, що збереглися на цих територіях.

У підрозділі 2.2. **«Природно-ландшафтні умови формування бальнеологічних курортів»** розглянуто геоморфологічні, гідрологічні, кліматичні та фітоландшафтні умови. Вони визначають якість та ефективність лікувальних процедур, а також привабливість курорту для відвідувачів. Мінеральні води курортів Західного регіону України відзначаються різноманітністю та унікальними властивостями, хоча деякі з них подібні між собою. Досліджені курорти мають значні запаси мінеральних вод, що свідчить про їхній потенціал для подальшого розвитку.

Підрозділ 2.3. «**Соціально-економічні фактори розвитку бальнеологічних курортів**» демонструє аналіз соціальних, економічних та культурно-духовних факторів впливу на бальнеологічні курортні поселення Західного регіону України. Вони визначають як можливості для зростання, так і виклики, з якими можуть стикнутися курортні поселення. Соціальні чинники включають демографічну структуру населення, освітній рівень населення та забезпечення трудовими ресурсами для обслуговування і розвитку курортної інфраструктури. Економічні фактори, такі як інвестиційний клімат, доступ до фінансових ресурсів та державна підтримка, впливають на здатність курортів адаптуватися до змін ринкових умов і впроваджувати нові технології та послуги. Важливим є також потік туристів, який впливає на економічний стан і популярність курортів. Економіка всіх курортів України зіштовхнулася з новими викликами через повномасштабне вторгнення. Культурно-духовні чинники враховують культурний історичний спадок курортів, що значно впливає на їхню привабливість для туристів.

У підрозділі 2.4. «**Функціонально-технологічні властивості та особливості архітектури бальнеологічних курортних поселень**» проаналізовано просторову організацію поселень, технологічні характеристики та архітектурно-художній образ бальнеологічних курортів Західного регіону України. Аналіз показав, що їхня просторова організація впливає на подальші архітектурно-ландшафтні зміни. Історичний вигляд курортів формують будівлі XIX–XX століть, що комбінують елементи місцевої народної архітектури з європейськими стилями, такими як сецесія, модерн та неокласицизм. Значна частина цієї спадщини потребує збереження та реставрації. Санаторії та лікувальні комплекси збудовані в міжвоєнний період та після Другої світової війни, виконані в стилях функціоналізму та модернізму, більшість з них потребує модернізації. Курортні парки, що є важливими елементами художнього образу курортів, підкреслюють природні особливості місцевості, проте багато з них наразі занедбані.

Розділ III «**Особливості архітектурно-просторових рішень об'єктів та трансформація курортних поселень на основі бальнеологічних ресурсів**» містить детальні дослідження вибраних курортних поселень Західного регіону України, а

саме Великого Любіня, Немирова, Моршина, Трускавця, Східниці та Брюховичів. Аналіз здійснено на трьох рівнях: містобудівному рівні, рівні архітектурних об'єктів та рівні елементів курортної інфраструктури. На основі оцінки результатів дослідження виявлено закономірності трансформування простору бальнеологічних курортів Західного регіону України.

У підрозділі 3.1. **«Дослідження вибраних поселень Західного регіону України»** проведено аналіз бальнеологічних курортів Західного регіону України на містобудівному рівні. Вплив природних ландшафтів виявлено як визначальний для формування характеру забудови поселення, що включає житлові, рекреаційні та громадські зони. Основними проблемами визначено розосередженість курортних зон в структурі поселення, відсутність сучасної інфраструктури та громадських просторів у бальнеологічних курортних поселеннях Західного регіону України.

Підрозділ 3.2. **«Особливості архітектурних рішень об'єктів курортів Західного регіону України та умови їхньої реалізації»** містить аналіз 42 курортних архітектурних об'єктів у досліджуваних поселеннях Західного регіону України. Встановлено, що архітектура курортних будівель в основному характеризується радянським функціоналізмом з елементами історизму. Багато об'єктів занедбані та потребують реконструкції. На курортах Трускавець та Східниця активно розвивається сучасна курортна архітектура, що поєднує історичні та сучасні форми.

У підрозділі 3.3. **«Дослідження елементів курортної інфраструктури»** здійснено аналіз бюветів та курортних парків досліджуваних бальнеологічних курортних поселень Західного регіону України, що ключовими об'єктами на рівні елементів курортної інфраструктури. Встановлено, що вони відіграють не лише функціональну роль, але виступають символами курортів.

Підрозділ 3.4. **«Закономірності трансформування простору бальнеологічних курортів»** відображає закономірності як взаємозв'язки між куротною інфраструктурою та чинниками, що на неї впливають. Вони полягають у історичній багат шаровості простору; визначенню планувальної структури природними ресурсами; реакцією на зміни соціально-економічних умов; пріоритетності рекреаційної та громадської функцій у розвитку бальнеологічної інфраструктури;

символічності об'єктів курортної інфраструктури; необхідності модернізації курортної інфраструктури. Історична багатошаровість простору відображається у різноманітті архітектурних стилів та підходів до організації простору бальнеологічних курортів. Визначення планувальної структури природними ресурсами полягає у тому, що джерела мінеральних вод є центральними елементами планування бальнеологічних курортних поселень. Реакція на зміни соціально-економічних умов обумовлюється фактом занепаду курортної інфраструктури внаслідок економічних труднощів в Україні та попитом на бальнеолікування у соціумі. Аналіз досліджуваних курортних поселень виявив, що рекреаційна та громадська функції є основними для розвитку бальнеологічної інфраструктури. Символічність полягає у тому, що архітектурні об'єкти та елементи курортної інфраструктури є ключовими у формуванні образу бальнеологічних поселень. Необхідність модернізації курортної інфраструктури обумовлено занедбаністю значної кількості об'єктів у досліджуваних поселеннях.

У розділі IV **«Принципи, методи та практичні рекомендації впровадження положень дослідження в архітектурну теорію та практику»** обґрунтовано принципи розвитку бальнеологічних курортних поселень, вдосконалено методіку обґрунтування архітектурних рішень бальнеологічних об'єктів та комплексів та розроблено практичні рекомендації щодо застосування результатів дисертаційного дослідження в архітектурній практиці.

У підрозділі 4.1 **«Теоретичні основи та принципи розвитку бальнеологічних курортних поселень»** розглянуто концепцію сталого розвитку як основний напрям розвитку сучасних бальнеологічних курортних поселень, що дозволить раціонально використовувати їхні ресурси та створити сучасне, комфортне й привабливе середовище для відвідувачів. Принципи розвитку архітектури бальнеологічних курортних поселень полягають у їх автентичності, екологічності, адаптивності, функціональній цілісності, ідентичності та технологічності. Автентичність полягає у врахуванні різних історичних етапів розвитку курорту при внесенні змін в його просторову організацію та збереженні культурної спадщини при інтеграції нової забудови в існуюче середовище. Принцип екологічності передбачає раціональне

використання природних лікувальних ресурсів. Адаптивність проявляється в здатності сучасної архітектури реагувати на зміни чинників середовища. Принцип функціональної цілісності забезпечує узгодженість між основними функціональними зонами на різних ієрархічних рівнях. Принцип ідентичності полягає у підкресленні унікальності певних курортних об'єктів та елементів, що ідентифікують середовище та формують його туристичну привабливість. Технологічність є сучасною вимогою до якості курортних послуг, що передбачає модернізацію курортної інфраструктури з урахуванням новітніх технологій.

У підрозділі 4.2 **«Методика обґрунтування архітектурних рішень бальнеологічних об'єктів та комплексів»** наведено методологічний інструментарій для створення цілісної архітектурно-просторової моделі бальнеологічного об'єкта, що відповідатиме сучасним вимогам для лікування та оздоровлення відвідувачів. Методика передбачає такі етапи: 1) оцінка туристично-рекреаційного потенціалу території; 2) оцінка бальнеологічних ресурсів; 3) розробка ідеї та визначення загальної концепції бальнеологічного курорту; 4) визначення завдань; 5) детальний аналіз ділянки проектування; 6) розроблення проектної пропозиції; 7) прогнозування використання бальнеологічних ресурсів у відповідності до нормативних вимог.

У підрозділі 4.3. **«Практичні рекомендації та апробація результатів досліджень»** запропоновано низку практичних рекомендацій щодо розвитку досліджених бальнеологічних поселень Західного регіону України, які враховують виявлені недоліки кожного курорту. Вони стосуються модернізації застарілої інфраструктури курортів, забезпечення цілісності курортних зон, збереження природних ресурсів та історичної складової архітектурного середовища курортних поселень. Ефективність результатів дослідження підтверджено при їх апробації у проектних пропозиціях щодо розвитку архітектурно-просторової організації бальнеологічного курорту Моршин та проектної пропозиції санаторію у місті Хирів.

Ключові слова: бальнеологічний курорт, туристичні об'єкти, ландшафт, природоохоронні території, природний потенціал, урбанізоване середовище, територіальне планування, планування міст, планувальна структура, громадський

простір, житловий середовище, прибудинкова територія, соціопсихологічний комфорт, розвиток, ідентичність.

ABSTRACT

Harashchak N. I. Architectural and Landscape Transformations and Development Paths of Balneological Resort Settlements in the Western Region of Ukraine. - Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Philosophy (PhD) in specialty 191 «Architecture and urban planning». - Lviv Polytechnic National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2025.

The dissertation is dedicated to the study of the architectural solutions and patterns of architectural and landscape transformations in balneological resort settlements of the Western region of Ukraine, as well as the forecasting of their development paths. The relevance of the research is determined by the necessity of modernizing the existing infrastructure of balneological resort settlements, the need to preserve natural resources, the potential for economic development in the Western region of Ukraine, and the requirement to expand the theoretical foundation for the interaction between natural and anthropogenic elements in the spaces of balneological resort settlements under contemporary conditions.

In Chapter I, «**Review of the State of Research on the Architecture and Architectural-Spatial Transformations of Resort Settlements Based on Balneological Resources**», the conceptual and categorical framework of the research is established, the existing scientific base of theoretical studies on this topic is analyzed, a classification of resort and recreational objects is presented, and a structural-logical model of a resort settlement is developed. Additionally, a review of global and domestic experience in the architectural and landscape organization of balneological resort spaces is conducted, and methodological tools for studying architectural-spatial solutions and transformations in balneological resort settlement zones are substantiated.

Subsection 1.1, «**Conceptual and Categorical Apparatus and State of Research**», defines the concept of a balneological resort as a specialized area intended for treatment and rehabilitation using natural water resources and equipped with the necessary infrastructure

for its functioning. The balneological resort is considered a system comprising natural and socio-economic components. Existing studies are systematized according to the main directions of topic exploration, encompassing architectural, urban planning, economic, and social aspects. It is established that the growing number of unresolved contemporary issues necessitates a new theoretical and methodological approach to the design of balneological complexes and the determination of effective development strategies.

Subsection 1.2, «**Classification of Resort and Recreational Objects and the Structural-Logical Model of Resort Settlements**», examines the main types and functions of resorts in accordance with the regulatory and legal framework governing the development of sanatorium and resort institutions in Ukraine, as well as the primary balneological natural resources and their characteristics. The structural-logical model of resort settlements is defined by state building codes and considers the main functional zones: (1) resort, (2) recreational, (3) residential, (4) communal-warehouse, (5) engineering infrastructure, and (6) transport infrastructure.

Subsection 1.3, «**Global and Domestic Experience in the Architectural and Landscape Organization of Balneological Resort Spaces**», explores the formation of modern balneological resorts in different situational contexts. The most renowned European resorts demonstrate the use of natural resources to create unique and partially self-sufficient infrastructure. Such infrastructure includes complexes of buildings and spaces for mineral water treatment, temporary accommodation facilities, sports and wellness institutions, cultural and entertainment objects, public catering establishments, and transport infrastructure. In contrast, the majority of balneological treatment and wellness facilities in Ukraine fail to meet modern requirements and do not fully utilize their potential and resources. The architecture of facilities built in recent years is largely unremarkable, and their functional content does not provide comprehensive balneological treatment.

Subsection 1.4, «**Methods for Studying Architectural-Spatial Solutions and Transformations in the Zone of Balneological Resort Settlements**», outlines the step-by-step research methodology, integrating general scientific and specialized methods in accordance with the research objectives. The dissertation employs field surveys and

photographic documentation, cartographic methods, multifactor analysis, historical and cultural analysis, urban planning analysis, and architectural-typological analysis.

Chapter II, «**Prerequisites and Factors Influencing the Formation of the Architecture and Transformations of Resort Settlements**», identifies and analyzes the conditions affecting the formation and development of balneological resort spaces in the Western region of Ukraine. It examines historical prerequisites, natural and landscape conditions, socio-economic factors, as well as the functional and technological features of resort settlement architecture developed based on mineral water resources.

Subsection 2.1, «**Historical Prerequisites and Genesis of Resort Settlements Developed Based on Water Resources**», identifies the main historical periods of balneological resort settlement development, each distinguished by specific organizational features, regional prevalence, functional tasks, and forms of recreational activities. The historical prerequisites for the development of balneological resort settlements include natural resources, the demand for health improvement, the economic state of the country, the political regime, the state of infrastructure, and the scientific and theoretical base. The analysis of the genesis of balneological resorts in the Western region of Ukraine confirms the significance of historical spaces and preserved objects in these territories.

Subsection 2.2, «**Natural and Landscape Conditions for the Formation of Balneological Resorts**», examines geomorphological, hydrological, climatic, and phytolandscape conditions that determine the quality and effectiveness of treatment procedures and the attractiveness of resorts to visitors. The mineral waters of the Western region's resorts are characterized by diversity and unique properties, although some have similar compositions. The studied resorts possess significant reserves of mineral waters, indicating their potential for further development.

Subsection 2.3, «**Socio-Economic Factors in the Development of Balneological Resorts**», analyzes the social, economic, and cultural-spiritual factors influencing the balneological resorts of the Western region of Ukraine. These factors define both growth opportunities and challenges faced by the resorts. Social factors include the demographic structure, education level, and workforce availability for servicing and developing resort infrastructure. Economic factors, such as the investment climate, access to financial

resources, and state support, affect the resorts' ability to adapt to market conditions and implement new technologies and services. The economic landscape of Ukrainian resorts has faced new challenges due to the full-scale invasion. Cultural-spiritual factors account for the resorts' historical heritage, significantly influencing their attractiveness to tourists.

Subsection 2.4, «**Functional-Technological Properties and Features of the Architecture of Balneological Resort Settlements**», analyzes the spatial organization, technological characteristics, and architectural-artistic image of balneological resorts in the Western region of Ukraine. The analysis demonstrates that their spatial organization affects subsequent architectural and landscape transformations. The historical appearance of resorts is shaped by 19th–20th-century buildings combining elements of local vernacular architecture with European styles such as Art Nouveau, Secession, and Neoclassicism. Much of this heritage requires preservation and restoration. Sanatoriums and treatment complexes built in the interwar period and post-World War II era, primarily in Functionalist and Modernist styles, require modernization. Resort parks, vital components of the resorts' artistic image, emphasize the natural characteristics of the area, though many are currently neglected.

Chapter III, «**Features of Architectural-Spatial Solutions of Objects and Transformation of Resort Settlements Based on Balneological Resources**», presents detailed studies of selected settlements in the Western region of Ukraine: Velykyi Liubin, Nemyriv, Morshyn, Truskavets, Skhidnytsia, and Briukhovychi. The analysis is conducted on three levels: urban planning, architectural objects, and elements of resort infrastructure. Based on the research findings, transformation patterns of balneological resort spaces in the Western region of Ukraine are identified.

Subsection 3.1, «**Study of Selected Settlements in the Western Region of Ukraine**», analyzes balneological resorts at the urban planning level. Natural landscapes are found to be a defining factor in settlement development, influencing residential, recreational, and public zones. The main challenges identified include the fragmentation of resort zones within settlements, the lack of modern infrastructure, and the absence of public spaces.

Subsection 3.2, «**Features of Architectural Solutions of Resort Objects in the Western Region of Ukraine and Conditions for Their Implementation**», examines 42 architectural objects in the studied settlements. It is established that resort architecture is primarily characterized by Soviet Functionalism with elements of Historicism. Many objects are abandoned and require renovation. In Truskavets and Skhidnytsia, modern resort architecture actively integrates historical and contemporary forms.

In Subsection 3.3, «**Study of Elements of Resort Infrastructure**», an analysis is conducted on the mineral water pavilions and resort parks of the investigated balneological resort settlements in the Western region of Ukraine. These elements serve as key components of resort infrastructure. It has been established that they play not only a functional role but also act as symbolic landmarks of the resorts.

Subsection 3.4, «**Patterns of Spatial Transformation of Balneological Resorts**», reflects the regularities in the interrelationships between resort infrastructure and the factors influencing it. These include the historical stratification of space; the determination of spatial planning structures by natural resources; responses to changes in socio-economic conditions; the priority of recreational and public functions in the development of balneological infrastructure; the symbolic significance of resort infrastructure objects; and the necessity for modernization of resort infrastructure. The historical stratification of space is manifested in the diversity of architectural styles and approaches to organizing balneological resort spaces. The determination of spatial planning by natural resources is evident in the central role of mineral water sources in the planning structure of balneological resort settlements. The response to socio-economic changes is reflected in the decline of resort infrastructure due to economic difficulties in Ukraine and the sustained social demand for balneotherapy. An analysis of the studied resort settlements has revealed that recreational and public functions are fundamental to the development of balneological infrastructure. The symbolic significance of resort infrastructure lies in the fact that architectural objects and elements serve as key factors in shaping the identity of balneological settlements. The necessity for modernization arises from the deteriorated state of many infrastructure elements in the investigated settlements.

Chapter IV, «**Principles, Methods, and Practical Recommendations for Implementing Research Findings in Architectural Theory and Practice**», substantiates the principles of balneological resort settlement development, refines the methodology for justifying architectural solutions for balneological objects and complexes, and provides practical recommendations for applying the dissertation's findings in architectural practice.

Subsection 4.1, «**Theoretical Foundations and Principles of Balneological Resort Development**», examines the concept of sustainable development as the primary direction for the modern growth of balneological resorts. This approach enables the rational use of resources while creating a contemporary, comfortable, and attractive environment for visitors. The principles of balneological resort architecture development include authenticity, environmental sustainability, adaptability, functional integrity, identity, and technological advancement. Authenticity is reflected in the consideration of different historical stages of resort development when making spatial modifications and in the preservation of cultural heritage when integrating new buildings into the existing environment. The principle of environmental sustainability involves the rational use of natural therapeutic resources. Adaptability is characterized by the ability of modern architecture to respond to environmental changes. Functional integrity ensures coherence between key functional zones at various hierarchical levels. The principle of identity emphasizes the uniqueness of specific resort objects and elements that define the environment and enhance its tourism appeal. Technological advancement is a contemporary requirement for the quality of resort services, necessitating the modernization of resort infrastructure with the integration of advanced technologies.

Subsection 4.2, «**Methodology for Justifying Architectural Solutions for Balneological Objects and Complexes**», presents a methodological framework for developing a comprehensive architectural-spatial model of a balneological object that meets modern treatment and wellness requirements. The methodology includes the following stages: Assessment of the tourism and recreational potential of the area; Evaluation of balneological resources; Concept development and definition of the general resort vision; Identification of project objectives; Detailed site analysis; Development of a design

proposal; Forecasting the utilization of balneological resources in accordance with regulatory standards.

Subsection 4.3, «**Practical Recommendations and Validation of Research Findings**», provides a series of practical recommendations for the development of the investigated balneological settlements in the Western region of Ukraine, taking into account the identified deficiencies of each resort. These recommendations pertain to modernizing outdated resort infrastructure, ensuring the integrity of resort zones, preserving natural resources, and maintaining the historical character of the architectural environment in resort settlements. The effectiveness of the research findings has been confirmed through their validation in design proposals for the architectural-spatial development of the Morshyn balneological resort and a sanatorium project in the city of Khyriv.

Key words: balneological resort, tourist attractions, landscape, protected areas, natural potential, urbanized environment, territorial planning, urban planning, planning structure, public space, residential environment, adjacent territory, socio-psychological comfort, development, identity.

ПЕРЕЛІК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. **Гаращак, Н. І.** (2021). Бальнеологічний курорт Великого Любіня в історично-архітектурному й рекреаційному середовищі приміської зони Львова. *Містобудування та територіальне планування*, (78), 115-129. DOI: <https://doi.org/10.32347/2076-815x.2021.78.115-129>
2. **Гаращак, Н. І.** (2022). Архітектурно-культурні особливості бальнеологічного курорту Немирів: історичний аспект. *Містобудування та територіальне планування*, (81), 93-107. DOI: <https://doi.org/10.32347/2076-815x.2022.81.93-107>
3. **Гаращак, Н. І.** (2025). Генеза та архітектурно-просторові перспективи курорту Трускавець (в контексті задач оновлення генплану міста). *Просторовий розвиток*, (11), 39-59. DOI: [10.32347/2786-7269.2025.11.39-59](https://doi.org/10.32347/2786-7269.2025.11.39-59)

Стаття у науковому періодичному виданні іншої держави:

4. **Harashchak, N.** (2023). The historical architectural and cultural phenomenon of the Nemyry resort in Eastern Galichi. *Na Pograniczach. O historii i stosunkach kulturowych, Seria: Na Pograniczach Kultur i Narodow, Tom XX*, 87-99.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. **Гаращак, Н. І.** (2020). Історичні рекреаційні осередки в приміській зоні Львова. *Історичні пам'ятки Галичини. Матеріали VII краєзнавчої конференції*, 15-21.

6. **Гаращак, Н. І.** (2020). Ретроспектива і перспектива досліджень творчості «архітектурного скульптора» Леонардо Марконі. *Історичні пам'ятки Галичини. Матеріали VII краєзнавчої конференції*, 121-126.

7. **Гаращак, Н. І.** (2021). Сучасний стан, значення та роль бальнеологічного комплексу Великого Любіня у історично-рекреаційному середовищі в приміській зоні Львова. *Шляхи розвитку науки в сучасних кризових умовах: тези доп. II міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*, 219-223.

8. **Гаращак, Н. І.** (2023). Історичне архітектурно-культурне середовище бальнеологічного комплексу Великого Любіня: генеза, сьогодення, перспективи. *Матеріали I міжнародної науково-практичної конференції Таврійського національного університету до 160-ї річниці від дня народження в. І. Вернадського. Частина 1*, 213-217. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-302-9-54>

9. **Гаращак, Н. І.** (2025). Генеза архітектури бювету та ландшафтно-просторової структури парку бальнеологічного курорту Трускавець. Історичні пам'ятки Галичини. *Матеріали IX краєзнавчої конференції*.

ЗМІСТ

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК.....	19
ВСТУП.....	23
РОЗДІЛ І. ОГЛЯД СТАНУ ДОСЛІДЖЕНЬ АРХІТЕКТУРИ ТА АРХІТЕКТУРНО-ПРОСТОРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ КУРОРТНИХ ПОСЕЛЕНЬ СФОРМОВАНИХ НА БАЗІ БАЛЬНЕОЛОГІЧНИХ РЕСУРСІВ.....	28
1.1. Поняттійно-категорійний апарат та стан дослідження	28
1.2. Класифікація об'єктів курортно-рекреаційної сфери та структурно-логічна модель курортних поселень.....	36
1.3. Світовий та вітчизняний досвід архітектурно-ландшафтної організації простору бальнеологічного курорту.....	45
1.4. Методи дослідження архітектурно-просторових рішень та трансформацій у зоні бальнеологічних курортних поселень.....	61
Висновки до розділу І.....	74
РОЗДІЛ ІІ. ПЕРЕДУМОВИ ТА ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРИ І ТРАНСФОРМАЦІЇ КУРОРТНИХ ПОСЕЛЕНЬ.....	76
2.1. Історичні передумови та генеза курортних поселень, що розвинулись на основі водних ресурсів.....	76
2.2. Природно-ландшафтні умови формування бальнеологічних курортів.....	88
2.3. Соціально-економічні фактори розвитку бальнеологічних курортів	98
2.4. Функціонально-технологічні властивості та особливості архітектури бальнеологічних курортних поселень.....	110
Висновки до розділу ІІ.....	122
РОЗДІЛ ІІІ. ОСОБЛИВОСТІ АРХІТЕКТУРНО-ПРОСТОРОВИХ РІШЕНЬ ОБ'ЄКТІВ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ КУРОРТНИХ ПОСЕЛЕНЬ НА ОСНОВІ БАЛЬНЕОЛОГІЧНИХ РЕСУРСІВ	125
3.1. Дослідження вибраних поселень Західного регіону України.....	125

3.2. Особливості архітектурних рішень об'єктів курортів Західного регіону України та умови їхньої реалізації	137
3.3. Дослідження елементів курортної інфраструктури.....	150
3.4. Закономірності трансформування простору бальнеологічних курортів.....	157
Висновки до розділу III	164
РОЗДІЛ IV. ПРИНЦИПИ, МЕТОДИ ТА ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ ПОЛОЖЕНЬ ДОСЛІДЖЕННЯ В АРХІТЕКТУРНУ ТЕОРІЮ ТА ПРАКТИКУ	167
4.1. Теоретичні основи та принципи розвитку бальнеологічних курортних поселень	167
4.2. Методика обґрунтування архітектурних рішень бальнеологічних об'єктів та комплексів	176
4.3. Практичні рекомендації та апробація результатів досліджень.....	185
Висновки до розділу IV	195
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	197
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ.....	202
ДОДАТКИ.....	220

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Адаптація – процес пристосування системи до навколишнього середовища без втрати своєї ідентичності (Габрель, 2004).

Архітектурно-ландшафтна трансформація – це процес змін просторово-планувальної, функціональної та візуально-естетичної організації території, який передбачає взаємодію архітектурних об'єктів і природного середовища з метою формування гармонійного, екологічно збалансованого та культурно виразного середовища (Рубан, 2020).

Атрактивність – це властивість архітектурного середовища, що полягає у здатності привертати, утримувати та фокусувати увагу людини за рахунок поєднання естетичних, емоційно-психологічних, функціональних і символічних чинників. (Дида, 2012).

Бальнеологічне курортне поселення - це тип населеного пункту, просторово та функціонально організованого навколо природних лікувальних мінеральних вод, що використовуються у лікувально-профілактичних та оздоровчих цілях (Головатий, 2016).

Бальнеологічні ресурси – це природні лікувальні речовини, які використовуються для лікування та оздоровлення на курортах і в позакурортних умовах (Волошин, 2019).

Бальнеологія – наука, яка вивчає лікувальні властивості мінеральних вод і їх застосування у медицині (Аксентійчук, et al., 2005).

Бальнеотерапія - це метод лікування мінеральними водами, які природним чином утворюються в земних надрах та мають високу концентрацію газів, солей та інших корисних мінеральних речовин (Шестопапов, 2009).

Бювет (від фр. «пити») – спеціальна споруда біля виходу мінерального джерела на поверхню землі, призначена для організованого доступу до мінеральної води (Сичов, Коломієць & Болдирєв, 2015).

Екосистема – природний комплекс, компоненти якого взаємопов’язані між собою та утворюють цілісність (Головатий, 2016).

Ідентичність (від лат. «тотожність») – термін, що виражає ідею унікальності, спадковості (Черкес, 2008).

Інфраструктура – сукупність об’єктів та просторів, що забезпечують доступність з позиції доступу до певних ресурсів та можливостей їх транспортування. Вона зв’язує об’єкт (територію) в одне ціле (Габрель, 2004).

Курорт – місце з природними лікувальними властивостями (мінеральними джерелами, сприятливим кліматом, тощо), де є спеціалізовані установи для лікування, оздоровлення та відпочинку (Закон України «Про курорти»).

Курортна інфраструктура – система об’єктів та видів діяльності із надання курортних послуг, що сприяють зміцненню здоров’я населення, а також компонента соціальної інфраструктури, що забезпечується власною підсистемою допоміжних господарств (обслуговування, транспорт та ін.). Складовими курортної інфраструктури є: лікувально-профілактичні, культурно-побутові й розважальні установи, спортивні площадки тощо (Закон України «Про курорти»).

Курортний парк – спеціально облаштована територія для рекреації та лікування, що є частиною курорту (Закон України «Про курорти»).

Курортно-рекреаційний заклад - спеціалізований заклад короткочасного (щоденного, щотижневого) та тривалого розміщення людей, призначений для задоволення їхніх рекреаційних потреб (Закон України «Про курорти»).

Ландшафт – це просторово-цілісна система, що формується внаслідок взаємодії природних і антропогенних чинників та характеризується певною структурою, морфологією, динамікою та функціональними зв’язками між її компонентами (Панченко, 2015).

Лікувально-оздоровча місцевість - природна територія, багата на мінерали та термальні води, лікувальні грязі, озокерит, ропи лиманів та озер, кліматичні та інші

природні умови, що сприятливі для лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань (Закон України «Про курорти»).

Мінеральна вода – природна вода з підвищеним вмістом мінеральних речовин, що має лікувальні властивості (Матолич et al., 2003).

Рекреація – діяльність людини, що спрямована на відновлення її фізичних та психічних сил, що не пов'язана з виконанням трудових обов'язків та задоволенням обов'язкових побутових потреб (Смаль, 2010).

Пелоїдотерапія (грязелікування) - метод лікування, заснований на застосуванні лікувальної грязі і її препаратів (Волошин, 2019).

Приміська зона — територія, що прилягає до великого міста чи міської агломерації та перебуває в зоні його соціально-економічного впливу і має функціональні, транспортні та господарські зв'язки з містом (Покладок, 2021).

Ревіталізація історичних курортних поселень – відновлення занедбаних просторів курортних поселень шляхом їхньої реорганізації під культурні та туристичні (Бевз et al., 2008).

Санаторій (лічниця, оздоровниця) - лікувально-профілактичний заклад для лікування та оздоровлення за допомогою природних факторів у поєднанні з дієтотерапією, фізіотерапією тощо (Закон України «Про курорти»).

Санаторно-курортне лікування – це розділ медицини, що поєднує методи лікування та догляду за пацієнтами, як бальнеологію, фізіотерапію, нутріціологію, ЛФК та масаж. Усі процедури проводять в умовах курортної зони, перебування в якій позитивно впливає на стан людини, а також сприяє відновленню фізичних сил та психологічної рівноваги (Панченко, 2009).

СПА-курорт (SPA) – це рекреаційний заклад чи комплекс, що спеціалізується на оздоровчих процедурах з використанням природних лікувальних ресурсів, таких як мінеральні води, термальні джерела, лікувальні грязі (Смочко, Лужанська & Смочко, 2022). Відомі європейські СПА-курорти: Віші і Евіан (Франція), Абано Терме (Італія).

Сталий розвиток курортів – концепція гармонійного поєднання економічного, екологічного та соціального розвитку курортних територій (Панченко, 2021).

Термальна вода – підземна вода з температурою вище 20°C, що використовується для лікувальних процедур (Матолич et al., 2003).

Урбанізація території – процес зростання міст та підвищення їх ролі в житті суспільства (Посацький, 2010).

ВСТУП

Відомо, що близьке спілкування з природою, спокій та відпочинок сприяють збереженню психологічної рівноваги організму людини. Реалізація таких потреб виражається в перебуванні людей у спеціальних рекреаційних середовищах, що сформувалися в тому числі на основі бальнеологічних ресурсів.

Бальнеологічні курортні поселення є важливими центрами оздоровлення та рекреації, що відіграють значну роль у соціально-економічному розвитку регіонів. Західний регіон України славиться своїми природними ресурсами, зокрема мінеральними водами, які є основою для функціонування численних бальнеологічних курортів і поселень. Вони вважаються атракційними для оздоровлення та лікувально-профілактичних цілей, а з огляду на зміни кліматичних умов, соціально-економічні та культурні трансформації, а також зростаючий попит на оздоровчі послуги, постає нагальна потреба в дослідженні архітектурно-ландшафтних трансформацій та визначенні шляхів розвитку бальнеологічних курортних поселень регіону.

Актуальність дисертаційної роботи обумовлено:

- викликами сучасного способу життя, що створює потребу у лікувально-профілактичному відпочинку, яка особливо загострилась у зв'язку із повномасштабним вторгненням в Україну. Це створює необхідність у модернізації та розширенні існуючої інфраструктури бальнеологічних курортних поселень;

- потенціалом для просторового розвитку Західного регіону України є рекреаційні ресурси розвитку курортно-рекреаційної інфраструктури, що сприяє створенню нових робочих місць, залученню інвестицій та збільшенню туристичних потоків;

- умовою збереження та раціонального використання природних ресурсів Західного регіону України, що багатий на мінеральні води, є дослідження та впровадження екологічно орієнтованих підходів до розвитку бальнеологічних курортних поселень для забезпечення довгострокової привабливості та екологічної стійкості цих територій;

- необхідністю розширення теоретичної бази оптимізації взаємодій природних, соціальних та антропогенних компонентів простору, а також пошуку шляхів

функціонально-планувальної організації і розвитку архітектурних просторів бальнеологічних курортних поселень України в сучасних умовах.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами:

Тема дисертації узгоджується з програмними завданнями законів України «Про основи містобудування» (№2781-XII від 16.11.1992р.) та «Про регулювання містобудівної діяльності» (№3038-VI від 17.02.2011р.). Тема дисертаційного дослідження відповідає «Глобальним цілям сталого розвитку 2015–2030 рр.», ухваленими Організацією Об'єднаних Націй.

Робота виконана у відповідності до наукового напрямку кафедри архітектурного проектування Інституту архітектури та дизайну Національного університету «Львівська політехніка» — «Теоретично-практичні основи формування житлових і громадських будівель та споруд». Дисертаційне дослідження здійснено в рамках науково-дослідної роботи «Знання і цінності в методології обґрунтування архітектурних рішень об'єктів та формуванні середовища життєдіяльності» (№0125U000559).

Метою дослідження є визначення особливостей архітектурних рішень та закономірностей архітектурно-ландшафтних трансформацій бальнеологічних курортних поселень Західного регіону України, обґрунтування шляхів їх реорганізації та просторового розвитку.

Відповідно до сформульованої мети визначено **завдання дослідження**:

1. Уточнити понятійно-категорійний апарат дослідження та здійснити аналітичний огляд наукових праць щодо формування та трансформацій архітектури бальнеологічних курортних поселень.
2. Обґрунтувати структурно-логічну модель курортних поселень і проаналізувати світовий та вітчизняний досвід архітектурно-ландшафтної організації бальнеологічних курортів.
3. Визначити методи аналізу архітектурно-ландшафтних рішень та трансформацій простору бальнеологічних курортів та курортних поселень.
4. Розглянути передумови та фактори, що впливають на формування і розвиток архітектури бальнеологічних курортних поселень.

5. Встановити закономірності просторових трансформацій бальнеологічних курортів та курортних поселень Західного регіону України.

6. Обґрунтувати загальні принципи архітектурно-ландшафтних трансформацій та шляхів розвитку архітектури бальнеологічних курортних поселень.

7. Вдосконалити методи обґрунтування архітектурних рішень сучасних бальнеологічних об'єктів та розробити практичні рекомендації щодо впровадження положень дослідження в архітектурну практику.

Об'єкт дослідження: курортні поселення Західного регіону України, що розвинулися на основі бальнеологічних ресурсів, а саме – Великий Любінь, Немирів, Моршин, Трускавець, Східниця, Брюховичі.

Предмет дослідження: архітектурно-ландшафтні трансформації бальнеологічних курортних поселень Західного регіону України та шляхи їх просторового розвитку.

Межі дослідження: територіальні – Західний регіон України; хронологічні – друга половина XX - XXI століття.

Методи дослідження. Методична основа дисертаційної роботи включає сукупність загальнонаукових та спеціальних методів, спрямованих на об'єктивне дослідження бальнеологічних курортних поселень. Такий підхід дозволяє глибоко та всебічно дослідити об'єкт дослідження, виявити проблеми та розробити практичні рекомендації. Для вирішення поставлених завдань у роботі використано такі методи, як аналіз джерел, проектних матеріалів та статистичних джерел; метод картографічного аналізу та синтезу; натурні обстеження; системний аналіз; метод аналогій, узагальнення; факторний аналіз; метод формалізації та статистично-аналітичної обробки даних. Емпіричну основу дослідження сформовано за допомогою методу натурних обстежень та спостережень. Візуалізацію результатів дослідження здійснено завдяки методам графічного моделювання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному:

вперше:

- здійснено комплексний аналіз яскравих прикладів курортних бальнеологічних поселень Західного регіону України в період другої половини XX - XXI століття із врахуванням актуальних умов сьогодення;

- виявлено особливості архітектурно-ландшафтних рішень об'єктів та встановлено закономірності просторових трансформацій бальнеологічних курортних поселень Західного регіону України;

- обґрунтовано загальні принципи архітектурно-ландшафтної організації та розвитку бальнеологічних курортних поселень.

вдосконалено:

- теоретичну базу дослідження архітектурно-просторових процесів та шляхів розвитку бальнеологічних курортних поселень;

- методичний інструментарій обґрунтування архітектурно-ландшафтних рішень сучасних курортів на основі мінеральних водних ресурсів;

- вимоги до архітектурно-планувальних рішень нових бальнеологічних курортних об'єктів та комплексів;

подальший розвиток отримали:

- практичне застосування архітектурно-ландшафтних трансформацій в обґрунтуванні розвитку архітектури бальнеологічних курортних поселень інших регіонів України;

- методики та практичні рекомендації щодо архітектурних рішень для реформування бальнеологічних курортних просторів.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження можуть бути використані для розробки стратегій та програм розвитку бальнеологічних курортних поселень, спрямованих на підвищення їх конкурентоспроможності, покращення інфраструктури та забезпечення стійкого розвитку. Вони також можуть бути корисними для архітекторів, фахівців у галузі туризму та оздоровлення, а також для органів місцевого самоврядування. Результати дослідження також можуть використовуватись у навчальному процесі для студентів базового напрямку підготовки 191 «Архітектура та містобудування», зокрема методика обґрунтування

архітектурних рішень та практичні рекомендації щодо проектування бальнеологічних об'єктів та комплексів.

Особистий внесок здобувача. Усі результати, отримані в процесі виконання дисертаційного дослідження, отримані здобувачем особисто.

Апробація результатів роботи. Основні положення та результати теоретичних та експериментальних досліджень дисертації висвітлено на чотирьох наукових конференціях: дві доповіді на «Історичні пам'ятки Галичини» (Львів, 13 березня 2020 р.), «Шляхи розвитку науки в сучасних кризових умовах» (Дніпро, 3-4 червня 2021 р.), «І міжнародна науково-практична конференція Таврійського національного університету до 160-ї річниці від дня народження В. І. Вернадського» (Київ, 16-17 березня 2023 р.), «Історичні пам'ятки Галичини. IX краєзнавча конференція» (Львів, 16 травня 2025 р.).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження висвітлено у 9 наукових публікаціях. Серед них: 3 - у фахових виданнях України; 1 - у науковому періодичному виданні іншої держави; 5 - тези доповідей на наукових конференціях.

Структура та обсяг роботи. Дисертаційна робота складається із анотації, вступу, термінологічного словника, чотирьох розділів досліджень із висновками, загальних висновків, списку використаних джерел (192 найменування) та додатків. Загальний обсяг роботи становить 232 сторінки: з них 148 сторінок основного тексту, 53 сторінки графоаналітичного матеріалу (рисунки і таблиці), 18 сторінок зі списком використаних джерел та 13 сторінок із 4 додатками.

РОЗДІЛ І. ОГЛЯД СТАНУ ДОСЛІДЖЕНЬ АРХІТЕКТУРИ ТА АРХІТЕКТУРНО-ПРОСТОРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ КУРОРТНИХ ПОСЕЛЕНЬ СФОРМОВАНИХ НА БАЗІ БАЛЬНЕОЛОГІЧНИХ РЕСУРСІВ

1.1. Поняттійно-категорійний апарат та стан дослідження.

У сучасному світі спостерігається значне зростання наукового інтересу до рекреаційних осередків. За останні роки в Україні рекреація в умовах воєнних випробувань та боротьби проти російських окупантів є вкрай важливою для лікування та оздоровлення і виступає важливою складовою життя людини. *Рекреація* - це діяльність людини, що спрямовується на відновлення фізичних і психічних сил та не пов'язана з її трудовими чи побутовими обов'язками (Смаль, 2010).

Рекреація пов'язана з природними ресурсами регіону і є «середовищем, що включає культурні цінності, відіграє особливе значення в житті та розвитку людини, пов'язується з ототожненням людини із цим середовищем, тяглістю культурних процесів, культурною спадщиною, та визначається важливим критерієм якості життя» (Габрель, 2016, с.12). Наявність, кількість та різноманітність рекреаційних ресурсів визначають рекреаційний потенціал досліджуваної території.

Рекреаційні території та об'єкти є привабливими для відвідування, лікування й відпочинку завдяки своїм природним ресурсам, а також історичним та архітектурним особливостям. Майстро С. та Домбровська С. (2017) у своїй монографії зазначають, що розташування і організація рекреаційної системи визначаються унікальністю природно-ландшафтних характеристик території, архітектурно-естетичними характеристиками простору, історичними, культурно-етнографічними й іншими особливостями. Зазвичай вони є природними комплексами, що зберегли свої унікальні характеристики та мають лікувально-оздоровчі ознаки, а також матеріальні об'єкти, на кшталт пам'яток історії, містобудування та архітектури, заповідників тощо. Рекреаційні властивості надають нові можливості для розвитку цілого регіону.

Рекреації притаманні риси динамічності і високої прибутковості, вони є «невід'ємною складовою світового ринку та займають друге місце у світовій економіці після комп'ютерної та електронної промисловості, випередивши такі галузі, як нафтопереробна й автомобілебудівна» (Рудницький, 2018, с.100). В цьому

полягає беззаперечно актуальність дослідження трансформацій та розвитку рекреаційних просторів.

Варто зауважити, що «...рекреаційна сфера є об'єктом багаторівневої правової регуляції» (Майстро & Домбровська, 2017, с.14), де «особливе місце посеред природних ресурсів займає природно-заповідний фонд, тобто природні комплекси й об'єкти, що мають особливу природно-охоронну, наукову, естетичну, рекреаційну тощо цінність» (Габрель, 2014, с.198). Якщо ліс називають своєрідними «легенями планети» і «регулятором клімату», що забезпечує цілісність водо- та ґрунтозахисного середовища і є найдосконалішим місцем для рекреації, то пам'ятки архітектури є найбільшою цінністю краю.

Рекреаційна територія приміської зони, визначена в Законі України «Про регулювання містобудівної діяльності», описується як «територія, яка забезпечує просторовий та соціально-економічний розвиток міста». Її варто розглядати як відкриту систему, де переплітаються соціальні, економічні та архітектурно-урбаністичні процеси. Зі збільшенням відстані від міста-центру рекреаційна приміська зона стає більш автономною.

Відповідно до українського законодавства (Закон України «Про курорти»), **лікувально-оздоровча місцевість** визначається як природна територія, багата на мінеральні та термальні води, лікувальні грязі, озокерит, ропу лиманів і озер, кліматичні та інші природні умови, що є сприятливими для лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань. **Курорт** - це освоєна природна територія на землях із оздоровчим призначенням, де наявні природні лікувальні ресурси. На цій території розташовуються відповідні спеціалізовані будівлі, споруди та об'єкти інфраструктури. Курорт використовується підлягає особливій охороні. Рішення про надання природній території статусу курортної приймається на підставі наявності на ній природних лікувальних ресурсів та необхідної інфраструктури для їх експлуатації і організації медичного лікування.

Нормативно-правове забезпечення регулювання розвитку санаторно-курортних закладів в Україні наведено на рис.1.1.1. Державна політика у сфері курортної справи

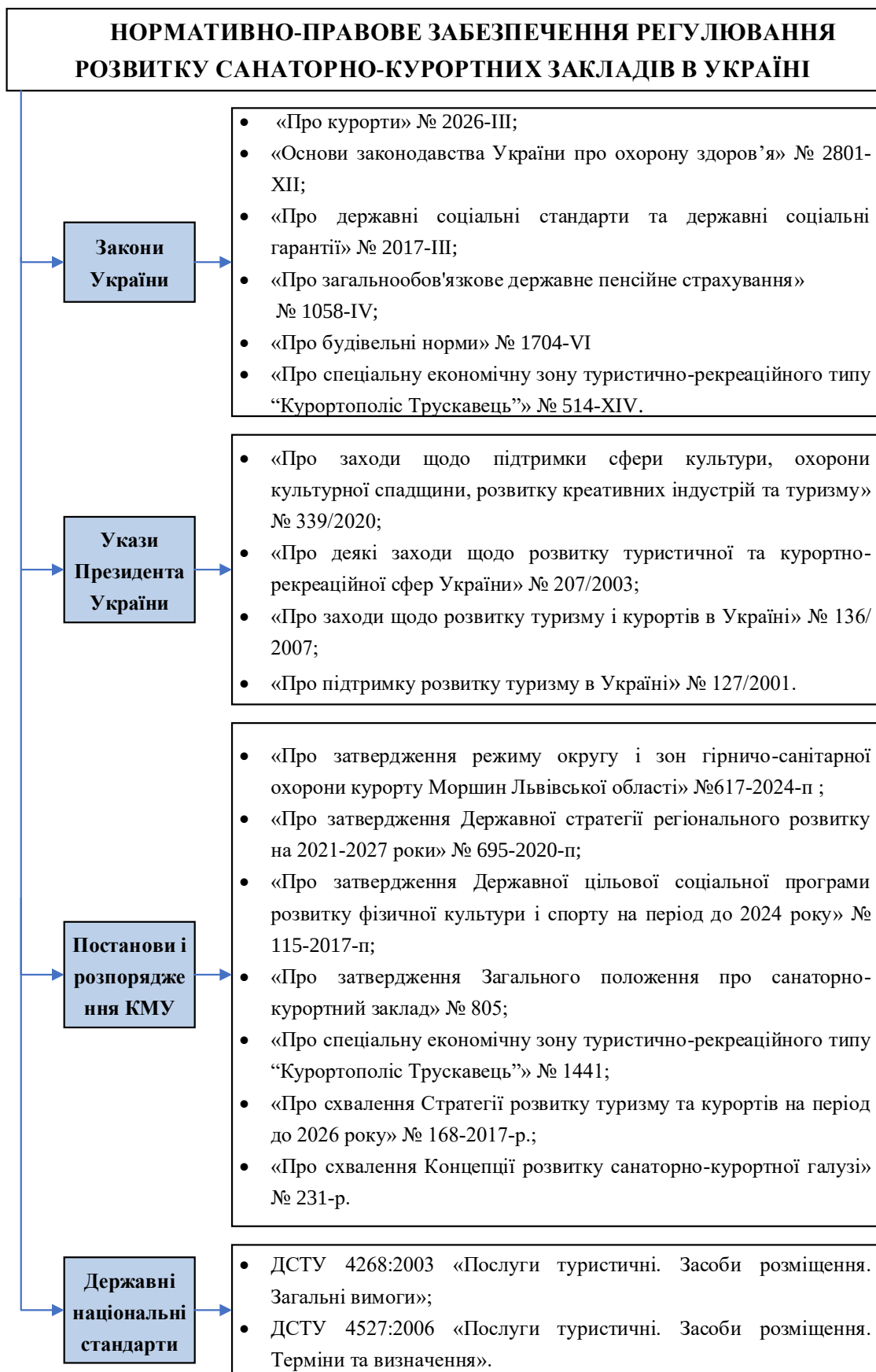

Рис.1.1.1. Нормативно-правове забезпечення регулювання розвитку санаторно-курортних закладів в Україні (рисунок автора).

в Україні визначається Законом України «Про курорти» і ґрунтується на наступних принципах:

- регулювання умов і визначення порядку функціонування курортів на законодавчому рівні;
- доступність курортно-санаторного лікування для усіх громадян, зокрема для людей з інвалідністю, ветеранів війни та праці, учасників бойових дій, постраждалих внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, хворих на туберкульоз, людей із травмами та захворюваннями спинного мозку і хребта, дітей, жінок репродуктивного віку з гінекологічними захворюваннями;
- врахування потреб населення щодо конкретних видів курортних послуг при розробленні загальнодержавних та місцевих програм для розвитку курортів;
- раціональне використання природних лікувальних ресурсів із належною охороною;
- сприяння розвитку курортної сфери України у високоякісну та конкурентоспроможну галузь економіки держави.

Бальнеологічне курортне поселення – це тип населеного пункту, просторово та функціонально організованого навколо природних лікувальних мінеральних вод, що використовуються у лікувально-профілактичних та оздоровчих цілях (Головатий, 2016). Вони включають спеціалізовані будівлі та споруди з інфраструктурою для їхньої експлуатації. Курортні території підлягають особливій охороні з обмеженням діяльності, що негативно впливає на природні лікувальні властивості. Поняття бальнеологічного курортного поселення можна розглядати як систему, що складається з основних компонентів: природної (абіотичної і біотичної) та антропогенної (архітектурне середовище). Важливим є забезпечення динамічної рівноваги між цими компонентами.

Бальнеологічні ресурси – це природні лікувальні речовини, що використовуються для лікування та оздоровлення на курортах, а також в позакурортних умовах (Волошин, 2019). До бальнеологічних ресурсів належать лікувальні мінеральні води. До бальнеології помилково зараховують пелоїдотерапію або фанготерапію (лікувальні грязі та грязелікування). Однак основні ресурси, що

використовуються в бальнеолікуванні і визначають спеціалізацію санаторно-курортних закладів як бальнеологічних, включають питні та купальні води. Також вони підсилюються лікувальним кліматом, природними водоймами та ландшафтами, які сприяють оздоровленню та відновленню здоров'я після травм чи захворювань.

Рекреаційні зони та комплекси є об'єктами вивчення у багатьох наукових працях. Дослідження щодо формування архітектурного середовища курортів, зокрема бальнеологічних, вимагає комплексного аналізу багатьох аспектів, включаючи природно-ландшафтні, історичні, функціонально-технологічні та соціально-економічні. Оскільки на території України досить поширеними є бальнеологічні ресурси, то їхньому вивченню приділено багато уваги. Існує навіть окремий Український НДІ медичної реабілітації та курортології у м. Одеса, який є найстарішим науково-дослідним інститутом у цій галузі і займається дослідженням бальнеологічних ресурсів. Він вивчає механізми дії, безпечність та якість цих ресурсів, проводить медично-біологічну оцінку щодо використання мінеральних вод у лікувальних процедурах, а також займається кадаструванням лікувальних ресурсів України.

Існуючі дослідження, що стосуються теми рекреації, зокрема бальнеологічних курортних поселень, систематизовано та охарактеризовано за основними напрямками вивчення даної тематики (рис.1.1.2).

Серед іноземних дослідників, що вивчали проблеми рекреаційних територій в контексті міста, можна виділити роботи П. Бурд'є (Bourdieu, 1979), Й. Гела (Гел, 2018), Дж. Джейкобса (Jacobs, 1961), А. Лефевра (Lefebvre, 1992), Л. Мамфорда (Mumford, 1968), Р. Флориди (Флорида, 2019). Містобудівні процеси і взаємодію малих міст з вищими територіальними системами досліджував Е. Блейклі (2002).

В Україні рекреаційні проблеми міст досліджують такі науковці, як Дьомін М. М. & Вяткін К. І. (2021), Габрель М. М. (2004), Ключніченко Є. Є. (2017), Панченко Т. Ф. (2015), Плешкановська А. М. & Савченко О. Д. (2019), Тімохін В. О. (2003). Зміни в сільській місцевості, на рекреаційних територіях приміської зони в нових умовах в контексті субурбанізації і відносин Львова з прилеглими територіями досліджують Габрель М. М. (2014), Мазур Т. М. & Король Є. І. (2017).

Рис.1.1.2. Стан дослідженості архітектури бальнеологічних курортів (рисунок автора).

Проблеми архітектурно-рекреаційної сфери та перспективи її розвитку досліджували Богатюк І. Г. (2011), Герасименко В. Г. (2016), Домбровська С. Н., Білотіл О. М. & Помаза-Пономаренко А. Л. (2016). Архітектурно-планувальні трансформації рекреаційних систем приміських зон великих міст висвітлено у дисертації Покладок О. В. (2021). Пошуком нових архітектурних форм рекреаційних об'єктів займалась Моркляник О. І. (2013).

Особливості державного управління у сфері рекреаційного туризму досліджують Майстро С. В. & Домбровська С. М. (2017), Гуменюк В. В. (2016), Гудзь П. В. (2009), Радиш І. Ф. & Білинська М. М. (Radysh & Bilyns'ka, 2006).

Теоретичні аспекти рекреаційних комплексів у поєднанні з ландшафтною архітектурою висвітлені в дослідженнях Любіцевої О. О. (2002), Онуфрів Я. О. (2015), Панченко Т. Ф. (2021).

Оскільки архітектура бальнеологічних курортів є об'єктами архітектурної спадщини, то багато науковців зосереджували увагу на питаннях її збереження та реставрації, наприклад Бевз М. В. та ін. (2008) та Черкес Б. С. (2008). Методи збереження та використання рекреаційних об'єктів як природно-заповідного фонду у структурі міст обґрунтовує Тупісь С. П. (2019). Питання музеєфікації санаторних комплексів досліджують Гладкий О. В., Килівник В. С. & Постовітенко К. П. (2021).

У багатьох публікаціях приділяють увагу особливостям бальнеологічних ресурсів та їх впливу на розвиток курортів. Вагомий внесок у цю сферу зробили Аксентійчук Б. І. та ін. (2005, 2009). Вивченню формування мінеральних вод України присвятив свої дослідження Шестопалов В. М. (2009).

Багато уваги приділено бальнеологічним курортам різних регіонів. Значну цінність мають історичні дослідження Зиморовича Ю. Б. та Альнпеха Й., написані в XVI і XVII століттях, оскільки вони «значною мірою ґрунтуються на давніших джерелах і матеріалах, які не збереглися до наших часів» (Рудницький, 2018, с.100). Рудницький А. М. підкреслює суттєве значення розвитку курортно-рекреаційного руху в Західній Україні на зламі XIX-XX ст.: «...відбувалося поступове формування численних кліматичних курортів у гірських районах Карпат (Ворохта, Беркут, Яремча, Тершів-Спас), а також у низькогірних масивах Розточчя (Янів) та Дністра

(Заліщики). Тоді виникають спеціалізовані водо- і грязелікувальні комплекси (Люблін Великий, Шкло, Трускавець, Моршин, Черче)» (Рудницький, 1971).

Курорти Закарпаття досліджували Бикова Л. М., Сочка А. А. & Тронь Г. Л. (1974), Гетьман В. (2003), Лобода М. В. & Киртич Л. П. (1997). Про курорти Прикарпаття пише Варивода І. М. (1989), Полтавщини – Алексеєнко Н. О. (2010). Також науковці досліджують окремі курорти, наприклад Хмільник (Думін, 2007), Черче (Коритко, 2009), Куяльник (Субота та ін., 2013).

Серед наукових праць, присвячених бальнеологічним курортам Львівської області, слід відзначити дослідження Федуня О. В. (1999), у якому здійснено оцінку стану ресурсів мінеральних вод та пелоїдів Передкарпаття, зокрема Львівської області, та запропоновано перспективи їх використання для санаторно-курортного господарства. У колективній праці під редакцією Матолича Б. М. (Матолич, Клімашевський, Кахновець, та ін., 2003) узагальнено дані про мінеральні води і курорти Львівщини. Гринюк О. Ю. (2007). в своїй дисертаційній роботі визначив чинники формування та функціонування територіально-рекреаційної системи курорту Трускавець. Дослідження окремих родовищ бальнеологічних ресурсів, зокрема мінеральної води «Нафтуся» на курорті Трускавець, представлено в публікації Івасівки С. В. (1999), а Східницького родовища – у праці Стоцької Г. О. (2002). Вивчення Нинівського родовища курорту Моршин описано в колективній монографії Алексеєнко, Бабов, Гуща та ін. (2012).

Еколого-географічні аспекти розвитку бальнеологічних курортів висвітлено у дисертаційному дослідженні Головатого М. В. (2016). Гринюк О. Ю. (2007) розглядає методику розробки стратегій сталого розвитку курортних територій. Бальнеологічні курорти як екологічний шлях розвитку туристичної галузі України пропонує Биркович В. І. (2008). Альтгайм Л. Б. (2021) досліджує можливості адаптації курортних закладів до викликів сьогодення.

Лікувально-оздоровчі бальнеологічні курорти представляють собою систему, що тісно пов'язана зі швидким розвитком суспільства. Вони характеризуються переорієнтацією і трансформацією, що включає активний пошук нових концепцій та впровадження передових методів реалізації проектних рішень. Незважаючи на значну

кількість існуючих досліджень, що охоплюють архітектурні, урбаністичні, економічні, соціальні та інші аспекти, зростаюча кількість невирішених проблем сучасності вимагає нового підходу до теоретико-методологічного обґрунтування щодо проектування бальнеологічних комплексів, а також прогнозування шляхів їх ефективного розвитку. Організація об'ємно-планувальних і архітектурно-просторових характеристик курортних поселень, заснованих та розвинених на базі мінеральних водних ресурсів, в сучасних умовах залишається недостатньо вивченою.

При проектуванні загальної структури окремих функціональних зон бальнеологічних курортів та їх окремих об'єктів можна спиратися на державні будівельні норми. Однак дослідження, які б охоплювали функціонально-планувальні схеми та структуру архітектурного простору бальнеологічних курортів, майже відсутні. Натомість близькими до цієї теми є роботи з дослідження об'ємно-просторової структури готелів, оздоровчо-спортивних комплексів, водно-туристичних комплексів тощо.

1.2. Класифікація об'єктів курортно-рекреаційної сфери та структурно-логічна модель курортних поселень.

Архітектурно-ландшафтна організація курортно-рекреаційних територій спрямована на пристосування територій до рекреаційних функцій і включає такі компоненти: охорону архітектурно-ландшафтних ознак; забезпечення доступності до курортних територій та об'єктів; створення комфортних умов для відпочинку та оздоровлення; формування належної рекреаційної інфраструктури. Стан природного середовища безпосередньо впливає на рекреаційні ресурси, стаючи основою для лікувально-оздоровчої активності та способів архітектурно-ландшафтного використання територій відповідно до неї.

Курортна інфраструктура – це система об'єктів і видів діяльності, що стосуються курортних послуг, які сприяють покращенню здоров'я населення, а також це підсистема соціальної інфраструктури, яка функціонує за допомогою власної системи допоміжних господарств (дороги, транспорт та ін.). Складовими курортної інфраструктури є: лікувально-профілактичні, культурно-побутові та спортивно-

розважальні об'єкти. Комплексне регулювання курортної інфраструктури здійснює Закон України «Про курорти».

Основні вимоги до курортів описує Рутинський М. Й. (2007):

1. Наявність вивчених природних лікувальних ресурсів, які є основою для функціонування та розвитку курорту.
2. Наявність технічних засобів, що забезпечують ефективне використання природних ресурсів (басейни, водолікарні, пляжі тощо).
3. Наявність обладнаних спеціальних приміщень для лікування та проживання (санаторії, готелі тощо).
4. Наявність лікувально-профілактичних закладів для медичного обслуговування.
5. Наявність спортивних споруд та майданчиків.
6. Наявність територій для громадського користування, закладів громадського харчування, закладів торгівлі, культурно-розважальних об'єктів.
7. Відповідність інфраструктури до санітарно-гігієнічних норм.
8. Наявність зручних пішохідних і транспортних зв'язків.
9. Дотримання загальнокурортного режиму.

Курорти України *за значенням* поділяються на державні та місцеві. До курортів державного значення належать території з особливо цінними та унікальними природними лікувальними ресурсами для лікування, медичної реабілітації і профілактики захворювань. Курорти місцевого значення охоплюють природні території із загальнопоширеними природними лікувальними ресурсами, призначеними для тих самих цілей.

Спеціалізація курортів визначається відповідно до властивостей природних лікувальних ресурсів. *За спеціалізацією*, курорти бувають загального призначення та спеціалізовані, призначені для лікування конкретних захворювань. Медичний профіль курортів встановлює центральний орган виконавчої влади України у галузі охорони здоров'я.

За характером природного лікувального фактора курорти можуть бути кліматичними (приморські; лісні; гірські; кліматокумисолікувальні); бальнеологічними; грязьовими; змішаними.

Рутинський М. Й. (2007) наводить більш детальну класифікацію курортів, наведену на рис.1.2.1.

Мінеральні води поділяють на вісім головних бальнеологічних груп: мінеральні без специфічних компонентів та властивостей; сірководневі; вуглекислі; миш'якові; боровмісні; залізисті; йодобромні; радонові; слабомінералізовані із високим вмістом органічних речовин (Пономаренко, 2018). Детальнішу класифікацію мінеральних вод (рис.1.2.2) наводять В. М. Шестопалов, Г. М. Негода, М. В. Набока, Н. Б. Овчиннікова (2002).

Показаннями для бальнеотерапії вважаються хвороби систем кровообігу, травлення, органів дихання, кістково-м'язевої системи, нервової системи, очей, нирок, сечовивідних шляхів, ендокринної системи, розлади харчування, порушення обміну речовин, захворювання шкіри, хронічні інтоксикації, гінекологічні захворювання. *Протипоказаннями для бальнеотерапії* є друга половина вагітності, злоякісні новоутворення, туберкульоз, недостатність системи кровообігу, гострі запальні процеси, атеросклероз, важка форма цукрового діабету, епілепсія, мокнучі дерматити, тиреотоксикоз, гіпертонічна хвороба, недавно перенесені інфаркт міокарда або інсульт, стенокардія у важкій формі; аневризми серця та великих судин, варикозне розширення вен нижніх кінцівок, грибкові захворювання шкіри (Кравець, 2010).

Реакція організму на бальнеотерапію проявляється у формі бальнеологічної реакції, яка буває наступних видів (Кравець, 2010):

- фізіологічна (зміни у функціональному стані органів та їх систем в межах нормальних фізіологічних коливань);
- патологічна (зміни, що дещо перевищують фізіологічний рівень, але є короткочасними);
- реакція загострення (різко виражені стійкі зміни у показниках, що свідчать про порушення дії фізіологічних механізмів захисту організму).

Рис.1.2.1. Класифікація курортів (рисунок автора за матеріалами Рутинського (2007)).

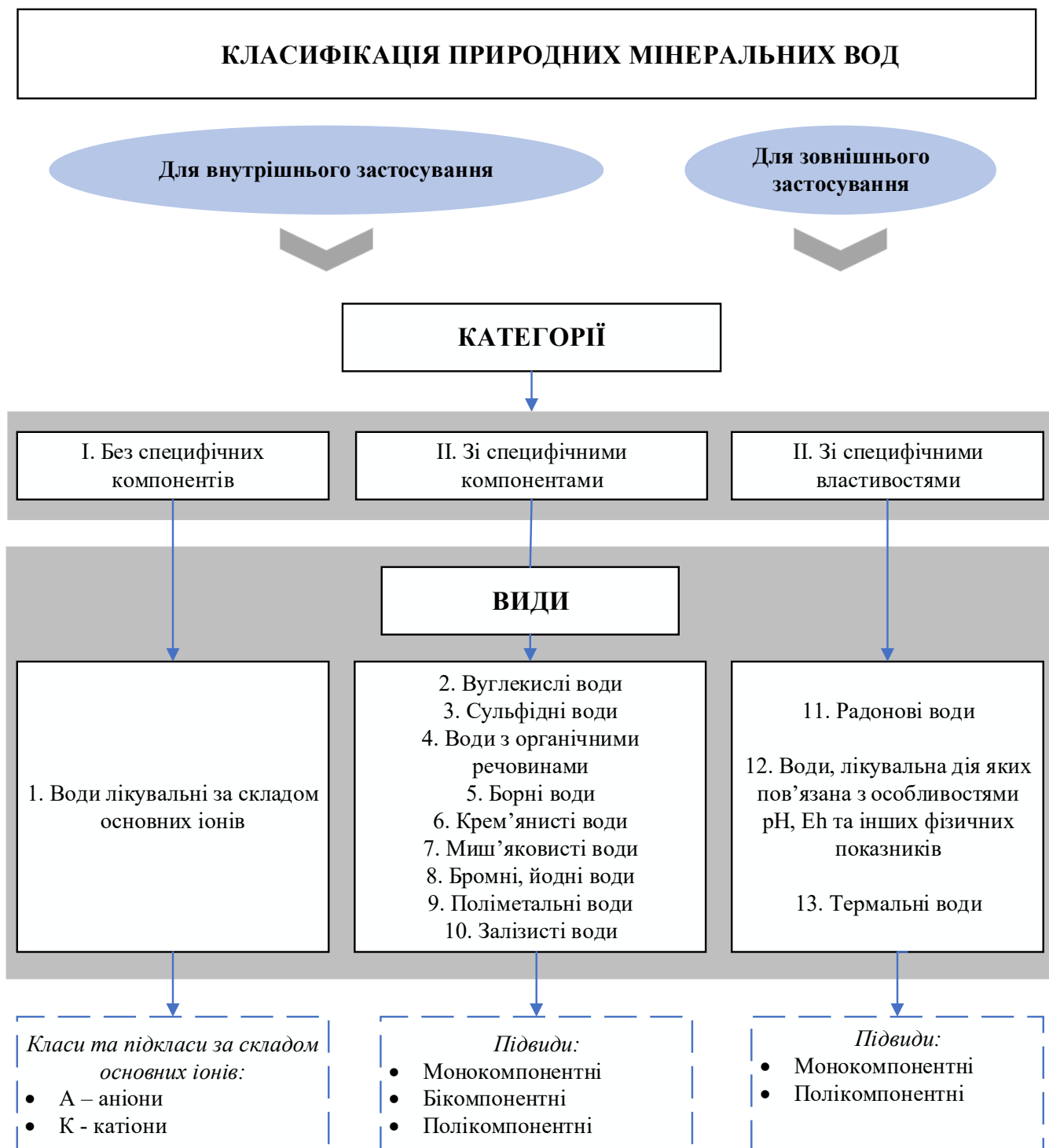

Рис.1.2.2. Детальна класифікація мінеральних вод для бальнеотерапії (рисунок автора за матеріалами Шестопалова та ін.(2002)).

До функцій курортів Кравець (2010) відносить:

- 1) здійснення санаторно-курортного лікування;
- 2) медична реабілітація хворих;
- 3) забезпечення спортивної активності;
- 4) оздоровчий відпочинок та профілактика захворювань;
- 5) культурно-пізнавальна та розважальна діяльність.

Дві перші функції курортних комплексів є основою курортної терапії з метою лікувального застосування природних ресурсів.

Згідно ДБН Б.2.2-12:2019. «Планування і забудова територій» на території курортного поселення виділяють шість основних функціональних зон: 1) курортна; 2) рекреаційна; 3) сельбищна; 4) комунально-складська; 5) зона інженерної інфраструктури; 6) зона транспортної інфраструктури. Інші зони обумовлюються видами діяльності в курортних поселеннях (рис.1.2.3).

Курортна зона знаходиться на територіях із природними лікувальними ресурсами та сприятливими кліматичними, ландшафтними і санітарно-гігієнічними умовами. У межах цієї зони розташовуються зона санаторіїв та зона установ відпочинку та туризму. ***Зона санаторіїв*** відведена для спеціалізованих оздоровчих закладів, таких як санаторії, санаторії-профілакторії для дорослих та для батьків із дітьми. ***Зона установ відпочинку та туризму*** призначена для курортних готелів, пансіонатів, туристичних баз, оздоровчих таборів, кемпінгів та центрів обслуговування туристів. Вона включає території, де розміщуються об'єкти туристичної інфраструктури відповідно до містобудівної документації. До супутніх функцій цієї зони належать підприємства торгівлі, заклади громадського харчування, спортивні та фізкультурно-оздоровчі споруди, культурно-видовищні заклади, екскурсійні бюро, пункти прокату та підприємства побутового обслуговування.

Курортна зона також включає приватну житлову забудову, якщо у ній кількість осіб тимчасового перебування є більшою, ніж 60 % від кількості загального населення курорту (ДБН Б.2.2-12:2019. «Планування і забудова територій»).

В курортній зоні важливим є формування громадських центрів, зокрема загальнокурортних.

Рис.1.2.3. Види діяльності в курортних поселеннях, що визначають функціональну структуру курорту (рисунок автора за матеріалами Кравець (2010)).

Рекреаційну зону поділяють на зону природних ландшафтів, зону активного відпочинку та зону озелених територій загального користування.

Зона природних ландшафтів призначається для збереження природних ландшафтів з особливими умовами використання. Архітектурно-планувальні заходи здійснюються з мінімальним впливом на елементи природного середовища. Відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» до цієї зони належать об'єкти природно-заповідного фонду, лісові масиви, лісопарки, парки, прибережні зони.

Рекреаційна **зона активного відпочинку** передбачає активне рекреаційне використання. Вона включає міські території загального користування з відповідними об'єктами для активного відпочинку населення, такими як пляжна зона з необхідними спорудами та спортивні центри з басейнами для плавання. Використання цієї зони підпорядковується природоохоронній та оздоровчій

функціям відповідно до Водного кодексу, ДБН Б.2.2-12:2019. «Планування і забудова територій» та здорового глузду. Зона повинна бути впорядкованою та забезпеченою спорудами і обладнанням, що гарантують безпечний відпочинок на воді.

Зона озелених територій загального користування призначена для організації щоденного відпочинку мешканців та відвідувачів курортного поселення. Вона включає парки, сквери, бульвари та інші озеленені території, які використовуються населенням для відпочинку, а також об'єкти відпочинку та туризму, спортивні та рекреаційні зони для дітей та дорослих.

Сельбищна зона являє собою житлові території для розселення постійного населення курорту. До неї відносяться садибні і багатоквартирні будинки, а також об'єкти громадського призначення.

Комунально-складська зона курортного поселення призначена для розміщення складських підприємств, підприємств комунального господарства, пожежних депо, ринків, підприємств обслуговування автомобілів, гаражів. Для цієї зони необхідно встановлювати санітарно-захисну зону радіусом 50-100 м (в залежності від функціонально-галузових особливостей).

Зона інженерної інфраструктури містить території, на яких розміщуються об'єкти електричних мереж, теплових мереж, водопроводу, каналізації, газопостачання та інші інженерні споруди згідно містобудівної документації. Ця зона може формуватися в межах виробничих та комунальних територій курортного поселення.

Типи зон транспортної інфраструктури (автомобільної, залізничної, повітряної, морської, річкової) визначаються залежно від виду комунікацій, що розміщуються у курортному поселенні, а також від обмежень щодо використання територій із врахуванням вимог стосовно запобігання негативного впливу на довкілля.

Структурно-логічну модель курортного поселення можна зобразити, як показано на рис.1.2.4. Кожна з вищезазначених зон взаємодіє одна з одною, утворюючи складну ієрархічну систему, яка забезпечує функціонування курортного поселення.

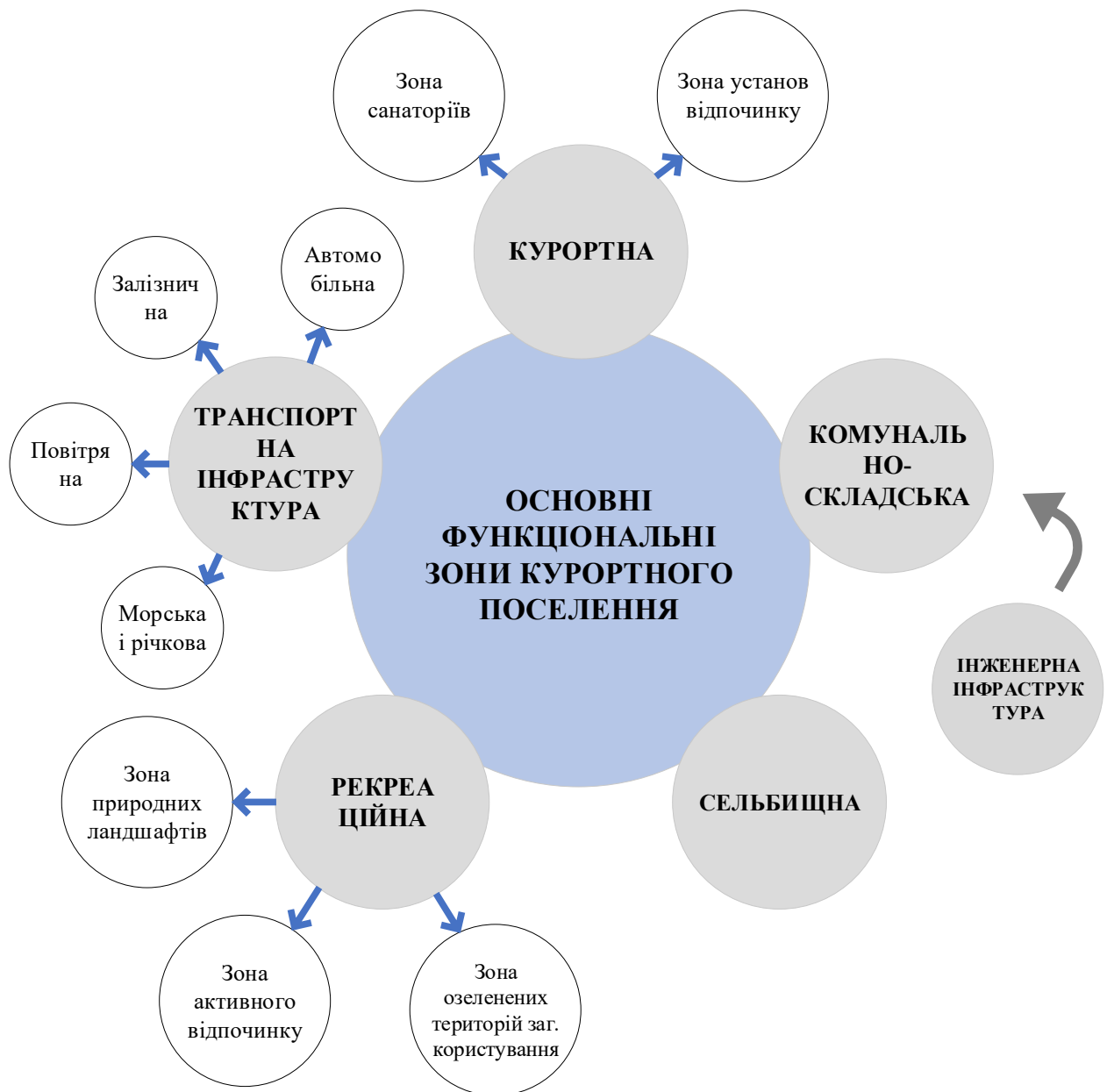

Рис.1.2.4. Структурно-логічна модель курортного поселення (рисунок автора за ДБН Б.2.2-12:2019. «Планування і забудова територій»).

При архітектурному плануванні курортних поселень актуальними є схеми, що враховують особливості природного середовища, потреби туристів та місцевого населення. Основні схеми курортних поселень включають лінійну, кільцеву, радіально-кільцеву, кластерну та дифузну схеми (Посацький, 2010).

На сьогодні залишається невирішеною загальна функціональна-планувальна структура конкретно для бальнеологічних курортних поселень, а також концепція організації простору для їх окремих функціональних зон, які поєднують лікувально-оздоровчі та рекреаційні функції з особливостями природних водних ресурсів. В

нормативних документах України відсутня класифікація для функціонально-планувальних зон курортів бальнеологічного призначення. Існує потреба у систематизації та створенні комплексних моделей, які б могли відповідати сучасним потребам закладів з функцією бальнеологічного лікування.

1.3. Світовий та вітчизняний досвід архітектурно-ландшафтної організації простору бальнеологічного курорту.

Дослідження досвіду світової та вітчизняної архітектури бальнеологічних курортів сприяє кращому розумінню сучасних напрямів, стилів та тенденцій їх розвитку. Для цього було проаналізовано найвідоміші бальнеологічні курорти Європи та України. Перелік об'єктів був сформований на основі дослідження інтернет-ресурсів. Визначено їх локалізацію та характеристики кожного рекреаційного комплексу, зокрема досліджено види природних водних ресурсів та лікувальної діяльності, функціонально-планувальну структуру та архітектурно-художнє вирішення курорту.

В європейських країнах ще з античних часів бальнеологічні курорти користувалися великою популярністю. Від початку ХХІ ст. найвідомішими курортами для лікувально-оздоровчого бальнеологічного туризму є Баден-Баден, Бад-Кіссінген, Бад-Емс, (Німеччина); Карлові Вари, Франтішкові-Лазне, Маріанські Лазне (Чеська Республіка); Спа (Бельгія); Віші (Франція); Монтекартіні-Терме (Італія); Гайдусобосло (Угорщина); Баден, Бад-Халль (Австрія). Їх аналіз графічно подано на рис.1.3.1 та рис.1.3.2.

У Німеччині в **Баден-Бадені** термальні купальні функціонують з 1877 року. Загальна площа водних поверхонь перевищує 900 м². Температура води в закритих басейнах становить +33°C, у відкритих басейнах: +30°C і +34°C (Майстер, Лажнік & Куницький, 2024). На курорті діють підводні потоки, водоспади та джакузі. Також є гроти з водою різної температури. Тамтешні хлоридно-натрієві мінеральні води є лікувальними при захворюваннях хребта і суглобів, сприяють відновленню після важких травм і переломів, покращують імунітет та загальний тонус тіла. Вони є також корисними при захворюваннях серця і судин, гінекологічних захворюваннях та хворобах дихальних шляхів.

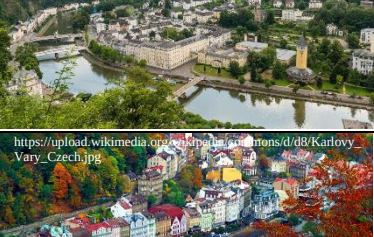
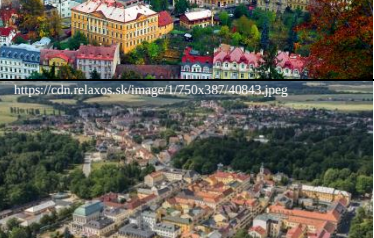
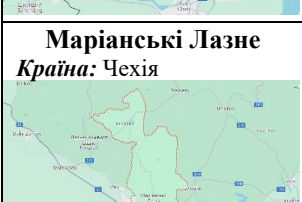
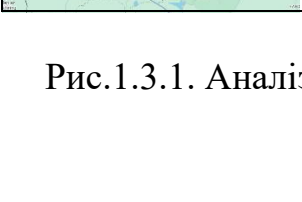
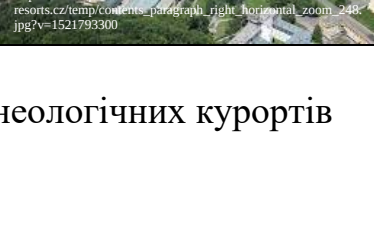
АНАЛІЗ ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ ПРОЕКТУВАННЯ БАЛЬНЕОЛОГІЧНИХ КУРОРТІВ				
Назва курорту та розташування	Види та особливості бальнеологічної дії	Функціонально-планувальна структура	Архітектурно-художній образ	Фотофіксація
Баден-Баден Країна: Німеччина 	Хлоридно-натрієві мінеральні води для загального оздоровлення та лікування ревматизму, хвороб опорно-рухового апарату, периферійної нервової системи.	Курорт включає термальні комплекси, готелі та житлові комплекси, оздоровчі та медичні установи, рекреаційні зони, спортивні споруди, культурні та розважальні заклади, заклади харчування.	Архітектурно-художній образ Баден-Бадена поєднує класицизм і сучасний дизайн. Тут є багато історичних вілл і готелів, зведених у різні періоди, від бароко до модерну.	https://trips.com.ua/wp-content/uploads/2022/11/baden-baden-2.jpg
Бад-Кіссінген Країна: Німеччина 	Вуглекислі гіпотермальні гідрокарбонатно-хлоридно-натрієві води для лікування серцево-судинних захворювань, порушень кровообігу та обміну речовин, діабету, хвороб опорно-рухового апарату.	Центральним елементом курорту є джерела, розташовані в павільйонах і купальнях. На території розташовані численні санаторії, парки і сади. Добре розвинена транспортна інфраструктура.	Бад-Кіссінген славиться архітектурою в стилі класицизму та неоренесансу. Окрасою міста є розкішні павільйони мінеральних джерел. Парки і сади створюють живописні ландшафти.	https://img2.oastatic.com/img2/76108743/420x237r/variant.jpg
Бад-Емс Країна: Німеччина 	Лужні хлоридно-натрієві води з магнієм та кальцієм для лікування хвороб шлунково-кишкового тракту, особливо гастриту і виразкової хвороби, нирок та сечовивідних шляхів, а також детоксикації тіла.	Функціональна структура Бад-Емса включає курортні готелі та санаторії, спа-центри з медичними закладами, парки, сади, художні галереї та театр.	Бад-Емсу притаманні вілли і палаци у стилі бідермаєр, класицизму та ампіру, оточені парками і декоративними садами зі статуями які створюють атмосферу елегантності та розкоші.	https://en.badems-nassau.info/poi/viewpoint-ernst-vogler-way
Карлові Вари Країна: Чехія 	Натрієво-бікарбонатно-сульфатні термальні води з високим вмістом вуглекислого газу, сульфатів і хлору для лікування ожиріння, холециститу, остеоартрозу, цукрового діабету, гастриту, виразки.	Основою курорту Карлові Вари є лікувальні заклади та санаторії. Крім них наявні численні готелі, ресторани, кафе, культурні та історичні пам'ятки, парки та прогулянкові зони.	Архітектура відображає різні епохи і стилі, від бароко до неоренесансу. Наявні кілька історичних пам'яток. Архітектурний образ доповнюють вілли в стилі бідермаєр і ампір серед зелених пагорбів і паркових зон.	https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d8/Karlovy_Vary_Czech.jpg
Франтішкові Лазне Країна: Чехія 	Вуглекислі хлористо-натрієві та сульфатно-гідрокарбонатні води з високим вмістом заліза для лікування захворювань серцево-судинної системи, опорно-рухового апарату, захворювань сечостатевої системи.	Курортна інфраструктура включає спеціалізовані санаторії та лікувальні центри, сучасні SPA-центри та готелі. Добре розвинена сфера громадського харчування та культурно-розважальна.	Архітектурний образ формують будівлі в стилях класицизму, ампіру та неоренесансу. Багато з них оточені пишними садами та парками. Курорт багатий історичною храмовою архітектурою.	https://cdn.relaxos.sk/image/1/750x387/40843.jpeg
Маріанські Лазне Країна: Чехія 	Води з високим вмістом заліза, сульфатів, кальцію, магнію для лікування захворювань шлунково-кишкового тракту, нирок, сечового міхура, сечовивідних шляхів, артрити, остеоартрозу, ревматичних захворювань, бронхіту, астми.	Місто розділене на кілька основних зон. Центральна – лікувальна, навколо якої розташовані готелі та пансіонати. Розвинена інфраструктура для відпочинку, спорту і розваг. Добре організоване транспортні сполучення.	Архітектурно-художній образ поєднує будівлі в стилях класицизму, неоренесансу, бароко. Серед усіх виділяється символ міста - неоготичний храм. Архітектуру доповнюють ландшафтні паркові ансамблі.	https://www.spa-resorts.cz/temp/contents/paragraph_right_horizontal_zoom_248.jpg?v=1521793300

Рис.1.3.1. Аналіз закордонного досвіду проектування бальнеологічних курортів (рисунок автора).

АНАЛІЗ ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ ПРОЕКТУВАННЯ БАЛЬНЕОЛОГІЧНИХ КУРОРТІВ

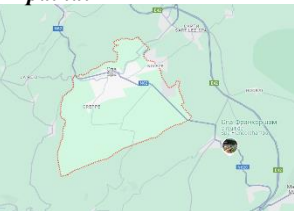
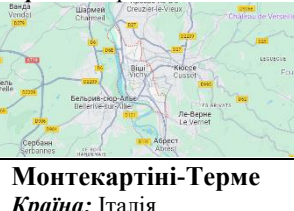
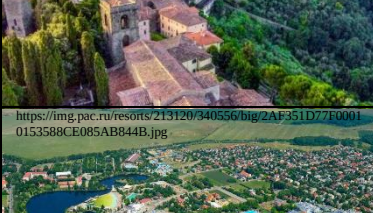
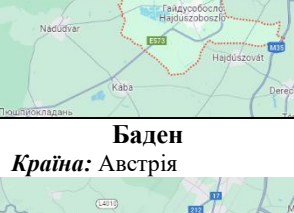
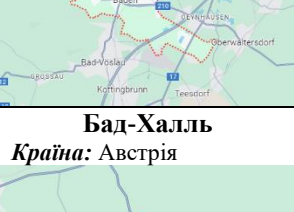
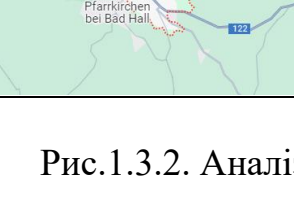
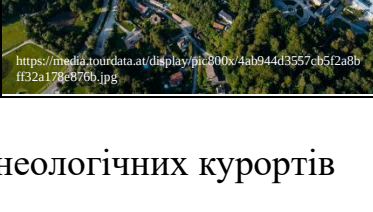
Назва курорту та розташування	Види та особливості бальнеологічної дії	Функціонально-планувальна структура	Архітектурно-художній образ	Фотофіксація
Спа Країна: Бельгія 	Легкі мінеральні води та вуглекислі залізовмісні води для лікування захворювань серцево-судинної системи та артритів.	Курорт Спа має чітко організовану функціональну структуру, що включає лікувальні заклади, готелі та пансіонати, зелені зони та спортивні об'єкти. Транспортна інфраструктура забезпечує доступ до всіх частин курорту.	Архітектурний образ курорту поєднує історичну пам'ять і сучасний комфорт. Бальнеологічні комплекси та колониади в стилі класицизму гармонійно доповнені сучасними готелями та медичними центрами. Ландшафт доповнюють пейзажні парки.	https://imgs.sanatoriums.com/w1200h1200q90/174672.jpg
Віші Країна: Франція 	Гідрокарбонатно-натрієві води для лікування захворювань шлунково-кишкового тракту, проблем із суглобами, ендокринних розладів, хронічної втоми та стресу.	Віші розвинуто вздовж річки Альє. В центрі – парк, оперний театр та лікувальні комплекси з джерелами. Навколо них – готелі та санаторії. Ресторани і магазини доповнюють інфраструктуру.	Курорту притаманний еклектичний стиль. Архітектурне різноманіття Віші включає неокласичні готелі, неоготичні будинки, архітектуру епохи Відродження та фламандські елементи декору.	https://tripmydream.cc/travelhub/travel/region/31/1/311.jpg
Монтекартіні-Терме Країна: Італія 	Хлоридно-сульфатно-натрієві води з бромом, хлором, кальцієм, йодом, магнієм, літисм.-натрієві для лікування хвороб печінки, шлунково-кишкового тракту, опорно-рухового апарату та органів дихання.	Місто поділене на Стару та Нову частини. Стара (Монтекатіні Альто) розташована на пагорбі і має фортецю, замок та храми. Нова (Монтекатіні Терме) включає термальні комплекси, готелі, парки.	Стара частина міста відноситься до епохи Середньовіччя. Нова частина поєднує архітектуру ар-деко, неокласицизму та модерну. Ансамблі курорту доповнюються пейзажними садами і парками.	https://euroways.com.ua/wp-content/uploads/2018/11/Montecatini.jpg
Гайдусобосло Країна: Угорщина 	Лужні термальні води з високим вмістом йоду, бромом, кухонної солі та гідрокарбонату для лікування захворювань суглобів та хребта, м'язових болях, гінекологічних та дерматологічних хворобах.	Курорт розвинено біля озера Halastavak. В місті діють купальні, басейни, аквапарк, пляж. В центральній частині діє кілька храмів, музеїв Іштвана Бочкая, будинок зі дзвонами. На околиці - найбільший в Європі степ.	У центральній частині міста старовинні будівлі стилу бароко та неокласицизму. Міський ландшафт доповнюють, сучасні готелі та SPA-комплекси з природних матеріалів та відкритих просторів. Зелена зона та озеро додають композиційних акцентів.	https://img.pac.ru/resorts/213120/340556/big/2AF351D77F00010153588CE085AB844B.jpg
Баден Країна: Австрія 	Сірчані води з високим вмістом кальцію та магнію для лікування ревматичних захворювань і уражень опорно-рухового апарату, реабілітації після травм.	Курорт Баден розвинутий вздовж річки Швехат на околиці Віденського лісу. Місту притаманні великі пішохідні зони, лікувально-оздоровчі комплекси, заклади харчування. Добре розвинена транспортна інфраструктура, є залізниця.	На архітектурний образ Бадену сильно вплинув період бідермаєру, більшість будинків зведені саме в цьому стилі. На території багато парків, що доповнюють образ, найбільший – на півночі міста.	https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/43/Baden_-_anorama_01.jpg
Бад-Халль Країна: Австрія 	Води з високим вмістом йоду для лікування хронічних запальних і дегенеративних ревматичних захворювань, порушень ендокринної системи, гінекологічних хвороб.	Місто розділене на кілька основних зон. Центральна – лікувальна, навколо якої розташовані готелі та пансіонати. Розвинена інфраструктура для відпочинку, спорту і розваг. Добре організоване транспортне сполучення.	Курорт Бад-Халль поєднує елементи історичних і сучасних архітектурних стилів. Історичні будівлі курорту, такі як церкви і монастирі, мають барокові та неокласичні риси. Курортні готелі та вілли побудовані в стилі модерн і неоренесанс.	https://media.ourdata.at/display/pic300x/4ab944d3557c5f2a8bf32a174e876b.jpg

Рис.1.3.2. Аналіз закордонного досвіду проектування бальнеологічних курортів (рисунки автора).

Функціонально-планувальна структура Баден-Бадена забезпечує поєднання лікувальних, оздоровчих, рекреаційних та культурних послуг, що робить цей курорт одним із найбільш привабливих місць для відпочинку та лікування в Європі. Одним з основних елементів курорту є терми Каракалла (Caracalla Therme), що представляють собою сучасну архітектуру зі скла і бетону, та історична купальня Фрідріхсбад (Friedrichsbad). Готелі та житлові комплекси відіграють важливе значення у структурі курорту. Баден-Баден має багато історичних вілл та готелів, зведених у періоди від бароко до модерну. Оздоровчі та медичні курортні заклади спеціалізуються на реабілітації, профілактиці та лікуванні різних захворювань природними лікувальними ресурсами. Рекреаційні зони включають парки та сади, такі як Ліхтентальська алея (Lichtentaler Allee). Також на курорті є чимало спортивних споруд: тенісних кортів, полей для гольфу, іподромів та інших об'єктів для занять спортом. Курорт пропонує багатий культурно-розважальний досвід - театри, концертні зали, музеї та галереї. Центральна частина Баден-Бадена насичена історичними будівлями, такими як Курхаус (комплекс у стилі класицизму, який включає казино, концертні зали та ресторани), що є одним із головних символів міста.

Найстаріший курорт Німеччини, *Бад-Кіссінген*, відомий своїми лікувальними мінеральними джерелами, що сприяють лікуванню серцево-судинних захворювань, порушень кровообігу та обміну речовин, діабету, а також хвороб опорно-рухового апарату. У Бад-Кіссінгені експлуатується сім джерел лікувальної мінеральної води, яку застосовують зовнішньо та внутрішньо. За своїм хімічним складом води відносяться до вуглекислих гідрокарбонатно-хлоридно-натрієвих вод (Майстер, Лажнік & Куницький, 2024). Комплекс усіх лікувальних закладів Бад-Кіссінгена включає курортні будинки, парки, криті галереї та джерела, бювети, басейни, лазні та сауни.

Бад-Кіссінген насичений будівлями у стилі бароко, у середньовічній центральній частині міста знаходиться пішохідна зона і три парки. На території курорту розташовані численні санаторії, що пропонують фізіотерапію, гідротерапію та інші види реабілітації. У місті створені хороші умови для активного відпочинку: велосипедні, піші та кінні прогулянки, міні-гольф, теніс, фітнес, поле для гольфу.

Культурне життя забезпечене концертною залю та казино початку XIX століття. Транспортна інфраструктура забезпечує зручний доступ до різних частин курорту та зв'язок з іншими містами.

Ще одним популярним бальнеологічним курортом Німеччини є *Бад-Емс*, що знаходиться в долині річки Лан. Архітектурний образ Бад-Емс характеризується віллами і палацами у стилі бідермаєр, класицизму та ампіру.

Функціональна структура Бад-Емс включає курортні готелі та санаторії, SPA-центри з медичними закладами, де пацієнти отримують високоякісне лікування за допомогою мінеральних вод і терапевтичних процедур. Основним центром притягання є Емсер Квелле з його унікальними джерелами, що забезпечують лікувальні властивості для організму. «Емські Води» (Emser Kränchen) зароджуються у глибинах Емського геологічного вигину. 17 термальних джерел відрізняються один від одного за мінеральним складом і є найгарячішими на території Німеччини. Ці мінеральні води використовуються для лікування хвороб шлунково-кишкового тракту, особливо гастриту і виразкової хвороби, нирок та сечовивідних шляхів, а також для детоксикації організму. Вони мають високий вміст магнію, кальцію та інших корисних мінералів.

До пандемії курорти сучасної Чехії щороку приймали близько 2 мільйонів відвідувачів з понад 70 країн (Корсак & Фуртій, 2016). Найвідоміший бальнеологічний чеський курорт, *Карлові Вари*, існує вже понад 600 років. Місто розташоване у місці злиття річок Огрже, Ролава і Тепла. Тут переважає помірно континентальний клімат із теплою зимою та нежарким літом. Сьогодні в місті офіційно нараховується 13 джерел. Найпотужніше з них — Вржидло, гейзер, що викидає приблизно 2000 літрів гарячої води на хвилину на висоту 12-14 метрів (Корсак & Фуртій, 2016). У Карлових Варах використовується натрієво-бікарбонатно-сульфатна термальна вода з високим вмістом вуглекислого газу, сульфатів і хлору для лікування порушень обміну речовин, ожиріння, холециститу, остеоартрозу, цукрового діабету, гастриту і виразок.

Основою функціональної структури є лікувальні заклади та спеціалізовані санаторії. Крім оздоровчих закладів, Карлові Вари мають розвинену інфраструктуру

для відпочинку і туризму. Це численні готелі різного рівня, ресторани, кафе, культурні та історичні пам'ятки, рекреаційні зони.

Курорт славиться своєю архітектурною спадщиною, яка відображає різні стилі, від бідермаєру до ампіру, від бароко до неоренесансу. Однією з найвизначніших архітектурних пам'яток Карлових Вар є «Грандготель», який є символом розкоші і часто використовується як місце проведення подій міжнародного рівня, включаючи Карловарський міжнародний кінофестиваль. Ще однією історичною пам'яткою є Млинська колонада, що є архітектурним шедевром у стилі неоренесансу з величними аркадами і скульптурами. Визначною пам'яткою поселення також є церква святої Марії Магдалини в бароковому стилі.

Ще одним відомим курортом Чехії є **Франтішкові-Лазне**, розміщений у горах та названий на честь імператора Франца, який свого часу користувався цілющими водами. На центральній площі міста б'є джерело, біля якого стоїть символ міста - скульптура хлопчика Франтішка з рибою.

Як бальнеологічний курорт місто функціонує з 1827 року на 24 залізно-лужних джерелах. Води вуглекислі хлористо-натрієві та сульфатно-гідрокарбонатні із високим вмістом заліза. Курорт спеціалізується на лікуванні гінекологічних захворювань, захворювань серцево-судинної системи та опорно-рухового апарату. Тут також успішно лікують захворювання шлунково-кишкового тракту, нервової системи, хронічні екземи та цукровий діабет. Крім того, курорт приймає пацієнтів для лікування і відновлення після перенесених онкологічних захворювань.

Курортна інфраструктура поселення включає спеціалізовані санаторії та лікувальні центри, сучасні SPA-центри та готелі. Добре розвинена сфера громадського харчування та культурно-розважальна. Курорту Франтішкові-Лазне пощастило зберегти історичні будівлі, що відображають епоху класицизму та ампіру. Однією з центральних архітектурних пам'яток є колонада Садового джерела (Sadová kolonáda), побудована в 1881 році у стилі неоренесансу. Вона є символом курорту і однією з найвідоміших споруд міста. Варто відзначити найбільш знакові пам'ятки курорту: храм Воздвиження Хреста Господнього, церква св. Ольги, Євангелічний храм святих Петра і Павла, замок Зееберг (Фуртій, 2020).

Третім найвідомішим бальнеологічним курортом Чехії вважається *Маріанські Лазне*, розташований в оточенні гір на висоті 600 метрів. В межах курорту виявлено 40 джерел з мінеральними водами. Всі джерела холодні, їх температура сягає 7–10 °С. Кожне джерело має унікальний хімічний склад і лікувальні властивості. Найвідоміші з них: Хрестове джерело, вода якого багата на сульфати і залізо, Рудольфове джерело з високим вмістом кальцію і магнію, джерело Кароліни, багате на магній і натрій, джерело Амброжа зі слабомінералізованою залізистою водою. Основні напрямки лікування включають гастроентерологію, що включає захворювання шлунково-кишкового тракту; урологію, що зосереджується на захворюваннях нирок, сечового міхура та сечовивідних шляхів; лікування опорно-рухового апарату, таких як артрит, остеоартроз, ревматичні захворювання і наслідки травм. Курорт також спеціалізується на лікуванні захворювань дихальної системи, а також метаболічних порушень.

Місто розділене на кілька основних зон, кожна з яких має свою специфіку і призначення. Центральна частина Маріанських Лазне зосереджена навколо основних лікувальних закладів, санаторіїв і джерел. Тут розташовані знамениті колонади над мінеральними джерелами, які забезпечують зручний доступ до них у будь-яку погоду. Найвідоміша з них – Міллерова колонада, побудована в неоренесансному стилі в 1889 році за проектом Йозефа Шаффера. Поруч із лікувальною зоною розташовані готелі та пансіонати.

Місто також має розвинену інфраструктуру для відпочинку і розваг. Добре розвинена рекреація, найвідоміший парк Лабіринт. Вздовж головних вулиць розташовані кафе, ресторани і магазини. Культурні заклади, такі як театр і музеї, надають можливість насолодитися місцевою культурою. В Маріанських Лазне є гольф-клуб, тенісні корти, басейни і велосипедні доріжки.

Архітектурний образ міста сформувався в кінці XIX – на початку XX століття в різних архітектурних стилях. Наприклад, готель «Нові Лазне» збудований у стилі класицизму та виділяється своїм симетричним фасадом. Інші будівлі, наприклад готель «Центральні Лазне», поєднують елементи неоренесансу та бароко. Крім того, Маріанські Лазне мають ряд релігійних споруд, які додають місту духовного

значення. Костел Успіння Пресвятої Богородиці, збудований у неоготичному стилі в 1848 році, є яскравим прикладом цього. Високі шпилі та архітектурні деталі роблять його одним із символів міста.

Спа - невелике курортне місто, розташоване в Бельгії в Арденських горах. Назва курорту з часом стала асоціюватися з водними процедурами і перетворилась на загальне поняття. Мінеральні води курорту походять із чотирьох незалежних підземних річок, що протікають одна над одною на глибині від 250 до 550 метрів. Ці води виходять на поверхню в самому Спа та його околицях через понад 300 джерел, які поділяються на два основні гідрологічні типи: легкі мінеральні води та вуглекислі залізовмісні води. Основною спеціалізацією курорту є лікування захворювань серцево-судинної системи та артритів.

Курорт Спа має чітко організовану функціональну структуру, що включає лікувальні заклади, готелі та пансіонати, рекреаційні зони та спортивні об'єкти. Історичні бальнеологічні комплекси в стилі класицизму гармонійно доповнені сучасними готелями та медичними центрами. Парки забезпечують умови для спокійного відпочинку, а спортивні об'єкти, такі як гольф-клуби і тенісні корти, пропонують активні розваги.

Віші – місто, яке розташоване у Франції недалеко від Парижа, відоме як бальнеологічний курорт із термальними джерелами. Місто побудоване на березі річки Альє в оточенні 140 га парків та садів за ініціативою імператора Наполеона III. На території Віші виявлено 15 джерел зі схожими фізико-хімічними властивостями, що відрізняються температурою (від +16 °C до +75 °C). З лікувальною метою активно використовується всього п'ять джерел, які підведені до міської Зали джерел. Гідрокарбонатно-натрієві води Віші використовуються як у курсі питного лікування, так і для зовнішнього застосування. Основні показання для лікування включають захворювання шлунково-кишкового тракту, проблеми із суглобами, ендокринні розлади, хронічну втому та стрес. Важливу роль у лікувальних програмах курорту Віші відіграє також пелоїдотерапія (грязелікування).

Центральна частина курорту включає великий парк із оперним театром та лікувальні комплекси з мінеральними джерелами. Навколо них розміщені готелі,

санаторії та SPA-центри. Ресторани та магазини доповнюють інфраструктуру, створюючи всі умови для комфортного відпочинку і оздоровлення.

Еклектичний архітектурний стиль Віші відображає історичне та культурне багатство міста. Починаючи з 1861 року, курорт почав набувати сучасного вигляду. Багато архітекторів реалізовували свої найкреативніші проекти. Архітектурне різноманіття Віші включає неокласичні та неоготичні будинки, архітектуру епохи Відродження та фламандські елементи декору.

Найвідомішим бальнеологічним курортом Італії є *Монтекартіні-Терме*. Його термальна вода за складом хлоридно-сульфатно-натрієва з бромом, хлором, кальцієм, йодом, магнієм застосовується для лікування захворювань печінки, опорно-рухового апарату, шлунково-кишкового тракту та органів дихання.

Монтекатіні-Терме поділяється на дві частини: Старе та Нове місто. Стара частина курорту (Монтекатіні Альто) розташована на пагорбі висотою 300 метрів. Тут середньовічна архітектура часів Венеціанської республіки: старовинна фортеця Rocca di Castello Vecchio, церква св. Петра, замок Torre del Castel Nuovo, церква дель Карміне. У новій частині міста (Монтекатіні Терме) знаходяться чотири термальні комплекси та сучасні готелі, які поєднують стилі ар-деко, неокласицизму та модерну.

Курорт *Гайдусубосло* в Угорщині має сприятливий для оздоровлення мікроклімат. Повітря насичене парами йоду і солі від центрального озера. Поворотним моментом у Гайдусубосло став 1925 рік, коли на північному сході міста на поверхню вирвався природний газ з гарячою водою коричневого кольору з незвичайним ароматом, яку назвали «рідким золотом». Вода допомагає при лікуванні захворювань суглобів та хребта, м'язових болях, дерматологічних та гінекологічних хворобах.

Курорт розвинувся поблизу озера Halastavak. В місті функціонує велика кількість купалень та плавальних басейнів, а також аквапарк і пляж. В центральній частині збереглися старовинні будівлі з характерними архітектурі Угорщини рисами, зокрема бароковими та неокласичними деталями. Тут діє кілька храмів та музей Іштвана Бочкая. Визначною пам'яткою міста є будинок зі дзвонами, що знаходиться в парку між центральною вулицею міста та лікувальними комплексами. Загальний

архітектурний ансамбль доповнюють сучасні готелі та SPA-комплекси. На околиці розкинувся найбільший в Європі степ, де живуть рідкісні представники флори та фауни.

Своїми бальнеологічними курортами славиться також Австрія. Місто **Баден**, розташоване недалеко від Відня, розвинулось вздовж річки Швехат у східній частині Віденського лісу. Здавна його вважали імператорським курортом, відомим завдяки 14 гарячим сірчаним джерелам з водою температурою + 36 °C для лікування ревматичних захворювань і уражень опорно-рухового апарату, реабілітації після травм (Майстер, Лажнік & Куницький, 2024). На архітектурний образ Бадену сильно вплинув період бідермаєру, адже більшість будинків зведені саме в цьому стилі. На території міста багато парків, найбільший - Курпарк - в північній частині.

Ще одним відомим курортом Австрії є **Бад-Халль** в Альпах між Віднем і Зальцбургом. Сюди приїжджають для лікування хронічних запальних і дегенеративних ревматичних захворювань, порушень ендокринної системи, гінекологічних хвороб за допомогою йодистої води з 11 природних джерел. Основу інфраструктури міста становлять термальний комплекс «Mediterrana Eurothermenresort Bad Hall» та медичні заклади. Історичні будівлі курорту, такі як церкви і монастирі, мають барокові та неокласичні риси. Курортні готелі та вілли побудовані в стилі модерн і неоренесанс.

В Україні санаторно-курортна справа є одним із найдавніших видів рекреації. Архітектура курортних будівель та споруд визначалася природними ресурсами курортної місцевості та регіональними особливостями (рис.1.3.3, 1.3.4).

Серед найбільш відомих бальнеологічних курортів України можна виділити такі: Трускавець, Східниця, Моршин, Великий Любін, Немирів (Львівська обл.); Хмільник (Вінницька обл.); Миргород (Полтавська обл.); Черче (Івано-Франківська обл.); Куяльник (Одеська обл.); Саки, Євпаторія (АР Крим); Поляна, Синяк, Шаян, Кваси, Берегове, Косино (Закарпатська обл.) .

Курорти Львівської області детально розглянуто у наступних розділах дисертаційної роботи.

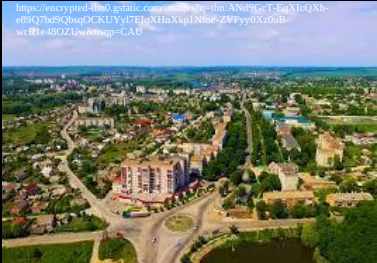
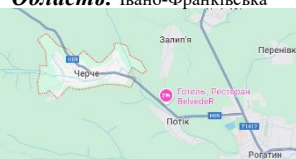
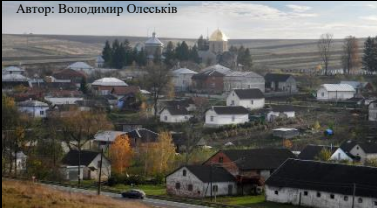
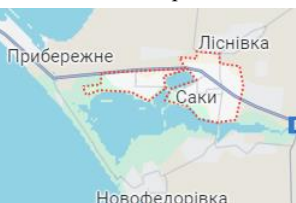
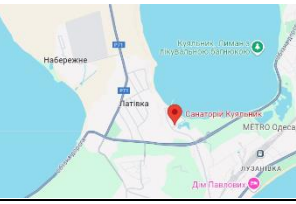
АНАЛІЗ ДОСВІДУ ПРОЕКТУВАННЯ БАЛЬНЕОЛОГІЧНИХ КУОРТОРІВ В УКРАЇНІ				
Назва курорту та розташування	Види та особливості бальнеологічної дії	Функціонально-планувальна структура	Архітектурно-художній образ	Фотофіксація
Хмільник Область: Вінницька 	Радонові мінеральні води з високим вмістом калію, азоту, марганцю, заліза, бром, натрію для лікування серцево-судинних хвороб, нервової системи та захворювань суглобів.	План міста включає адміністративні, комерційні та культурні об'єкти, рекреаційну зону з санаторіями, парками і туристичними об'єктами, житлові райони з багатоповерховими та приватними будинками, промислову зону, а також автовокзал.	В центрі міста є архітектурні пам'ятки, (палади, церкви і башти) різних історичних епох. У місті розташовані санаторії та багатоповерхівки радянського періоду. Житлові райони включають також сучасні приватні будинки.	
Миргород Область: Полтавська 	Хлоридно-гідрокарбонатно-натрієві води для лікування органів травлення, зокрема печінки та жовчних шляхів.	Центр включає адміністративні та культурні об'єкти. Житлова зона – особняки і багатоповерхівки. В місті діють санаторії, амбулаторний сектор, завод з розливу води, залізниця.	У центрі розташовані церкви та інші архітектурні пам'ятки. Санаторії та оздоровчі комплекси побудовані в радянську епоху. Парки та зелені зони, а також річка Хорол додають місту природного шарму.	
Черче Область: Івано-Франківська 	Сірководневі води для лікування хвороб опорно-рухового апарату та нервової системи.	Село розвинуте вздовж дороги Н09. Більшу частину території займає приватна забудова. У західній частині Черче функціонує санаторій з бальнеогрязьовою лікарнею.	Садиби Черче типові для українських сіл, санаторії та лікарня зразку радянської архітектури, потребують оновлення. Єдиною пам'яткою архітектури є дерев'яна церква Св.Параскеви у бойківському стилі.	Автор: Володимир Олеськів
Саки Область: АР Крим 	Слабодужні термальні води з високим вмістом солі для лікування захворювань серцево-судинної, нервової, сечостатевої системи, опорно-рухового апарату та дихальних шляхів.	Саки розвинене біля озера. Тут діють санаторії та лікарні, на околицях – житлові райони, також хімічні та будівельні заводи. Саки не має виходу до моря, однак забезпечене транспортне сполучення до пляжів за містом.	Архітектура міста створювалась в часи радянського періоду. Серед пам'яток - Сакський дендропарк та греко-скіфське городище Кара-Тобе. Ландшафтним акцентом є Сакське солоне озеро та дендропарк.	
Євпаторія Область: АР Крим 	Хлоридно-натрієві мінеральні води для лікування хвороб опорно-рухового апарату, дихальних шляхів, нервової системи, гінекологічних захворювань.	Місто включає численні санаторії, пансіонати та оздоровчі комплекси.. Відсутні промислові підприємства, що забруднюють повітря. Добре розвинена транспортна, культурно-розважальна та спортивна інфраструктура. Є кілька морських пляжів.	На архітектурний образ Євпаторії сильно вплинув радянський період. Однак у місті збереглися багато історичних пам'яток (мечеть Джума-Джамі, храмовий комплекс кримських караїмів, залишки городища Керкінтід).	
Куяльник Область: Одеська 	Хлоридно-натрієві води з високим вмістом калію для лікування захворювань нервової системи, жіночої та чоловічої статевих систем, опорно-рухового апарату, судинних патологій, шкірних захворювань, органів дихання.	Функціональною основою курорту є санаторний комплекс, побудований за павільйонною системою з 8 будівель, з'єднаних галереями. Біля нього розташовані житлові будинки та бази відпочинку, а також завод розливу мінеральної води.	Курорт поєднує закладу історичну забудову кінця XIX століття та радянську архітектуру. Унікальності образу Куяльнику надає Куяльницький лиман.	

Рис.1.3.3. Аналіз вітчизняного досвіду проектування бальнеологічних курортів (рисунок автора).

Курорт *Хмільник* – це бальнеологічний курорт, розташований у лісостеповій зоні на північному заході Вінницької області, на березі Південного Бугу. Його основні лікувальні ресурси включають Новохмільницьке родовище радонових мінеральних вод та родовище лікувальної торф'яної грязі. На території міста на діє понад 30 свердловин, вода з яких призначена для лікування серцево-судинних хвороб, нервової системи та захворювання суглобів. У Хмільнику є два парки, які є пам'ятками садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення. Тут працюють сім санаторіїв та пансіонат, зведені в радянський час. Відпочивальники можуть відвідати краєзнавчий музей та історичні пам'ятки, такі як башта замку 1534 року та палац у стилі неокласицизму (Маринич, 1990).

Курорт *Миргород* – бальнеологічний та грязевий курорт, розташований у лісостеповій зоні Полтавщини. Через місто протікає р. Хорол. Природні лікувальні ресурси включають хлоридно-гідрокарбонатно-натрієву воду та торф'яні пелоїди, які використовуються для лікування органів травлення, зокрема печінки та жовчних шляхів. Тут функціонують санаторії, амбулаторний сектор, а також завод з розливу мінеральної води. У зв'язку з тим, що неподалік знаходиться аеродром, під час повномасштабного вторгнення в Україну місто зазнало ударів ворожими ракетами.

Невелике село *Черче* в Івано-Франківській області має два природні фактори: сірководневі води та торф'яні пелоїди для лікування захворювань опорно-рухового апарату та нервової системи. Функціонує санаторій з бальнеогрязьовою лікарнею, що зведені в 1930-х роках. В останні роки тут проходять реабілітацію учасники АТО і поранені внаслідок повномасштабного вторгнення. Єдиною архітектурною пам'яткою в Черче є дерев'яна церква Св.Параскеви в бойківському стилі.

На бальнеологічні ресурси багатий Кримський регіон. Одним із відомих курортів є *Саки* зі слаболужною водою та високомінералізованими муловими грязями. Візитівкою міста є Сакське солоне озеро, концентрація солі у якому сягає 230-250 г на літр. Під час радянського періоду у місті було збудовано 9 санаторіїв для оздоровлення людей із захворюваннями серцево-судинної, нервової, сечостатевої системи, опорно-рухового апарату та дихальних шляхів. Також тут діють грязелікарня та водолікарня з бюветом. Значною перевагою є те, що історично

інфраструктура міста була максимально пристосована для людей із обмеженими можливостями опорно-рухового апарату. Однією із визначних пам'яток міста є Сакський дендропарк. Неподалік також знаходиться музей просто неба Кара-Тобе з часів скіфського поселення (Косовська, 1980).

Євпаторія – приморське місто-курорт на Західному узбережжі Криму. Місто має статус Всеукраїнської дитячої оздоровниці, тут розташовано 67 санаторіїв та пансіонатів різних профілів. Євпаторія має лікувальний потенціал завдяки грязелікарні «Мойнаки» біля Мойнакського озера, водолікарні та численним свердловинам хлоридно-натрієвих мінеральних вод. Тут займаються лікуванням хвороб опорно-рухового апарату, дихальних шляхів, нервової системи, гінекологічних захворювань. Особливу увагу приділяють реабілітації постраждалих від наслідків чорнобильської катастрофи. Важливим фактором є відсутність промислових підприємств, що забруднюють атмосферу. У місті збереглися багато історичних пам'яток, таких як мечеть Джума-Джамі, храмовий комплекс кримських караїмів, залишки городища Керкінітіда (Заставний, 1993). Також Євпаторія має кілька морських пляжів.

Курорт **Куяльник** – бальнеогрязевий курорт у степовій зоні України, що знаходиться біля Одеси у південній частині Куяльницького лиману. Його лікувальні ресурси включають мінеральну воду для пиття і ванн, а також пелоїди та ропу. Тут працює великий комплекс із санаторію, курортної поліклініки, пансіонату та грязелікарні, біля яких розташовані житлові будинки та бази відпочинку, а також завод розливу мінеральної води. Сюди приїжджають для лікування захворювань нервової системи, органів дихання, статевої системи, опорно-рухового апарату, судинних патологій, шкірних захворювань. На сьогодні деякі корпуси комплексу запущені і перебувають у напівзруйнованому стані. З кожним роком курорт втрачає свій автентичний вигляд.

Багатими на бальнеологічні ресурси є Українські Карпати, зокрема Закарпатська область (рис.1.3.4). **Поляна** - невелике село неподалік від Сваляви - є одним з найстаріших бальнеологічних курортів Закарпаття. Тут функціонують два санаторії - «Сонячне Закарпаття» та «Поляна», що спеціалізуються на лікуванні

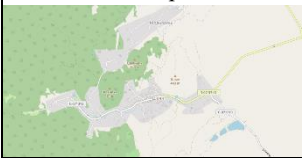
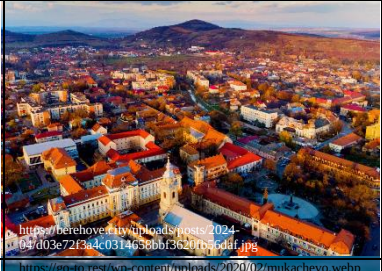
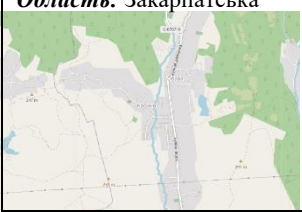
АНАЛІЗ ДОСВІДУ ПРОЕКТУВАННЯ БАЛЬНЕОЛОГІЧНИХ КУОРТОРІВ В УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТАХ				
Назва курорту та розташування	Види та особливості бальнеологічної дії	Функціонально-планувальна структура	Архітектурно-художній образ	Фотофіксація
Поляна Область: Закарпатська 	Гідрокарбонатні натрієві борні води для лікування шлункових захворювань, хронічного панкреатиту цукрового діабету, ендокринної та сечостатевої систем.	В центрі курорту два санаторії, навколо яких житлові котеджі, готелі та пансіонати. У селі функціонують три цехи з розливу мінеральної води. Також тут є музей, храми та рекреаційний парк на горі Лиса. Взимку функціонують 4 гірськолижні траси.	Образ села формують переважно ландшафти - полонини Боржава і Руна, а також гірля річок Мала та Велика Піня. Поляна славиться дерев'яними церквами - архітектурними пам'ятками XVIII-XIX ст.	
Синяк Область: Закарпатська 	Сірководневі сульфатно-кальцієво-натрієві мінеральні води для лікування захворювань опорно-рухового апарату, кістково-м'язової та нервової системи.	Основою курорту є санаторій з пансіонатом для лікування. Інфраструктура курорту також включає житлові котеджі, басейни, спортивні майданчики, тренажерний зал, 3 гірськолижні траси.	В селі переважають дерев'яні будинки з характерними різьбленими деталями та двохстилими дахами. Село оточене мальовничими горами та лісами.	
Шаян Область: Закарпатська 	Вуглекислі кремністі гідрокарбонатно-натрієві мінеральні води для лікування захворювань травної системи, сечостатевої системи, порушення обміну речовин, хвороби скелетно-м'язового апарату.	Функціональне зонування включає лікувально-оздоровчу, рекреаційну, житлову та комерційну зони. Неподалік від курорту знаходиться озеро, де можна купатися. Взимку в Шаяні діють гірськолижні траси.	Архітектурний образ села Шаян характеризується традиційними карпатськими дерев'яними будинками, який доповнюють сучасні готелі та санаторії і природний ландшафт.	
Кваси Область: Закарпатська 	Кремнієво-залізни, кальцієво-кальційні, гідрокарбонатно-натрієві та сірководневі води з високим вмістом солі для лікування захворювань опорно-рухового апарату і периферичної нервової системи.	Кваси розташовані в долині річки Чорна Тиса. В Квасах функціонує водолікарня, санаторій «Гірська Тиса», є багато приватних садіб.	Архітектурний образ сформований традиційною карпатською дерев'яною забудовою. Вирізняється санаторій в сучасному стилі. Значний вплив у формуванні образу курорту Кваси має гірський ландшафт.	
Берегове Область: Закарпатська 	Кремнієво-азото-вуглекисло-хлоридно-натрієві води високої мінералізації для лікування серцево-судинних захворювань, варикозу, артритів, остеохондрозу та хвороб нервової системи.	Функціонально-планувальна структура включає центральну частину з адміністративними, культурними та комерційними об'єктами, житлові райони, промислову зону, рекреаційну зону з термальними басейнами та парками.	Берегове є центром угорської культури на Закарпатті. У центрі міста збереглися старовинні будівлі в стилі бароко, класицизму та сецесії. Архітектурна домінанта в місті - католицький собор XII-XV століть.	
Косино Область: Закарпатська 	Термальні води з високим вмістом заліза, кальцію, калію, натрію, селену, хрому, міді, магнію для лікування захворювань серцево-судинної та периферичної нервової систем.	Оздоровчо-рекреаційний комплекс містить житлову зону, басейни, зону харчування, процедурну, рекреаційну, аквапарк.	Сучасний комплекс імітує замкову угорську архітектуру з дерев'яними елементами. Особливістю курорту є оригінальний дизайн басейнів та фонтанів у кожному з них. Ландшафт доповнює образ курорту.	

Рис.1.3.4. Аналіз вітчизняного досвіду проектування бальнеологічних курортів (рисунок автора).

захворювань органів травлення, ендокринної та сечостатевої систем. З другої половини XIX ст. у селі функціонують три цехи з розливу мінеральної води. Взимку тут також діють 4 гірськолижні траси.

Курорт **Синяк** знаходиться неподалік від Мукачева в долині ріки Синявка. Тутешні сірководневі джерела мають синюватий відтінок, звідси і назва курорту. З 1936 р. тут діє санаторій, зведений графом Шенборном, де лікують захворювання опорно-рухового апарату, кістково-м'язової та нервової системи. В зимовий період відпочивальники мають змогу користуватись трьома лижними трасами.

Відомим бальнеологічним курортом Закарпаття є **Шаян**, розташований у долині річки Тиса, завдяки цілющим джерелам Мараморш з вуглекислою гідрокарбонатно-натрієвою мінеральною водою. Основним лікувальним профілем Шаяну є захворювання травної системи, сечостатевої системи, порушення обміну речовин, хвороби скелетно-м'язового апарату. Станом на сьогодні інфраструктура курорту не достатньо розвинена. Функцію громадського простору виконує територія біля центрального бювету та частина вулиці з сувенірними кіосками (Соснова & Липчей, 2016). Неподалік від курорту знаходиться озеро, де можна купатися. Взимку в Шаяні можна кататися на лижах, для цього є кілька схилів.

Неподалік Рахова знаходиться низькогірний курорт **Кваси**. Тут лікують захворювання опорно-рухового апарату і периферичної нервової системи водами із понад 80 місцевих джерел. За хімічним складом води Квасів поділяються на кремнієво-залізні, калієво-кальційні, гідрокарбонатно-натрієві та сірководневі. В Квасах функціонує водолікарня, санаторій «Гірська Тиса», є багато приватних садиб у карпатському стилі. Поруч знаходиться найвищий водоспад на Закарпатті - Труфанець.

Одним із бальнеологічних курортів Закарпаття є **Берегове**, центр угорської культури на Закарпатті. Крім історичних пам'яток (костел Святої Трійці, палац Бетлена), місто славиться своїми термальними джерелами. Кремнієво-азото-вуглекисло-хлоридно-натрієві води надходять із свердловин глибиною 1680 м і завжди зберігають температуру не нижче +36°C (Цимбала, 2020). У місті діють кілька термальних басейнів. Вода позитивно впливає на людей із серцево-судинними

захворюваннями, варикозом, артритом, остеохондрозом та хворобами нервової системи.

Сучасний оздоровчо-рекреаційний комплекс *Косино* розташовується в селі Косонь Закарпатської області і функціонує з 2012 року на базі мінеральних термальних вод з високим вмістом мікроелементів, що сприяє лікуванню захворювань серцево-судинної та периферичної нервової систем. Особливістю курорту є оригінальний дизайн басейнів та фонтанів у кожному з них. Також тут діє перший в Закарпатській області аквапарк.

Досвід європейських країн показує, що рекреаційно-лікувальні курорти бальнеологічного спрямування користуються великою популярністю і задовольняють потреби людей не лише у лікуванні різноманітних захворювань, але й у здоровому відпочинку. Найпопулярніші європейські курорти є прикладами того, на основі локальних природних джерел, поселення може створити унікальну та частково автономну інфраструктуру. Ця інфраструктура включає: комплекс будівель і просторів для бальнеолікування, комплекс споруд для проживання та доглядових процедур, спортивно-оздоровчі заклади, культурно-розважальні заклади, заклади громадського харчування, транспортна інфраструктура.

Розвиток курортів сприяє залученню інвестицій у туристично-лікувальний сектор. В Україні є передумови для створення нових та розвитку існуючих бальнеологічних комплексів та курортних поселень, що матиме позитивний вплив на економічний та соціально-політичний стан країни.

В загальному об'єкти бальнеологічного лікування на території України в їх нинішньому стані не відповідають сучасним вимогам і не використовують свій потенціал та природні ресурси належним чином. Архітектура споруджених за останні роки об'єктів здебільшого невиразна, а функціональне наповнення далеке від забезпечення якісного бальнеологічного лікування. Це створює необхідність у теоретичному дослідженні та виявленні загальних принципів створення гармонійних курортних просторів, що відповідає регіональним особливостям та сучасним тенденціям проектування.

1.4. Методи дослідження архітектурно-просторових рішень та трансформацій у зоні бальнеологічних курортних поселень.

Методологія наукового дослідження включає систему підходів, принципів, показників та методів, що використовуються для вивчення соціально-економічних процесів і обґрунтування оптимальних рішень. Метод дослідження є засобом, що дозволяє вирішити поставлені завдання та досягти мети дослідження.

Дослідження архітектурно-просторової організації курортних поселень обумовлює цілий ряд завдань, які стосуються містобудування та архітектурного проектування. Вирішення поставлених завдань вимагає використання загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Загальнонауковими є універсальні методи, що широко застосовуються у процесі здійснення досліджень у різних наукових галузях. Спеціальні методи стосуються конкретних сфер та застосовуються лише для певних етапів дослідження.

У структурі загальнонаукових методів виділяють емпіричні та теоретичні (Андрійчук, 2016). Крім того, використовуються методи, що характерні як для емпіричного, так і для теоретичного рівня, тож називатимемо їх емпірично-теоретичними. Сукупність загальнонаукових методів дисертаційного дослідження зображено на рис.1.4.1.

До **емпіричних** методів дослідження належать спостереження, порівняння, вимірювання, експеримент.

Спостереження – цілеспрямоване дослідження об'єкта, засноване переважно на даних від органів чуттів. Це найбільш елементарний метод у даній роботі, який використовується як складова частина інших емпіричних методів. Можливості методу спостереження є обмеженими: він дозволяє виявити лише зовнішні ознаки, тоді як внутрішні процеси залишаються невисвітленими. При дослідженні архітектурно-ландшафтних трансформацій бальнеологічних курортів спостереження виступає процесом фіксації для виявлення особливостей досліджуваних територій. Спостереження дозволяє отримати первинну інформацію у вигляді сукупності емпіричних тверджень, що утворюють вихідні дані про бальнеологічні курорти.

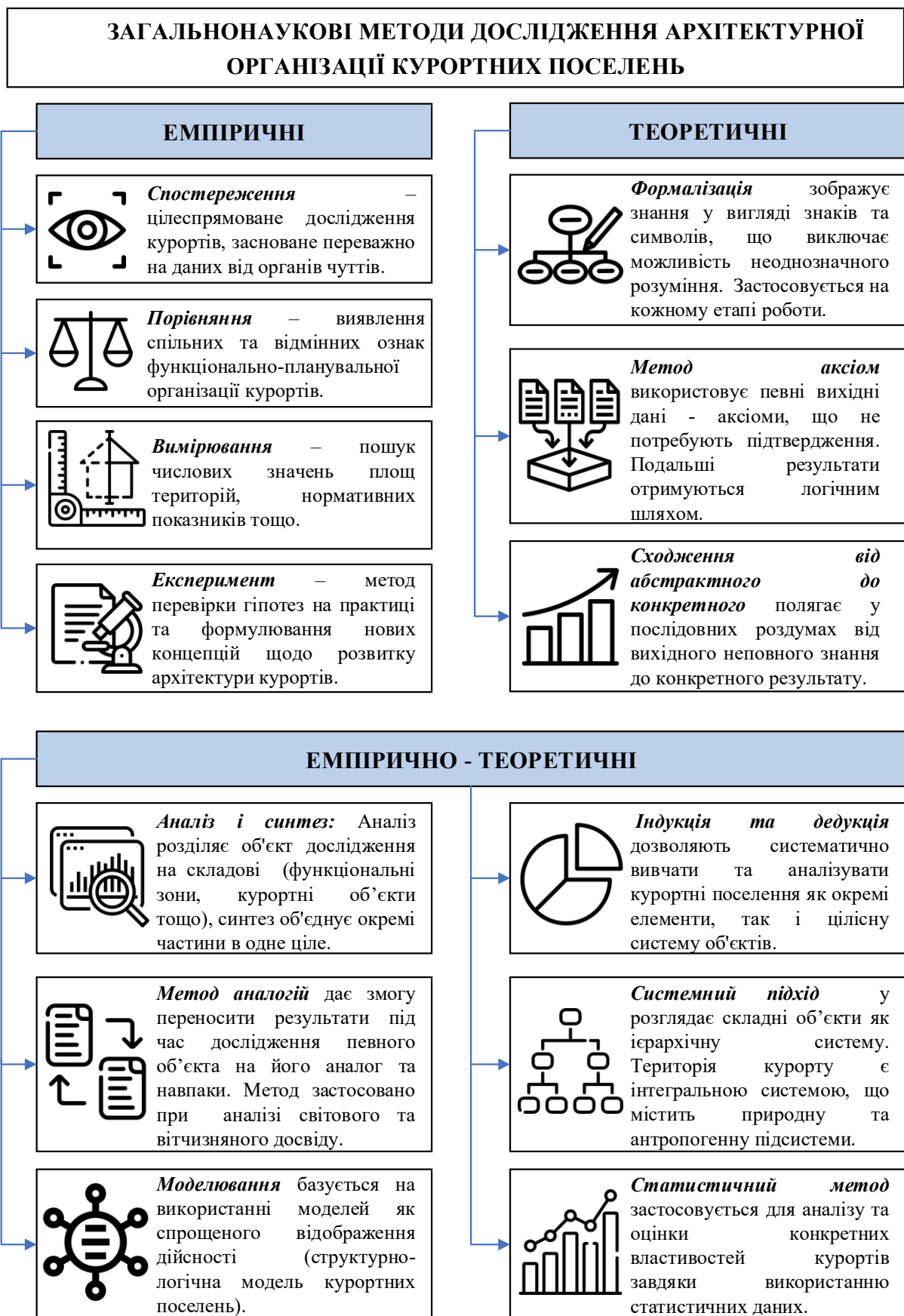

Рис.1.4.1. Загальнонаукові методи дослідження архітектурної організації курортних поселень (рисунок автора).

Порівняння – це метод, що спрямований на виявлення спільних та відмінних ознак між процесами, явищами чи об'єктами. До цього методу висуваються певні вимоги: порівнювати можна лише ті об'єкти та явища, між якими існує об'єктивна спільність (Стефанишин, Стефанишина & Кубай, 2008). За допомогою методу порівняння визначаються якісні та кількісні характеристики. Цей метод лежить в основі аналогії та порівняльно-історичного методу.

У дисертаційній роботі визначається схожість та відмінність курортних поселень, їх функціонально-планувальної організації, а також виявляються спільні архітектурно-ландшафтні трансформації. Порівняння опирається на алгоритм:

- дослідження окремих бальнеологічних курортів;
- визначення ознак, за якими можна їх порівнювати (функціональне зонування, архітектурно-просторові вирішення, інфраструктура тощо);
- порівняння функціонально-планувальної організації курортів за виділеними ознаками;
- визначення спільного та відмінного.

Вимірювання – сукупність дій засобами для вимірювання задля пошуку числових значень певних величин. В дослідженні курортних поселень цими величинами є площі територій, кількість відвідувачів, розміри функціональних зон, нормативні показники, що стосуються забезпечення усіх необхідних умов для лікування та оздоровлення.

Експериментом вважається цілеспрямований процес дослідження, що допомагає вивчити об'єкт в контрольованих умовах. Це загальнонауковий емпіричний метод пізнання, який включає спостереження, порівняння, вимірювання, узагальнення та підтвердження або спростування гіпотез. Експеримент виконує дві важливі функції: перевірку теоретичних припущень на практиці та формулювання нових концепцій (Проценко, 2014).

Серед методів **теоретичного** рівня використано формалізацію, метод аксіом, сходження від абстрактного до конкретного.

Формалізація відображує певні ідеї у вигляді знаків та символів, що сприяє детальній демонстрації інформації та виключає можливість її неоднозначного

сприйняття та розуміння. Даний метод застосовується на кожному етапі наукової роботи.

Метод аксіом використовується для формулювання теорій, в основі яких закладені певні вихідні дані - аксіоми, що не потребують підтвердження. За допомогою аксіом подальші результати отримуються логічним шляхом.

Метод *сходження від абстрактного до конкретного* характеризується послідовними роздумами від вихідного неповного знання (абстракції) до результату - цілісного відтворення предмета (конкретного) (Андрійчук, 2016).

Емпірично-теоретичними методами дослідження є: аналіз і синтез, аналогія, індукція та дедукція, моделювання, системний підхід, статистичний метод (Варипаєв & Гузь, 2024).

Аналіз і синтез – це взаємопов'язані методи, що утворюють єдність протилежностей. Аналіз дозволяє розділяти об'єкти дослідження на складові частини (функціональні зони, окремі об'єкти), тоді як синтез об'єднує окремі частини в одне ціле. Метою аналізу є вивчення елементів складної системи, що допомагає визначити структуру об'єкта, його властивості. Синтез, у свою чергу, допомагає об'єднати частини в єдину систему та розкрити їх взаємозв'язки. Таким чином, у процесі дисертаційного дослідження ці методи діють у діалектичній єдності. Аналіз і синтез використовуються при виявленні особливостей архітектурно-просторових рішень об'єктів та трансформацій бальнеологічних курортних поселень і розробці методики обґрунтування архітектурних рішень щодо розвитку бальнеологічних об'єктів.

Метод *аналогій* дає можливість переносити отримані результати під час дослідження певного об'єкта на його аналог та навпаки. Метод було застосовано при аналізі світового та вітчизняного досвіду організації бальнеологічних курортних поселень.

Моделювання є важливим методом для даної роботи. Він базується на використанні моделей як спрощеного відображення дійсності та засобу вивчення явищ і процесів на певних територіях (Габрель, 2004). Класифікація моделей може здійснюватися за різними критеріями: характером, засобами, сферою застосування,

рівнями розгляду (Шигун, 2016). Розроблена структурно-логічна модель курортних поселень полегшує їх дослідження, зробивши його структурованим.

Методи *індукції та дедукції* дозволяють вивчати та аналізувати як окремі елементи, так і цілу систему об'єктів. Індуктивний підхід включає збір та аналіз даних про різні курортні поселення, виявлення загальних закономірностей і формулювання гіпотез щодо ефективних архітектурних рішень, тоді як дедуктивний метод передбачає застосування теоретичних моделей для розробки планувальних рішень, перевірку відповідності архітектурних рішень загальним принципам та створення детальних проектів курортних поселень. Поєднання цих методів дозволяє застосовувати принципи для розробки інноваційних та ефективних рішень щодо розвитку бальнеологічних курортів.

Одним із основних загальнонаукових методів дисертаційного дослідження є *системний підхід*, що полягає у розгляді складних об'єктів як ієрархічної системи (Петришин, 2006). Території бальнеологічного курортного поселення розглянуто як систему, що пов'язує природну та антропогенну підсистеми. Ключова ідея методу полягає у дослідженні кожного рівня організації як системи, де елементи розглядаються у взаємодії з рештою (Лаврик, 2002). Дослідження бальнеологічного курортного поселення передбачає його розгляд як ієрархічної системи. Для цього у дисертаційній роботі виділено рівень курортного поселення, рівень архітектурного об'єкта та рівень елемента курортної інфраструктури.

Статистичний метод застосовується для аналізу та оцінки конкретних властивостей об'єкта дослідження на основі статистичних даних. Статистичне дослідження бальнеологічних курортних поселень Західного регіону України за прикладом Петришин Г. П. (2006) здійснювалось в кілька етапів: 1) збір первинних даних, що характеризують відповідні території; 2) опрацювання отриманих результатів та їх оцінка; 3) виявлення взаємозв'язків між характеристиками курортних поселень та особливостями їх розвитку.

Дослідження архітектурного середовища курортних поселень вимагає застосування **спеціальних** методів дослідження, які базуються на загальнонаукових. До них належать (рис.1.4.2): натурні обстеження та фотофіксації; картографічний

метод; багатофакторний аналіз; історико-культурний аналіз; містобудівний аналіз; архітектурно-типологічний аналіз.

Використання комбінації цих методів дозволило створити комплексне уявлення про архітектурно-ландшафтні трансформації та розробити рекомендації щодо подальшого розвитку бальнеологічних курортних поселень Західного регіону України.

Метод натурних обстежень та фотофіксацій є одним з основних методів польових досліджень, що дозволяє отримати безпосередню інформацію про досліджувані об'єкти та території. Натурні обстеження передбачають огляд та аналіз об'єктів, включаючи детальне вивчення існуючого стану архітектурних та ландшафтних об'єктів, а також складання схем для фіксації просторових параметрів. Метод також включає оцінку технічного стану будівельних конструкцій, матеріалів та оздоблення, виявлення пошкоджень, деформацій та інших недоліків. Дослідження існуючого середовища включає аналіз природних умов, рельєфу, водних ресурсів та зелених насаджень, а також оцінку впливу навколишнього середовища на архітектурно-ландшафтні об'єкти курортних поселень. Додатково здійснюється збір додаткових даних через спілкування з місцевими жителями, експертами та представниками органів влади для отримання додаткової інформації. Фотофіксація є невід'ємною частиною натурних обстежень і включає документування об'єктів та територій шляхом їх зйомки. Фотофіксація дозволяє створити візуальний архів, що використовується для подальшого аналізу, оцінки, порівняння та документування змін, а також є важливим інструментом для візуалізації результатів даного дослідження. Натурні обстеження та фотофіксації територій бальнеологічних курортів Західного регіону України дозволили:

- дослідити характер середовища, його архітектурні та природно-ландшафтні особливості;
- комплексно оцінити функціонально-планувальну структуру курорту та його архітектурно-художній образ;

СПЕЦІАЛЬНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АРХІТЕКТУРНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ КУРОРТНИХ ПОСЕЛЕНЬ

Рис.1.4.2. Спеціальні методи дослідження архітектурної організації курортних поселень (рисунок автора).

- зробити SWOT-аналіз для кожного курорту, встановивши їх позитивні та негативні сторони, а також виявити переваги та загрози, що сприятимуть або знижуватимуть можливості розвитку курортів.

Картографічний метод є одним із ключових інструментів дослідження архітектурно-ландшафтних трансформацій, зокрема для бальнеологічних курортних поселень. Цей метод дозволяє здійснювати детальний аналіз територій за допомогою картографічних матеріалів та геоінформаційних систем (ГІС) (Опара та ін., 2020). Основні можливості картографічного методу включають аналіз карт, зокрема генпланів поселень, а також створення планувальних схем, що відображають різні аспекти досліджуваної території, такі як функціональне-зонування, інфраструктура тощо. Завдяки цьому можна здійснювати комплексний аналіз територій, виявляти просторові закономірності та особливості, а також прогнозувати можливі зміни.

Метод багатofакторного аналізу слугує інструментом дослідження складних об'єктів та процесів, які залежать від багатьох факторів. У контексті вивчення архітектурно-ландшафтних трансформацій бальнеологічних курортних поселень Західного регіону України цей метод дозволяє комплексно оцінити вплив різних чинників на розвиток та функціонування цих територій. Завданням багатofакторного аналізу є дослідження територій курортів на предмет їх здатності задовольняти сучасні потреби в оздоровленні та лікуванні. Багатofакторний аналіз включає збір та опрацювання даних щодо різних параметрів, таких як природно-кліматичні умови, соціально-економічні аспекти, функціонально-технічні особливості об'єктів. За допомогою оцінки виявляються взаємозв'язки між різними факторами. Це дозволяє визначити основні закономірності та особливості, а також ідентифікувати фактори, що мають найбільший вплив на розвиток курортних поселень. Комплексна оцінка базується на зіставленні кількісних і якісних показників із характеристиками їх сучасного та перспективного функціонального використання, що служить основою розвитку структури курорту (Габрель, 2014). Використання багатofакторного аналізу сприяє обґрунтованому та ефективному плануванню, дозволяючи врахувати комплексний вплив різних чинників на архітектурно-ландшафтні трансформації та розробити оптимальні стратегії розвитку.

Метод *історико-культурного аналізу* дозволяє досліджувати архітектурно-ландшафтні трансформації з точки зору історії. У контексті бальнеологічних курортних поселень Західного регіону України цей метод допомагає зрозуміти, як історичні події, соціальні зміни та культурні впливи формували сучасний стан цих територій. Історико-культурний аналіз включає вивчення архівних документів, карт, фотографій, літературних джерел та інших матеріалів, що дозволяє відтворити послідовність розвитку курортів (Проценко, 2014). Це дає змогу оцінити архітектурні особливості курортів у різні історичні періоди, зрозуміти еволюцію планувальних рішень та функціональних зон. Крім того, дослідження культурної спадщини допомагає визначити цінні історичні та архітектурні об'єкти, які потребують збереження та реставрації (Шершньова, 2006). Історико-культурний аналіз також сприяє виявленню позитивних та негативних тенденцій, які мали місце в минулому, що дозволяє уникнути повторення помилок в сучасному проектуванні.

Метод *містобудівного аналізу* є важливим для оцінки існуючої планувальної структури поселень, їх просторової організації та функціональних зон. За допомогою цього методу можна визначити, наскільки ефективно використовуються території, які зони є найбільш завантаженими, а які - недостатньо розвиненими. Важливою складовою є аналіз функціональних зон курортних поселень, таких як житлові, рекреаційні, комунально-складські та громадські простори, що дозволяє виявити сильні та слабкі сторони існуючої планувальної структури (Мещерякова, (2018). Містобудівний аналіз передбачає оцінку доступності та зручності користування інфраструктурою. Використання містобудівного аналізу сприяє розробці рекомендацій щодо оптимізації планувальної структури та покращення інфраструктури курортних поселень.

За допомогою методу *архітектурно-типологічного аналізу* класифіковано та систематизовано архітектурні об'єкти та простори курортних поселень за їхніми типологічними ознаками. Архітектурно-типологічний аналіз (Бармашина & Бусель, 2017) полягає у дослідженні різних типів курортних будівель та споруд, їх функціонального призначення та стилістичних рішень. Він дозволяє виявити типові та унікальні об'єкти, оцінити їх значущість та вплив на формування архітектурного

середовища. За допомогою цього методу простежено еволюцію архітектурних рішень від історичних до сучасних, що допомагає відстежити еволюцію будівельних традицій та підходів до проектування. Архітектурно-типологічний аналіз дозволяє ідентифікувати проблеми існуючої забудови досліджуваних курортних поселень, наприклад, несумісність нових будівель з історичними.

Специфіка дослідження архітектурно-просторових рішень та трансформацій бальнеологічних курортних поселень вимагає формування відповідного методичного інструментарію, що поєднує загальнонаукові та спеціальні методи досліджень. Дослідження здійснюється поетапно у відповідності до поставлених завдань. На кожному етапі науково-дослідницької роботи було застосовано певний набір наукових методів (рис.1.4.3):

1. На початку роботи застосовано метод *збору науково-методичного матеріалу та аксіом* для уточнення ключових термінів та формування поняттійно-категорійного апарату дослідження. За допомогою методу *літературного аналізу та порівняння* узагальнено та систематизовано наукові праці українських і закордонних науковців, які досліджували різні аспекти формування і розвитку бальнеологічних курортних поселень. В результаті визначено проблематику дослідження і встановлено мету - визначити особливості архітектурних рішень та закономірності архітектурно-ландшафтних трансформацій бальнеологічних курортних поселень Західного регіону України, а також спрогнозувати шляхи їх розвитку.

2. На другому етапі дослідження завдяки *аналізу та синтезу* нормативної документації та на основі методів *системного підходу, формалізації та моделювання* обґрунтовано структурно-логічну модель курортних поселень. Також на цьому етапі здійснено аналіз світового та вітчизняного досвіду архітектурно-ландшафтної організації курортних просторів. Загальні дані було зібрано за допомогою *історико-культурного аналізу та статистичного методу*. Метод *містобудівного аналізу* сприяв дослідженню основних функціонально-планувальних елементів обраних курортів. Метод *архітектурно-типологічного аналізу* допоміг у виявленні особливостей архітектурно-просторових характеристик досліджуваних курортних поселень.

Рис.1.4.3. Методологічна послідовність дослідження архітектурно-ландшафтних трансформацій бальнеологічних курортних поселень (рисунок автора).

Порівняльний метод дозволив виявити їх спільні та відмінні риси. Шляхом методу *аналогій* та *індукції* виявлено основні тенденції проектування сучасних курортів.

3. На основі *концептуального аналізу* та *системного підходу* розроблено методичний інструментарій дослідження архітектурно-просторових рішень та трансформацій у зоні бальнеологічних курортних поселень. Він ґрунтується на поєднанні загальнонаукових та спеціальних методів досліджень. Методику даного дослідження продемонстровано за допомогою *формалізації*.

4. Четвертий етап дисертаційної роботи полягав у дослідженні передумов та факторів, що впливають на формування архітектури і трансформації курортних поселень на основі водних ресурсів. Основними методами на даному етапі дослідження є *багатофакторний аналіз* та *комплексний підхід*, що застосовується для вивчення окремих факторів впливу на об'єкт дослідження та взаємозв'язків між ними. Дослідження історичних передумов здійснено на основі *історико-культурного аналізу*. Природно-ландшафтні умови формування бальнеологічних курортів проаналізовано за допомогою методу *натурних обстежень* та *картографічного методу*. Функціонально-технологічні властивості та особливості встановлено методом *аналізу та синтезу* архітектури бальнеологічних курортних поселень. Завдяки *натурним обстеженням*, *методу експертних оцінок* та *комплексному аналізу* досліджено соціально-економічні фактори розвитку бальнеологічних курортів.

5. Наступний етап дисертаційної роботи передбачав детальне дослідження шести бальнеологічних курортних поселень Західного регіону України, а саме Великого Любіня, Немирова, Моршина, Східниці, Трускавця, Брюховичів. Дослідження здійснювалось на трьох ієрархічних рівнях (містобудівному, рівню архітектурних об'єктів та рівню елементів курортної інфраструктури), що встановлені на основі *системного підходу*. Методом *натурних обстежень*, *фотофіксацій* та *вимірювань* проаналізовано існуючий стан і характер сучасного функціонування даних курортів, а також визначено їхні території, що мають найбільший рекреаційний потенціал. На базі *історико-культурного*, *статистичного* та *картографічного* методів було опрацьовано відповідну проектну документацію кожного із курортів. Методом *містобудівного аналізу* виявлено переваги та недоліки

існуючої планувальної структури бальнеологічних курортних поселень. *Архітектурно-типологічний аналіз* дозволив дослідити характер існуючої забудови. За допомогою *індукції та дедукції* наприкінці цього етапу встановлено особливості архітектурно-просторових рішень об'єктів та виявлено закономірності трансформації бальнеологічних курортних поселень.

6. На останньому етапі дослідження здійснено *синтез та узагальнення* для обґрунтування загальних принципів архітектурно-ландшафтних трансформацій і шляхів розвитку архітектури бальнеологічних курортних поселень. Їх застосовано для вдосконалення методики обґрунтування архітектурних рішень сучасних бальнеологічних курортів шляхом *сходження від абстрактного до конкретного*. Розроблено практичні рекомендації щодо впровадження положень дослідження в архітектурну теорію та практику та здійснено їх апробацію методом *експерименту*.

Результати кожного етапу дослідження супроводжувались використанням методу *формалізації та графічного моделювання* для ілюстрації отриманих напрацювань.

Застосовані в дисертаційній роботі методи є пов'язаними та взаємодоповнюючими елементами єдиного цілого, що обґрунтовує потребу у їх комплексному застосуванні. Обрані методи дозволили визначити особливості архітектурних рішень та закономірності архітектурно-ландшафтних трансформацій бальнеологічних курортних поселень Західного регіону України, а також спрогнозувати шляхи їх розвитку.

Висновки до розділу I

1. Уточнено понятійно-категорійний апарат дослідження, зокрема бальнеологічні курортні поселення визначено як тип поселення із спеціалізованими територіями, призначеними для лікування та оздоровлення за допомогою природних водних ресурсів та які забезпечені необхідною інфраструктурою для функціонування. Вони використовуються для медичної реабілітації, профілактики захворювань, лікування та відпочинку, розглядаються як система, що складається із компонентів – природної, соціально та економічної (середовище – людина – діяльність).

2. Аналіз стану дослідженості проблематики та систематизація існуючих досліджень за основними напрямками вивчення теми дозволив ствердити - незважаючи на значну кількість наукових праць, що охоплюють архітектурні, урбаністичні, економічні, соціальні та інші аспекти, зростаюча кількість невирішених проблем сучасності вимагає нового наукового підходу та методичного інструментарію проектування бальнеологічних комплексів і визначення шляхів їх ефективного розвитку. Залишається недостатньо вивченою проблематика архітектурно-просторової реорганізації курортних поселень, що сформувались на бальнеологічних ресурсах, для сучасних реалій.

3. Розглянуто основні види та функції курортів у відповідності до нормативно-правового забезпечення регулювання розвитку санаторно-курортних закладів в Україні, що вказує на суперечності щодо охорони та використання бальнеологічних природних ресурсів та врахування їх особливостей. Обґрунтована структурно-логічна модель курортних поселень, яка є важливим інструментом для дослідження і обґрунтування рішень щодо їх архітектурно-ландшафтної організації та розвитку. Вона дозволяє враховувати всі основні функціональні зони у їх взаємозв'язку для забезпечення сталого розвитку курортних територій та їх місця в оточенні. Загальна структура функціональних зон бальнеологічних курортів визначена державними будівельними нормами. Вона включає основні зони: 1) курортна; 2) рекреаційна; 3) сельбищна; 4) комунально-складська; 5) зона інженерної інфраструктури; 6) зона транспортної інфраструктури. Інші зони обумовлюються спеціальними видами діяльності в курортних поселеннях.

4. Досвід європейських країн показує, що курорти бальнеологічного спрямування користуються великою популярністю, задовольняючи потреби людей як у лікуванні різноманітних захворювань, так і в здоровому відпочинку. Найвідоміші європейські курорти демонструють підходи і рішення використання природних умов і джерел для створення унікальної та частково самодостатньої інфраструктури, які можуть бути ефективно використані в практиці України, зокрема щодо інфраструктури, куди входять комплекси будівель і просторів для лікування мінеральними водами, об'єкти для тимчасового проживання, спортивно-оздоровчі заклади, культурно-розважальні об'єкти, заклади громадського харчування та транспортна інфраструктура.

5. Станом на сьогодні, об'єкти бальнеологічного лікування та оздоровлення в Україні не відповідають сучасним вимогам і малоефективно використовують свій потенціал та ресурси. Архітектура споруджених за останні роки об'єктів здебільшого невиразна, а їх функціональне наповнення не забезпечує повноцінного лікування, реабілітації та відпочинку. Це актуалізує необхідність наукових досліджень та розроблення системних принципів створення гармонійного курортного середовища, які б відповідали регіональним особливостям та сучасним світовим тенденціям в проектуванні.

6. Для дослідження архітектурно-ландшафтних рішень та просторових трансформацій бальнеологічних курортних поселень обґрунтовано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів. Зокрема серед спеціальних методів дослідження архітектурних рішень та трансформацій бальнеологічних курортних поселень у дисертаційній роботі використано натурні обстеження та фотофіксації; картографічний метод; багатофакторний аналіз; історико-культурний аналіз; містобудівний аналіз; архітектурно-типологічний аналіз, а також розроблено відповідний методичний інструментарій у відповідності до поставлених завдань. В архітектурі сучасні бальнеологічні курорти трансформуються і ведуть активний пошук нових ідей та передових методів обґрунтування архітектурних проектних рішень.

РОЗДІЛ II. ПЕРЕДУМОВИ ТА ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРИ І ТРАНСФОРМАЦІЇ КУРОРТНИХ ПОСЕЛЕНЬ

2.1. Історичні передумови та генеза курортних поселень, що розвинулись на основі водних ресурсів.

Прагнення до відпочинку та оздоровлення властиве людині ще із давніх часів. Археологічні знахідки вказують, що вже у VI тисячолітті до нашої ери в Месопотамії, долинах Нілу, Інду та Янцзи будували храми з лікувальними закладами біля мінеральних джерел (Ryan, 1991). На кожному етапі розвитку цивілізації курортна справа набувала нових форм, змінювалась її об'ємно-просторова організація, та функціональна структура. Дослідження історичних передумов є необхідним для виявлення тенденцій просторових трансформацій курортів та впливу генези на розвиток бальнеологічних курортних поселень.

Аналізуючи наукові підходи до становлення і розвитку курортної справи в Європі та світі, М. Й. Рутинський (2008) виділяє дев'ять основних періодів (рис.2.1.1). Кожен із них відрізняється особливостями організації курортів, їх функціональними завданнями та формами рекреаційної діяльності.

1) **Протокурортний період** – виділення курортно-рекреаційної діяльності як окремого напрямку людської діяльності. Рекреаційну діяльність вперше було організовано у Стародавньому Єгипті. З появою ієрархії соціальних каст виникла потреба в організації дозвілля знаті. Єгипетські жреці, зосереджуючи увагу на подовженні тривалості життя, розробили стратегію оздоровлення організму, що включала бальнеотерапію. У Межиріччі, країнах Азії та Близького Сходу, Стародавній Індії, Китаї поширилися методики оздоровчої рекреації, подібні до єгипетських. Найпоширенішими видами оздоровчої діяльності в цей період були купання у священних озерах і джерелах. Опис таких примітивних масових бальнеогрязевих оздоровниць знайдено у давньоіндійському епосі «Ригведа» та давньокитайських трактатах. У Старому та Новому Завітах також є згадки про Сілоамську купіль біля Єрусалиму та на Генісаретському озері, куди прибували хворі з усієї Юдеї та Палестини.

ОСНОВНІ ПЕРІОДИ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ БАЛЬНЕОЛОГІЧНИХ КУРОРТНИХ ПОСЕЛЕНЬ

Рис.2.1.1. Основні періоди історичного розвитку бальнеологічних курортних поселень (рисунок автора за Рутинським (2008)).

2) **Ранньокурортний період** припадає на античні часи та характеризується виникнення перших організованих курортів, які заклали основи для сучасних європейських курортів. Водолікування зародилося в Європі завдяки грецькій колонізації. Стародавня Греція вважається батьківщиною бальнеологічних курортів, адже тут вперше було описано методики бальнеотерапії. Гіппократ писав: «In balneis salus», що дослівно перекладається як «В купанні здоров'я». Греція є місцем першого у світі документально зафіксованого бальнеологічного курорту Терми, назва якого згодом стала використовуватися для інших курортних поселень. Давньогрецьке поселення Терми (сучасне Лутракі) залишається популярним термальним курортом і у сьогоденні. У Греції також зародилася професія лікаря-курортолога, попит на яких залишався високим до кінця античної епохи.

Значний розвиток бальнеолікувальна справа отримала в епоху розвитку Римської імперії. Римляни перейняли досвід грецької рекреації і вдосконалили їх методики оздоровлення. В цей час вперше в світі було розроблено класифікацію мінеральних вод римським лікарем-курортологом Архігеном (MacCool, 2001). У IV - II ст. до н.е. виникли перші бальнеологічні курортні поселення Римської імперії. У їх назвах зазвичай з'являлося слово «Терме». Багато із цих давніх курортів існують до сьогодні: Монсуммано-Терме, Сан-Джуліано-Терме, Монтекатіні-Терме, Абано-Терме, Сірміоне-Терме.

Принцип для здорового способу життя римляни сформулювали висловом: «Senus per aquam» («Здоров'я через воду»). Існує версія, що аббревіатурою цього вислову названо сучасні технології оздоровлення SPA.

Розвиток Римської імперії дав поштовх для поширення бальнеотерапії по всій Європі. У I - III ст. з'явилися нові курорти: Аквінкум (Угорщина), Баден (Швейцарія), Екс-ле-Бен (Франція), Вісбаден (Німеччина), Добрна (Словенія), Вараджінске-Топліце (Хорватія), Беїле Еркулане (Румунія) та інші.

3) **Період «темних століть»** – час руйнування та занепаду бальнеологічної курортної справи. Занепад античної культури, правління варварських королівств та посилення ідеологічного тиску католицизму, який переслідував будь-які прояви догляду за грішним людським тілом, призвели до зникнення курортно-рекреаційного

оздоровлення. Католицька церква пропагувала ідею, що людина приходить у цей світ для страждань і в її житті не може бути відпочинку. Курортно-рекреаційна діяльність практично перестала існувати в Європі, за винятком окремих громад, які стихійно використовувати цілющі джерела для самолікування.

4) Відродження рекреаційних цінностей і курортного лікування настало у XIV – XV ст. Зміни у ідеалістичних поглядах влади призвели до виникнення нових центрів оздоровлення для європейської еліти. У Середньовіччі відомими курортами стали Ахен і Пломб'єр-ле-Бен у Франції, куди приїздили французькі королі. Популярність цілющих вод зростала серед багатіїв. Навколо мінеральних джерел у Франції, Італії та Німеччині феодали будували свої заміські резиденції, а селища, такі як Евіан, Віші, Абано-Терме, Карлсбад, Баден-Баден, Вісбаден, перетворилися на відомі курортні містечка.

Епоха Відродження в Європі послабила тиск католицької церкви, що дозволило людям почати відроджувати античну курортну спадщину. Одним з перших дослідників цієї справи був італійський чернець Дж. Савонарола, який у XV ст. опублікував перший довідник з науковим описом властивостей мінеральних вод та способів їх використання для лікування (Weston, 1996).

5) Період розвитку елітних курортів для аристократії та народних водолікарень під опікою Церкви розпочався, коли більшість відомих мінеральних джерел перейшла у приватну власність монастирів, а лікувальні властивості вод почали пов'язувати із милостивістю святих. Протягом XVI – XVII ст. в Європі остаточно сформувалась мережа монастирських та світських бальнеологічних курортів, а курортна справа виділилася як окрема галузь медицини.

В середині XVI ст. Габсбурги на законодавчому рівні регламентували правила формування та експлуатації курортних закладів. На курорті Карлсбад (нині Карлові Вари у Чехії) запровадили облік відвідувачів, курортний податок та уніфікували порядок проведення лікувальних процедур (Смочко, Лужанська & Смочко, 2022).

У XVII ст. при королівському дворі Франції було сформовано спецкомісію, яка наглядала за функціонуванням існуючих курортів і займалася відкриттям нових.

Схожі структури незабаром з'явилися у Великобританії та Австрії. Проте в цей період курорти були доступними переважно для аристократії.

6) Період становлення медичної курортології, диференціації курортних центрів за профілем та популяризації курортного оздоровлення серед заможних верств населення. Соціально-економічні зміни кінця XVIII – початку XIX ст. підвищили роль рекреації в житті населення. Саме цей час вважається періодом становлення сучасного бальнеологічного лікування та оздоровлення. Із виникненням пароплавів та потягів поїздки «на води» стали повноцінною частиною відпочинку не тільки для знаті, але й для дрібної буржуазії, інтелігенції та освічених містян. Це призвело до профільної та соціальної орієнтації курортних закладів. З'явилися курорти для лікування конкретних захворювань, виникли курортні заклади для окремих вікових груп.

7) Період курортного «буму» XIX століття – це час розвитку теорії та практики медичної курортології, демократизації курортів, розширення географічної мережі курортних центрів та популяризації курортного відпочинку та оздоровлення серед освічених верств суспільства. В цей період рекреаційний туризм став високоприбутковим напрямом в економіці. Для обслуговування туристичних потоків в усій Європі активно будувалися готелі, санаторії, пансіонати. В XIX ст. відкрито більшість сучасних бальнеологічних курортів Європи. З'явився феномен курортної урбанізації, коли динаміку розвитку міста визначала кількість відвідувачів (Goodale Thomas & Wit Petes, 1980).

Основоположником наукової бальнеології називають німецького вченого Ф. Гофмана, який на початку XVIII ст. вперше визначив хімічний склад мінеральних вод і встановив, що їх лікувальні властивості залежать від вмісту сірки, вуглекислоти, гідрокарбонатів, солей магнію, кальцію та інших хімічних елементів.

У XIX ст. з'явилися терміни «курорт» і «санаторій». Поняття «санаторій» започаткували в Німеччині, коли відкрили спеціалізований лікувальний заклад для лікування туберкульозу. Місцевість, де розташовувалися санаторії, отримала назву «курорт».

8) Період «третьої хвилі» розвитку мережі курортно-рекреаційних центрів для економічно активного населення характеризується значними змінами. На початку XX ст. європейська бальнеологічна інфраструктура здійснила перехід від невеликих лікувальних курортів до центрів масового відпочинку. Змінилася основна мета відвідування курортів: акцент перемістився з лікування на оздоровлення та дозвілля. Це призвело до суттєвих змін в курортній індустрії, де основними напрямками стали активний відпочинок та цікаве дозвілля.

9) Сучасний період глобалізації курортів характеризується відкриттям нових рекреаційних ресурсів, інтенсифікацією їх використання, урбанізацією та перетворенням курортних поселень на багатофункціональні центри. Після Другої світової війни почався новий розвиток бальнеологічних курортів, вони стали звичною для багатьох людей формою відпочинку. Наприкінці XX ст. задоволення рекреаційних потреб перетворилося із другорядного на обов'язкове.

Сучасний розвиток бальнеологічних курортів поділяється на два основні етапи, розділених економічною кризою 1970-х (Haywood et al., 1994). Перший етап (1950-ті - 1970-ті), відомий як туристичний «бум», тоді як другий етап (від 1980-тих до сьогодення), називають глобалізаційним зростання курортної справи.

З початку XXI ст. на світових бальнеологічних курортах спостерігається тенденція до перетворення на багатофункціональні центри, що пропонують різноманітні послуги (Нарстедт & Піводда, 2001). Вони активно залучають туристів з різних сегментів ринку. З іншого боку, існує тенденція до поглиблення спеціалізації окремих курортів, що підтверджується їх багаторічною популярністю серед відвідувачів. Наприклад, стало престижним відвідувати німецький курорт Баден-Баден, французький Віші, чеські Карлові Вари саме для оздоровчих бальнеологічних процедур.

Бальнеологічна курортна справа в Україні є одним із найдавніших видів рекреації, що сягає корінням до періоду Київської Русі. Давні слов'яни використовували джерельні води для лікування недуг, про що свідчать сліди давніх «купалень» (Федунь, 1999). Наприклад, в ті часи на території сучасної Східниці знаходилось поселення Золота Баня.

Перші письмові згадки про лікувальні мінеральні води на території сучасної України датуються XVI - XVII ст. і стосуються переважно Західного регіону України. Так, Великий Любінь вперше згадується в 1441 році. Згідно з легендою, місцевий «пастух Павло, який страждав від жахливих болів у суглобах, одного разу занурився в тухлу воду і вийшов звідти здоровим» (Бублик, 2005). Трускавець вперше згадується у 1427 р., Моршин – у 1482 р., Немирів – у 1506 році.

Важливим етапом, що розпочав розвиток українських бальнеологічних курортів, було дослідження у 1578 році польським лікарем Войцехом Очко властивостей мінеральних джерел Шкла, Немирова, Великого Любень, Трускавця (Бублик, 2005). Перші бальнеологічні курорти в Україні з'явилися на мінеральних водах у Шкло (1578 р.), Трускавці (1827 р.), Моршині (1877 р.), Березівці (1862 р.), Миргороді (1917 р.).

Активний розвиток бальнеологічних курортів в Україні розпочався у XIX ст., коли з'явилися перші організовані санаторії та лікувальні заклади (Федорченко et al., 2022). В цей період у Європі вважалося престижним оздоровлюватись на бальнеологічних курортах. У 1827 р. за ініціативи австрійця Міцевського в Трускавці було збудовано відкриту водну кімнату на 8 кабін. Ініціаторами відкриття водолікарні у Великому Любені були граф Юзеф Яблоновський і Маріанна Свидзинська. З 1849 р. Великий Любінь перейшов у власність барона Костянтина Бруницького, який збудував нові купальні та декілька пансіонатів-вілл (Лига, 1994). В Немирові у 1830-х санаторій здобув міжнародне визнання. Там було експлуатовано кілька джерел, з яких два були призначені для купання, а одне для пиття. Протягом року послугами оздоровниці скористалося близько 200 пацієнтів (Дацко, 2021).

На економічний розвиток курортів серйозно вплинуло прокладання залізничної колії наприкінці XIX – початку XX століття. У Моршині була відкрита залізнична станція, після чого у 1878 р. львівський підприємець Боніфаций Штіллер відкрив тут курорт на базі місцевого соляного джерела, що став відомим як Галицький СПА – бальнеогрязевий курорт європейського рівня. Тут було збудовано кілька пансіонатів, відкрито грязелікарню.

У 1885 р. через Брюховичі прокладають залізницю Львів-Рава-Руська. З цього моменту активно починає забудовуватися територія на захід від залізниці, тут мешканці Львова споруджують заміські вілли. У 1892 р. навколо залізничного вокзалу закладено парк площею 20 га. За короткий проміжок часу в Брюховичах проведено електрику, збудовано капличку, пожежну станцію, пошту, публічну переговорну з телефоном, тенісні корти. Також тут з'являються оздоровниці, відпочинкові корпуси, заклади для убогих та сиріт. Серед оздоровчих закладів, найвідомішими стали лікувальні ванни Кароля Братковського.

З початком Першої світової війни курорти України дещо зупинились у розвитку. В період російської окупації, курорт Моршин було розграбовано і він простоював зачиненим до 1921 р., коли польська влада його відновила. Тут збудували бювет «Грибок», що досі є символом міста, запустили інгаляторій, грязелікарню та водолікарню. У власності Польщі Трускавець у період з 1921 по 1939 роки отримує бальнеолікарню, бювети, 8 санаторіїв, приватні готелі та пансіонати. В 1919 р. Східниця теж підпадає під владу Польщі, яка посилює тут видобуток нафти.

Найбільшої шкоди бальнеологічним курортам України завдала Друга світова війна. Усі вони перестали функціонувати, багато будівель було зруйновано, мешканців переселено або вбито. Водолікарні Трускавця та Немирова використовувались як військові госпіталі.

Після закінчення війни та приходу радянської влади почалась відбудова бальнеологічних курортів (Мацола, 1997). У 1946 р. бальнеокурорт Великого Любеня відкрито як всесоюзний. У 1960-1980 роках тут проведено значні будівельно-ремонтні роботи: реконструйовано водолікарню, відремонтовано спальні корпуси, збудовано новий корпус, їдальню і клуб. У повоєнні роки у селі з'явилися багатоповерхівки, село повністю електрифіковано. У Немирові після війни реконструкція санаторію почалася у 1947 році, в результаті чого було відновлено 8 корпусів, збудовано клуб на 400 місць, перебудовано водолікарню і обладнано лікувальні кабінети.

З 1945 р. відновлює свою роботу й Трускавець, ставши всесоюзним курортом. З 1965 по 1990 роки у місті з'являється 10 нових санаторіїв, реконструюються старі.

З 1946 по 1957 роки Брюховичі стають місцем відпочинку для «трудящих». Тут відкрито дитбудинки, ясла, пологовий будинок, туберкульозний санаторій та інші установи. За цей період у селищі відбулися значні зміни: розширилося деревообробне виробництво, побудовано новий вокзал (1955 р.), фабрику будівельників, астрономічну обсерваторію Львівського державного університету (1957 р.) та житлові будинки. З 1957 р. Брюховичі адміністративно підпорядковані м. Львову. За радянських часів тут діють санаторій «Львів», будинок відпочинку «Лісова пісня», 22 стаціонарних піонерських таборів та 7 профілакторіїв при них, 13 санаторіїв та баз відпочинку. На території Брюхович пробурили три свердловини термальних вод.

У 1957 р. була відкрита Моршинська курортна поліклініка, а з 1965 по 1975 рік інфраструктура міста активно розвинулася. В цей період було збудовано їдальню, Будинок культури, кінотеатр. Наприкінці 80-х в Моршині відкрито великі санаторії, зокрема «Пролісок» та «Лаванда».

В 70-х роках ХХ ст. Омеляном Стоцьким відкрито значні запаси різних типів лікувальних мінеральних вод у Східниці, внаслідок чого у 1976 р. вона стає бальнеологічним курортом. З'являється лікувальний пансіонат «Карпати», пансіонат «Гуцулка». Генеральний план бальнеологічного курорту Східниця був розроблений в 1977-1978 рр. під керівництвом Заслуженого архітектора України Ярослава Новаківського.

Після проголошення незалежності України через брак фінансування сфера бальнеологічних курортів почали занепадати, бальнеологічні поселення уповільнились у розвитку, але ненадовго. Наприклад, у 1995 р. в Моршині запрацював завод із розливу води «Моршинської», а в Трускавці відкриваються центри з новітніми методами лікування, що зробило його одним із найкращих курортних центрів України. У 1996 р. Брюховичам надано статус курортно-рекреаційної місцевості. З 1990-х почалася масова забудова східної частини селища індивідуальними котеджами, яку місцеві мешканці називають «Поле чудес». Проте бальнеологічний розвиток Брюхович зупинено, адже було законсервовано існуючі свердловини мінеральних вод.

В 2010 р. внаслідок великих фінансових заборгованостей та відсутності інвестицій санаторій Великого Любіня був майже закритий. Протягом останніх років завдяки проведеним адміністративним заходам курорт поступово відроджується. Проведено ремонтні роботи в санаторії, водогрязелікарні та їдальні. Поблизу санаторію завершено будівництво центру для реабілітації інвалідів, включаючи учасників АТО. (Ціцюра, 2013). Непрості часи настали також для Немирова: у 2015 р. припинив діяльність санаторій «Немирів», у 2020 - протитуберкульозний санаторій.

Для аналізу генези курортних поселень Західного регіону України, що розвинулись на основі водних ресурсів, розроблено хронологічну таблицю 2.1 з основними подіями в історії досліджуваних курортів.

Як бачимо, період XV- XVII ст. знаменується виникненням майбутніх курортних поселень. Поштовхом до їх розвитку стало дослідження у цей період властивостей мінеральних джерел. У XVIII-XIX ст. спостерігається значний розвиток бальнеологічних курортів, з'являються перші купальні, водолікарні, санаторії. В цей час унікальність лікувально-оздоровчих установ визначила палацова архітектура.

Важливим етапом у розвитку кожного курорту стає прокладання залізничної колії та відкриття вокзалів та залізничних станцій наприкінці XIX – початку XX століття. Після цього спостерігається покращення інфраструктури, повна електрифікація міст та сіл. Було створено багато нових санаторіїв. У цей період активно вивчалися лікувальні властивості мінеральних вод і грязей, що сприяло підвищенню ефективності лікування та розширенню спектру захворювань, які можна було лікувати на курортах.

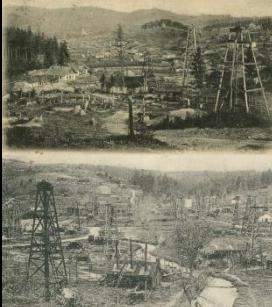
З початком Першої світової війни курорти дещо зупинились у розвитку. Перейшовши під владу Польщі у міжвоєнні роки курорти Західного регіону України отримують фінансування та продовжують розбудовуватись. Етапом занепаду можна вважати період Другої світової війни, коли курорти зазнали значних руйнувань.

Під час радянського періоду бальнеологічні курорти України отримали новий значний розвиток. Було вкладено значні кошти у розвиток інфраструктури бальнеологічних курортів, побудовано нові санаторіїв та лікарні. Багато з них стали всесоюзними оздоровчими центрами, куди приїжджали люди з усієї країни. Аналіз

Таблиця 2.1.

Історичні етапи розвитку бальнеологічних курортів Західного регіону України.

Курорт	Історичний проміжок							
	X- XIV	XV- XVII	XVIII-XIX	поч. XX- 1918	1919-1938	1939- 1945	1946-1991	1992 - XXI
Великий Любінь		1441 – перша згадка	1778 – діє як бальнеологічний курорт з водолікарнею з 1849 – побудовано купальні та пансіонати 	1903 – прокладено залізницю 	1938 – створено рибне господарство 	Руйнування внаслідок німецько-фашистської окупації	1946 – нове відкриття курорту 1960-1980 - будівельно-ремонтні роботи, повна електрифікація села 	2010 – занепад курорту з 2014 – часткове відновлення курорту
Немирів	X—XI ст. – давньоруське поселення	1506 – перша згадка 1581 – Магдебурзьке право з XVI ст. - використання мінеральних джерел, збудовано купальний заклад	1821 - хімічний аналіз вод, відкриття водолікарні 1830 - санаторій здобув міжнародне визнання 1834 – пожежа 1850 – парк, нові пансіонати, вілли 	поч. XX ст. - будівництво бальнеологічної лікарні та дерев'яних павільйонів для літнього відпочинку, нові свердловини 	1923 – розвиток інфраструктури (водопровід, каналізація, електрифікація) 1930 - будівля лікувальних грязьових і сірководневих ванн, нові пансіонати, басейн 	Бомбардування, використання будівель у воєнних цілях	1947 – реконструкція санаторію, збудовано клуб, нову лікарню, кінотеатр, готель 1980 - спад економічного та соціального життя 	Занепад курорту, закриття багатьох закладів 2015 - припинив діяльність санаторій «Немирів» 2020 - припинив діяльність протитуберкульозний санаторій
Моршин		1482 – перша згадка 1538-1580 – соляні шахти	1875 – відкрита залізнична станція 1878 – відкрито курорт, грязелікарню 	1914-1918 – курорт закрито і розграбовано	1921 – відновлення курорту, побудова бювету, інгаляторію, грязелікарні та водолікарні 	Курорт закрито, розстріляно місцевих жителів	1957 - Моршинська курортна поліклініка 1965-1980 – активний розвиток інфраструктури 	1995 - запрацював завод розливу води Моршинської Курорт функціонує донині

Трускавець		1427 – перша згадка XV ст. - добування солі 1578 – виявлення лікувальних вод	1721 – видобування нафти 1827 - побудовано водну кімнату 1836 – поява води «Нафтуся» 1892 -розвиток інфраструктури, відкрито водолікарню, облаштовано купальне озеро 	1909 – прокладено залізницю 1911 – електрифікація міста 	1921-1939 – відкрито бальнеолікарню, бювети, 8 санаторіїв, готелі, пансіонати 	1941-1944 - Трускавець діє як військовий госпіталь	1965-1990 – розвиток курорту, з'являється 10 нових санаторіїв, реконструюються старі 	1992-2010 – застій у розвитку з 2010 – осучаснення курорту
Східниця	X—XIII ст. – поселення Золота Баня XIV ст. - солеварня	XVI ст. – функціонує замок	1858 –початок видобутку нафти кін. XIX ст. – працює лісопильний завод, відкрита школа 	1914 – ведуться військові дії	1919 – відновлюється видобуток нафти 	1941-1944 – окупація німецькими військами	з 1946 - відкрито школу, лікарню, амбулаторію з 1976 – діє як бальнеологічний курорт, відкрито 2 пансіонати 	За період незалежної України курорт активно діє, розвивається інфраструктура
Брюховичі		XV ст. – перша згадка	XVIII ст.- діє паперова майстерня і млини з 1848 – розбудова 1885 – прокладено залізницю 1892 – закладено парк 	поч. XX ст. - проведено електрику, відкрито оздоровниці, відпочинкові корпуси, заклади убогих та сиріт 1909 – школа 	1918 -1938 – застій розвитку курорту 	Друга світова війна зупинила розвиток селища	1946 -1990- санаторіїв, будинок відпочинку, 22 піонерських табори, 7 профілакторіїв при них, 13 санаторіїв, 3 свердловини 	з 1992 – консервація свердловин, масова забудова території

архітектури санаторних будівель показав, що в 30-ті роки основними течіями були неокласицизм і конструктивізм. До початку 60-х років спостерігається перехід від одиничного зведення санаторних закладів до масового будівництва за типовими проектами.

Після здобуття Україною незалежності у 1991 році бальнеологічна курортна справа стикнулась із новими викликами. Економічні труднощі та недостатнє фінансування призвели до занепаду багатьох курортів. Проте, з часом ситуація почала покращуватися. Інвестори почали вкладати кошти у відновлення та розвиток курортної інфраструктури, з'явилися нові сучасні санаторії та оздоровчі комплекси. Сьогодні бальнеологічні курорти України залишаються важливими центрами рекреації, де використовуються природні ресурси для покращення здоров'я та самопочуття людей, однак існує необхідність у модернізації багатьох із них.

Історичними передумовами розвитку бальнеологічних курортних поселень визначено природні ресурси, попит на оздоровлення, економічний стан країни, політичний режим, стан інфраструктури, науково-теоретична база.

2.2. Природно-ландшафтні умови формування бальнеологічних курортів.

Розвиток бальнеологічних курортів безпосередньо пов'язаний з наявністю певних природних ресурсів. Природно-ландшафтні характеристики території відіграють визначальну роль у формуванні естетично привабливого середовища та забезпеченні комфортних умов для відпочинку і лікування. У цьому розділі розглянуто природно-ландшафтні чинники, які впливають на формування бальнеологічних курортів та проаналізовано їхній вплив на ефективність курортного лікування.

Дослідження включає перелік із шести бальнеологічних курортних поселень Західного регіону України (рис.2.2.1).

Особливу увагу приділено геоморфологічним, гідрологічним та кліматичним умовам, які визначають можливість і доцільність створення бальнеологічного курорту на певній території (рис.2.2.2). Окрім цього, розглянуті фітоландшафтні умови, що висвітлюють роль рослинного покриву та озеленення в формуванні ландшафтів, які впливають на екологічний комфорт, естетичну привабливість та

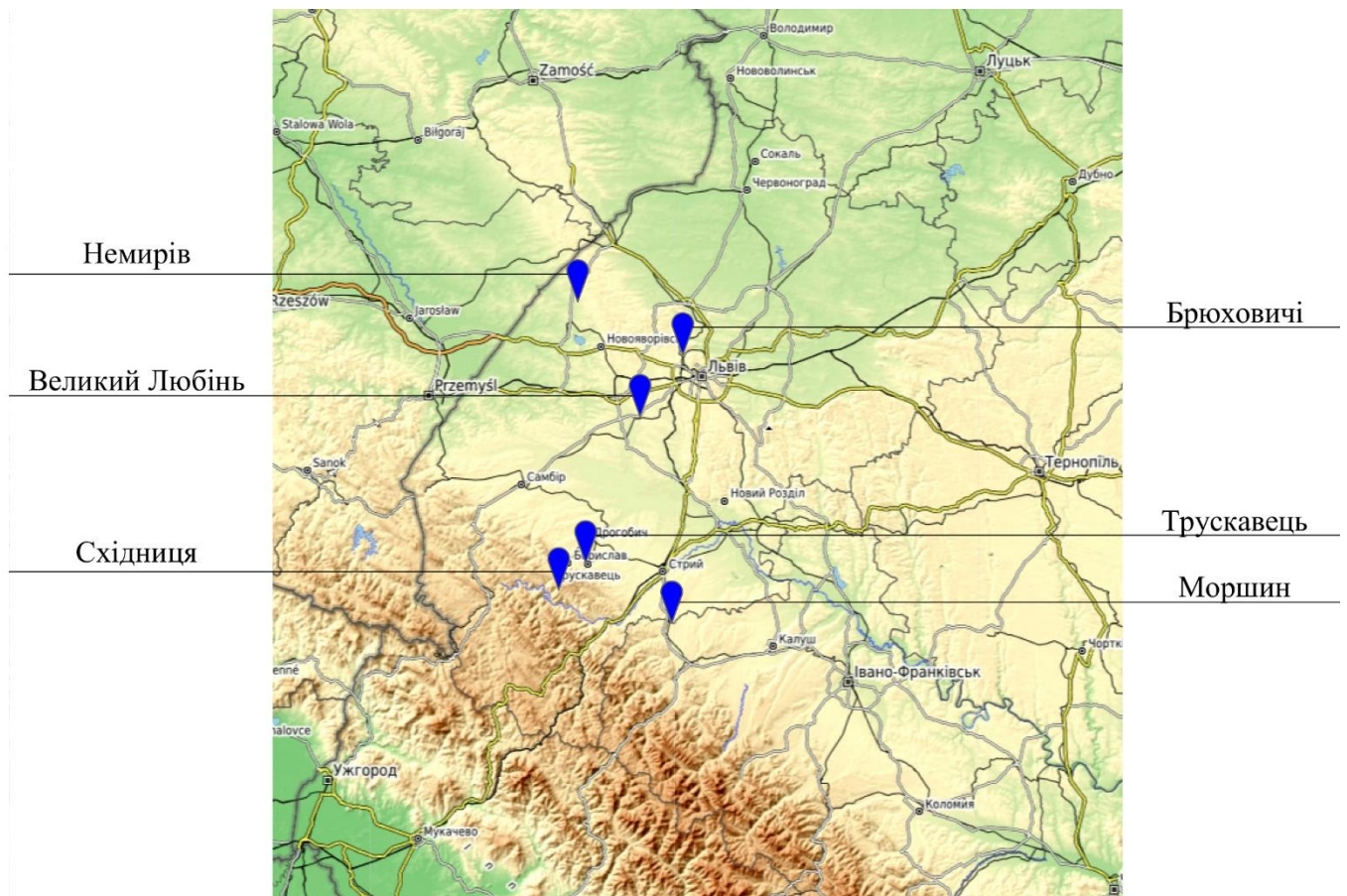

Рис.2.2.1. Розташування досліджуваних бальнеологічних курортних поселень в системі регіону (рисунок автора).

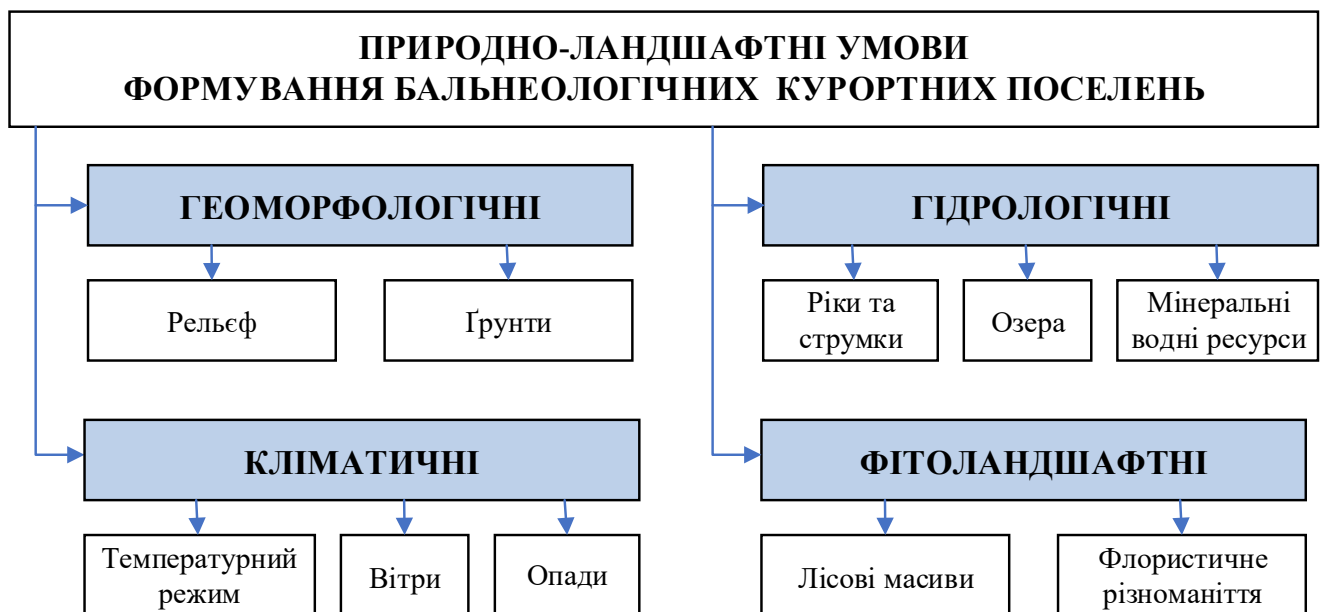

Рис.2.2.2. Класифікація природно-ландшафтних умов формування бальнеологічних курортних поселень (рисунок автора).

клімат бальнеологічного курорту. Завдяки комплексному підходу до вивчення природно-ландшафтних умов формування бальнеологічних курортів, стане можливим визначення оптимальних стратегій розвитку рекреаційних територій регіону.

Природно-ландшафтні умови формування бальнеологічних курортів у межах Західного регіону України схожі, але попри територіальну близькість мають деякі відмінності. Проаналізовані природно-ландшафтні умови формування бальнеологічних курортних поселень Західного регіону України зведено у таблицю 2.2. Основні дані було взято із пояснювальних записок до генеральних планів досліджуваних курортних поселень, розроблених Львівським інститутом «Діпроміст» (згодом - ДПІ «Містопроект»).

Геоморфологічні умови впливають на властивості джерел мінеральних вод, що використовуються у бальнеології. Курорти зазвичай розташовуються в гірських районах, де *рельєф* сприяє накопиченню у водоносних горизонтах підземних вод. Гірські масиви виконують роль природних «резервуарів», у яких атмосферні опади, проникаючи через геологічні шари, збагачуються мінералами. Розломи в земній корі є шляхами для виходу підземних вод на поверхню, що забезпечує появу мінеральних джерел.

Згідно зі схемою геоморфологічного районування України, Великий Любінь розташований у фізико-географічному районі Львівського Опілля. Курорт розвинувся в долині річки Верещиці. У цілому рельєф району пологий, зі зниженням в західному напрямі. Найвища частина селища північно-східна з абсолютними відмітками 291 м, найнижча позначка – 264 м в заплаві річки Верещиці (Пояснювальна записка до генерального плану с.м.т. Великий Любінь, 1969).

Курорт Немирів знаходиться на південному заході Східно-Європейської платформи на висоті 240 м над рівнем моря у межах Головного Європейського вододілу (Пояснювальна записка до генерплану с.м.т. Немирів Львівської області, 1974). Рельєф має ступінчастий характер із ухилом в південно-західному напрямку.

Таблиця 2.2.

Природно-ландшафтні умови формування бальнеологічних курортів Західного регіону України.

Курорт	Природно-ландшафтні умови					
	Геоморфологічні		Гідрологічні		Кліматичні	Фітоландшафтні
	Рельєф	Ґрунти	Ріки, струмки, потоки, озера	Мінеральні водні ресурси		
Великий Любін	Рельєф району спокійний із загальним зниженням території західному напрямі.	Темно-сірі опідзолені ґрунти, чорноземи опідзолені глеюваті легкосуглинкові	Ріка Верещиця, штучні стави, які використовуються для рибного господарства	Сірководневі, сульфатно-гідрокарбонатно-кальцієві холодні води з 4 джерел. Джерело № 1 - криниця у центрі курорту. Джерело № 2, 3, 4 - свердловини з фонтануючою водою. Також наявні торфові пелоїди на надзаплавній терасі правого берега річки Верещиці.	Відносна вологість – 72-81%, середньорічна кількість опадів 670 мм. Ґрунт промерзає на 75 см. Переважають західні та південно-західні вітри. Швидкість 3,5 - 4 м/с. Середньомісячна температура взимку - 4°C, влітку +18°C.	Бук лісовий, ясен звичайний, граб звичайний, явір, дуб звичайний, береза повисла, липа широколиста, клен гостролистий, ліщина європейська.
Немирів	Рельєф має ступінчастий характер із загальним ухилом південно-західного напрямку.	Дерново-глеєві супіщані	Струмки Смердех, Бронка та річка Блех, на якій розташоване Курортне озеро, озеро Магерівське	Для зовнішніх процедур – сірководнева вода зі свердловин №1-К і 2-К на території санаторію «Немирів». Для питного вжитку - мінеральна вода «Анна», яка видобувається зі свердловини № 3-РК.	Середньомісячна температура взимку -3,6°C, влітку - +19,3°C. Середньорічна кількість опадів – 740 мм. Глибина промерзання ґрунту сягає 50 см.	Переважно хвойні дерева, такі як сосна звичайна та ялиця біла, але також присутні листяні породи, такі як бук лісовий, граб звичайний і дуб звичайний.
Моршин	Рельєф території складний, зі схилами долини, порізаними густою ярно-балочною мережею.	Дерново-середньопідзолисті глеюваті легкосуглинкові	Річка Бережниця, міський став на півночі курорту	Слабомінералізована вода з джерела №4 в лісопарковій зоні на захід від загальнокурортного бювету та високомінералізовані розсоли з джерел №1 «Боніфацій» на правому березі річки Бережниця і №6 зі свердловин №6 і №2 в селі Бая Лисовецька.	Середньорічна кількість опадів 820 мм. Вологість повітря – 73-83 %. Середньомісячна температурою влітку +18 С, взимку - -4°C	Листяні дерева: бук лісовий, гірकोкаштан звичайний, дуб звичайний, граб звичайний, липа широколиста, клен гостролистий, ясен звичайний, в'яз листуватий.
Трускавець	Рельєф складний, горбистий з округлими та плоскими вершинами із пологими схилами.	Дерново-підзолисті поверхнево-глеюваті середносуглинкові	Річки Воротище, Солонія, струмок Вишниця, водосховище питної води «Воротище»	Питні мінеральні води («Нафтуся» з джерела №1 та 10 свердловин; «Марія», «Софія», «Броніслава» з 4 джерел та 8 свердловин) і води для зовнішнього застосування (сірководневі мінеральні води та розсоли без специфічних компонентів з 14 свердловин).	Середньорічна кількість опадів 760-820 мм. Зима коротка і тепла, температура рідко опускається до - 20°C. Влітку температура іноді піднімається до 30-32°C, часто йдуть дощі. Туманні дні складають 20-25 днів на рік.	Переважно листяні дерева: дуб звичайний, липа широколиста, бук лісовий, ясен звичайний, явір, гірकोкаштан звичайний, клен гостролистий, граб звичайний, береза повисла. Хвойні породи, такі як сосна звичайна, зустрічаються рідше.
Східниця	Горбистий рельєф, розділений численними ярами і долинами.	Бурі гірсько-лісові, дерново-буроземні	Ріка Східничанка та її притоки	Води різних типів: «Нафтуся» (джерела № 1, 8, 9, 10, свердловини № 1-С і 18-С), залізисті (джерела №15, 13), йодо-бромні (свердловина № 2-С, 20-С, 21-С), натрій-хлоридні (свердловини № 5, 6) та гліцеринові (свердловина № 357-С).	Відносна вологість – 80%. Середньомісячна температура взимку - 4,1°C, влітку - +20°C. Середньорічна кількість опадів 700-800 мм. Вітри в переважно західні, з максимальною швидкістю до 35 м/с.	В основному хвойні породи дерев (ялина європейська, ялиця біла), серед листяних - явір, береза повисла, вільха сіра.
Брюховичі	Рельєф складається з системи горбів, перетнутих глибокими балками та ярами.	Дерново-підзолисті піщані	Потік Брюховичанка	Високомінералізовані йодо-бромні, сульфато-хлоридні натрієві води з трьох свердловин (2 – на території санаторію «Львів», 1 – санаторію «Янтар»). Всі свердловини законсервовані.	Середня температура Брюховицького району взимку - 4°C, середня температура влітку +17,4 ° С. Переважаючими вітрами є: взимку - західний і південно-західний, влітку – західний і північно-західний.	Основу рослинного покриву становлять насадження сосни звичайної, бука лісового, граба звичайного, дуба звичайного.

Територія курорту Моршин належить до долин середнього Прикарпаття. Місто розташоване у долині річки Бережниця на висоті 340 м над рівнем моря. Рельєф території складний, зі схилами та густою ярно-балочною мережею. Переважно ухили поверхні складають до 10%, місцями від 10% до 20% (Загальна пояснювальна записка Внесення змін до генерального плану розвитку курорту м. Моршина Стрийського району, Львівської області, 2024).

Трускавець знаходиться в межах Передкарпатського прогину. Рельєф складний, горбистий. Абсолютні висоти коливаються від 350 до 400 м над рівнем моря (Програма розробки територіальної комплексної схеми охорони природи Трускавецького курортно-рекреаційного району, 1986).

Територія курорту Східниця розташовується в районі Верхньо-Дністровських Бескид на висоті 550 м над рівнем моря в долині річки Східничанки (Пояснювальна записка до проекту змін до генерального плану с.м.т. (курорту) Східниця Львівської області, 2013).

С.м.т. Брюховичі знаходиться на висоті 338 м на стику Розточчя та Білогоро-Мальчицької долини і складається зі схилів, що перетинаються глибокими балками та ярами. (Пояснювальна записка коригування генерального плану с.м.т. Брюховичі Львівської області, 2018).

Типи *ґрунтів* та ступінь їх проникності впливають на хімічний склад мінеральних вод, що визначає їхні лікувальні властивості. Основними типами ґрунтів на території Великого Любеля є темно-сірі опідзолені ґрунти та чорноземи опідзолені глеюваті легкосуглинкові; Немирова - дерново-глеєві супіщані; Моршина - дерново-середньопідзолисті глеюваті легкосуглинкові; ґрунти Трускавця переважно дерново-підзолисті поверхнево-глеюваті середньосуглинкові; типові для Східниці - бурі гірсько-лісові та дерново-буроземні; у Брюховичах - дерново-підзолисті піщані ґрунти (Андрейчук et al., 2021).

Гідрологічні умови включають *акваторію* курортного поселення (річки, струмки, озера, стави, водосховища, потоки тощо).

Гідрологічна мережа Великого Любіня в основному представлена річкою Верещицею в західній частині селища, що є притокою Дністра, та численними

штучними ставками для рибного господарства. Довжина річки 83 км, ширина русла 10-15 м, глибина 1,5-2 м. Береги низькі, заплава широка.

Річкова мережа Немирова досить розвинута, хоча представлена переважно невеликими річками і струмками, такими як Смердех, Бронка та Блех, які належать до басейну річки Сян. На річці Блех розташоване Курортне озеро площею 1,1 га.

Гідрологічна мережа Моршину представлена річкою Бережниця, яка є притокою річки Стрий. На території курорту течія річки звивається, її ширина варіюється від 1,5 до 3,5 м, а глибина сягає 4 м. У північній частині міста також знаходиться штучне озеро площею 3,5 га (Алексєєнко et al., 2012).

Водні об'єкти Трускавця включають невеликі річки і струмки. Річка Воротище протікає вздовж південно-західної межі міста і впадає у водосховище. Довжина річки – 1,9 км, ширина – 20-60 см, глибина – 10-80 см. Річка Солониця витікає з курортного водосховища вздовж південно-східної частини міста. Струмок Вишниця протікає вздовж західної межі Трускавця, повертає на схід і впадає в річку Тисменицю. На півдні курорту є водосховище питної води «Воротище» площею 25 га.

Гідрологічна мережа Східниці представлена рікою Східничанкою та її притоками. Ріка має гірський характер, з можливими проявами повеней.

У Брюховичах є декілька невеликих струмків у заболочених заплавах. Основний потік, Брюховичанка, бере тече на північ у напрямку присілка Гамулець.

Гідрологічні умови безпосередньо характеризуються наявністю **мінеральних водних ресурсів**. Бальнеологічні курорти зазвичай розташовуються в районах, де водоносні горизонти містять мінералізовані підземні води. Важливим аспектом є те, що ці води мають різний ступінь мінералізації та специфічний хімічний склад, що залежить від складу місцевих ґрунтів і гірських порід.

Основними бальнеологічними ресурсами Великого Любеля є сірководневі сульфатно-гідрокарбонатно-кальцієві вод води, що видобуваються з чотирьох джерел на території санаторію «Любінь Великий». За температурою води усі джерела холодні (температура води 10-12°C). Джерело № 1 являє собою криницю діаметром 1,2 м і глибиною 2,3 м, джерела № 2, 3, 4 - свердловини з водою, що фонтанує.

Великий Любінь є одним із небагатьох курортів Львівської області, що має також лікувальні пелоїди як природні ресурси. Родовище розташоване на надзаплавній терасі правого берега річки Верещиці. На курорті також є сірководневе самовиливне джерело №2 «Адольф», яке наразі не використовується через відсутність належних комунікацій для обслуговування.

На курорті Немирів бальнеологічні ресурси використовуються як для зовнішнього, так і для внутрішнього застосування. Для зовнішніх процедур застосовують воду з високим вмістом сірководню, що видобувається зі свердловин №1-К і №2-К на території санаторію «Немирів». Для питного вжитку використовується мінеральна вода з джерела «Анна», яка видобувається зі свердловини № 3-РК глибиною 26 м у північній частині Немирова. Вода належить до «миргородського» типу лікувальних вод.

Гідромінеральна база Моршину включає унікальну слабомінералізовану воду з джерела №4 та високомінералізовані розсоли з джерел №1 і №6 (Алексєєнко et al., 2012). Склад води двох останніх включає сульфати, хлориди, магній і натрій.

У Трускавці використовують різні типи мінеральних вод: питні мінеральні води («Нафтуся», «Марія», «Софія», «Броніслава») та води для зовнішнього застосування (сірководневі мінеральні води та розсоли без специфічних компонентів з ділянки «Воротище»). Родовище «Нафтуся» постачає гідрокарбонатну кальцієво-магнієву воду з джерел № 1, 2, 3 із характерним присмаком нафти і запахом сірководню.

У Східниці спостерігається велике різноманіття мінеральних вод, що робить її одним із найбільш значних бальнеологічних курортів Львівської області. Тут можна знайти води різних типів, зокрема типу «Нафтуся», залізисті, йодо-бромні, натрій-хлоридні та гліцеринові, що виходять з більш ніж десятка джерел (Стоцька, 2002). Родовище вод типу «Нафтуся» об'єднує кілька ділянок з джерелами № 1, 8, 9, 10 і свердловинами № 1-С і №18-С. Серед інших джерел - №3 містить слабомінералізовану, слабокислу гідрокарбонатно-кальцієву воду. Джерела № 13 і 15 відносяться до залізистих мінеральних вод. Джерела № 25 і 26 відрізняються високим вмістом органічних речовин, карбонових і фульвокислот. Вода зі свердловини № 2-С є гідрокарбонатно-натрієвою. Води зі свердловин № 5 і 6 класифікуються як

гідрокарбонатно-натрієво-кальцієві, тоді як свердловини № 20-С, 21-С відносяться до залізистих вод, а свердловина № 357-С – до вод з підвищеним вмістом гліцерину.

У с.м.т. Брюховичі є три свердловини з мінеральними водами. Перша має глибину 1400 м, температура води +41 °С. Друга свердловина, глибиною 1500 м, з водою +28 °С. Третя свердловина на глибині 1450 м має температуру води +42 °С. Ці йодо-бромні, сульфато-хлоридні натрієві води подібні за складом до морських.

Кліматичні умови визначають не тільки сприятливу для відпочинку атмосферу на курорті, але й забезпечують лікувальний ефект природних факторів, таких як сонячне світло, кількість опадів, вітровий режим, температура повітря та вологість. Клімат усіх досліджуваних курортних поселень Західного регіону України є помірно-континентальним.

Відносна вологість повітря Великого Любіня коливається від 72 до 81%, середньорічна кількість опадів сягає 670 мм. Ґрунт промерзає на глибину 75 см. На території селища переважають вітри західного та південно-західного напрямків зі швидкістю 3,5 - 4 м/с. Середньомісячна температура у січні становить -4°С, липня – +18°С. Найсприятливіший для лікування період триває з середини квітня до жовтня. (Пояснювальна записка до генерального плану с.м.т. Великий Любін, 1969).

У Немирові середньомісячна температура січня -3,6°С, липня – +19,3°С. Середньорічна кількість опадів – 740 мм. Глибина промерзання ґрунту сягає 50 см. (Пояснювальна записка до генерального плану с.м.т. Немирів Львівської області, 1974).

У Моршині середньорічна кількість опадів – 820 мм. Вологість повітря в висока: від 73 до 83 %. Найтепліший період триває з липня до серпня з середньомісячною температурою +18°С, найхолодніший – у січні з температурою – 4°С (Загальна пояснювальна записка Внесення змін до генерального плану розвитку курорту м.Моршина Стрийського району, Львівської області, 2024).

Кліматичні умови Трускавця сприятливі для відпочинку впродовж усього року, але найкомфортніші з весни до осені. Середня кількість опадів за рік 760-820 мм. Зима коротка і тепла, температура приблизно -2°С. Влітку температура іноді піднімається

до 30°C, часто йдуть дощі. (Програма розробки територіальної комплексної схеми охорони природи Трускавецького курортно-рекреаційного району, 1986).

Клімат Східниці характеризується підвищеною вологістю, близько 80%, і м'якими зимами з частими відлигами і середньомісячною температурою -4,1°C. Найбільш спекотні місяці – липень і серпень (+20°C). Середньорічна кількість опадів варіюється від 700 до 800 мм. Вітри мають непостійний напрям, переважно західний. (Пояснювальна записка до проекту змін до генерального плану с.м.т. (курорту) Східниця Львівської області, 2013).

Середня температура Брюховицького району взимку -4°C, влітку – +17,4°C. Переважаючими взимку вітрами є західний та південно-західний, влітку – західний та північно-західний (Пояснювальна записка коригування генерального плану с.м.т. Брюховичі Львівської області, 2018).

Фітоландшафтні характеристики бальнеологічних курортів також визначають оздоровчий потенціал місцевості. Рослинний покрив на курортах формує не лише естетично привабливе середовище, але і впливає на мікроклімат. Важливим аспектом є наявність *лісових масивів*, які формують природні фітонцидні зони. Фітонциди – біологічно активні речовини, які виділяються рослинами та запобігають появі та розвитку патогенних мікроорганізмів (Ткаченко & Прокопенко, 2021). Ліси, особливо хвойні, насичують повітря киснем і фітонцидами, що зміцнює імунну, дихальну та нервову системи, а також сприяє загальному тонусу організму. Саме тому багато бальнеологічних курортів розташовані у лісистих зонах, де поєднання мінеральних вод і збагаченого фітонцидами повітря є сприятливими умовами для оздоровлення. Крім того, *різноманітність місцевої флори* забезпечує широкий спектр ефірних олій, що виділяються рослинами та потрапляють в організм через дихальні шляхи та шкіру. Ароматерапія, як один із методів лікування на курортах, коли відпочиваючі вдихають природні аромати рослин, часто застосовується для оздоровлення,

Рослинний покрив території Великого Любеля представлений такими деревами, як бук лісовий, ясен звичайний, граб звичайний, явір, дуб звичайний, береза повисла, липа широколиста, клен гостролистий, ліщина європейська. Флора Немирова представлена переважно хвойними деревами, такими як сосна звичайна та

ялиця біла, але також присутні листяні породи, такі як бук лісовий, граб звичайний і дуб звичайний. Рослинність Морщина складається з листяних дерев, таких як бук лісовий, гірकोкаштан звичайний, дуб звичайний, граб звичайний, липа широколиста, клен гостролистий, ясен звичайний, в'яз листуватий тощо. Рослинний покрив Трускавця - переважно листяні дерева: дуб звичайний, липа широколиста, бук лісовий, ясен звичайний, явір, гірकोкаштан звичайний, клен гостролистий, граб звичайний, береза повисла. Хвойні породи, такі як сосна звичайна, зустрічаються рідше. Фітоландшафтні ресурси на території Східниці представлені в основному хвойними породами дерев (ялина європейська, ялиця біла), серед листяних зустрічаються явір, береза повисла, вільха сіра. Основу рослинного покриття Брюхович становлять насадження сосни звичайної, бука лісового, граба звичайного, дуба звичайного (Головатий, 2016).

Естетичність ландшафтів та різноманіття флори також сприяють психоемоційному розвантаженню, зниженню рівня стресу і покращенню загального самопочуття відпочиваючих. Ландшафтна терапія, яка включає прогулянки мальовничими місцями та спостереження за природою, є частиною комплексного лікування на бальнеологічних курортах.

На бальнеологічних курортах Західного регіону України склалися оптимальні природно-ландшафтні умови для бальнеолікування. База мінеральних водних ресурсів на проаналізованих бальнеологічних курортних поселеннях Західного регіону України характеризується значною різноманітністю. Кожен курорт має унікальні властивості мінеральних вод, навіть попри те, що деякі типи вод схожі між собою. Серед усіх курортів виділяється Великий Любінь через наявність лікувальних пелоїдів. Важливим є збереження цих унікальних природних ресурсів, що є основою для організації якісного лікування та потенціалом для подальшого розвитку. Однак, розвиток курортів гальмується через недоліки інфраструктури та екологічні проблеми, що становить загрозу для їхнього стабільного функціонування.

2.3. Соціально-економічні фактори розвитку бальнеологічних курортів

Важливість дослідження трансформацій бальнеологічних курортів зумовлена не тільки природними лікувальними ресурсами, але і соціально-економічними умовами. До них належать демографічна структура, економічні та культурно-духовні фактори (рис.2.3.1). Визначення та аналіз соціально-економічних факторів є потрібним етапом для з'ясування існуючого стану та перспектив розвитку бальнеологічних курортів Західного регіону України.

Рис.2.3.1. Соціально-економічні фактори впливу на розвиток бальнеологічних курортів (рисунок автора).

Демографічна структура населення регіону, де розташовані бальнеологічні курорти, має вплив на їх розвиток. *Чисельність і структура* населення бальнеологічних курортних поселень Західного регіону України характеризується зменшенням кількості населення та тенденцією до поступового старіння внаслідок переселення людей у більші населені пункти. Якщо говорити про соціально-демографічну структуру відвідувачів бальнеологічних курортів, то вони здебільшого орієнтовані на людей старшого віку та людей з хронічними захворюваннями.

Відповідно до даних Державної служби статистики України 2021 року (Статистичний збірник: Чисельність наявного населення України» на 1 січня 2021 року, 2021) демографічну структуру досліджуваних курортів наведено на рис.2.3.2.

Дані за період від початку повномасштабного вторгнення Державною службою статистики України не оприлюднено.

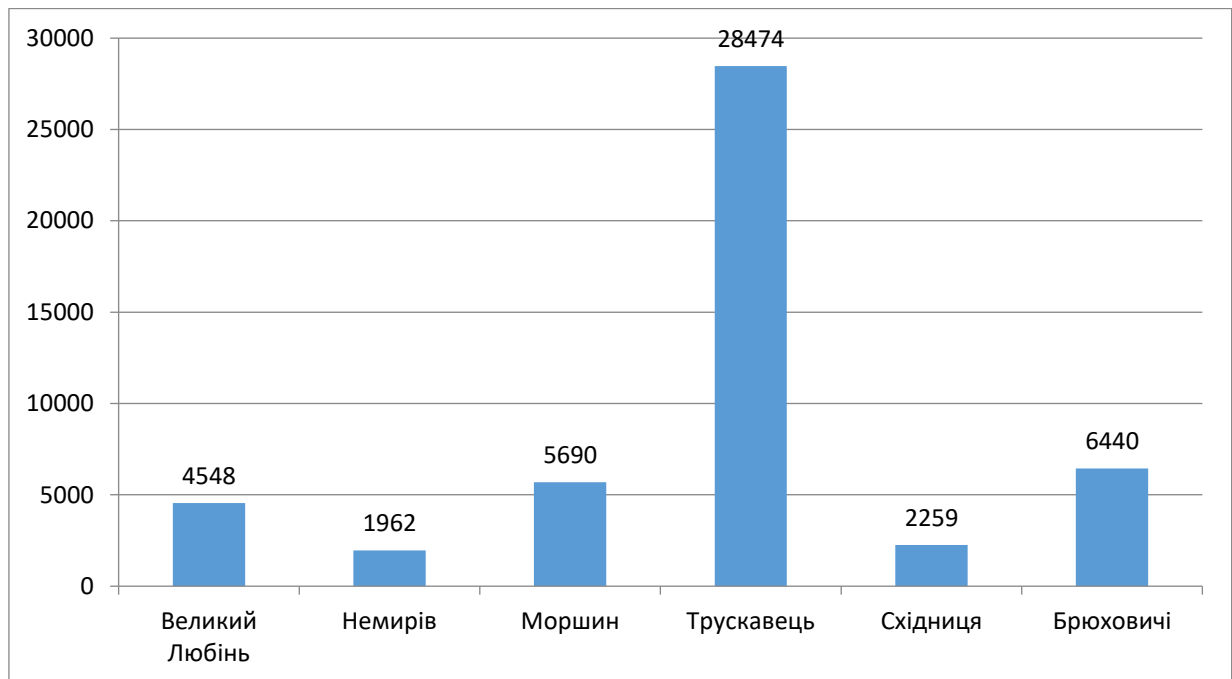

Рис.2.3.2. Демографічна статистика досліджуваних курортів станом на 2021 р. (рисунок автора за даними Державної служби статистики України).

Населення Великого Любєня характеризується великою часткою осіб похилого віку, що відображає загальні тенденції старіння населення у невеликих поселеннях України. Молодь мігрує до більших міст у пошуках роботи і кращих умов для життя, що призводить до зменшення частки працездатного населення у Великому Любєні (Мельник, 2004). Аналогічна ситуація спостерігається і у Немирові.

Населення Моршина також старіє, однак тут частка молоді вища (близько 38% за даними Моршинської міської ради за 2021 рік (Стратегія розвитку Моршинської територіальної громади до 2027 року, 2021). Моршин має стабільну чисельність населення завдяки розвиненій курортній інфраструктурі, що створює можливості для зайнятості в туристичній сфері.

Трускавець і Східниця є одними із найвідоміших бальнеологічних курортних міст Західного регіону України, що позитивно впливає на їх демографічну структуру. Населення курортів складається переважно з людей середнього віку та літніх осіб (Ковенська, 2013), значна частка працездатного населення зайнята у сфері туризму та

лікування. Трускавець і Східниця також приваблюють молодь, особливо в літні сезони, коли зростає потреба в обслуговуючому персоналі.

Демографічна структура Брюховичів вирізняється відносно молодим населенням – 16,5% діти, 61% працездатного населення (Пояснювальна записка коригування генерального плану с.м.т. Брюховичі Львівської області, 2018), що пояснюється близькістю до Львова та хорошими умовами для проживання. Багато молодих сімей вибирають Брюховичі для постійного проживання через зручне транспортне сполучення зі Львовом.

Загалом, демографічна структура досліджуваних населених пунктів має загальну тенденцію до старіння населення, однак курортна діяльність допомагає залучати працездатне населення і підтримувати соціально-економічну стабільність регіону.

Рівень зайнятості та доходів населення впливає на економічний розвиток поселення та доступність курортних послуг для місцевих жителів та відвідувачів. **Освітній рівень населення** має вплив на формування культури здорового способу життя та усвідомлення необхідності лікування та профілактики хвороб, що, в свою чергу, підвищує попит на курортні послуги. На рівень освіти мешканців безпосередньо впливає наявність середніх та вищих навчальних закладів у поселеннях. У таблиці 2.3 зібрано навчальні заклади досліджуваних бальнеологічних курортних поселень.

У Великому Любені освітній рівень населення відповідає середньому у регіоні. Більшість громадян має середню або середньо-профільну освіту, що дозволяє працювати в сільському господарстві, санаторно-курортному комплексі та інших галузях місцевої економіки (Мельник, 2018). Водночас, молодь часто прагне здобути вищу освіту, що спонукає до міграції у великі міста. Немирів також має населення з переважно середньою та середньо-профільною освітою.

У Моршині освітній рівень населення є дещо вищим з огляду на те, що місто є популярним курортом. Значна частина жителів має середньо-профільну освіту в галузі обслуговування, медицини та туризму (Стратегія розвитку Моршинської територіальної громади до 2027 року, 2021). Крім того, є частка громадян з вищою

освітою, зокрема медичні працівники, адміністративний персонал та фахівці у сфері менеджменту курортів.

Таблиця 2.3.

Навчальні заклади у курортних поселеннях Західного регіону України

Курортне поселення	Навчальні заклади			
	Середні	Спеціалізовані	Позашкільні	Вищі
Великий Любінь	Великолюбінська ЗОШ	Великолюбінська спеціалізована загальноосвітня школа-інтернат	Великолюбінська дитяча мистецька школа	-
Немирів	Немирівська ЗОШ	-	-	-
Моршин	НВК «Середня загальноосвітня школа-ліцей» м. Моршина	-	Моршинська школа мистецтв	-
Трускавець	- Середня ЗОШ I-III ступенів № 1 - НВК «Середня ЗОШ № 2-Гімназія № 2» - Середня ЗОШ I-III ступенів № 3	-	- Будинок учнівської творчості - Дитяча школа мистецтв ім. Романа Савицького - ДЮСК «Спортовець»	- Прикарпатський інститут МАУП ім. М. Грушевського - Коледж при Прикарпатському інституті МАУП ім. М. Грушевського - Кафедра реабілітації та нетрадиційної медицини ЛНМУ
Східниця	Східницький ЗЗСО I-III рівня	-	-	-
Брюховичі	Середня ЗОШ № 41 м. Львова	Комунальний заклад Львівської обласної ради "Багатопрофільний навчально-реабілітаційний центр Святого Миколая"	Львівська державна музична школа № 7	- Львівський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України - Теологічний інститут ім. св. Архієпископа Йосипа Більчевського - Василянський інститут філософсько-богословських студій ім. Йосифа Велямина Рутського

Трускавець вирізняється найвищим освітнім рівнем населення серед досліджуваних курортів, де зайнятість у сфері туризму, медицини та обслуговування потребує висококваліфікованих кадрів. Значна частина жителів (30%) має повну вищу освіту, ще 39,6% неповну вищу освіту (Ковенська, 2013), особливо у галузях медицини та готельно-ресторанного бізнесу. Крім того, місто приваблює освічених людей з інших регіонів. У Східниці, яка є відносно невеликим курортом, освітній

рівень населення дещо нижчий. Переважає середня та середньо-профільна освіта у сфері обслуговування і туризму.

Брюховичі, як селище поблизу Львова, характеризуються високим освітнім рівнем населення – близько 58% (Львівська область у цифрах 2020. Статистичний збірник, 2021). Серед жителів Брюховичів значна частка має вищу освіту, зокрема у галузях медицини, освіти, інформаційних технологій та управління. Брюховичі приваблюють освічених людей, особливо молодь, яка прагне поєднувати комфортне життя з роботою у Львові.

Таким чином, рівень освіченості громадян досліджуваних бальнеологічних курортних поселень відображає загальні тенденції їх розвитку. Розвинуті курортні центри, такі як Трускавець і Моршин, демонструють вищий рівень освіти серед населення, що є результатом потреби у кваліфікованих кадрах у сфері туризму та медицини. У менших курортах та селищах, таких як Східниця, освітній рівень є нижчим, однак тенденція до підвищення освіченості населення зберігається завдяки розвитку курортної інфраструктури.

Основними **економічними факторами** розвитку бальнеологічних курортів Західного регіону України є можливість залучення інвестицій та державної підтримки, конкуренція на ринку оздоровчих послуг та туристичні потоки. **Залучення інвестицій** в курортну інфраструктуру є важливим рушієм їхнього розвитку. Брак фінансових ресурсів може призвести до занепаду курортів та низької конкурентоспроможності на ринку оздоровчих послуг. Економічні фактори визначають **конкурентоспроможність** курортів. Бальнеологічні курорти Західного регіону стикаються з конкуренцією як на внутрішньому, так і на міжнародному ринку. Ефективне управління, маркетингові стратегії та висока якість лікувально-оздоровчих послуг допомагають курортам конкурувати на ринку (Пікалов, 2011).

Попит на бальнеологічні послуги безпосередньо залежить від **потоків туристів**, що відвідують регіон, від їхніх уподобань та платоспроможності. Бальнеологічні курорти Західного регіону мають виражену сезонність, що впливає на завантаженість і, відповідно, доходи курортів. Географічна доступність курортів та наявність зручних транспортних зв'язків з великими містами України впливають на

туристичний потік. Залучення іноземних туристів може стати додатковим джерелом доходу для бальнеологічних курортів України. Це потребує активізації маркетингових стратегій на міжнародному ринку (Крупенна & Горбатюк, 2022). Таблиця 2.4 демонструє туристичні потоки бальнеологічних курортів Львівської області за даними Державної служби статистики України. Аналізуючи динаміку туристів за період з 2018 по 2022 роки, найбільша кількість туристів була в 2018 році – 74230 осіб. Із них 68425 осіб становлять внутрішні туристи, а 5805 осіб – іноземці. Зменшення показників пов’язане із пандемією COVID. Дані за період від початку повномасштабного вторгнення Державною службою статистики України не оприлюднено.

Таблиця 2.4.

Кількісна характеристика туристів, які відвідували Львівщину з метою бальнеолікування за 2018-2021 рр. за даними Державної служби статистики України

Туристи	2018	2019	2020	2021
Всього туристи з метою бальнеолікування в т.ч.:	74230	53765	44112	31875
- іноземні туристи	5805	2954	7617	2419
- внутрішні туристи	68425	50811	36495	29456

Сучасна економіка Великого Любеля базується на санаторно-курортному комплексі, сільському господарстві та виробництві спирту. Однак жодна з цих сфер діяльності не забезпечує ефективного функціонування економіки селища. Потенційних інвесторів для розвитку курорт теж немає. Проте, селище має потенціал для розвитку економічних відносин, зокрема через зміцнення зв’язків із містами-побратимами, організацію фестивалів, літніх таборів та інших заходів (Глинський, 2013). Економічний стан курорту Немирів потребує інвестицій та державної підтримки для відновлення. Станом на 2024 рік санаторій «Немирів» є закритим, тож не приносить жодного прибутку поселенню.

Основним джерелом економічного зростання Моршина є надання лікувально-оздоровчих послуг. Крім туристичної галузі, економіка Моршина частково залежить від торгівлі, громадського харчування та сфери послуг. Однак економічний розвиток курорту стикається з певними викликами, зокрема необхідністю модернізації курортної інфраструктури (Горин, 2019).

Унікальним явищем для економічного розвитку Трускавця було створення Спеціальної економічної зони (СЕЗ) «Курортотоліс Трускавець» з метою реалізації курортного потенціалу Трускавця та прилеглих до нього територій у період 2000-2020 роки (Модіна, 2011). Цей проект було створено для стимулювання економічного зростання через залучення інвестицій на розвиток курортної інфраструктури, створення нових робочих місць та поліпшення якості курортних послуг. СЕЗ створила сприятливі умови для залучення внутрішніх та зовнішніх інвесторів, надаючи їм податкові та митні пільги (Концепція розвитку санаторно-курортної сфери, туризму і відпочинку у Львівській області, 2002). Такі умови забезпечили реконструкцію та модернізацію санаторно-курортних закладів, будівництво нових готелів та лікувально-оздоровчих центрів. Також, СЕЗ вплинула на суміжні галузі, такі як будівництво, транспорт, торгівля, сфера послуг, що стало поштовхом для процвітання малого та середнього бізнесу. Загалом, СЕЗ «Курортотоліс Трускавець» представляла собою важливий елемент економічного розвитку регіону, що підвищив статус Трускавця як провідного бальнеологічного курорту.

Ще одним перспективним курортом регіону є Східниця, що демонструє швидке зростання кількості туристів упродовж останніх років. Основним чинником для розвитку місцевої економіки є туристичний потік, який забезпечує дохід для санаторно-курортних закладів, готелів та інших об'єктів туристичної інфраструктури. Однак цей потік має виражену сезонність, що позначається на нерівномірності доходів протягом року. За останні роки спостерігається активне будівництво нових санаторіїв, готелів та приватних пансіонатів. Незважаючи на позитивні тенденції, інфраструктура курорту потребує подальшої модернізації для підвищення її конкурентоспроможності на національному і міжнародному рівнях.

Економічний стан Брюховичів перебуває на етапі становлення з обмеженим використанням наявного потенціалу. Розвиток туристичної інфраструктури в поселенні відстає від інших відомих курортів регіону, таких як Трускавець чи Моршин. Незважаючи на це, близькість до Львова відкриває додаткові можливості для залучення туристів та інвесторів. Сьогодні Брюховичі як курорт потребують інвестицій у будівництво нових оздоровчих закладів (Нагірняк, 2021). Сезонність є важливим фактором, що впливає на економіку поселення. Найбільший потік туристів спостерігається в літній період, а взимку активність значно знижується. Це підкреслює необхідність створення умов для цілорічного функціонування курорту, що могло б сприяти стабілізації доходів і підвищенню його конкурентоспроможності. Інвестиційний клімат у Брюховичах залишається недостатньо розвиненим. (Мігущенко, 2015).

З початку повномасштабного вторгнення росії на територію України, у бальнеологічних курортних поселеннях Західного регіону України почали функціонувати гуманітарні штаби та прихистки для внутрішньо переміщених осіб (Паньків & Мотуз, 2023). Курорти адаптуються до нових умов і продовжують розвиватись на підтримку економіки для сприяння перемозі України у війні.

Культурно-духовні фактори відіграють важливу роль у розвитку бальнеологічних курортів, особливо у Західному регіоні України. Ці фактори пов'язані з історичними традиціями, релігійними звичаями та загальним рівнем духовності населення, що формує особливий контекст для розвитку курортів (Панченко, 2009). *Традиції оздоровлення* бальнеологічних курортів України сягають часів Австро-Угорської імперії та міжвоєнного періоду (Лобода & Фісенко, 1994), коли курорти були популярними місцями для оздоровлення багатьох людей. Збереження цих традицій сприяє підвищенню привабливості курортів для сучасних відвідувачів, які шукають автентичного досвіду.

Традиції оздоровлення безпосередньо пов'язані із лікувальними властивостями мінеральних вод кожного курорту (таблиця 2.5).

Традиції оздоровлення досліджуваних курортних поселень Західного регіону України

Курортне поселення	Особливості бальнеологічної дії	Методи бальнеологічного лікування та оздоровлення
Великий Любін	Лікування захворювань опорно-рухового апарату, системи кровообігу, нервової системи та шкіри	Сірководневі ванни, грязеві обгортання, інгаляції, зрошення
Немирів	Лікування захворювань шлунково-кишкового тракту, печінки та нирок, післяопікова реабілітація Лікування дитячого церебрального паралічу та енурезу	Питне застосування, купелі, лікувальна фізкультура, мануальна терапія, голкорефлексотерапія, світлотерапія
Моршин	Лікуванні захворювань шлунково-кишкового тракту та жовчовивідних шляхів	Питне застосування, ванни та душі, мікроклізми
Трускавець	Лікування захворювань нирок, печінки, сечовивідних шляхів, очищення організму	Ванни та душі, плавання в басейні з мінеральною водою, сауни, промивання кишківника мінеральною водою, мікроклізми, інгаляції, дроблення каменів у нирках
Східниця	Лікування шлунково-кишкових захворювань, обміну речовин та проблем сечовидільної системи	Питне застосування, ванни та душі, фізіотерапевтичні процедури, дієтотерапія
Брюховичі	Лікування травм, відхилень опорно-рухового апарату, неврологічних та нервових захворювань	Ванни, душі, лікувально-оздоровчі купелі в басейнах

Західний регіон України відомий своїм глибоким *релігійним* корінням, що відображається в його багатій духовній спадщині, численних храмах і монастирях. Для багатьох відвідувачів курортів важливим є поєднання оздоровчих процедур з духовним відновленням, що може включати відвідування храмів, участь у релігійних обрядах або просто перебування в місцях духовного спокою. Тож бальнеологічні курорти можуть використовувати культурно-духовний контекст для спеціалізованих програм, що поєднують фізичне та духовне оздоровлення.

У таблиці 2.6 наведено перелік релігійних установ досліджуваних бальнеологічних курортів.

У Західному регіоні України найбільше храмів Української греко-католицької церкви та Православної церкви України. Це свідчить про те, що курортним поселенням притаманні релігійні традиції та обряди саме цих двох конфесій.

Релігійні установи курортних поселень Західного регіону України

Курортне поселення	Релігійні установи			
	УГКЦ	ПЦУ	РКЦ	Протестантизм
Великий Любін	- Храм Миколая Чудотворця	- Храм Святителя і чудотворця Миколая	- Храм Богоматері Ченстоховської	-
Немирів	- Церква Зіслання Святого Духа	- Церква Святого Дмитра	- Костел Святої Трійці	- Дім Молитви
Моршин	- Церква Покрови Пресвятої Богородиці	- Церква Покрови Пресвятої Богородиці	- Костел Божого Милосердя	-
Трускавець	- Церква Покрови Пресвятої Богородиці - Церква Святого пророка Іллі - Церква Святого Миколая	- Храм Благовіщення Пресвятої Богородиці - Свято-Іллінський храм - Церква Агапіта Печерського	- Костел Внебовзяття Пресвятої Діви Марії	- Молитовний дім «Добра Новина» - Дім Молитви ЄХБ
Східниця	- Церква святих апостолів Петра і Павла	- Церква Св. Миколая - Храм Св. апостола Андрія Первозванного	-	- Зал Царства Свідків Єгови
Брюховичі	- Церква Різдва Пресвятої Богородиці - Храм Собору Пресвятої Богородиці	- Храм Святої Трійці - Храм Введення в храм Пресвятої Богородиці	- Храм святої Терези від Дитяти Ісуса	- Зал Царства Свідків Єгови

Ще одним важливим аспектом є *атрактивність* курортів (Дида, 2012). Для Західного регіону України це проявляється у збереженні місцевих звичаїв, традиційної кухні, проведенні культурних заходів, таких як фестивалі та ярмарки, що додають додаткову цінність відвідуванню поселень.

На рис. 2.3.3 позначено громадські заклади у структурі досліджуваних курортів.

Атрактивність Великого Любіня та Немирова вкрай обмежена. В селищах немає культурно-розважальних закладів. Спортивна сфера представлена місцевими футбольними полями. На території санаторію «Любін Великий» є басейн. На території санаторію «Немирів» колись діяли клуб-їдальня, магазин, бібліотека та кафе-бар, однак зараз вони занедбані.

Культурно-розважальна інфраструктура Моршина включає: Палац культури з танцювальним залом та дискотекою, кіноконцертним залом, літнім театром, кінотеатром, спортивними майданчиками, стадіоном, двома озерами з пляжами, водними велосипедами. У Курортному парку Моршина функціонує зоопарк. У місті є стадіон «Медик».

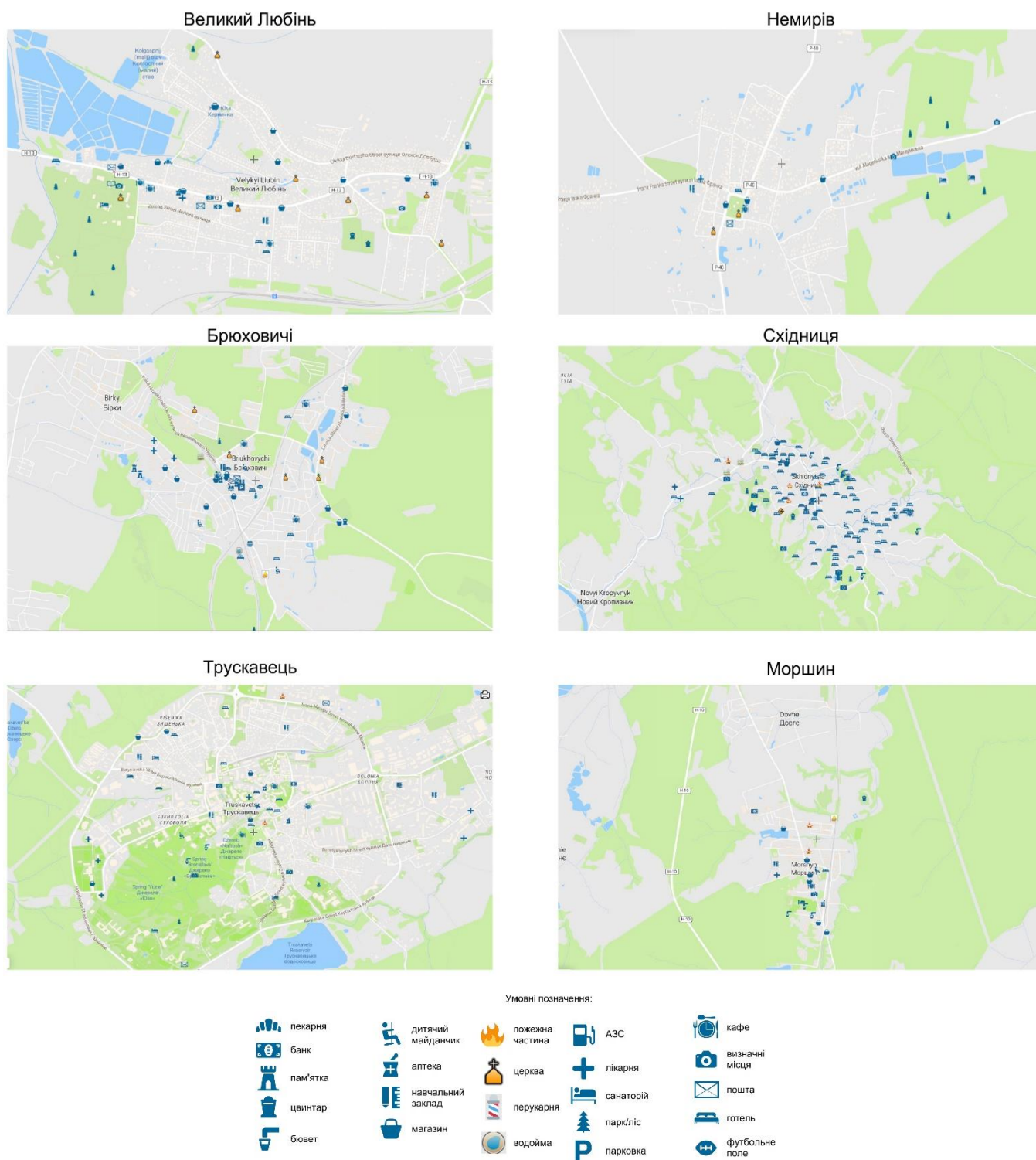

Рис.2.3.3. Громадські простори в структурі досліджуваних бальнеологічних курортів Західного регіону України (рисунок автора).

Трускавець, як один із найпопулярніших бальнеологічних курортів України, має багату культурну спадщину та активне культурне життя. Місто регулярно проводить різноманітні культурні заходи, фестивалі та концерти, які приваблюють як місцевих жителів, так і туристів. Серед найвідоміших заходів — фестиваль класичної музики «Мелодії Трускавця», кінофестивалі, літературні вечори та виставки мистецтв. У місті діє Палац культури ім. Т. Шевченка, кінотеатр, міська система бібліотек. Розвинена інфраструктура закладів громадського харчування. Крім того, місто має чотири музеї («Історія Трускавця», Художній музей, Єпархіальний музей та Музей української майоліки), які сприяють збереженню та популяризації місцевих традицій і культурних цінностей. У місті є два футбольних поля, 12 тенісних кортів, 4 спортмайданчики, кінно-спортивна база, спортивна база та зали ЛФК при санаторно-курортних закладах, спортивні зали.

Східниця славиться своїми традиційними святами та фестивалями, які сприяють збереженню народних звичаїв і традицій регіону. У поселенні є велика кількість громадських об'єктів та просторів, таких як кафе, ресторани, магазини тощо.

У Брюховичах бібліотеки та клуби забезпечують проведення різноманітних освітніх і розважальних програм, спрямованих на підвищення культурного рівня місцевого населення та гостей курорту. У селищі працює Музей модерної скульптури Михайла Дзиндри — єдиний в Україні музей модерної скульптури. Є декілька ресторанів та кафе. У Брюховичах заміську навчально-тренувальну базу має футбольний клуб Львова «Карпати».

Соціально-економічні фактори визначають «бренд» бальнеологічного курортного поселення, що формує його ідентичність та впливає на залучення відвідувачів. За О. Біловодською та Н. Гайдабрус (2012) «бренд» включає популярність курорту, особливості його розташування, ритм життя, людей, умови проживання та потенціал розвитку.

Соціально-економічні фактори визначають як можливості для зростання, так і виклики, з якими стикаються ці курорти. Одним із ключових соціальних факторів є демографічна структура населення курортів та прилеглих регіонів, що визначає попит

на оздоровчі послуги, а також на можливості для працевлаштування в місцевих закладах. Найбільша чисельність населення у Трускавці, найменша – у Немирові. Освітній рівень населення визначає кваліфікаційний потенціал місцевих кадрів, що є важливим для забезпечення високої якості обслуговування курортної інфраструктури. Найкраще забезпеченими освітніми закладами є Трускавець та Брюховичі.

Економічні фактори, такі як інвестиційний клімат, доступ до фінансових ресурсів і державна підтримка, визначають здатність курортів адаптуватися до змін на ринку економіки. Важливу роль відіграє потік туристів, що впливає на відвідуваність курортів. Економічний стан курортів Великий Любінь, Немирів, Брюховичі потребує інвестицій та державної підтримки для відновлення бальнеологічної діяльності. Концепція формування Спеціальних економічних зон на прикладі Трускавця продемонструвала позитивний результат для розвитку курорту. Соціально-економічні фактори тісно пов'язані з культурними та духовними аспектами, що робить їх невід'ємною частиною комплексного підходу до розвитку бальнеологічних курортів. На сьогодні усі досліджувані курорти, окрім Немирова та Брюховичів, зберігають та вдосконалюють традиції оздоровлення, які було історично закладено властивостями місцевих мінеральних вод. Для розвитку туристичного потенціалу бальнеологічних курортних поселень важливим є також врахування їх атрактивності.

2.4. Функціонально-технологічні властивості та особливості архітектури бальнеологічних курортних поселень.

Бальнеологічні курортні поселення є особливим типом населених пунктів, які виникають та розвиваються навколо природних джерел мінеральних вод, що наділені лікувально-профілактичними властивостями. Архітектура і планувальна структура таких поселень взаємопов'язані з їх функціями, що вимагає відповідної організації просторів та технологічного забезпечення. Тому функціонально-технологічні фактори розвитку архітектури бальнеологічних курортів є важливими для врахування

в архітектурному проектуванні. Основні фактори включають просторову організацію, технологічні характеристики та архітектурно-художні вирішення (рис.2.4.1).

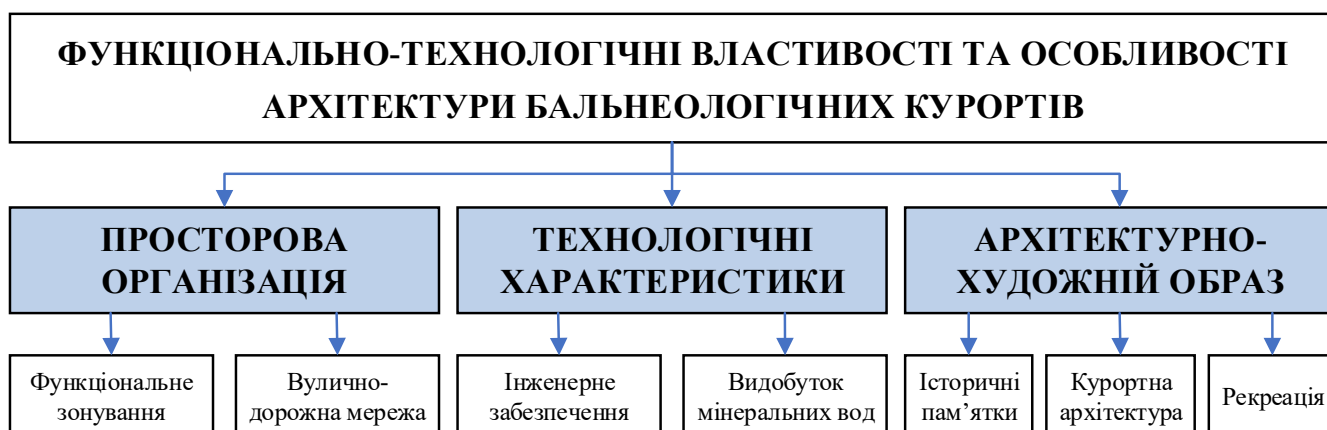

Рис.2.4.1. Функціонально-технологічні фактори розвитку архітектури бальнеологічних курортів (рисунок автора).

Просторова організація включає планування курортного поселення і ґрунтується на *функціональному зонуванні* та зв'язках між функціональними зонами. *Вулично-дорожня мережа*, як елемент просторової організації курортного поселення, включає в себе компоненти інфраструктури, такі як міські дороги, вулиці, проспекти, площі, провулки, проїзди, набережні. Вулично-дорожня мережа має забезпечувати зручний доступ до усіх функціональних зон, особливо до лікувальних центрів та мінеральних джерел. Ця мережа є основою для організації ефективного транспортного руху, забезпечення зручності та безпеки переміщення мешканців та відвідувачів курорту, а також для розвитку інфраструктури поселення в цілому.

При розплануванні території курортного поселення важливими є інженерно-геологічні умови, на основі яких визначають ділянки придатні для будівництва без інженерної підготовки території; ділянки обмежено придатні для будівництва, що вимагають проведення спеціальних інженерних заходів; непридатні для будівництва ділянки.

Функціональне зонування бальнеологічних курортів насамперед визначаються характером лікувальних процедур. Курортне поселення розділяється на зони для різних видів використання, таких як лікувальні процедури, проживання, харчування, рекреація, розваги. Згідно визначеної у підрозділі 1.2 структурно-логічної моделі

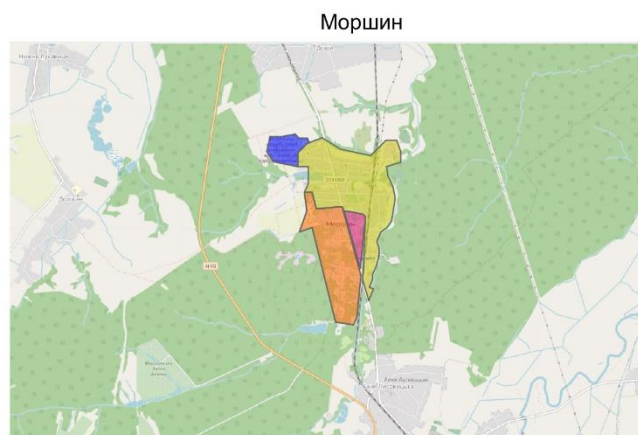
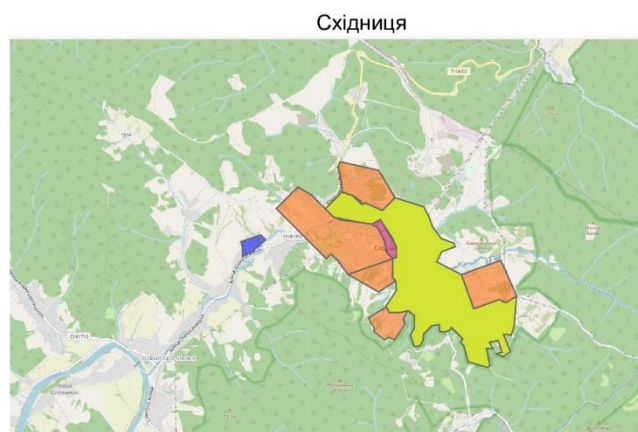
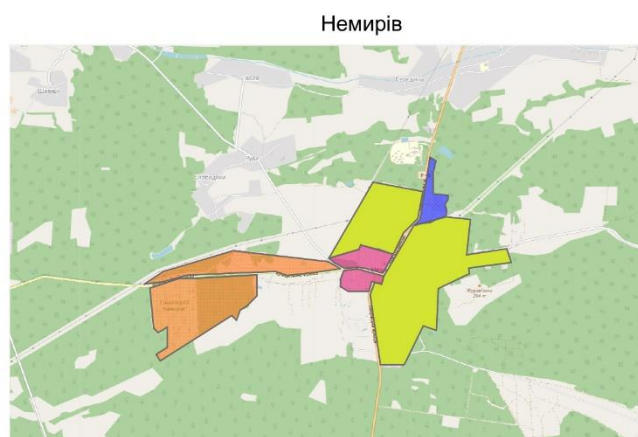
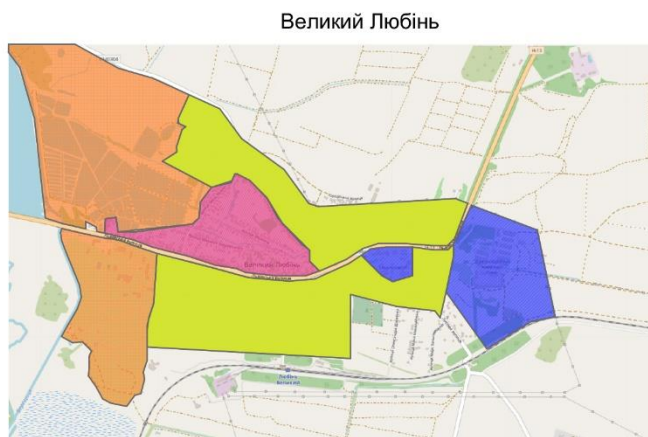
курортного поселення основні функціональні зони досліджуваних бальнеологічних курортних поселень Західного регіону України включають курортну, рекреаційну, сельбищну, комунально-складську зони, а також зони транспортної та інженерної інфраструктури (рис.2.4.2). Оскільки у деяких поселеннях курортна функція суміщена з іншими, то доцільним є додаткове виокремлення додаткових функціональних зон.

Технологічні характеристики функціонування бальнеологічних курортів включають системи інженерного забезпечення та видобуток лікувальних ресурсів. **Інженерне забезпечення** стосується систем водопостачання та водовідведення, електрифікації, газового забезпечення, теплозабезпечення, мереж зв'язку.

У селищі Великий Любінь відсутнє централізоване водопостачання. Функціонує лише локальний водопровід для курорту «Любень Великий» та залізничної станції, а населення користується шахтними колодзями. Наразі селище частково газифіковане та каналізоване. Натомість воно повністю електрифіковане, радіофіковане, має телефонну мережу та інтернет.

Курорт Немирів забезпечений централізованим водопостачанням: вода надходить із підземних джерел та відповідає усім санітарним нормам. Система водовідведення складається з локальної каналізації, що обслуговує як лікувальні корпуси, так і житлові будівлі поселення. Електропостачання курорту реалізується через центральну енергосистему. Теплопостачання здійснюється через центральну котельню, що працює на природному газі. Газопостачання забезпечує надходження природного газу до курортних об'єктів. В Немирові теж забезпечені мережі зв'язку, такі як телефонна мережа, доступ до інтернету та кабельного телебачення.

У Моршині функціонує централізована система водопостачання, каналізації, теплопостачання, є магістральний газопровід. Крім того, тут встановлено сучасні очисні споруди. Місто повністю електрифіковане та забезпечене телефонним та інтернет зв'язком. У місті також наявні резервні системи електропостачання на випадок надзвичайних ситуацій (Загальна пояснювальна записка Внесення змін до генерального плану розвитку курорту м. Моршина Стрийського району, Львівської області, 2024).

- Умовні позначення:
	- курортно-рекреаційна зона		- зона громадського центру
	- сельбищна зона		- комунально-складська зона

Рис.2.4.2. Функціональне зонування досліджуваних
бальнеологічних курортів
Західного регіону України (рисунок автора)

Інженерні мережі Трускавця забезпечують функціонування як санаторно-курортних об'єктів, так і житлових районів міста. Курорт має централізовану систему водопостачання та каналізації, магістральний газопровід. Електрифікація міста повністю охоплює всі райони. Теплопостачання здійснюється через централізовані та індивідуальні системи. Сучасні телекомунікаційні мережі забезпечують жителів і відвідувачів курорту доступом до усіх комунікаційних послуг.

Східниця має централізовану систему водопостачання, каналізації, газопостачання та теплопостачання. Енергозабезпечення курорту повністю охоплює територію Східниці. Курортне поселення має всі необхідні сучасні телекомунікаційні мережі (Пояснювальна записка до проекту змін до генерального плану с.м.т. (курорту) Східниця Львівської області, 2013).

Брюховичі забезпечено централізованим водопостачанням, каналізацією та теплопостачанням. Газифікація поселення здійснюється від газопроводу ГГРП «Левандівка» (Пояснювальна записка коригування генерального плану с.м.т. Брюховичі Львівської області, 2018). Селище повністю електрифіковане та забезпечене мережами зв'язку.

Видобуток мінеральних вод на курортах відбувається шляхом каптажу джерел або буріння свердловин. Каптажні споруди забезпечують захист джерел від забруднення та збереження сталого рівня води. Після підняття на поверхню, вода транспортується до водозбірних споруд, звідки подається до бюветів. Використання самопливних систем дозволяє максимально зберегти її мінеральний склад. Варто наголосити, що навколо каптажних джерел та свердловин встановлюються зони санітарної охорони.

На території санаторію «Любень Великий» є чотири каптовані сірководневі джерела. Два з них зараз використовуються виключно для наукових досліджень і не застосовуються в лікувальних цілях. Основне джерело, яке експлуатується, знаходиться за 25 метрів від водогрязелікарні. Великолюбінські лікувальні торф'яні грязі видобуваються біля заболоченого русла річки Верещиці. Грязі піддаються тривалому вивітрюванню, після чого сухі грязі подрібнюються і прогріваються парою у спеціальних резервуарах до отримання однорідної маси потрібної консистенції.

Такий спосіб обробки робить місцеві грязі високоефективним терапевтичним засобом.

На курорті Немирів сірководнева вода виводиться через дві свердловинами №1-К (Броніслава) і №2-К (Марія) у південній частині території санаторію «Немирів». Свердловина №3-РК питної води «Анна» розташована в північній частині поселення. Станом на 2025 рік вони потребують модернізації.

На території Моршину діють три ділянки водозабору мінеральних лікувальних вод: ділянка «Боніфацій» і ділянка «Баня» Моршинського родовища, а також ділянка Нинівського родовища. Ділянка «Боніфацій» на березі річки Бережниця освоєно з початку існування курорту. На ділянці 5 експлуатаційних свердловин — джерело №1 «Боніфацій» (шахтний колодязь з дерев'яним зрубом глибиною 50 м) та свердловини № 17а, 29а, 20а, 206 (Лобода, 1999). Окрім експлуатаційних, на ділянці є спостережні свердловини № 1, 20, 29, 42, 36. Мінеральна вода ділянки «Баня» з 1968 р. добувається в селі Баня Лисовецька. На ділянці діє 5 експлуатаційних свердловин: № 6, 1ре, 2ре, 3ре, 4р. Спостережні свердловини: №1, 20, 42, 11 н, 25, 22н, 23н, 46 (Лобода, 1999). Видобуток води обмежений і здійснюється на платній основі. Джерело №4 Нинівського родовища розташоване в лісопарковій зоні на захід від загальнокурортного бювету і оснащене водогоном.

У Моршині також діє завод із розливу мінеральної води «Моршинська». Система видобутку води доставляє її із джерела до пляшки всього за 7 хвилин. Вода природним шляхом піднімається на поверхню і потрапляє в спеціальні водозбірні споруди. Від цих споруд вода самопливом надходить через трубопровід до заводу, що розташований неподалік. Вода проходить через механічні фільтри, які очищають її від дрібного каміння та піску (Перехрест, 2015).

У Трускавці використовують три родовища мінеральних вод. «Нафтуса», розташоване в центрі міста, включає джерело №1 та 10 свердловин на південному сході. Питні води без специфічних компонентів на ділянці «Юзя» на території Курортної Балки включають джерела №1, 2 і 3. Водозабір включає 4 джерела та 8 свердловин, з яких три є експлуатаційними, три резервними, а інші – спостережними (Івасівка, 1999). Розсолове родовище Трускавця має 14 свердловин на околицях

курорту і поділяється на три ділянки. Основний видобуток проводиться на ділянці «Воротище». Ділянка «Липки», що розташована на північний захід від міста, представлена двома свердловинами. На ділянці «Помірки» за 2,5 км на південь від міста запаси наразі не використовуються, а за свердловинами ведуться спостереження (Кондратюк, 2017). На початку ХХІ століття в Трускавці також відкрито завод розливу води.

Бальнеологічні ресурси Східниці добувають із 38 джерел і 17 свердловин. Родовище мінеральних вод розділене на кілька ділянок: «Смерекова» (джерела № 1 і 3); «Карпати» (джерела № 13, 13-а та свердловина № 1-е); «Висока» (джерело № 5); «Центральна» (свердловина № 2-е); «Горби» (свердловини № 18-е та 21-е); «Гуцулка» (джерела № 8, 9, 10, 15); «Лісова» (джерело № 26). Окрім цього, у Східниці є також джерела № 5-м, 17, 101 та свердловини №4-с і №13-с, що не входять до перерахованих ділянок (Стоцька, 2002).

У Брюховичах є три свердловини з мінеральними водами. Дві з них розташовані на території колишнього санаторію «Львів», третя - на території сучасного реколекційно-відпочинкового центру «Світлиця». Станом на 2025 рік усі свердловини законсервовані.

Архітектурно-художній образ бальнеологічного курортного поселення представляє специфічні риси, що надають йому унікальності та стають ідентифікаторами курорту (Парнета, 2022). Архітектурно-художні особливості формують естетику середовища, що сприяє релаксації та відновленню.

В архітектурно-художньому образі досліджуваних бальнеологічних поселень Західного регіону України виокремлюється житлова забудова, курортна архітектура, історичні пам'ятки, сакральні споруди-домінанти та ландшафтно-рекреаційні території (рис.2.4.3).

Архітектура курортного поселення Великий Любінь відображає його історію, природні умови та функціональну специфіку як бальнеологічного курорту. Тут збереглися кілька старовинних будівель, що представляють різні архітектурні стилі – від історизму до радянського функціоналізму. До об'єктів культурної спадщини належать палац Бруницьких (необароковий маєток родини Бруннера у східній частині

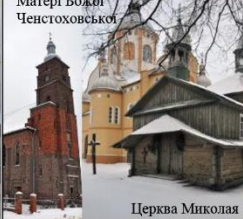
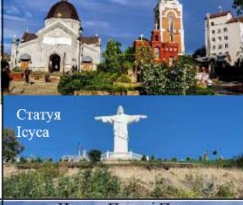
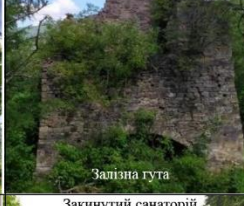
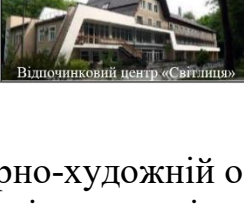
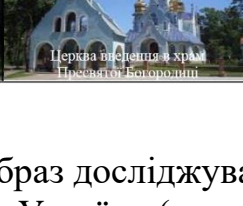
АРХІТЕКТУРНО-ХУДОЖНІЙ ОБРАЗ БАЛЬНЕОЛОГІЧНИХ КУРОРТНИХ ПОСЕЛЕНЬ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ					
Назва курорту	Архітектура житла	Курортна архітектура	Сакральна архітектура	Історичні пам'ятки	Рекреація
Великий Любін	 Вулиця Львівська	 Санаторій «Любін Великий»	 Матері Божі Ченстоховської	 Палац Бруницьких	 Парк санаторію
	 Вулиця Равська	 Протитуберкульозний санаторій	 Церква Миколая	 Пам'ятник Борцям за волю України	 Парк XIX ст.
Немирів	 Вулиця Равська	 Санаторій «Немирів»	 Церква Святої Трійці	 Пам'ятник Борцям за волю України	 Парк санаторію «Немирів»
	 Вулиця І. Франка	 Протитуберкульозний санаторій	 Церква Зіслання Св. Духа	 Пам'ятник Борцям за волю України	 Парк санаторію «Немирів»
Моршин	 Вулиця І. Франка	 Санаторій «Лаванда»	 Церква Покрови	 Мрамуровий палац	 Курортний парк
	 Вулиця Дрогобицька	 Санаторій «Черемош»	 Церква Св. Миколая	 Вілла «Гопляна»	 Курортний парк
Трускавець	 Вулиця Лесі Українки	 Санаторій «Карпати»	 Статуя Ісуса	 Вілла «Саріш»	 Курортний парк
	 Вулиця Т. Шевченка	 Готель «Три сини і донька»	 Церква Св. Миколая	 Вілла «Саріш»	 Курортний парк
Східниця	 Вулиця Т. Шевченка	 Готель «Три сини і донька»	 Церква Павла і Петра	 Вілла «Саріш»	 Ландшафтний парк Св. Пантелеймона Цілителя
	 Вулиця Ряснянська	 Санаторій «Спожар»	 Церква Св. Миколая	 Вілла «Саріш»	 Ландшафтний парк Св. Пантелеймона Цілителя
Брюховичі	 Вулиця Ряснянська	 Готель «Валентина»	 Церква Пресвятої Трійці	 Закінутий санаторій «Львів»	 Ландшафтний парк Св. Пантелеймона Цілителя
	 Вулиця Ряснянська	 Відпочинковий центр «Світлиця»	 Церква Пресвятої Трійці	 Закінутий санаторій «Львів»	 Ландшафтний парк Св. Пантелеймона Цілителя

Рис.2.4.3. Архітектурно-художній образ досліджуваних бальнеологічних курортів Західного регіону України (рисунок автора).

селища); дерев'яна бойківська церква Миколая 1854 року із дзвіницею; костел Богоматері Ченстоховської, зведений у 1930-1932 роках. Будівлі санаторію «Любень Великий» збудовані у радянський період та поєднують елементи модерну і функціоналізму. Житлова забудова Великого Любеня складається переважно з приватних будинків, а також кількох багатоквартирних будинків. Будівлі відображають особливості традиційної галицької архітектури з характерними елементами, такими як дерев'яні фасади, віконниці та різьблені деталі. Також у селищі можна знайти будинки радянського періоду, що характеризуються простотою. Окрему увагу в образі Великого Любеня відіграють рекреаційні зони, а саме два парки регулярного планування – біля санаторію та біля палацу Бруницьких. З 1984 року обидва мають статус парків-пам'яток садово-паркового мистецтва місцевого значення в Україні. Загальний стан парків незадовільний. Через недостатній догляд практично немає газонів, наявна лише неорганізована малоцінна рослинність. Через незадовільний стан огорожі вони використовуються як транзитний об'єкт. Бракує елементів благоустрою: доріжок, освітлення, лав тощо (Дудин, 2010).

Основна частина сучасної забудови Немирова, включно із санаторним комплексом, відноситься до радянського періоду. До немирівських пам'яток архітектури належить бароковий пам'ятник з XVIII ст. «Колона св. Марка» на вул. Лисенка; обеліск в честь перемоги Яна III Собеського над турецько-татарськими військами на пл. Ринок; руїни «Передміського замку» — першої резиденції власників поселення. Серед сакральних пам'яток Немирова є церква Святої Трійці, збудована у 1640 році, Велика синагога та Мала Синагога (Бет Мідраш) та церква Зіслання Святого Духа з 1852 року (Кураш, Слободян & Чорновол, 2003).

У місті Моршин, на вулицях Парковій і Данила Галицького, знаходяться пам'ятки архітектури місцевого значення: корпус санаторію «Мармуровий палац» та дерев'яна церква Покрови. «Мармуровий палац» в стилі еклектики з елементами неокласицизму — один із головних курортних об'єктів міста, символ розкішного відпочинку. Дерев'яна церква Покрови демонструє традиційні форми українського храмового зодчества та додає місту духовної глибини. Оскільки курорт активно робудовувався у радянську добу, більшість будівель та споруд виконано у стилі

функціоналізму. Сучасна архітектура Моршина представлена новими санаторіями та готелями, які поєднують природні матеріали та мінімалістичні геометричні форми. Великі панорамні вікна і широкі є вагомою складовою архітектурно-художнього образу курорту.

Трускавець відомий унікальною вілловою забудовою у стилі швейцарського модерну та історизму з карпатськими традиційними елементами, що надає місту особливого колориту. Ця забудова формувалася у період кінця XIX - початку XX століття. До неї належать старовинні дерев'яні вілли зрубних конструкцій, такі як «Гопляна», «Погонь», «Гражина», «Світязянка», «Під Божою Матір'ю», «Клюберг», «Під Косиніром», «Постій», «Саріуш», «Софія», а також пансіонати, серед яких «Рекорд», «Верха», «Вавель». Дерев'яні вілли зосереджені у центральній частині міста і контрастують із санаторіями, пансіонатами та будівлями у стилі функціоналізму першої половини XX століття. До історичних споруд Трускавця також належать бювети «Едвард», «Юзя» та «Фердинанд», які мають статус архітектурних пам'яток місцевого значення завдяки своїм дерев'яним надкаптажним будівлям. Бювети розташовані в пейзажному Курортному парку, що є парком-пам'яткою садово-паркового мистецтва Трускавця. Сакральною пам'яткою міста є кам'яна церква Святого Миколая, яку звели у 1886 році. Однією із новітніх архітектурних пам'яток є Статуя Христа Спасителя на найвищій точці Трускавця - Гошівській горі. Статуя є зменшеною копією знаменитої фігури Христа в Ріо-де-Жанейро.

Архітектурно-художній образ Східниці поєднує природні ландшафти та курортну забудову. Більшість будівель у Східниці являють собою невисокі споруди з традиційними для Карпат елементами дерев'яної архітектури. Дерев'яні будинки з різьбленими деталями і різнокольоровими фасадами надають селищу колориту та автентичності. Санаторії, пансіонати та готелі є невід'ємною частиною Східниці, що поєднують традиційні та сучасні архітектурні елементи. Окремою прикрасою курорту є дерев'яні каплички та церкви (церква Св. Миколи, церква Св. Петра і Павла, каплиця на вул. Бориславській). Історичною пам'яткою є Залізна гута – старовинний промисловий об'єкт, що відіграв значну роль для місцевої гірничо-металургійної

промисловості. Ландшафтний парк святого Пантелеймона Цілителя доповнює художній образ Східниці.

Основу архітектурного образу Брюхович становлять приватні житлові будинки, серед яких можна знайти як сучасні котеджі, так і історичні вілли. Багато з них зберегли риси традиційної української архітектури, зокрема дерев'яні елементи оздоблення та високі двоскатні дахи. Пам'яткою архітектури національного значення у Брюховичах є двокамерна церква Пресвятої Трійці 1756 року. Селище відоме також своїми рекреаційними зонами, на території яких виділяються санаторії та пансіонати з першої половини XX століття. Багато з цих закладів поєднують елементи модернізму з традиційними формами, що характерно для архітектури того часу. Будівлі вирізняються функціональністю та простотою форм. Сучасний розвиток Брюховичів приніс у селище нові будівлі у дуже різних стилях – від сучасного мінімалізму до класичних мотивів. Незважаючи на зміни, селище зберігає природну красу ландшафтів, приклад - Брюховицький дендропарк.

Архітектурно-естетичні та функціонально-технологічні властивості є основними антропогенними чинниками формування середовища бальнеологічних курортних поселень. Аналіз досліджуваних поселень показав, що існуюча просторова організація курортів обумовлює особливості їх подальших ландшафтно-архітектурних трансформацій. Зокрема, це стосується розвитку курортних зон, які можна чітко виділити у Великому Любені, Моршині, Трускавці. Натомість Немирів, Східниця та Брюховичі мають дисперсне розташування курортних закладів. Технологічні характеристики визначають умови комфортного проживання. Вони недостатньо забезпечені у Великому Любені та Немирові. Видобуток бальнеологічних ресурсів у Моршині, Трускавці та Східниці відповідає загальнокурортним вимогам, у Немирові та Великому Любені - потребує модернізації. Мінеральні ресурси Брюхович не використовуються взагалі.

Архітектурно-художній образ бальнеологічних курортів Західного регіону України поєднує природу, історичну спадщину та курортну архітектуру (Cherkes & Idak, 2022). Основу історичного образу досліджуваних курортів становлять будівлі, зведені у XIX – XX століттях. Це переважно вілли, пансіонати та храми, що

поєднують елементи місцевої народної архітектури з впливами європейських стилів, таких як сецесія, модерн та неокласицизм. Чимала частина історичної спадщини кожного курорту на сьогодні потребує реставрації. Санаторії та лікувальні комплекси досліджуваних бальнеологічних курортів побудовані в період міжвоєнного часу та після Другої світової війни у стилі функціоналізму та модернізму. Деякі з них закинуті та потребують капітального ремонту. Найбільший розвиток сучасної курортної архітектури спостерігається у Трускавці, та Східниці. Курортні парки є важливими елементами художнього образу курортів. Планування парків підкреслює природні особливості місцевості, проте станом на сьогодні багато із них перебуває у занедбаному стані.

Висновки до розділу II

1. Дослідження історії бальнеологічних курортних поселень дозволило виділити основні періоди їх розвитку. Кожен із них вирізняється особливостями організації, регіонами поширення, функціональними завданнями та формами рекреаційної діяльності. Історичними передумовами розвитку бальнеологічних курортних поселень визначено природні ресурси, попит на оздоровлення, економічний стан країни, політичний устрій, стан інфраструктури, науково-теоретичну базу. З початку XXI століття на бальнеологічних курортах світу спостерігається тенденція до їх перетворення у багатофункціональні туристичні центри. З іншого боку, існує тенденція до поглиблення спеціалізації окремих курортів, що підтверджується їх багаторічним престижем у свідомості туристів.

Аналіз генези бальнеологічних курортів Західного регіону України, що охоплює періоди їх розквіту та занепаду, підтверджує важливість історичних просторів та об'єктів, що збереглися на цій території і на сьогодні використовуються малоефективно або і руйнуються. Стверджено, що історичні курортні об'єкти мають велике значення в їх архітектурі поселень і є ключовими в їх просторовій організації.

2. Природно-ландшафтні умови і ресурси є первинними для формування бальнеологічних курортних поселень. До природно-ландшафтних відносяться геоморфологічні, гідрологічні, кліматичні та фітоландшафтні умови. Вони визначають якість та ефективність лікування, привабливість курорту для відвідувачів, а збереження унікальних природних ресурсів і зелених ландшафтів у поєднанні з комфортним кліматом створює сприятливі умови для комплексного відпочинку. Мінеральні води курортів Західного регіону України подібні між собою, але і відзначаються різноманітністю та унікальними властивостями. Великий Любінь вирізняється наявністю лікувальних пелоїдів. Досліджені курорти мають значні розвідані запаси мінеральних вод, що свідчить про їхній потенціал для подальшого розвитку, тому вони були обрані для поглибленого дослідження.

3. До соціально-економічних факторів розвитку бальнеологічних курортів належать також культурно-духовні. Ці фактори визначають як можливості, так і виклики, з якими можуть стикнутися курорти. До ключових соціальних чинників

визначені демографічна структура, освіта, зайнятість населення курортів, що впливає на попит на оздоровчі послуги та можливості працевлаштування в місцевих закладах. Найбільша чисельність населення спостерігається у Трускавці, а найменша — у Немирові. Освітній рівень населення впливає на кваліфікаційний потенціал місцевих кадрів, що є важливим для забезпечення високої якості обслуговування і розвитку інновацій у курортній інфраструктурі. Найкраще забезпечені освітніми закладами Трускавець і Брюховичі.

Економічні фактори, такі як інвестиційний клімат, доступ до фінансових ресурсів та державна підтримка, впливають на здатність курортів адаптуватися до змін умов та виробничих відносин, впровадження нових технологій та послуг. Важливим є також потік туристів, який впливає на соціально-економічний стан і популярність курортів - курорти Великий Любінь, Немирів і Брюховичі потребують інвестицій та державної підтримки для цієї сфери діяльності. Концепція створення Спеціальних економічних зон на прикладі Трускавця показала позитивний вплив на розвиток курорту. Економіка курортів України зіштовхнулася з новими викликами через повномасштабне вторгнення, однак вони продовжують працювати задля підтримки України у війні, відновлення та реабілітації військових.

4. Досліджувані курорти Західного регіону України не лише пропонують лікувальні ресурси, але й мають багатий історичний, культурний та духовний спадок, що значно впливає на їхню привабливість для туристів. Соціально-економічні чинники тісно переплетені з культурними та духовними, що робить їх невід'ємною складовою комплексного підходу до розвитку бальнеологічних курортів. Сьогодні всі досліджувані курорти, за винятком Немирова та Брюховичів, зберігають та розвивають історично складені традиції оздоровлення, які засновані на особливостях місцевих мінеральних вод та привабливості курортних поселень, що є важливим для їх дослідження та розвитку.

5. Функціонально-технологічні властивості та особливості архітектури бальнеологічних курортів включають просторову організацію поселень, технологічні характеристики та архітектурно-художній образ. Вони є основними антропогенними чинниками формування архітектурного середовища курортів, що впливають на

подальші ландшафтно-архітектурні зміни. Наприклад, у Великому Любені, Моршині та Трускавці чітко виділяються курортні зони, тоді як Східниця та Брюховичі характеризуються розосередженим розташуванням курортних закладів на території поселення. Технологічні аспекти, що визначають умови комфортного проживання, залишаються недостатніми у Великому Любені, Немирові та Східниці. Видобуток бальнеологічних ресурсів у Моршині, Трускавці та Східниці відповідає сучасним вимогам, у Немирові, Великому Любені та Брюховичах - потребують модернізації.

6. Архітектурно-художній образ курортів Західного регіону України поєднує природу, історичну спадщину та курортну архітектуру. Важливим є збереження історичної спадщини для цілісності архітектурного образу курортів. Історичний вигляд курортів формують будівлі XIX–XX століть, переважно вілли та пансіонати, а також сакральні об'єкти, що комбінують елементи місцевої народної архітектури з європейськими стилями, такими як сецесія, модерн та неокласицизм. Значна частина історичної спадщини потребує збереження та реставрації. Санаторії та лікувальні комплекси, збудовані в міжвоєнний період та після Другої світової війни, виконані в стилях функціоналізму та модернізму – більшість з них потребує капітального ремонту. Найбільший розвиток сучасного курортного будівництва спостерігається у Трускавці та Східниці. Курортні парки, що є важливими елементами художнього образу курортів, підкреслюють природні особливості місцевості, проте багато з них наразі занедбані.

РОЗДІЛ III. ОСОБЛИВОСТІ АРХІТЕКТУРНО-ПРОСТОРОВИХ РІШЕНЬ ОБ'ЄКТІВ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ КУРОРТНИХ ПОСЕЛЕНЬ НА ОСНОВІ БАЛЬНЕОЛОГІЧНИХ РЕСУРСІВ

3.1. Дослідження вибраних поселень Західного регіону України.

Західний регіон України багатий бальнеологічними ресурсами. Найбільша кількість курортів у цьому регіоні знаходиться у територіальній системі Львова, чия просторова структура є складною і характеризується різноманітністю природно-ландшафтних умов, високою щільністю населення, великою концентрацією транспортної інфраструктури, динамічністю соціально-економічних процесів.

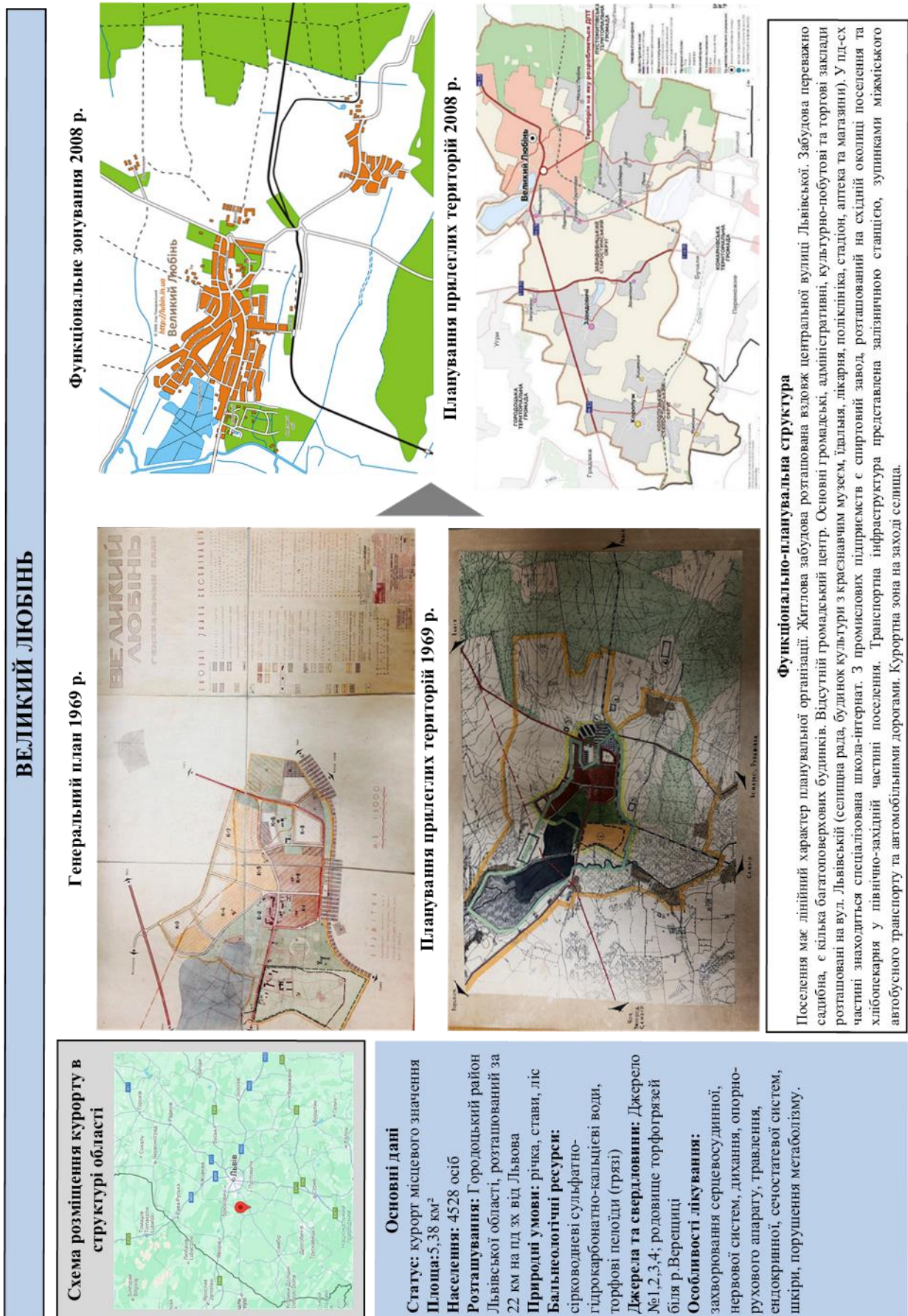
Дослідження архітектурно-ландшафтних трансформацій та шляхів розвитку бальнеологічних курортних поселень Західного регіону України здійснено на трьох ієрархічних рівнях: містобудівному рівні, рівні курортних об'єктів та рівні елементів курортної інфраструктури (рис.3.1.1).

Рис.3.1.1. Ієрархічні рівні дослідження (рисунок автора).

Даний підрозділ присвячено дослідженню бальнеологічних курортних поселень Західного регіону України на містобудівному рівні. Для дослідження трансформацій в архітектурно-просторових рішеннях вибраних курортних поселень Західного регіону України використано картографічні матеріали генеральних планів курортів, а також пояснювальні записки до них.

Поселення **Великий Любінь** (рис.3.1.2) має лінійний характер планувальної організації. Функціональне зонування поселення історично склалось доволі вдало (Гаращак, 2021). Розвиток житлової забудови організовано на південних територіях

від центральної вулиці до залізниці, а також на північ в межах селища.

Згідно Пояснювальної записки до генерального плану с.м.т. Великий Любінь (1969) загальноселищний центр планувався на перетині вулиць Львівської та Гвардійської у вигляді пішохідного бульвару та площі, однак цього не було реалізовано. Також проектом передбачалось виділення частини ставків під басейн та влаштування дамби.

Житлова забудова розвинулась вздовж центральної вулиці Львівської. Забудова переважно садибна, є кілька багатоповерхівок. У селища відсутній громадський центр. Основні заклади громадського користування розташовані на вулиці Львівській (селищна рада, будинок культури з краєзнавчим музеєм, їдальня, лікарня, поліклініка, стадіон, аптека, магазини). У південно-східній частині селища знаходиться спеціалізована школа-інтернат. З промислових підприємств є спиртовий завод на східній околиці та хлібопекарня у північно-західній частині поселення. У західному напрямі розвиток селища забезпечено санаторним комплексом «Любінь Великий». Транспортна інфраструктура представлена залізничною станцією, зупинками міжміського автобусного транспорту та автомобільними дорогами.

Ефективна організація лікувального процесу вимагає високої якості ландшафтно-просторової організації курорту, що потребує заходів з покращення стану існуючих ландшафтно-рекреаційних територій поселення, які перебувають у занедбаному стані (Гаращак, 2021). Важливим також є розширення функціонального наповнення ландшафтно-рекреаційних територій. Розвиток зелених насаджень не тільки сформує естетичний вигляд середовища для відпочинку, але й стабілізує екологічний стан довкілля, зокрема водойм та мінеральних ресурсів. Це завдання є вкрай актуальним для Великого Любеля, оскільки екологічна ситуація тут характеризується перевищенням гранично допустимих показників забруднюючих речовин в атмосфері внаслідок розташування курорту на автомагістралі з інтенсивним транспортним рухом. Варто також відзначити наявність значної кількості засмічених ділянок біля річки Верещиці.

У планувальній структурі **Немирова** (рис.3.1.3) як центр варто виокремити площу Ринок, де розміщено селищну раду, бібліотеку, церкву св. Дмитра та низку

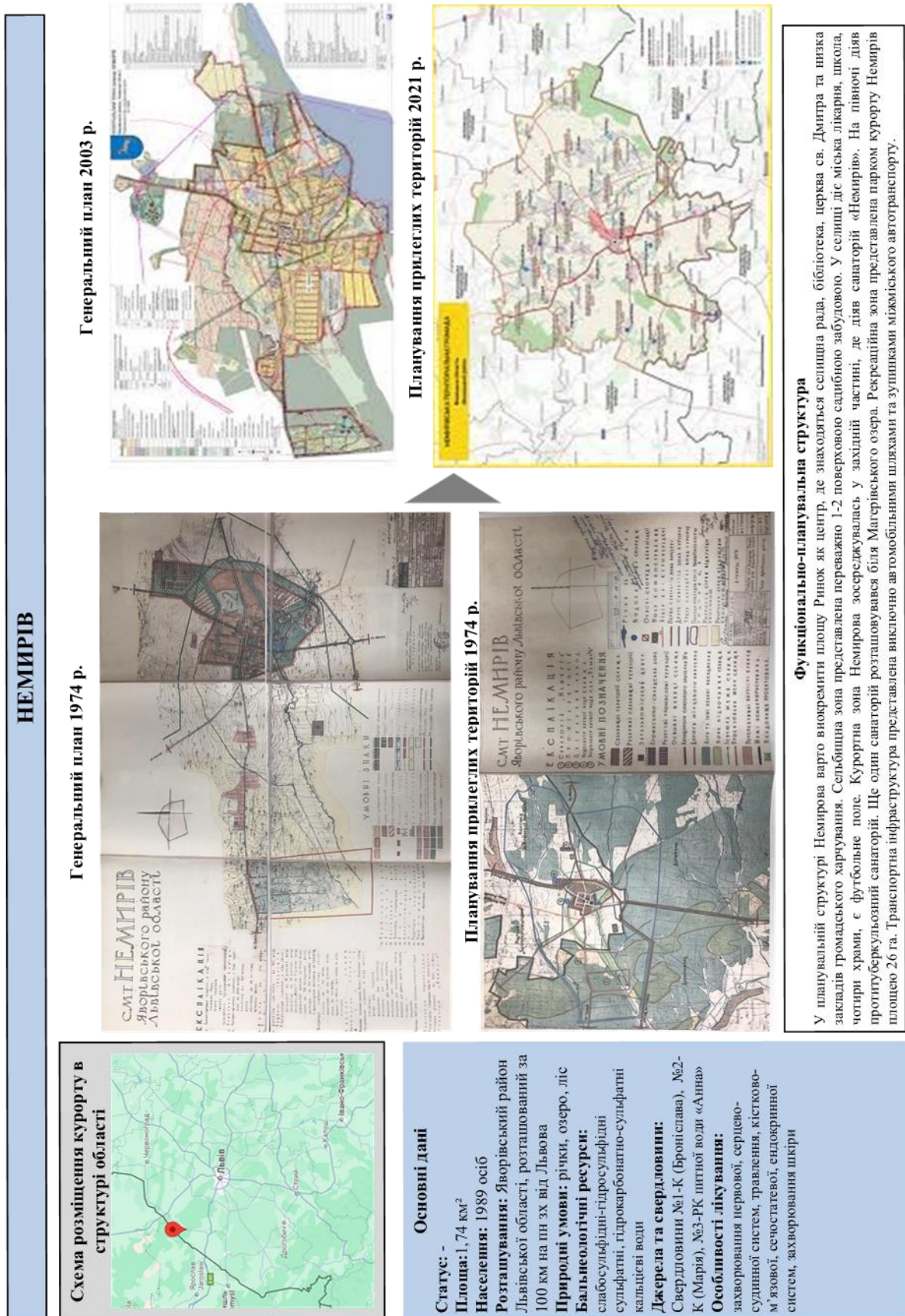

Рис.3.1.3. Аналіз бальнеологічного курортного поселення Немирів на містобудівному рівні (рисунок автора).

закладів громадського харчування. Проте більшість із них занедбані та потребують модернізації, як і багато житлових будівель (Гаращак, 2022).

Сельбищна зона представлена переважно 1-2 поверховою садибною забудовою. У селищі діє міська лікарня, школа, чотири храми, є футбольне поле. Основна курортна зона Немирова організована у західній частині поселення біля сірководневих джерел. До 2015 року тут діяв санаторій «Немирів». на півночі функціонував спеціалізований протитуберкульозний санаторій. Також на сході поселення біля озера Магерівського розташований санаторій «Немирівська пуща», який станом на 2025 рік не функціонує.

Транспортна інфраструктура представлена виключно автомобільними шляхами та зупинками міжміського автотранспорту.

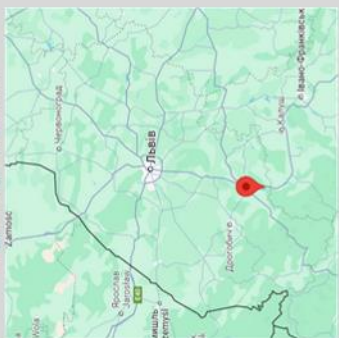
Ландшафтно-рекреаційні території становлять парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва на території санаторію «Немирів» площею 26 га, в якому також розташована природна пам'ятка - Немирівський тисячолітній дуб. До пам'яток архітектури Немирова належить пам'ятник Борцям за волю України, а також руїни «Передміського замку». Всі ці об'єкти потребують реставрації та належного догляду.

Курортна зона **Моршина** (рис.3.1.4) зосереджується у південній частині міста. Основу планувальної структури цієї зони становлять загальнокурортний центр і парк, з'єднані пішохідним бульваром.

Загальнокурортний центр одночасно виконує функції громадського центру міста та є багатофункціональним з лінійною структурою. Рекреаційна зона представлена Курортним парком біля Центрального бювету із амфітеатром, дитячим майданчиком та зоопарком. Північна частина міста є сельбищною зоною Моршина, що складається із 9 кварталів. Переважає садибна та садибна ущільнена забудова, є декілька багатоквартирних 5-9 поверхових будинків. Комунально-складська зона розвивається у північно-західній частині міста. На цій території розташовані бази і склади курорту, завод з виробництва мінеральної води, автотранспортне підприємство, підприємство з обробки білизни, а також будівельно-монтажне управління.

МОРШИН

Схема розміщення курорту в структурі області

Основні дані

Статус: курорт державного значення

Площа: 5,38 км²

Населення: 4528 осіб

Розташування: Східний район Львівської області, розташований за 82 км на пд від Львова

Природні умови: річки, ліс

Бальнеологічні ресурси: сульфатні, хлоридно-сульфатні, сульфатно-хлоридні натрієві, магнієво-натрієві розсоли

Джерела та свердловини: Джерела та свердловини на ділянках «Бонифацій» та «Баня»

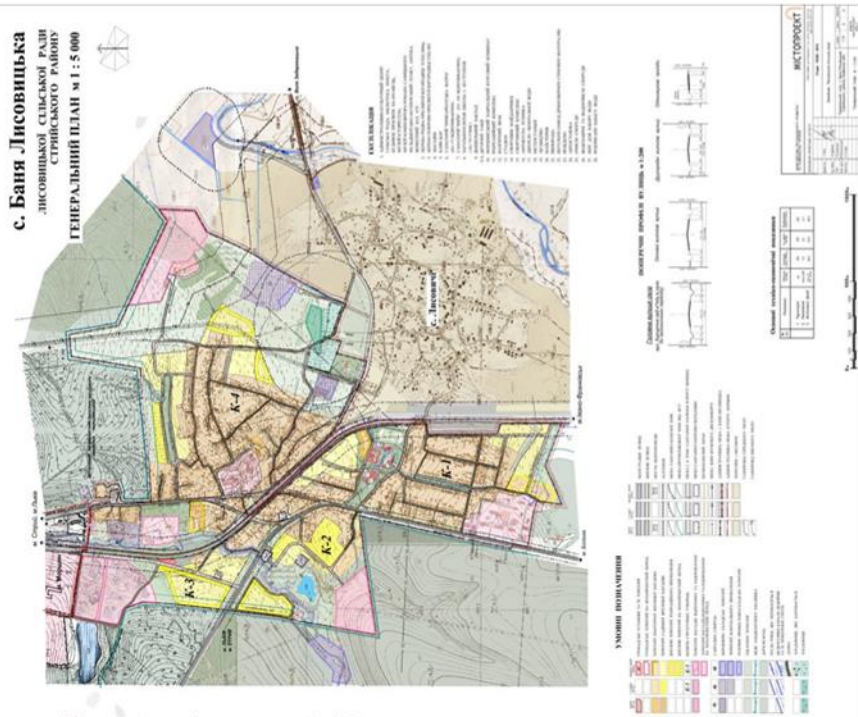
Моршинського родовища, ділянках Нинівського родовища

Особливості лікування: хронічні захворювання органів травлення, кровообігу, дихання, кістково-м'язової системи, нервової, сечостатевої, ендокринної, порушення обмінних процесів.

Генеральний план Моршина 1984 р.

Генеральний план Бані Лисовської 2012 р.

Функціонально-планувальна структура

Загальнокурортний центр одночасно виконує функції громадського центру міста Моршина та є багатофункціональним, має лінійну структуру. Курортна зона зосереджена у південній частині міста. Рекреаційна зона курорту представлена Курортним парком і біля Центрального бювету. Північна частина міста є сільською зоною Моршина, що складається з 9 кварталів. Перважає садибна забудова, є декілька багатоквартирних 5-9 поверхових будинків. Комунікаційно-окладська зона розвивається в північно-західній частині міста. Основу транспортно-планувальної структури Моршина становить система з трьох магістралей, що пролягають з півночі на південь і забезпечують зв'язки різного функціонального значення. Транспортна інфраструктура передбачена для залізничного та автомобільного видів транспорту. Залізничний вокзал та автобусна станція.

Рис.3.1.4. Аналіз бальнеологічного курортного поселення Моршин на містобудівному рівні (рисунок автора).

Основу транспортно-планувальної структури Моршина становлять три магістралі, прокладені з півночі на південь і які забезпечують зв'язки різного функціонального значення: 1) об'їзна дорога вздовж західної околиці курорту; 2) загальноміська вулиця І. Франка, що проходить через центральну частину; 3) залізнична магістраль до станції Моршин. Транспортна інфраструктура передбачена для залізничного та автомобільного видів транспорту. Є залізничний вокзал третього класу та автобусна станція неподалік (Нікіпелова, 2007).

На території Моршину діють три ділянки водозабору мінеральних вод: дві ділянки Моршинського родовища та одна Нинівського родовища. Мінеральна вода ділянки «Баня» забирається з села Баня Лисовецька (Лобода, 1999), тож його варто враховувати при аналізі архітектурно-просторових трансформацій курорту.

На території **Трускавця** виділяються дві частини – адміністративна територія міста (900 га) і курортна територія «Курортополіс Трускавець» (3500 га).

Забудову Трускавця (рис.3.1.5) зосереджено навколо урочища Курортна балка із джерелами мінеральних вод, тож забудова має кільцеву вулично-дорожню мережу. В межах кільця розміщуються всі сучасні санаторії, курортні та житлові об'єкти. Курортна зона Трускавця розташована у південно-західній частині міста.

Регуляційним планом 1906 року вже було передбачено кадастрове розмежування громадських, курортних і житлових зон курорту. План включав прокладання нових доріг та комунікацій. План також передбачав реконструкцію центральної вулиці курорту, відомої як Головний тракт (сучасні вул. Дрогобицька, Січових Стрільців, Бандери), а також будівництво об'їзної дороги (сучасна вул. Шевченка). На плані Трускавця 1933 р. зображено існуючі та проєктовані будівлі, що дозволяє допускати, що більше 70% забудови міста у міжвоєнний період були житловими. Громадські функції було зосереджено переважно в центральній частині міста на теперішніх вулицях Дрогобича, Бандери, Шевченка (Харчук, 2008).

Сучасна сельбищна зона Трускавця зосереджується на півночі та південному сході поселення. Включає житлову забудову різної поверховості та мережу громадських об'єктів. Центр Трускавця зосереджений біля вулиці Шевченка та майдану Кобзаря. На північ від центру розміщений залізничний вокзал та автостанція.

ТРУСКАВЕЦЬ

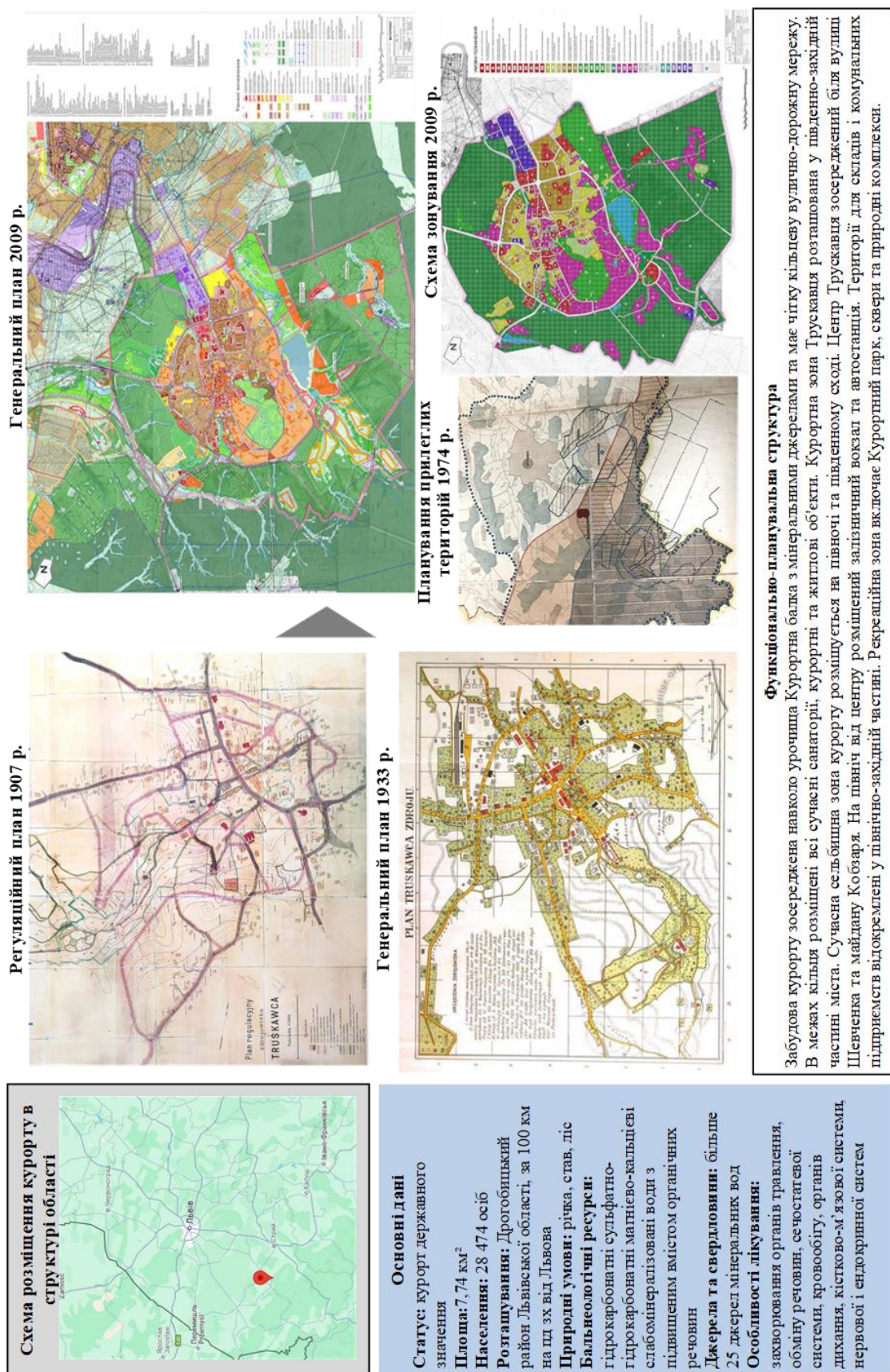

Рис.3.1.5. Аналіз бальнеологічного курортного поселення Трускавець на містобудівному рівні (рисунок автора).

Території для складів та комунальних підприємств відокремлені у північно-західній частині Трускавця. Рекреаційна зона включає Курортний парк, сквери та природні комплекси. У відповідності до Кадастру мінеральних вод України курорт має шість затверджених ділянок родовищ з мінеральними водами (Івасівка, 1999). Охорона курорту чітко регламентується встановленими зонами санітарної охорони. Перша зона суворого захисту охоплює всі джерела і свердловини курорту, де будь-яка господарська діяльність заборонена.

Важливим етапом розвитку курорту було створення Проекту районної планівки курортно-рекреаційного району Трускавець-Східниця-Борислав (1978) (Додаток В). Проект (рис.3.1.6) передбачав створення чіткого функціонального зонування для розвитку бальнеологічних курортів Трускавець, Східниця, Борислав і створення єдиної рекреаційної зони для Дрогобицької агломерації Велику увагу приділено курортним зонам та їх відмежуванню від шкідливого впливу існуючих підприємств. Для цього було створено режимні зони охорони.

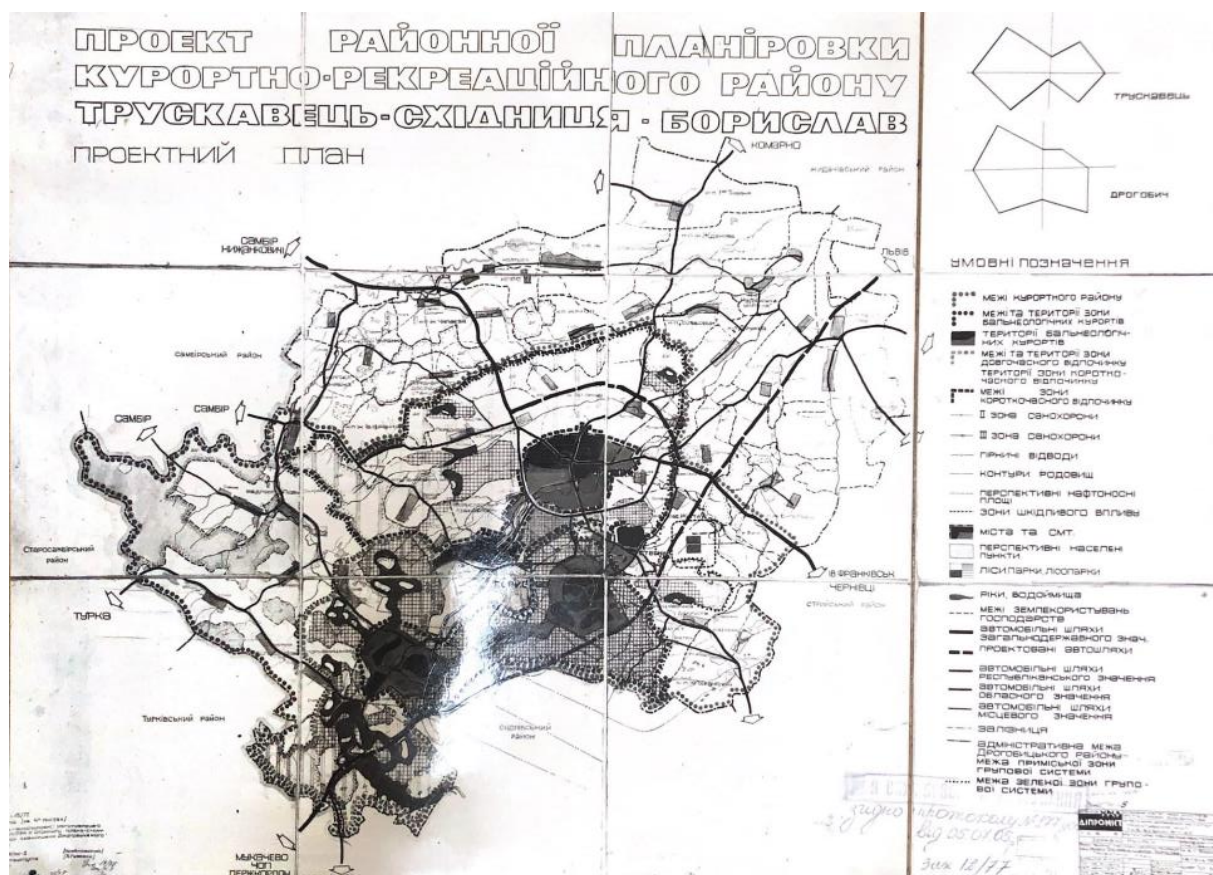

Рис.3.1.6. Проект районного планування курортно-рекреаційного району Трускавець-Східниця-Борислав 1978 р. (фото автора).

Сельбищна зона **Східниці** (рис.3.1.7) охоплює існуючу житлову забудову селища, проєктовані території, а також території об'єктів для обслуговування. Представлена змішаною малоповерховою забудовою. Переважають дерев'яні одноповерхові будинки. Курортна зона має дисперсний розосереджений характер. У Східниці на сьогодні функціонує багато готельно-санаторних комплексів, спа-готелів, міні-готелів, приватних віл і невеликих котеджів (Мазур & Король, 2023). Загальнокурортний центр територіально співпадає із географічним центром поселення, де знаходяться селищна рада, школа і сакральні об'єкти. До рекреаційної зони Східниці входять ландшафтний парк Пантелеймона Цілителя, парки курортних комплексів, лісопарки та ліси. Лісопарки охоплюють в основному територію між комплексами «Смерекове», «Бухів», «Джежник». Комунально-складська зона розміщена у південно-західній частині курорту. Транспортна інфраструктура представлена автомобільними шляхами та автостанцією.

На даний момент курортна зона Східниці складається з розрізнених автономних санаторно-курортних і рекреаційних об'єктів, до яких доступ для відпочивальників обмежений. Відсутність громадської курортної зони призводить до того, що курорт, що створює напругу між місцевими жителями та туристами. Такі неорганізовані переміщення також негативно впливають на природні ландшафти, оскільки захист довкілля від надмірних навантажень потребує структурованого розподілу туристів по всій території курорту (Мазур & Король, 2023).

Планувальна структура **Брюхович** (рис.3.1.8) формується завдяки транспортно-планувальному каркасу з магістралей, доповнених кільцевими сполученнями.

Основну площу сучасної території поселення займає сельбищна зона із садибними будинками та кількома багатоквартирними. Об'єкти обслуговування представлені установами освіти та культури, медичними закладами, підприємствами торгівлі та громадського харчування. В селищі діє музей модерної скульптури Михайла Дзиндри та станція спостережень астрономічної обсерваторії ЛНУ ім. І. Франка.

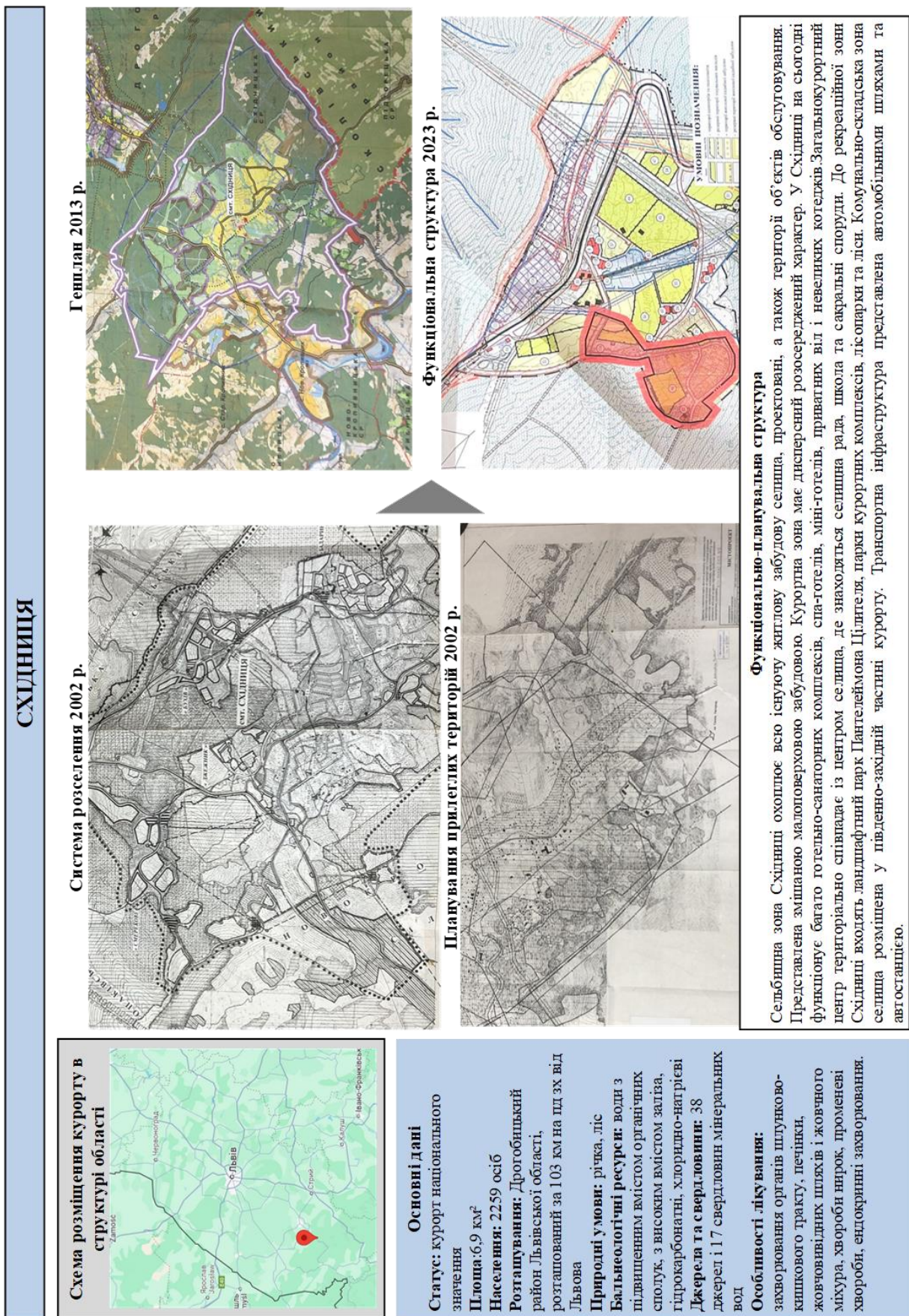

Рис.3.1.7. Аналіз бальнеологічного курортного поселення Східниця на містобудівному рівні (рисунки автора).

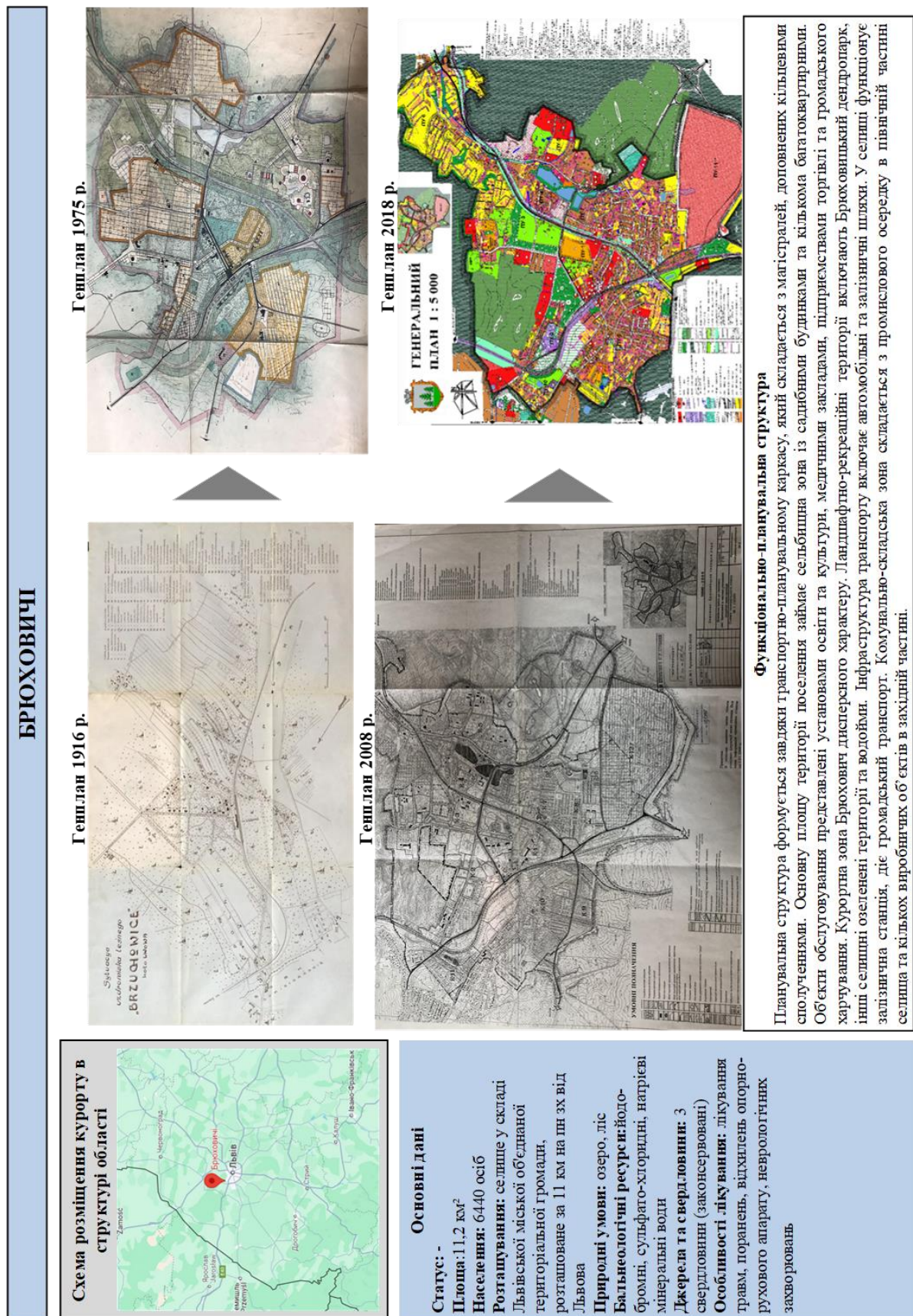

Рис.3.1.8. Аналіз бальнеологічного курортного поселення Брюховичі на містобудівному рівні (рисунки автора).

Курортна зона Брюхович дисперсного характеру. До неї відносяться 7 готельно-відпочинкових комплексів (Пояснювальна записка коригування генерального плану с.м.т. Брюховичі Львівської області, 2018). Ландшафтно-рекреаційні території включають Брюховицький дендропарк та інші озеленені території і водойми.

Інфраструктура транспорту включає автомобільні та залізничні шляхи. У селищі функціонує залізнична станція, діє громадський транспорт. У Брюховичах комунально-складська зона складається з промислового осередку в північній частині селища та кількох виробничих об'єктів в західній частині. Тут діють підприємства в галузях деревообробки та виробництва вакуумної упаковки для продуктів харчування.

Аналіз планувальної організації бальнеологічних курортних поселень Західного регіону України виявляє спільні риси та особливості розвитку таких поселень, як Великий Любінь, Немирів, Моршин, Трускавець, Східниця та Брюховичі. Усі досліджені поселення демонструють значний вплив природних ландшафтів на функціонально-планувальну структуру, що включає житлові, рекреаційні та громадські зони. Характерною рисою є розосереджена структура курортних об'єктів, що часто ускладнює доступ до деяких із них, як у випадку зі Східницею та Брюховичами. Міське планування Моршина, Трускавця та Східниці відзначається активним розвитком, в той час, як Великий Любінь та Немирів потребують нових містобудівних рішень. Ключовими проблемами залишаються брак сучасної інфраструктури та громадських центрів у деяких поселеннях, а також екологічні виклики, спричинені інтенсивним використанням природних ресурсів і забрудненням територій.

3.2. Особливості архітектурних рішень об'єктів курортів Західного регіону України та умови їхньої реалізації

У попередньому розділі встановлено, що основні зміни у курортних поселеннях Західного регіону України відбулись у післявоєнний період (1950 - 1960 роки) та після здобуття Україною незалежності. У 1950 - 1960-их роках активно зводилися бальнеологічні санаторії, пансіонати та водолікарні, досліджувані курорти набували всесоюзного значення. Приміські курортні вілли колишніх власників поселень були

передані державним установам. Зросла кількість відвідувачів, що призвело до збільшення навантаження на природне середовище курортів. У 1990-х роках через економічну кризу курортна інфраструктура почала занепадати. Багато санаторіїв та пансіонатів були закриті або не оновлювались, через що їх стан став незадовільним.

У цьому підрозділі розглянуто специфіку архітектурних рішень бальнеологічних курортних поселень Західного регіону на рівні курортних об'єктів (таблиця 3.1). Курортні об'єкти, такі як санаторії, пансіонати, готелі, потребують гармонійного поєднання з природними ресурсами, а також відповідності сучасним вимогам комфорту та естетики.

Курортна архітектура Великого Любеля представлена бальнеологічним санаторієм «Любінь Великий», що знаходиться поблизу західної околиці поселення, серед парку площею 12 га, що переходить у лісопарк. Територія курорту площею 55 га має форму неправильно витягнутого з півночі на південь чотирикутника. На території санаторію розташовані: клуб-їдальня, церква, водогрязелікарня, лікувально-діагностичний корпус, житлові корпуси на 250 та 50 ліжок, бібліотеки, котельні, паркінг (Ціщора, 2013).

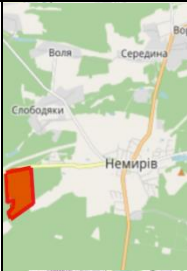
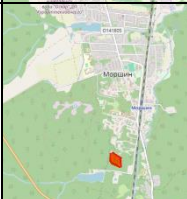
Санаторій «Любінь Великий» є одним із найстаріших в Європі бальнеологічних і кардіологічних санаторіїв (Гаращак, 2023). У ньому функціонує відділення для долікування хворих після гострого інфаркту міокарда, а також відділення реабілітації дітей, хворих на ДЦП. З початку ХХІ ст. санаторій почав занепадати, на сьогодні його загальний стан, на думку автора, далекий від світових стандартів і потребує модернізації.

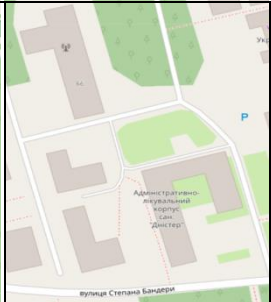
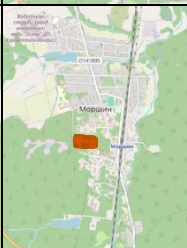
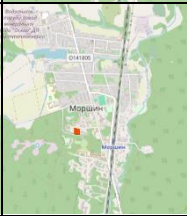
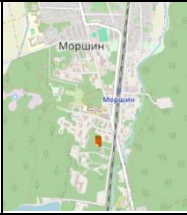
Курорт **Немирів** має сприятливі кліматичні та природні умови для бальнеотерапії. Однак курортна інфраструктура Немирова на сьогодні не функціонує. Основна частина курортної забудови поселення відноситься до радянського періоду. Саме тоді були зведені житлові блоки для курортників, їдальні, амбулаторії, протитуберкульозний санаторій та адміністративні будівлі. З того часу вони не оновлювались, що і призвело до занепаду.

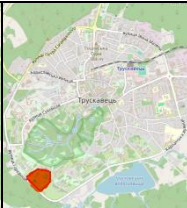
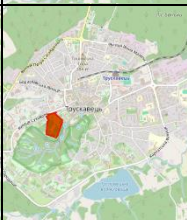
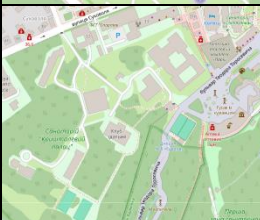
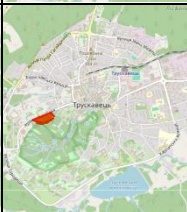
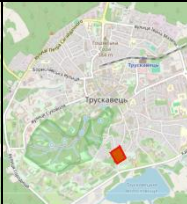
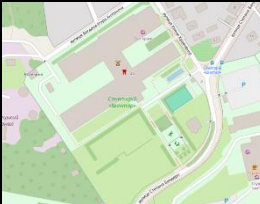
У західній частині селища біля сірководневих джерел функціонував санаторій «Немирів», який закритий у 2015 році.

Таблиця 3.1

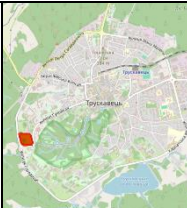
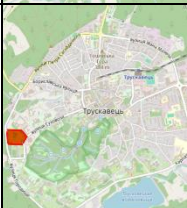
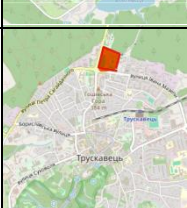
Аналіз курортних об'єктів бальнеологічних курортних поселень Західного регіону України

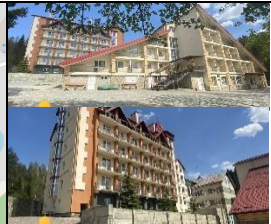
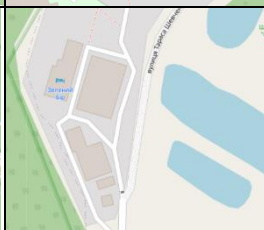
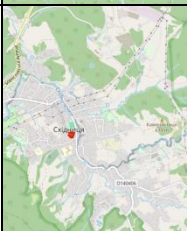
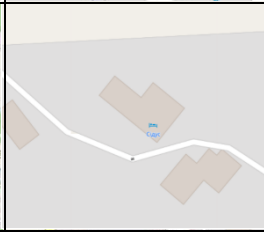
Поселення	Тип об'єкта	Назва	Розташування в структурі поселення	Планувальна структура	Фотофіксація	Основні дані	Послуги	Функціонально-планувальна організація території	Архітектурно-планувальні характеристики	Композиційно - естетичні характеристики
Великий Любінь	Санаторій	Любінь Великий				Площа: 4 га Місткість: 300 місць Природні умови: лісопарк, річка, 2 джерела, родовище пелоїдів	Реабілітація хворих після інфаркту, лікування порушень роботи опорно-рухової системи, фізична реабілітація вагітних, лікування дітей з ДЦП	На території знаходяться: клуб-їдальня, церква, водогрязелікарня, лікувально-діагностичний корпус та житлові корпуси, ЛФК, бібліотеки, котельні, паркінг.	Спальний корпус №6 - 5 поверховий, коридорного; корпус №2 – 3 поверховий. Водогрязелікарня, ЛФК, бібліотека - на 1 поверх, розташовані біля центрального входу	Архітектура належить до радянського періоду, об'єктам властива геометричність та простота форм, наявні елементи від стилю історизму
Немирів	Санаторій (не діє)	Немирів				Площа: 5 га Місткість: 260 місць Природні умови: ліс, річка, озеро, джерела	Лікування захворювань шлунково-кишкового тракту, нервової системи, серцево-судинних захворювань, фізіотерапія	На території розташовані два спальних корпуси, курортна поліклініка, водогрязелікарня, адміністративний корпус, клуб-їдальня, магазин, бібліотека, кафе-бар.	3-поверхові житлові корпуси коридорного типу, в яких знаходиться по 39 двомісних номерів. Номери блокованого типу. Ідальня знаходиться в 3-х поверховій будівлі.	Сучасна забудова санаторію походить з радянських часів. При головній алеї збереглась покинута вілла з 20-30-х років XX століття.
Моршин	Санаторій	Моршин-Прикордонник (Пролісок)				Площа: 1,45 га Місткість: 510 місць Природні умови: ліс, річка, озеро	Медична реабілітація з застосуванням фізіотерапії, дієтотерапії, лікувальної фізкультури для військових	На території розташований житловий корпус та реабілітаційне медичне відділення.	Будівля житлового корпусу 7 поверхова, коридорного типу. З'єднана із медичним відділенням.	Архітектура санаторію належить до радянського періоду. Характерна горизонтальне членування.
Моршин	Санаторій	Лаванда				Площа: 1 га Місткість: 150 місць Природні умови: джерело, сквер	Лікування мінеральними водами, проведення конференцій, тренінгів, екскурсій	На території розміщено житловий корпус та їдальню, є сквери для прогулянки зі зручними альтанками.	Головна будівля об'єднана зі їдальнею. Житловий корпус - 7-поверхова будівля з ліфтом на 209 комфортабельних номерів.	Архітектура радянського періоду. Об'єм ступінчастий, з наростанням поверхів, увінчаний черепицею.

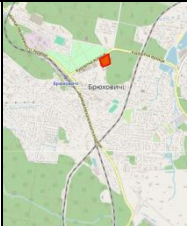
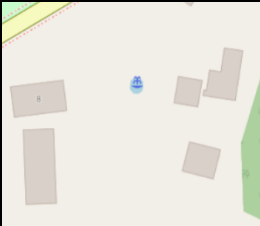
Моршин	Санаторій	Дністер				Площа: 1,3 га Місткість: 400 місць Природні умови: лісопарк	Послуги лікувально-діагностичного центру, грязелікування, лікувальна фізкультура, кафе, перукарня	Територія представлена парком, між алеями якого знаходяться об'єкти розважального та оздоровчого призначення. За 350 м – бювет і бальнеолікарня.	Житловий корпус 7-поверховий, коридорного типу. Санаторій надає комфортабельні одно- і двоспальні номери, які знаходяться в спальних корпусах	Архітектура радянського періоду, одноманітні фасади зі стрічковим застібанням. На фасадах присутні акценти жовтого кольору.
Моршин	Санаторій	Мармуровий палац				Площа: 2,4 га Місткість: 400 місць Природні умови: лісопарк, джерело	Діагностика та лікування захворювань, бальнеотерапія, оздоровчі процедури, активний відпочинок	На території розміщено санаторний корпус, міні-зоопарк, кафе-бар, спортивний та дитячий майданчики, автостоянку, тренажерний зал, бібліотеку	Спальний корпус, їдальня, бювет та лікувальний комплекс знаходяться в одному приміщенні. Налічує 4 поверхи та розрахований на 180 осіб.	Будівля в стилі класицизму, має симетричну композицію, що підкреслюється використанням мармуру як головного оздоблювального матеріалу
Моршин	Санаторій	Аркадія				Площа: 0,8 га Місткість: 180 місць Природні умови: лісопарк, джерело	Лікування патологій ШКТ, опорно-рухового апарату, порушень обмінних процесів	Територія включає будівлю санаторію та рекреаційні зони для відпочинку. Неповдалік знаходиться Курортний парк і Центральний бювет	Санаторій на 4 поверхи з 66 номерами, їдальнею, спортзалом та медичними кабінетами	Сучасна архітектура з відсилкою до традиційної карпатської зі сучасних матеріалів
Моршин	Санаторій (не діє)	Перлина Прикарпаття				Площа: 0,9 га Місткість: 180 місць Природні умови: лісопарк, озеро	Оздоровчі процедури, спорткомплекс, тренажерний і тенісний зали, більярд, сауна, салон краси	На території розміщені два корпуси та рекреаційна зона для відпочинку відвідувачів.	Складається з двох корпусів - шестиповислового житлового і чотирьохповерхового адміністративного.	Архітектура радянського періоду зі скатними дахами та вертикальним членуванням за допомогою балконів
Моршин	Санаторій (не діє)	Світанок				Площа: 0,64 га Місткість: 240 місць Природні умови: лісопарк	Лікування хвороб органів травлення і їх профілактика, теніс, бібліотека, масаж, магазин, перукарня	На території розташовано санаторний корпус в оточенні паркової зони із прогулянковими алеями.	Санаторій складається з 5 поверхів з ліфтами коридорного типу. На 1 поверсі знаходиться їдальня.	Типова санаторна архітектура функціоналізму радянського періоду із балконами на кожному рівні

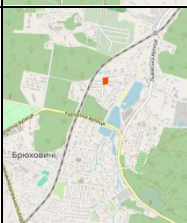
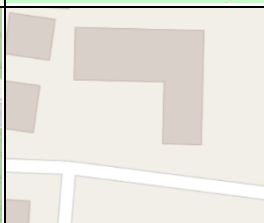
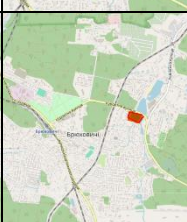
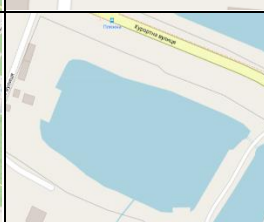
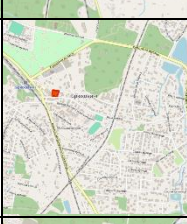
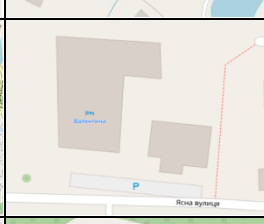
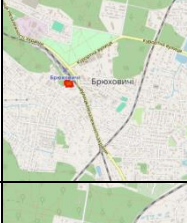
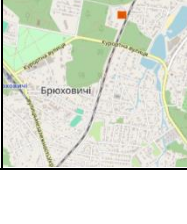
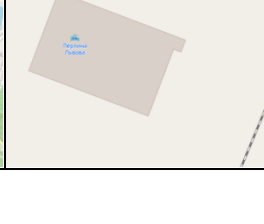
Трускавець	Готель	Ріксос Прикарпаття				Площа: 12 га Місткість: 740 місць Природні умови: лісопарк, джерело	Діагностика, лікувальні процедури, дієтичне харчування, СПА, тренажерний зал, розваги	Територія обладнана власними автостоянками, має власний аквапарк, відкритий басейн та власний б'ювет мінеральних вод.	Готель категорії 5 зірок, 7 поверховий. Комплекс поєднує лікувальну, розважальну та житлову функції.	Сучасна будівля білого кольору. Для акценту використано освітлення. Центральний вхід виділено скляним блоком.
Трускавець	Санаторій	Кришталевий палац				Площа: 13,46 га Місткість: 300 місць Природні умови: лісопарк, джерело	Лікувальні процедури, сауна, тренажерний зал, бібліотека, конференц-зал, танцювальний зал, крамниці, салон краси	На території знаходяться лікувальний, адміністративний, президентський та 3 спальні корпуси, клуб, їдальня, паркінг, спортивні майданчики.	Санаторій має кілька житлових корпусів: 4-пов., 5-пов., 3-пов. та VIP котедж на 2 пов. Адмін. корпус включає кабінети та житло, а лікувальний і їдальня розташовані в окремих будівлях на 3 поверхи.	Архітектура корпусів поєднує елементи історизму та функціоналізму, оздоблених сучасними матеріалами.
Трускавець	Санаторій	Карпати				Площа: 14 га Місткість: 440 місць Природні умови: парк, озеро, джерело	Діагностика, обстеження, оздоровчі процедури, кіно, сауна, конференції, тренування.	На території санаторію обладнаний сквер, дитячий майданчик та міні-зоопарк. 3 південної сторони паркінг для гостей.	Спальний, лікувальний корпус, їдальня, дві конференц-зали, СПА об'єднані. Спальний корпус на 9 поверхів.	Архітектурі властивий монументальний вигляд і каскадне розміщення поверхів у стилі функціоналізму.
Трускавець	Готель	Mirotel Resort & SPA				Площа: 4,2 га Місткість: 400 місць Природні умови: сквер, джерело	Власний б'ювет, СПА, атракції для дітей, конференц-зали, тренажерні зали, басейни, салон краси	На території розміщено власний б'ювет мінеральних вод. Готель має вихід до скверу Небесної Сотні.	Готель 5 зірок, займає 9 поверхів із 184 номерами. Складається із 3 блоків: житлового, оздоровчого та ресторану з конференц-залом.	Архітектура вирізняється плавними лініями з каскадами. Фасади у світлих тонах з контрастними елементами.
Трускавець	Санаторій	Женева				Площа: 5,26 га Місткість: 600 місць Природні умови: лісопарк, джерело	СПА-центр, салон краси, аптека, концертний зал, лікування, конференц-зали, більярд, боулінг, тренажерний зал	На території розміщені 4 корпуси, облаштована паркова зона та відкритий басейн.	Санаторій складається їх 4-х спальних корпусів, SPA-центру і медичного центру. Усі корпуси з'єднані критим переходом.	Архітектура поєднує стиль історизму та функціоналізму. Корпуси децю дисонують між собою, немає цілісності образу
Трускавець	Санаторій	Шахтар				Площа: 8 га Місткість: 420 місць Природні умови: лісопарк, озеро	Власний б'ювет, СПА, діагностика, лікування, магазини, розваги, бюро екскурсій, дитяча кімната	На території перед будівлею знаходиться рекреаційна зона, спортмайданчики, дитячі майданчики, відкритий басейн, автостоянка.	Складається комплекс з 8-ми поверхів. На 1 поверсі власний б'ювет, на 2 поверсі їдальня, медичні кабінети, танцювальний зал.	Типова санаторна архітектура функціоналізму зі стрічковими балконами.

Трускавець	Санаторій	Перлина Прикарпаття				Площа: 6,4 га Місткість: 245 місць Природні умови: лісопарк, озеро	Профілактика та лікування захворювань шлунково-кишкового тракту, сечостатевої системи	Більшу частину території відведено під паркову зону. В зх частині ділянки розміщено спортивні та дитячі майданчики. На пн ділянки – паркінг.	В одному приміщенні знаходиться спальний корпус, лікувальний корпус, їдальня, ресепсатура, бювет та басейн.	Архітектура з чіткими прямими лініями та симетричними рядами, що підкреслюють її вертикальність.
Трускавець	Санаторій	Військовий Центральний				Площа: 8 га Місткість: 500 місць Природні умови: лісопарк, озеро	Лікування, оздоровчі процедури, бібліотека, майданчик з тренажерами, тенісний корт, екскурсії.	На території розміщені санаторні корпуси та організовано велику паркову зону. В пд-зх частину ділянки автостоянка.	Складається з 2-х корпусів: Адміністративного (11 поверхів) та Спального (5 поверхів, на 1 - бювет і їдальня). Корпуси з'єднані лікувальним корпусом.	Типова санаторна архітектура функціоналізму радянського періоду.
Трускавець	Санаторій	Південний				Площа: 4 га Місткість: 130 місць Природні умови: лісопарк, джерела	Лікування, сауна, фітнес-центр; більярдні столи, конференц зал, кінозал, екскурсійне бюро	На території санаторію організовано велику паркову зону для відпочинку, що межує з курортний парком.	Їдальня, житловий та лікувальний блоки з'єднані один з одним. Планувальна схема коридорного типу на 3 поверхи.	Сучасна архітектура з відсилкою до української традиційної архітектури. Акцент на даху вхідної групи.
Трускавець	Санаторій	Батьківщина				Площа: 6,1 га Місткість: 500 місць Природні умови: лісопарк, джерела	Лікування сечовидільної і гепатобіліарної систем, органів травлення, обміну речовин.	На території розташовано санаторні корпуси в оточенні паркової зони із прогулянковими алеями.	Спальний корпус на 6 поверхів коридорного типу. На 1 поверсі працює бювет мінеральної води.	Типова санаторна архітектура функціоналізму зі стрічковими балконами.
Трускавець	Санаторій	Молдова				Площа: 4 га Місткість: 350 місць Природні умови: лісопарк, джерела	СПА, басейни, лікування шлунково-кишкового тракту, власний бювет, тренажерний зал, косметологія	На території розташовано санаторний комплекс в оточенні паркової прогулянковій зони біля курортного парку.	Спальний корпус на 12 поверхів, з 1 поверху є перехід в їдальню та лікувальний корпус.	Будівля стилю функціоналізму з простими, геометричними формами і чіткими лініями фасаду.
Трускавець	Санаторій дитячий	Джерело				Площа: 5,6 га Місткість: 405 місць Природні умови: лісопарк, джерела	Лікування гастроентерологічних та урологічних захворювань у дітей, навчання, розваги для дітей.	На території лікувальний корпус, чотири спальних корпуси, адміністративний корпус, корпус з навчальними класами, їдальня.	Комплекс включає блоковані номери, школу, актовий зал, бібліотеку, їдальню на 3 зали, ізолятор та лікувальні діагностичне відділення	Архітектура функціоналізму радянського періоду. Фасади оздоблені мозаїкою.

Трускавець	Санаторій	Кристал				Площа: 4 га Місткість: 900 місць Природні умови: лісопарк, джерела	Лікувальні процедури, фізіотерапія, власний бювет, танцювальний зал, бібліотека, спортивні майданчики	На території розташовано спальний корпус, їдальню та сусідній санаторій «Алмаз». Довкола організована рекреаційна зона.	Спальний корпус на 10 поверхів коридорного типу. На 1 поверсі є перехід до бювету мінеральних вод, їдальні та санаторію «Алмаз»	Типова санаторна архітектура функціоналізму зі стрічковими балконами
Трускавець	Санаторій	Алмаз				Площа: 4,8 га Місткість: 484 місць Природні умови: лісопарк, джерела	Бювет, лікувальні процедури, танцювальний зал, екскурсійне бюро, дитяча кімната, бібліотека, аптека	На території розташовано спальний корпус, бальнеолікарню, їдальню та сусідній санаторій «Кристал».	Спальний корпус на 9 поверхів На 1 поверсі є перехід до бювету мінеральних вод, бальнеолікарні, їдальні та санаторію «Кристал».	Типова санаторна архітектура функціоналізму зі стрічковими балконами
Трускавець	Санаторій	Янтар і Рубін				Площа: 5 га Місткість: 974 місць Природні умови: лісопарк, джерела	Лікування цукрового діабету, відділення «Матері та дитини», тренажерний зал, зал ЛФК	На території розміщено два однакові корпуси посеред паркової зони. У пн частині кожен має власну автостоянку.	Комплекс являє собою два 11-поверхові санаторні корпуси, з'єднані критими переходами.	Типова санаторна архітектура функціоналізму зі стрічковими балконами
Трускавець	Санаторій	Світязянка				Площа: 3 га Місткість: 180 місць Природні умови: лісопарк, джерела	Ванни, фізіотерапевтичні і процедури, озокерит, сухі вуглекислі ванни, соляна кімната	На території організовано велику паркову зону, що з'єднана зі сквером на бульварі Теодора Торосевича.	Складається з 2-х старовинних вілл - "Світязянка" (4 поверхи) та "Гражина" (3 поверхи), що з'єднані між собою та з їдальнею	Архітектурна пам'ятка культури. В оздобленні переважає світла гамма та дерево, збережені історичні інтер'єри.
Трускавець	Санаторно-готельний комплекс	Дніпро-Бескид				Площа: 3 га Місткість: 950 місць Природні умови: лісопарк	Лікування, сауна, тренажерний зал, конференц-зал, масажні кабінети, косметологія, магазин, кіноконцертний зал, зимовий сад та бювет	На території розміщено корпус готелю та санаторію. Облаштована велика рекреаційна територія, власний бювет. Паркінг знаходиться в пд-сх частині ділянки.	Складається комплекс з 2-х корпусів: готелю «Бескид» (11 поверхів, на 1 – їдальня) та санаторію «Дніпро» (8 поверхів, на 1 - лікувальна база, басейн, їдальня)	Сучасний модерністський стиль із характерними горизонтальними лініями терас. Будівля має каскадну структуру, що нагадує форму піраміди.

Східниця	Санаторій	Стожари				Площа: 2,8 га Місткість: 100 місць Природні умови: ліс, став, джерела	Лікувальні процедури, бібліотека, настільний теніс, конференц зал, кінозал, косметологічний кабінет	На території розташовано санаторні корпуси, організовано рекреаційну зону та штучний став. В пн зх частині знаходиться паркінг.	Комплекс складається із двох корпусів – Спального (4 пов) та Адміністративно-лікувального, які з'єднані між собою критим переходом	Архітектура поєднує сучасні тенденції з акцентом на гострі кути та асиметрію даху, що нагадує альпійський стиль.
Східниця	Лікувально-оздоровчий комплекс	Зелений Бір				Площа: 3 га Місткість: 90 місць Природні умови: ліс, озера, джерела	Лікувально-оздоровчі процедури, критий басейн, сауна, салон краси, настільний теніс, дитяча площадка	На території розміщено спальний корпус та лікувальний корпус. Довкола паркова зона з альтанками, є вихід до озер.	П'ятиповерховий комплекс коридорного типу на 42 номери. На 1 поверсі їдальня, зони відпочинку та лікувально-оздоровчий блок.	Архітектуру виконаною в сучасному стилі з простими фасадами і акцентними декорованими балконами.
Східниця	Готель	Тустань				Площа: 1,8 га Місткість: 95 місць Природні умови: річка	Оздоровчі процедури, власний біует, екскурсійне бюро, СПА, тренування, розваги, дитяча кімната	На території знаходяться медичний центр, СПА, тренажерний зал, дитячий майданчик, автостоянка, власний біует.	Готель 4 зірки на 5 поверхів з 45 номерами. Складається із трьох блоків: спального, оздоровчого та ресторанно-розважального.	Будівля вирізняється сучасним стилем з мансардним поверхом і широкими вікнами, акцентів додає освітлення.
Східниця	Санаторій	Сідус				Площа: 1 га Місткість: 70 місць Природні умови: ліс, джерела	Лікувальні процедури, настільний теніс, більярд, сауна і лазня, прокат лижного спорядження, екскурсійне бюро	На території розміщено три корпуси, рекреаційна зона, дитячий майданчик та автостоянка.	Санаторій складається з трьох корпусів на 27 номерів. В одному розташована їдальня та медичний блок.	Будівля підкреслює природне середовище дерев'яними елементами та скатними дахами.
Східниця	Лікувально-оздоровчий комплекс	Київська Русь				Площа: 3,5 га Місткість: 120 місць Природні умови: ліс, джерела, річка	Лікувально-оздоровчі процедури, власний біует, СПА, конференцзал, кінозал, бібліотека, тренажерний зал	На території розміщено готельний корпус, магазин, власний біует та літній амфітеатр. Довкола велика паркова зона. Паркінг на заході ділянки.	Планувальна структура включає 5-типоверховий корпус із номерами. На нижніх рівнях зони відпочинку, ресторан та SPA-комплекс.	В архітектурі використано класичні елементи та башти. Будівля має жовті фасади з балконами та мансардами

Східниця	Готель	Три сини та донька 4*				Площа: 3 га Місткість: 220 місць Природні умови: ліс, став, джерела	Лікування та діагностика, власний біует, басейн, конференц-зал, покер-клуб, кінотеатр, більярд, солярій, тренажерний зал, велопрокат	Навколо готелю організовано прогулянкові зони, та літні майданчики: дитячий та спортивний зимовий льодовий каток.	Готель 4 зірки. Складається з 2-х п'ятиповерхових корпусів коридорного типу, об'єднаних критим переходом. Налічує 105 номерів.	Готель побудований в класичному стилі з елементами готики та дерев'яним оздобленням.
Східниця	Готель	Три сини та донька 5*				Площа: 5 га Місткість: 224 місць Природні умови: ліс, джерела	Оздоровчі процедури, власний біует, СПА, аквапарк, розваги, дитячі кімнати, більярд, футбольне поле, тенісний корт, салон краси	Велика зелена територія, на якій розміщено готель, критий СПА-центр з басейнами, дитячі та спортивні майданчики, паркінг та аквапарк.	Готель 5 зірок. Будівля готелю 9-поверхова коридорного типу із 173 номерами. На перших поверхах – ресторани та оздоровчий блок.	Сучасна архітектура з використанням мінімалістичних прямих і круглих форм та скляними акцентами.
Східниця	Готель	ДіАнна				Площа: 4,1 га Місткість: 120 місць Природні умови: ліс, річка, джерела	Лікувально-оздоровчі процедури, СПА, масаж, тренажери, сауни, ігрові, бібліотека, конференц-зал	На території діють ресторани «Білий лев» і «Джамбо». Готель розміщений в оточені прогулянкової зони з альтанками і мангалами біля річки.	Готель 3 зірки. Комплекс складається з двох корпусів на 5 і 2 поверхи коридорного типу, а також з одного котеджу.	В сучасній архітектурі готелю використано класичні елементи з відсилкою до традиційної гуцульської хати.
Східниця	Лікувально-оздоровчий комплекс	Санта-Марія				Площа: 1,4 га Місткість: 100 місць Природні умови: ліс, річка, джерела	Лікувально-оздоровчі процедури, СПА, виставковий зал, салон краси, бібліотека, дитячі кімнати, екскурсійне бюро	Комплекс має облаштовану територію з прогулянковими алеями та альтанками біля річки.	Комплекс являє собою два триповерхові житлові корпуси, які з'єднані критим переходом.	Архітектура поєднує класичні та сучасні елементи. Будівля має симетричний фасад із вираженим центральним входом.
Брюховичі	Санаторій (не діє)	Львів				Площа: 4 га Місткість: 150 місць Природні умови: лісопарк, джерела	Лікування серцевих та неврологічних захворювань, водні процедури, танцювальний зал, бібліотека	На території розміщуються вілли, спальний корпус, їдальня, клуб із танцювальним майданчиком та допоміжні споруди.	Комплекс складається із житлових вілл та 4-поверхового спального корпусу з двомісними номерами.	Архітектура санаторію поєднує прості форми модернізму з віллами у стилі історизму.

Брюховичі	Реколекційно-відпочинковий центр	Світлиця				Площа: 6,87 га Місткість: 100 місць Природні умови: лісопарк, джерело	Каплиця блаж. свщмч. Никити Будки, відпочинок в готелі, святкування урочистостей, виїзні фуршети	Територія огорожена, включає автостоянку та стоянку для автобусів, а також прогулянкову рекреаційну зону.	Триповерховий корпус із мансардою та літньою терасою. На 1 поверсі каплиця, рецепція, їдальня, конференц-зал.	Архітектура нагадує альпійський стиль. Будівля має трикутний дах, великі вікна та стрічковий акцент на фасаді.
Брюховичі	Готель	Olena Resort				Площа: 0,8 га Місткість: 60 місць Природні умови: лісопарк, озеро	Сауна, чан, відпочинок в готелі, ресторан, паркінг, святкування урочистостей	На території розміщено житловий комплекс, котедж, а також басейн, чан та тераси для проведення святкувань.	Готель 3 зірки. Двохповерховий комплекс включає готельні номери, на 1 поверсі розміщено ресторан та СПА. Котедж має 6 готельних номерів.	Архітектура поєднує сучасні прямі форми комплексу та дерев'яний котедж зі скатними дахами.
Брюховичі	Відпочинковий комплекс	KOPCA				Площа: 10 га Місткість: 20 місць Природні умови: лісопарк, озеро	СПА, сауна, хамам, кафе, відпочинок на озері, спортивні заняття, мангали	На території розташовані 5 котеджів, СПА-комплекс, бенкетні зали, озеро "Брюховичі" з піщаним пляжем та VIP-зоною, альтанки, кафе.	Кожен котедж двоповерховий на 2-4 особи. Котеджі розміщені один біля одного на піщаній косі біля озера.	Дерев'яна архітектура котеджів зображає традиційні карпатські хати за допомогою сучасних матеріалів.
Брюховичі	Готель	Валентина				Площа: 1 га Місткість: 80 місць Природні умови: парк	Готель, бар, ресторан, сауна, басейн, конференц-зал, салон краси, прокат велосипедів	На території розміщено будівлі готелю та ресторану, паркінг та організовано рекреаційну територію.	Готельний корпус 3 зірки, складається із 38 номерів. На 1 поверсі – ресторан, бар, сауна та басейн.	Архітектура має контрастні кольори і поєднує сучасний стиль з постмодерністськими деталями (вежі, вікна)..
Брюховичі	Готельно-ресторанний комплекс	Шпацер				Площа: 1,4 га Місткість: 6 місць Природні умови: лісопарк	Готель, ресторан, бар	На території розміщено готельно-ресторанний комплекс та паркінг для відвідувачів.	Основна частина належить ресторану з кількома банкетними залами. На 2 поверсі є 3 номери.	Архітектура поєднує сучасний стиль з історичними романськими формами та оздобленням.
Брюховичі	Готель	Перлина Львова				Площа: 1,1 га Місткість: 35 місць Природні умови: лісопарк	Фінська сауна, відпочинок в готелі, ресторан, альтанки, мангал	На території розміщено будівлю готелю та автостоянку. Довкола вальковано рекреаційну зону з альтанками.	Готель 2 зірки. Будівля 3 поверхова з мансардою. На 1 поверсі розміщено ресторан та фінську сауну.	Архітектура відзначається простотою у формі та оздобленні.

На території Немирівського санаторію розташовані два спальних корпуси, курортна поліклініка, водогрязелікарня, адміністративний корпус, клуб-їдальня, магазин, бібліотека, кафе-бар. На півночі розташований спеціалізований протитуберкульозний санаторій, що припинив діяльність у 2020 році.

Аналіз чинників впливу на розвиток **Моршина** показав, що протягом багатьох років місто розвивалося як курортно-рекреаційний центр Львівської області, де постійно вдосконалювалася інфраструктура закладів для відпочинку. З приходом радянської влади приватні пансіонати Моршина було об'єднано в санаторії, відкрито Моршинську курортну поліклініку, збудовано їдальню на тисячу місць, Будинок культури, кінотеатр та відділення зв'язку (Яцишин et al., 2021). Наприкінці 80-х в Моршині відкрито декілька великі санаторії, зокрема «Пролісок» та «Лаванда».

Згідно з Генеральним планом 1981 року максимальна місткість курорту за оптимально допустимим навантаженням на бальнеологічні ресурси могла б сягати 8,1 тисячі осіб. Однак останні дані виявили, що в межах міста є близько 14,1 га вільної території, де можливо збудувати нові санаторно-курортні комплекси на 1000 місць (Загальна пояснювальна записка Внесення змін до генерального плану розвитку курорту м. Моршина Стрийського району, Львівської області, 2024).

На сьогодні місцева ОТГ включає сім крупних санаторних закладів та 17 курортно-оздоровчих комплексів. Курортна зона Моршина зосереджена в південній частині міста. У цьому районі розташовані всі основні санаторно-курортні заклади: санаторії «Дністер», «Лаванда», «Аркадія», «Перлина Прикарпаття», «Моршин-Прикордонник» («Пролісок»), «Мармуровий Палац», «Світанок». Більшість із них являє собою типову санаторну архітектуру функціоналізму радянського періоду з плануванням коридорного типу.

В **Трускавці** за часів Польщі з 1921 по 1939 роки збудовано бальнеолікарню, бювети, 8 санаторіїв, приватні готелі та пансіонати. З 1965 по 1990 роки Трускавець розвивається за єдиним генеральним планом. В цей період з'являється 10 нових санаторіїв, реконструюються і добудовуються старі (Гринюк, 2007). Наприкінці XIX ст. Трускавець піднявся до рівня курорту європейського зразка. З цього часу тут активно будуються готелі, вілли, пансіонати, облаштовуються рекреаційні простори.

Станом на сьогодні курортна зона Трускавця зосереджена у південно-західній частині міста і включає 78 санаторно-курортних закладів, 18 санаторіїв, 5 пансіонатів, 35 готелів і 20 вілл. Більшість санаторіїв розміщені навколо Курортного парку. Архітектурний образ міста поєднує типові радянські санаторії («Шахтар», «Військовий Центральний», «Батьківщина», «Джерело», «Кристал», «Алмаз», «Янтар», «Рубін») та сучасні архітектурні вирішення («Ріксос Прикарпаття», «Mirotel Resort & SPA», «Південний»). Великою перевагою санаторіїв Трускавця є наявність на їх територіях власних бюветів.

За генеральним планом (Коригування генплану міста-курорту Трускавець, 2009) у місті передбачається розширення курортної зони для санаторного будівництва. З огляду на особливості забудови курорту, пропонується «секторально-поясна» модель розвитку міста з поділом на п'ять зон для курортних комплексів (зона «Гідропарк» на 1500 місць; зона «Воротище» на 500 місць; зона «Помірки» на 1370 місць для організації об'єктів відпочинку; зона «Липки» на 500 місць на березі Купального озера), що формуються на основі зв'язків із лісопарковою зоною навколо Трускавця.

У **Східниці** в 70-х роках ХХ ст. відкрито значні запаси різних типів лікувальних мінеральних вод, внаслідок чого Східниця у 1976 р. отримала статус бальнеологічного курорту. З'явилися лікувальний пансіонат «Карпати», пансіонат «Гуцулка». Генеральний план курорту Східниця були розроблені в 1977-1978 рр. під керівництвом Ярослава Новаківського - Заслуженого архітектора України. З того часу поселення розвивається як бальнеологічний курорт.

За період незалежної України курорт активно функціонує, поступово розбудовується стара та формується нова інфраструктура.

У Східниці на сьогодні діють багато готельно-санаторних комплексів, спа-готелів, міні-готелів, приватних віл і невеликих котеджів (Мазур & Король, 2023). Загалом їх кількість налічує 75 об'єктів. Серед них 2 санаторії («Стожари», «Сідус»), 3 лікувально-оздоровчі комплекси («Зелений Бір», «Санта-Марія», «Київська Русь»), 1 п'ятизірковий готель з аквапарком («Три сини та донька» 5*) , 3 чотирьохзіркові готелі («Три сини та донька» 4*, «Тустань», «ДіАнна»), міні-готелі, вілли, котеджі,

приватний сектор. Оскільки курорт відносно молодий, то курортна архітектура переважно вирішена в сучасному стилі, з відсилкою до гуцульських традицій.

З 1957 року **Брюховичі** адміністративно підпорядковуються м. Львову. За радянських часів у селищі діяли санаторій «Львів», будинок відпочинку «Лісова пісня», 22 стаціонарних піонерських таборів та 7 постійно діючих профілакторіїв при них, 13 санаторіїв та баз відпочинку. На території Брюхович пробурили три свердловини мінеральних вод. Дві з них - на території санаторію «Львів», третя - на території рекреаційно-відпочинкового центру «Світлиця», що вирішений у альпійському стилі. Після розвалу Союзу, через брак фінансування і занепад курортної інфраструктури Брюхович, у 90-их роках свердловини законсервували. У такому стані вони перебувають й дотепер.

У 1996 році за постановою уряду України Брюховичам було підтверджено статус курортно-рекреаційної місцевості. З 1990-х почалася масова забудова східної частини селища індивідуальними котеджами, яку місцеві мешканці називають «Поле чудес».

Курортна зона Брюхович дисперсного характеру. До неї відносяться 5 готельно-ресторанних комплексів, зокрема, найвідоміші з них — «КОРСА» (комплекс із 5 сучасних дерев'яних котеджів на березі озера) та «Валентина» (контрастний комплекс із постмодерністськими деталями).

Аналіз стану існуючих курортних об'єктів досліджуваних поселень Західного регіону України виявляє ряд характерних особливостей їхнього розвитку. Архітектура курортних об'єктів демонструє переважно радянський функціоналізм з елементами історизму, що відображається у геометричних формах, простих фасадах та рядових балконів. Багато об'єктів є занедбаними та потребують реконструкцій.

Курортна інфраструктура Великого Любіня потребує суттєвих оновлень для приваблення туристів. Станом на сьогодні курорт не відповідає сучасним стандартам обслуговування і вимагає модернізації. Немирів перебуває у стані занепаду. Закриття санаторію та протитуберкульозної лікарні негативно вплинуло на туристичний потенціал цього регіону. Водолікувальна курортна інфраструктура Брюхович також закинута, що не допускає розвиток курорту як бальнеологічного.

Моршин залишається одним із найпопулярніших курортів, з розвиненою санаторною інфраструктурою та активним використанням мінеральних вод. Трускавець є лідером серед курортів Західної України. Його інфраструктура включає 78 санаторно-курортних закладів, що робить його одним із найбільш розвинених курортів регіону. Східниця демонструє активний розвиток як курорт бальнеологічного напрямку. Курорт відомий мережами готельних комплексів, зокрема сучасними «Три Сини та Доська», які демонструють поєднання класичних та сучасних архітектурних стилів, що сприяє створенню естетично привабливих просторів для відвідувачів.

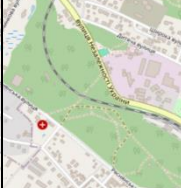
Курортні об'єкти Західного регіону України мають значний потенціал завдяки природним ресурсам та історичній архітектурі. Проте для їх ефективного розвитку необхідні суттєві інвестиції в модернізацію інфраструктури, покращення рівня сервісу та впровадження сучасних технологій. Враховуючи різноманітність архітектурних стилів та функціональних рішень, кожен курорт зберігає свою унікальність, що може стати ключовим фактором у залученні туристів як з внутрішнього ринку, так і з-за кордону.

3.3. Дослідження елементів курортної інфраструктури.

У даному підрозділі розглянуто ключові елементи курортної інфраструктури досліджуваних бальнеологічних поселень Західного регіону України, зокрема курортні парки (таблиця 3.2) та бювети (таблиця 3.3), що формують їхній архітектурно-ландшафтний образ. Дослідження таких елементів є важливим для розуміння особливостей просторової організації курортів та їхнього функціонального значення у розвитку місцевої рекреації. Елементи бальнеологічної курортної інфраструктури відіграють важливу роль в естетичному сприйнятті курорту. Аналіз цих об'єктів дозволить глибше зрозуміти архітектурно-ландшафтні трансформації та надати оцінку перспективі подальшого розвитку курортів Західної України.

На території курорту **Великий Любін** розташовані унікальні сірководневі джерела. Основними елементами курортної інфраструктури є свердловини, з яких видобувається мінеральна вода для застосування в медичних і оздоровчих цілях.

Аналіз курортних парків бальнеологічних курортних поселень Західного регіону України

Поселення	Назва парку	Статус парку	Розташування в структурі поселення	Планувальна структура	Фотофіксація	Архітектурно-просторова організація
Великий Любін	Парк курорту «Великий Любін»	Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення в Україні	Розташований в західній частині селища на території санаторію «Великий Любін» (вул. Львівська, 16).			Площа 12 га. Планування пейзажного типу. У парку розташована Свердловина 1-К, а також джерела сірководневої води типу «Мацеста» і торф'яні грязі. Стан парку потребує облагородження.
Великий Любін	Парк XVIII ст.	Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення в Україні	Розташований на території Великолюбінської спеціалізованої школи-інтернату (вул. Замкова, 5) у східній частині селища.			Площа 5 га. Парк регулярного зразка у в неobarоковому стилі. На території розміщено кілька скульптур, прокладені алеї, розміщені лавки та ліхтарі, проте стан цих об'єктів потребує модернізації.
Немирів	Парк курорту «Немирів»	Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення в Україні	Розташований в західній частині поселення на території санаторію «Немирів» (вул. Франка).			Площа 26 га. Парк регулярного планування з терасами. На території парку розташовані такі пам'ятки природи, як Немирівський 1000-річний дуб та 5 джерел мінеральних вод.
Моршин	Курортний парк	Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення в Україні	Розташований у центрі міста Моршин перед санаторієм «Мармуровий палац».			Площа 12 га. Парк регулярного зразка, прикрашений газонами, клумбами та скульптурами в античному стилі. В центрі розташований біовет «Грибок». Поруч є також кілька біоветів та санаторій.
Трускавець	«Адамівка»	Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення в Україні	Знаходиться у центральній частині міста Трускавець в долині річки Воротище			Площа 54,46 га. Парк закладено в англійському стилі. Парк розділено на 4 тераси з прогулянковими алеями біля джерел. Парк оздоблено скульптурами. У нижній частині парку є музична альтанка для оркестру.
Східниця	Парк Святого Пантелеймона Цілителя	-	Розміщений у північно-західній частині поселення в кінці вул. Лесі Українки.			Площа 8 га. У парку організовано алеї для прогулянок, велодоріжки, відпочинкові зони, спортивні та дитячі майданчики. На території розміщені два джерела. У парку є історичні макети нафтогазовидобувного обладнання.
Брюховичі	Парк ім. Богдана Хмельницького (колишній Курортний)	Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення в Україні	Знаходиться у північній частині поселення поблизу закинутого санаторію «Львів».			Площа 15,7 га. Планування парку базується на принципах регулярного садово-паркового мистецтва з чіткими алеями, що утворюють мережу прогулянкових маршрутів.
Брюховичі	Брюховицький дендропарк (Парк 7-ї міської комунальної лікарні Львова)	Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення в Україні	Знаходиться на північно-західній околиці поселення навпроти 7-ї міської комунальної лікарні Львова на вул. Івасюка, 74.			Площа 14,2 га. Його планування має ландшафтний пейзажний характер, що поєднує природні та створені людиною елементи. Територію парку доглядають, тут облаштовані доріжки та клумби.

Аналіз бюветів як елементів бальнеологічних курортних поселень Західного регіону України

Поселення	Назва	Площа	Особливості мінеральних вод	Розташування в структурі курорту	Фотофіксація	Архітектурно-просторове вирішення
Великий Любін	Свердловина №1-К	0,25 га	Мінеральна вода сірководневого типу			Свердловина виведена у вигляді шахтного колодязя, який знаходиться у невеликій дерев'яній споруді, нагадує традиційну українську хату.
Немирів	Джерело № 1 «Броніслава»	0,2 га	Сульфатно-кальцієва вода			Свердловина виведена у вигляді шахтного колодязя, який знаходиться у невеликій цегляній споруді зі скатним шиферним дахом.
Немирів	Джерело № 2 «Марія»	0,2 га	Сульфатно-кальцієва вода			Свердловина виведена у вигляді шахтного колодязя, який знаходиться у невеликій дерев'яній споруді з шиферним дахом.
Моршин	Бювет «Грибок»	0,4 га	Хлоридно-сульфатно-натрієво-кальцієво-магнієва вода			Кругла у плані споруда з колонами довкола. Свою назву бювет отримав через архітектурні особливості будівлі, що схожа на величезний гриб.
Моршин	Центральний бювет	1 га	Хлоридно-сульфатно-натрієво-кальцієво-магнієва, сульфатно-магнієво-кальцієво-натрієва вода			Архітектурно Центральний бювет є круглою у плані та просторово виразною будівлею, розташованою в центрі курорту.
Моршин	Джерело №4 «Джерело Матері Божої»	0,36 га	Гідрокарбонатно-кальцієва вода			Споруда над джерелом у вигляді античної колонади. Всередині розташована фігура Божої Матері.
Моршин	Джерело № 1 «Боніфаций»	0,3 га	Хлоридно-сульфатно-натрієво-кальцієво-магнієва вода			Джерело виведене у вигляді шахтного колодязя, який знаходиться у невеликій цегляній споруді з квадратним у плані дахом із вежею.
Трускавець	Бювет №1 (Нижній)	0,65 га	«Нафтуся», «Марія», «Софія», «Броніслава»			Бювет побудовано у неокласичному стилі у 1962 році. Всередині кілька приміщень з кранами. Інтер'єр оздоблюють панно з народними мотивами.
Трускавець	Бювет №2 (Верхній)	0,7 га	«Нафтуся», «Марія», «Броніслава»			Бювет №2 – це кругла у плані будівля у стилі функціоналізму, зашклена по периметру і розділена на два яруси.
Східниця	Джерело №1	0,17 га	Гідрокарбонатно - натрієво - кальцієва вода			Джерело у вигляді критого дерев'яною покрівлею шахтного колодязя розташоване в лісі, з правого боку при в'їзді до Східниці із Борислава

Поселення	Назва	Площа	Особливості мінеральних вод	Розташування в структурі курорту	Фотофіксація	Архітектурно-просторове вирішення
Східниця	Бювет джерел №8, 9, 10	0,22 га	Слабомінералізовані, слаболужні, гідрокарбонатно-кальцієві води			Бювет являє собою цегляну споруду з Г-подібної у плані форми із плоским металевим дахом.
Східниця	Бювет джерела №13	0,2 га	Гідрокарбонатно-кальцієва слабомінералізована вода			Бювет у цегляній споруді з металочерепицею. Кран з водою розміщений під мурованим накриттям.
Східниця	Джерело №15	0,18 га	Слабомінералізована залізиста вода			Джерело розміщується в парку Святого Пантелеймона Цілителя під дахом із металочерепиці.
Східниця	Джерело №357	0,15 га	Гліцеринова вода типу «Нафтуса»			Джерело розміщується в парку Святого Пантелеймона Цілителя під дахом із металочерепиці.
Східниця	Джерела №25, 26	0,2 га	Гідрокарбонатно-сульфатно-кальцієві води типу «Нафтуса»			Альтанка з двоскатним дерев'яним дахом знаходиться у рекреаційній зоні «Явори». Усередині є лавки для сидіння.
Східниця	Питтєва галерея джерела №2С	0,4 га	Гідрокарбонатно-натрієва вода типу «Боржомі»			«Питтєва галерея джерела №2С» знаходиться на вул. Шевченка недалеко від Народного дому «Просвіта» у сучасному бюветі, оздобленому жовтою цеглою.
Східниця	Бювет джерел №21, 21а	0,43 га	Води типу «Нафтуса» з підвищеним вмістом бром			Сучасний бювет представлений у вигляді дерев'яної споруди з похилим фасадом.

Джерела використовуються для лікувальних ванн і грязелікування, що допомагає при захворюваннях опорно-рухового апарату, серцево-судинної та нервової систем. Водогрязелікарня курорту працює на основі цієї мінеральної води. У 1984 році «Свердловині №1-К», площею 0,25 га, на території санаторію «Любінь Великий», надано статус гідрологічної пам'ятки природи.

Селище Великий Любінь володіє також значним рекреаційним потенціалом. У поселенні знаходяться об'єкти природо-заповідного фонду: курортний парк санаторію «Любінь Великий», ботанічна пам'ятка «Віковий дуб» та пам'ятка садово-паркового мистецтва «Парк XVIII ст.» (Додаток Г) на території Великолюбінської школи-інтернату, розміщеної в колишньому палаці XVIII ст. в необароковому стилі.

Для цих об'єктів не забезпечено належного догляду, що ускладнює їх повноцінне використання за призначення .

У **Немирові** до елементів бальнеологічної інфраструктури відноситься Парк курорту «Немирів», площею 26 га. Парк з 1984 року має статус пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення в Україні. На території парку розташовані такі пам'ятки природи, як Немирівський 1000-річний дуб та джерела № 1, 2, 3, 5, 6 з мінеральними водами, які мають статус гідрологічних пам'яток природи місцевого значення (Кураш, Слободян & Чорновол, 2003). Станом на сьогодні впроваджено обмеження щодо використання гідрологічних пам'яток природи місцевого значення Немирова (Львівська ОВА, 2023).

Курортний парк **Моршина**, площею 12 га, є парком-пам'яткою садово-паркового мистецтва місцевого значення в Україні. Він особливий завдяки фонтанам, квітковим клумбам та відкритій у 2017 році унікальній скульптурній композиції з 12 скульптур Костянтина Скрытучького.

Бювети Моршина є однією з ключових складових курортної інфраструктури міста, оскільки вони забезпечують відвідувачам доступ до знаменитих мінеральних вод. Кожен із бюветів пропонує воду з унікальним хімічним складом (Яцишин et al., 2021). яка використовується для внутрішнього вживання. Символом Моршина є бювет «Грибок», який було зведено у 1935 році польською владою в центрі Курортного парку навпроти санаторію «Мармуровий палац». Свою назву споруда отримала через архітектурні особливості будівлі, що схожа на величезний гриб. Бювет може обслуговувати до 6000 відвідувачів за добу (Аксентійчук, 2009).

На сьогодні головним об'єктом курортної інфраструктури Моршина є Центральний бювет, що надає доступ до лікувальних мінеральних вод, які добуваються з кількох місцевих джерел. Він обслуговує найбільшу кількість відвідувачів і пропонує воду з різною мінералізацією, зокрема із джерел №1, №4 і №6 для лікування захворювань шлунково-кишкового тракту, печінки, жовчного міхура та нирок. Центральний бювет є круглою у плані та просторово виразною будівлею, розташованою в центрі курорту, що робить його зручним та доступним для відвідувачів. Неподалік від центрального бювета розташоване «Джерело Матері

Божої» (Джерело №4) у вигляді античної колони. Це гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення в Україні. На східній околиці Моршина на березі річки Бережниця знаходиться гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення в Україні Джерело №1 «Боніфацій». Його обладнано як шахтну криницю, яку використовують санаторії у лікувально-оздоровчих цілях.

Курортний парк **Трускавця**, площею 54,46 га, носить назву «Адамівка» і має статус парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення в Україні (Указ Президента України №525/2020 «Про території та об'єкти природно-заповідного фонду загальнодержавного значення»). Парк було закладено у 1895 р. австро-угорським садівником Юзефом Яблонським в англійському стилі (Тимошенко, 2017). Від початку створення парк було розділено на чотири тераси, кожна облаштована прогулянковими алеями біля джерел. У парку встановлено пам'ятник Адаму Міцкевичу, а у 1900 році неподалік джерела «Броніслава» з'явилася скульптура Матері Божої, що стала символом благословення цієї місцевості. У ХХ ст. в нижній частині парку встановили музичну альтанку для оркестру.

Для відвідувачів курорту Трускавець діють два бювети мінеральних вод (Ільницька- Гикавчук, 2016): Нижній (№ 1) поблизу санаторіїв «Світязь» та «Кришталевий Палац» і Верхній (№ 2) біля санаторіїв «Кристал», «Янтар», «Рубін», «Алмаз», «Шале Грааль». Бювет №1 побудовано у неокласичному стилі у 1962 році. Тут можна скуштувати воду «Нафтуся», «Софія» і «Марія». Бювет №2 – це кругла у плані будівля у стилі функціоналізму. До нього підведено воду «Нафтуся», «Софія», «Марія» і «Броніслава», однак з 2016 року бювет не функціонує. Також у Моршині діє багато приватних бюветів на території санаторіїв.

Східниця славиться великим різноманіттям лікувальних мінеральних вод. Тому бюветів тут чимала кількість. Джерело №1 у вигляді критого шахтного колодязя розташоване в лісі, з правого боку при в'їзді до Східниці із Борислава. Бювет джерел №8, 9, 10 знаходиться на вул. Шевченка біля пам'ятника Омеляну Стоцькому. Гідрокарбонатно-кальцієву воду джерела №13 можна набрати зліва при в'їзді до Східниці зі сторони Борислава. Кран з водою розміщений під мурованим накриттям. Джерело №15 розміщується в парку Святого Пантелеймона Цілителя під дахом із

металочерепиці. Поруч знаходиться джерело №357 гліцеринової води типу «Нафтуса». У рекреаційній зоні «Явори» розташовано бювет-альтанку, де можна набрати воду із джерел №25 та №26. На вул. Шевченка недалеко від Народного дому «Просвіта» у сучасному бюветі, оздобленому жовтою цеглою, знаходиться «Питтєва галерея джерела №2С». На вул. Зарічній розташований ще один сучасний бювет джерел №21 та №21а. Він представлений у вигляді дерв'яної споруди з похилим фасадом. Окрім цього, як і у Трускавці, деякі санаторії Східниці мають власні бювети.

На відміну від попередньо розглянутих курортів, Східниця не має курортного парку місцевого чи державного значення. Однак в центрі курорту у 2013 році було закладено ландшафтний парк Святого Пантелеймона Цілителя, площею 8 га. У парку організовано алеї для прогулянок, велодоріжки, відпочинкові зони, спортивні та дитячі майданчики. На території розміщені два джерела (№15 та №357). Унікальністю парку є демонстрація у ньому історичних макетів нафтогазовидобувного обладнання.

У Брюховичах практично відсутні діючі елементи бальнеологічної курортної інфраструктури. Свердловини мінеральних вод законсервовані та не експлуатуються. Єдиним збереженим об'єктом курортної інфраструктури є колишній Курортний парк – сьогодні парк імені Богдана Хмельницького, спроектований Арнольдом Рьорінгом. Парк має статус пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення. Після приєднання Брюхович до Львівської територіальної громади у 2021 році, парк розвивають як продовження рекреаційної зони Львова. Тут прокладають нові алеї та відновлюють паркову інфраструктуру.

Ще одним парком-пам'яткою садово-паркового мистецтва місцевого значення у Брюховичах є парк 7-ї міської комунальної лікарні м. Львова (Брюховицький дендропарк), площею 14,2 га на вул. Івасюка, 74. Територію парку доглядають, тут облаштовані доріжки та клумби.

Проведений аналіз курортних елементів бальнеологічних курортів Західного регіону України дозволив виявити ряд характерних особливостей елементів курортної інфраструктури. Основними об'єктами на рівні елементів курортної інфраструктури було визначено бювети та курортні парки. Найбільш яскраву роль

вони відіграють у Моршині, адже стали повноцінними символами міста. У Трускавці курортний парк «Адамівка» та міські бювети формують естетичний образ бальнеологічного курорту. Східниця пропонує велику кількість джерел мінеральних вод, що є головним елементом її інфраструктури, проте не усі вони облаштовані належним чином. Елементи курортної інфраструктури Великого Любіня та Немирова потребують суттєвої модернізації для можливості подальшого розвитку курортів. Брюховичі практично втратили діючу курортну інфраструктуру, оскільки свердловини законсервовані, лише колишній курортний парк нині функціонує як частина рекреаційної зони Львова.

3.4. Закономірності трансформування простору бальнеологічних курортів.

Для встановлення закономірностей трансформування простору бальнеологічних курортів здійснено комплексну оцінку сучасного стану досліджуваних курортів Західного регіону України (таблиця 3.4), яка допомогла виявити сильні та слабкі сторони існуючого стану курортних поселень, до яких призвели їх історичні трансформації.

Таблиця 3.4

Комплексна оцінка сучасного стану досліджуваних курортів

Курортне поселення	Сильні сторони	Слабкі сторони
Великий Любін	- чітке функціональне зонування - забезпечена транспортна доступність - унікальні бальнеологічні ресурси - наявність природних ресурсів (лісу, річки, ставків) - наявність історичних архітектурних пам'яток та об'єктів природо-заповідного фонду	- відсутність громадського центру - немає належно облаштованої рекреації громадського користування - низька атрактивність - недостатнє забезпечення інженерною та транспортною інфраструктурою - високий рівень забруднення від промислових підприємств - засмічення узбережжя р. Верещиці - гостра потреба у модернізації курортної інфраструктури
Немирів	- наявність громадського центру - унікальні бальнеологічні ресурси - наявність природних ресурсів (лісу, річок, озер) - наявність об'єктів природо-заповідного фонду	- недостатнє забезпечення інженерною та транспортною інфраструктурою - засмічення більшості водних об'єктів - занедбана та не функціонуюча курортна інфраструктура - низька атрактивність

	- низька антропогенна трансформованість ландшафтів	- немає належно облаштованої рекреації громадського користування
Моршин	- унікальні бальнеологічні ресурси - наявність загальнокурортного центру - забезпечена транспортна доступність - розвинена рекреаційна зона курорту - територіально відокремлена комунально-складська зона поселення - велика різноманітність курортних закладів - дотримання режиму охорони джерел мінеральних вод - висока атрактивність	- висока щільність населення - дисонанс між існуючою та новою архітектурою - нестача паркомісць
Трускавець	- унікальні бальнеологічні ресурси - курортна зона розвинена навколо парку - велика кількість санаторних закладів - велика різноманітність об'єктів курортної інфраструктури - наявність громадських центрів - забезпечена транспортна доступність - наявність об'єктів історичної спадщини - висока атрактивність	- висока щільність населення - дисонанс між існуючою та новою архітектурою - засмічення рекреаційних територій - проблеми із санітарним станом водних об'єктів
Східниця	- унікальні бальнеологічні ресурси - сучасні рекреаційні території - велика кількість санаторних закладів - велике різноманіття елементів курортної інфраструктури - переважає сучасна забудова - територіально відокремлена комунально-складська зона поселення - низька щільність населення - висока атрактивність	- дисперсний характер розміщення курортних об'єктів - відсутність громадської курортної зони - погано забезпечені зв'язки між частинами поселення - погано забезпечена транспортна доступність - недостатнє облаштування джерел витоку мінеральних вод - недоліки в дотриманні режимі охорони природних ресурсів
Брюховичі	- наявність природних ресурсів (лісу, озера) - забезпечена транспортна доступність - наявність об'єктів природо-заповідного фонду - висока атрактивність	- законсервовані свердловини та відсутність бюветів - занедбана та не функціонуюча бальнеологічна курортна інфраструктура - потреба у модернізації рекреації громадського користування - дисонанс між існуючою та новою архітектурою

Закономірності трансформування простору бальнеологічних курортів (рис.3.4.1) демонструють стійкі зв'язки між певними процесами. Вони є відображенням взаємозалежностей між курортною інфраструктурою та чинниками, які на неї впливають. Закономірності трансформування простору бальнеологічних курортів Західного регіону України виявлено через аналіз історичних, природно-ландшафтних, соціально-економічних і архітектурно-технологічних факторів, які вплинули на їх розвиток. Основні закономірності включають:

Рис.3.4.1. Закономірності трансформування простору бальнеологічних курортів
Західного регіону України (рисунок автора).

1) Історична багатошаровість простору.

Історична багатошаровість простору відображається у різноманітті архітектурних стилів та підходів до організації просторів бальнеологічних курортів. За австро-угорського періоду курорти розвивалися переважно як елітні оздоровчі центри, орієнтовані на заможні групи населення, що вплинуло на формування еліткої садибної забудови, парків у англійському стилі, зокрема у Трускавці та Моршині. Архітектурні елементи того часу сьогодні є частиною культурної спадщини.

З приходом радянської влади курорти стали доступнішими для населення, що спричинило масштабні зміни у їхній просторовій організації. Перевага надавалася будівництву великих санаторних комплексів, які здебільшого мали функціональну, менш естетичну архітектуру. Саме в цей період відбулася стандартизація архітектурних рішень. Ця спадщина радянського періоду все ще домінує в архітектурному вигляді багатьох курортів, формуючи сучасний простір курортних зон.

2) Визначення планувальної структури природними ресурсами.

Вода, як головний бальнеологічний природний ресурс, формує функціональне зонування курортів. Джерела мінеральних вод стали центральними елементами, навколо яких організовувалися бювети, курортні парки та лікувальні корпуси. Це забезпечує зручний доступ до природних ресурсів. Здебільшого, курорти мають чітко окреслену просторову структуру, де ключові об'єкти пов'язані між собою системою доріг і прогулянкових алей, що забезпечує комфортне пересування для відвідувачів і медичний нагляд за ними.

Трускавець і Моршин є яскравими прикладами систематичної організації простору, де джерела мінеральних вод інтегровані у загальний ландшафт з ретельно продуманим зонуванням: бювети, лікувальні комплекси, прогулянкові алеї та парки були розміщені таким чином, щоб оптимізувати лікувальний процес і забезпечити максимальний комфорт для пацієнтів.

Східниця є яскравим прикладом даної закономірності, адже джерела мінеральної води у поселенні розміщені хаотично, і, відповідно до цього, сформувався дисперсний характер розміщення курортних об'єктів у планувальній

структурі курорту. Нестандартне розташування джерел спричинило необхідність створення окремих, автономних курортних зон, що призвело до менш централізованої організації простору порівняно з іншими курортами. Така особливість планування підвищила природну унікальність курорту, але водночас створила певні труднощі для його інфраструктурного розвитку.

3) Реакція на зміни соціально-економічних умов.

Після здобуття Україною незалежності курортна інфраструктура зазнала занепаду через економічні труднощі. Багато санаторіїв були закриті, а деякі втратили свою актуальність через нестачу інвестицій і застарілу інфраструктуру. Однак сучасні інвестиційні проекти, особливо в Трускавці та Східниці, спрямовані на модернізацію і створення сучасних курортних комплексів, що відповідають вимогам сучасного туриста. Зокрема, зроблено акцент на відновленні історичних об'єктів, модернізації лікувальних закладів і покращенні умов проживання.

Важливою складовою цього процесу стало будівництво нових готельних комплексів та SPA-центрів, що забезпечили сучасні стандарти комфорту і підвищили конкурентоспроможність курортів на міжнародному ринку. Наприклад, у Східниці активно розвиваються приватні санаторії та вілли, що пропонують індивідуальний підхід до оздоровлення та лікування. Трускавець, зі свого боку, зберіг лідерські позиції серед українських курортів завдяки впровадженню інноваційних медичних технологій та розширенню спектру послуг, таких як медичний туризм та wellness-центри. Така модернізація сприяє поверненню курортів Західної України до статусу провідних рекреаційних центрів, здатних задовольнити запити як вітчизняних, так і іноземних туристів.

4) Рекреаційна та громадська функції як основи розвитку бальнеологічної інфраструктури.

Важливим елементом курортної інфраструктури є курортні парки, що виконують не лише естетичну, але й оздоровчу функцію. Наприклад, парк «Адамівка» у Трускавці та центральний парк у Моршині стали важливими елементами просторового розвитку, забезпечуючи прогулянкові зони та покращуючи екологічний стан міст. Парки не лише створюють комфортне середовище для

відпочинку, але й відіграють ключову роль у підтримці мікроклімату курортних зон, сприяючи більш ефективному оздоровленню пацієнтів завдяки свіжому повітрю і зеленим насадженням.

Великий Любінь, Немирів та Брюховичі демонструють потребу у належно облаштованій рекреації громадського користування. Відсутність добре спланованих і доглянутих громадських парків та зон відпочинку значно обмежує рекреаційний потенціал цих курортів. Це є однією із причин сповільненого розвитку даних поселень, оскільки без таких інфраструктурних елементів курорти не можуть конкурувати з більш розвиненими рекреаційними центрами.

Також важливою умовою розвитку бальнеологічних курортів є їх атрактивність та велика різноманітність громадських послуг. Лідерами у цій сфері є Трускавець, Східниця та Моршин, які пропонують широкий спектр послуг, таких як SPA-комплекси, сучасні готелі та ресторани, що забезпечують високий рівень комфорту і задоволення різноманітних потреб відвідувачів. Розвинена інфраструктура громадських послуг у цих курортах створює привабливі умови для тривалого відпочинку.

5) Символічність об'єктів курортної інфраструктури.

Об'єкти курортної інфраструктури, такі як бювети, курортні парки, водолікарні та санаторії, є ключовими не лише у функціонуванні бальнеологічних курортів, але й у формуванні їх образу. Вони відіграють важливу роль у створенні впізнаваного архітектурного та естетичного образу курорту, що приваблює туристів. Наприклад, санаторій «Мармуровий» та бювет «Грибок» в Моршині стали символами цілого курорту.

Подібна ситуація спостерігається і в Трускавці, де бювет мінеральної води «Нижній» та курортний парк «Адамівка» стали невід'ємними елементами культурного і рекреаційного простору міста. Завдяки цим об'єктам курорти набувають індивідуальності та впізнаваності, що зміцнює їх позиції на туристичному ринку. Архітектура та ландшафтні вирішення цих об'єктів сприяють збереженню та розвитку унікальної курортної спадщини, підкреслюючи їхню важливу роль у місцевій і національній культурі.

6) *Необхідність модернізації курортної інфраструктури.*

Аналіз курортів виявляє необхідність інтегрованого підходу до їх подальшого розвитку. Більшість об'єктів курортної інфраструктури у досліджуваних поселеннях належать до радянського періоду і на сьогодні є об'єктивно застарілими. Зокрема, Великий Любінь та Немирів потребують суттєвої модернізації інфраструктури та поліпшення умов для залучення туристів. Брюховичі, через занепад своєї бальнеологічної інфраструктури, потребують відродження і адаптації до нових вимог на ринку курортних послуг.

Аналіз показав, що багато курортів стикнулися з проблемами збереження історичних будівель, модернізації інфраструктури та вирішення екологічних проблем, пов'язаних із забрудненням. Наприклад, у Великому Любені екологічний стан ускладнюється через інтенсивне функціонування промисловості, а в Немирові багато курортних об'єктів занедбані. Ситуація погіршується також через відсутність ефективних програм збереження культурної спадщини, що загрожує втраті історичного архітектурного образу курортів.

Для ефективного розвитку бальнеологічних курортних поселень необхідно впроваджувати комплексний підхід, що включає як модернізацію наявних об'єктів, так і інтеграцію нових сучасних інфраструктурних елементів. Водночас, важливо зберегти екологічний баланс і впроваджувати заходи з охорони довкілля, особливо у зонах з великим рекреаційним навантаженням, таких як курортні парки та джерела мінеральних вод.

Таким чином, закономірності трансформації просторів бальнеологічних курортів Західного регіону України базуються на поєднанні природних ресурсів, історичної спадщини та сучасних вимог до рекреаційного середовища.

Висновки до розділу III

1. Особливості архітектурно-ландшафтних рішень та трансформацій для обґрунтування бальнеологічних курортних поселень Західного регіону України здійснено на трьох ієрархічних рівнях: містобудівному, рівні курортних об'єктів та архітектурних елементів курортної інфраструктури. Аналіз на рівні поселень-курортів Західного регіону України (Великий Любінь, Немирів, Моршин, Трускавець, Східниця та Брюховичі) виявив як спільні риси, так і їх унікальні особливості природних ландшафтів, що є визначальним для формування характеру забудови, та включає житлові, рекреаційні, громадські та інші зони. Особливою є характеристика розосередженості курортних зон в структурі поселення, що визначає (полегшує чи ускладнює) доступ до них, зокрема - ускладнює у Східниці та Брюховичах. Основними проблемами залишаються відсутність сучасної інфраструктури та громадських просторів у низці поселень, таких як Великий Любінь, Немирів та Брюховичі, а також екологічні виклики, пов'язані з надмірною забудовою територій та використанням природних ресурсів, забрудненням довкілля. Вони потребують нових містобудівних рішень та модернізації. Натомість Моршин, Трускавець і Східниця відзначаються розвитком сучасної інфраструктури, для розвитку курортів впроваджено збалансоване зонування, модернізація інфраструктури поселень та збереження природних ресурсів.

2. Для визначення особливостей специфіки архітектурних рішень курортних об'єктів було проаналізовано 42 об'єкти у вибраних поселеннях регіону. Встановлено, що архітектура курортних будівель здебільшого відображає радянський функціоналізм із елементами історизму, що проявляється в простих геометричних формах, мінімалістичних фасадах та однакових архітектурних деталях (балконах). Багато об'єктів функціонально та морально застаріли й потребують реконструкції. Курортна інфраструктура Великого Любіня потребує серйозної модернізації, Немирів та Брюхович - знаходиться в стані занепаду, у Моршині та Трускавці багато об'єктів радянського періоду мають незадовільний стан. В досліджуваних поселеннях малоактивно розвивається сучасна курортна інфраструктура на основі використання мінеральних вод. Східниця відзначається різноманітністю сучасних санаторно-

готельних комплексів, де поєднуються класичні та сучасні архітектурні стилі, що створює привабливі та функціональні простори для відпочинку.

3. Проведений аналіз на рівні елементів бальнеологічної інфраструктури курортів регіону виявив, що ключовими об'єктами у їх структурі є бювети та курортні парки. Вони відіграють функціональну роль та формують естетичний вигляд курортів - виступають їх символами (наприклад, бювет «Грибок» у Моршині; парк «Адамівка» у Трускавці; бювети води «Нафтуся» у Східниці). Маловиразними залишаються елементи курортної інфраструктури Великого Любіня та Немирова, які потребують значної модернізації. У Брюховичах курортна інфраструктура на сьогодні не функціонує, оскільки свердловини законсервовані.

4. Закономірності трансформування простору бальнеологічних курортів відображають взаємозалежності між курортною інфраструктурою та чинниками, які на неї впливають та проявляються у: історичній багатошаровості простору; визначенні планувальної структури природними ресурсами; реакції на зміни соціально-економічних умов; пріоритетності рекреаційної та громадської функцій у розвитку бальнеологічної інфраструктури; зміні символічності об'єктів курортної інфраструктури; модернізації курортної інфраструктури. Історична багатошаровість простору відображається у різноманітті архітектурних стилів та підходів до організації простору бальнеологічних курортів. Трансформації планувальної структури та її визначення природними ресурсами проявляється у тому, що джерела мінеральних вод є центральними елементами планування, навколо яких організовувалися бювети, курортні парки та лікувальні корпуси. Реакція на зміни соціально-економічних умов обумовлюється занепадом курортної інфраструктури України після економічних труднощів у країні та зміні попиту на бальнеолікування у соціумі. На основі проведеного аналізу вибраних курортних поселень, курортних об'єктів та елементів простору виявлено, що рекреаційна та громадська функції є основними для розвитку бальнеологічної інфраструктури. Символічність об'єктів курортної інфраструктури (бювети, курортні парки, водолікарні, санаторії) показує, що вони є ключовими не лише у функціонуванні бальнеологічних курортів, але й у формуванні їх образу. Постає потреба у модернізації курортної інфраструктури, адже

більшість об'єктів у досліджуваних поселеннях належать до радянського періоду і на сьогодні є функціонально та морально застарілими.

РОЗДІЛ IV. ПРИНЦИПИ, МЕТОДИ ТА ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ ПОЛОЖЕНЬ ДОСЛІДЖЕННЯ В АРХІТЕКТУРНУ ТЕОРІЮ ТА ПРАКТИКУ

4.1. Теоретичні основи та принципи розвитку бальнеологічних курортних поселень.

Трансформація простору досліджуваних курортів Західного регіону продовжує відбуватися під впливом сучасних вимог щодо якості відпочинку та оздоровлення. Це обумовлює необхідність збереження та розвитку інфраструктури (Яценко & Короткова, 2022). Проведений аналіз та оцінка передумов і сукупності чинників, що впливають на архітектурно-просторовий розвиток регіону, підкреслюють особливу роль бальнеологічних ресурсів, їх збереження та ефективного використання. Бальнеологічні комплекси як частина рекреації Західного регіону мають значний потенціал для розвитку цих територій, що потребує інтеграції сучасних архітектурних та урбаністичних принципів.

На основі попередньо розглянутих досліджень встановлено, що розвиток архітектурно-просторової організації бальнеологічних курортних поселень повинен відбуватися із врахуванням закономірностей трансформування їх просторів. Ключові принципи розвитку таких поселень передбачають гармонійне поєднання архітектурних рішень із природно-ландшафтними особливостями, забезпечення доступності та високого рівня комфорту для відвідувачів, а також впровадження інноваційних технологій зі сфери лікування та оздоровлення. Також важливим є забезпечення ефективної організації курортних просторів і максимальне використання лікувального потенціалу бальнеологічних курортів у контексті післявоєнного відновлення та розвитку регіонів України.

Важливим аспектом для трансформації бальнеологічних курортів є концепція сталого розвитку (Семенюк, 2002), яка полягає у необхідності мінімізації екологічного впливу та адаптації інфраструктури до сучасних потреб інклюзивного та реабілітаційного туризму. Дана концепція також передбачає вирішення проблеми високої щільності населення курортних поселень. Наприклад, варіантом вирішення є розширення курортних зон за рахунок прилеглих територій із дотриманням

екологічних нормативів. Досліджувані курорти, такі як Трускавець та Східниця, у сьогоденні починають відчувати потребу в додаткових площах для розвитку.

Розвиток курортної бальнеологічної інфраструктури вимагає вирішення проблем територіального, соціально-економічного та екологічного характеру (Мазур & Король, 2017). Це стосується розподілу та визначення пріоритетів у використанні природних лікувальних ресурсів, а також пошуку шляхів для узгодження міжгалузевих інтересів. Питання ефективного розміщення об'єктів будівництва, розбудови інженерно-транспортної та комунальної інфраструктури, збереження культурно-історичної спадщини та охорони природного середовища є ключовими завданнями для цього (Urry, 2001).

Варто наголосити на тому, що населений пункт може зберігати статус бальнеологічного курорту лише при наявності інфраструктури, яка дає можливість використовувати бальнеологічні ресурси для лікування, тобто санаторних закладів. Якщо на курорті функціонує лише один-два таких заклади, їх закриття може призвести до втрати статусу поселенням. Така доля спіткала Немирів та Брюховичі, зараз загроза існує для Великого Любеля. Тому вкрай важливо забезпечувати належну якість курортної інфраструктури та стежити за чисельністю відвідувачів курортів (Lozynsky et al., 2023).

Додатковою перешкодою для розвитку курортів є виробнича діяльність у бальнеологічних поселеннях. У деяких курортах санаторно-курортні заклади функціонують поряд із промисловими та сільськогосподарськими територіями, а також інтенсивним автомобільним рухом. Для вирішення цієї проблеми необхідно відокремлювати виробничі зони від житлових та курортних, адже низький рівень комфортну в лікувально-оздоровчих закладах і високе антропогенне навантаження знижують якість перебування на курорті і ставлять під загрозу збереження його природних ресурсів.

Природно-ландшафтні території бальнеологічних курортів є їх найціннішою складовою. Тож розвиток курортів неможливий без збереження їхніх екологічних систем, оскільки унікальні природні лікувальні ресурси є вразливими, особливо при інтенсивному неконтрольованому використанні. На даний момент в Україні немає

ефективних механізмів відновлення ресурсного потенціалу курортів. Еколого-економічне природокористування (Омельянець, 2004) повинне стати базою для розвитку курортів, передбачаючи застосування методів державного регулювання (Савоста, 2009) для збереження та раціонального використання унікальних природних лікувальних ресурсів України.

Для вирішення вищезгаданих проблем необхідно розглядати бальнеологічний курорт як цілісну систему з урахуванням конкретних природних особливостей та історичних традицій регіону. Комплексний підхід до розвитку курорту передбачає забезпечення взаємозв'язків на усіх ієрархічних рівнях з позиції сталого розвитку. Це включає дотримання соціальних вимог, економічних показників та природоохоронних режимів.

Перетворення якісних характеристик бальнеологічних курортів на кількісні показники дозволить використовувати ці дані для аналізу існуючого стану та визначення критеріїв його майбутнього розвитку (Клапчук & Ковальська, 2013). Відхилення від запланованих показників вказуватиме на необхідність внесення корективів щодо функціонування курорту, а сукупність архітектурно-планувальних рішень сприятиме усуненню дисбалансів та забезпеченню розвитку курорту відповідно до генерального плану. Такі рішення оптимізують план розвитку курорту з врахуванням природно-ландшафтних, архітектурно-художніх та соціально-економічних аспектів. Це дозволить розглядати курорт з двох позицій: як перспективну систему з певними характеристиками та водночас як комплекс заходів для реалізації поставлених цілей.

На відміну від традиційних генеральних планів, які мало враховують екологічні ризики, нові генеральні плани розвитку курортів повинні бути орієнтованими на сталий соціально-економічний розвиток з урахуванням особливостей території. Ці плани зможуть стати основою для розробки програм розвитку, які включають охорону навколишнього середовища. Структура та зміст поточних планів повинні забезпечувати можливість передбачати ризики, підтримуючи зворотний зв'язок між теорією архітектури та практикою її застосування.

Принципи дають можливість сформулювати методи і розробити практичні рекомендації щодо подальшого розвитку бальнеологічних курортних поселень Західного регіону України. Основні принципи розвитку бальнеологічних курортних поселень (рис.4.1.1):

Принцип *автентичності* полягає в тому, що архітектурні рішення щодо просторової організації бальнеологічних курортних поселень повинні враховувати різні історичні етапи розвитку курортів, збереження культурної спадщини та інтеграцію існуючих історичних об'єктів у нову забудову. Важливо зберігати унікальність та автентичність архітектурного середовища для сприяння духовного збагачення населення, доповнюючи простір сучасними елементами, що гармонійно поєднуються з історичним контекстом. Автентичність дозволяє підтримувати особливість конкретного курорту, залучати відвідувачів і створювати сприятливе середовище для місцевих жителів. Вона дає можливість сформувати унікальний образ курорту, який відрізнятиме його від інших туристичних локацій і додасть культурної значущості регіону.

Цей принцип передбачає збереження традиційних архітектурних форм, матеріалів і технологій будівництва, які використовувалися протягом століть, водночас даючи можливість для творчих інтерпретацій, що відображають сучасні потреби та естетичні уподобання.

Таким чином, автентичність стає ключовим чинником у збереженні історичної пам'яті та посиленні культурного зв'язку між поколіннями. Окрім того, дотримання цього принципу сприяє відновленню історичних кварталів, їхньому переосмисленню та адаптації до сучасного життя без втрати цінного архітектурного характеру.

Автентичність просторового середовища додає місцю глибини і значущості, створюючи особливу атмосферу, яка спонукає туристів до повторних візитів. Це дозволяє формувати емоційний зв'язок з місцем, розвиваючи почуття гордості у місцевих жителів та сприяючи активному залученню громади до збереження та розвитку курортів. У перспективі збереження автентичності сприяє сталому розвитку туризму, де повага до минулого поєднується з прагненням до інновацій, забезпечуючи баланс між культурними, соціальними та економічними аспектами

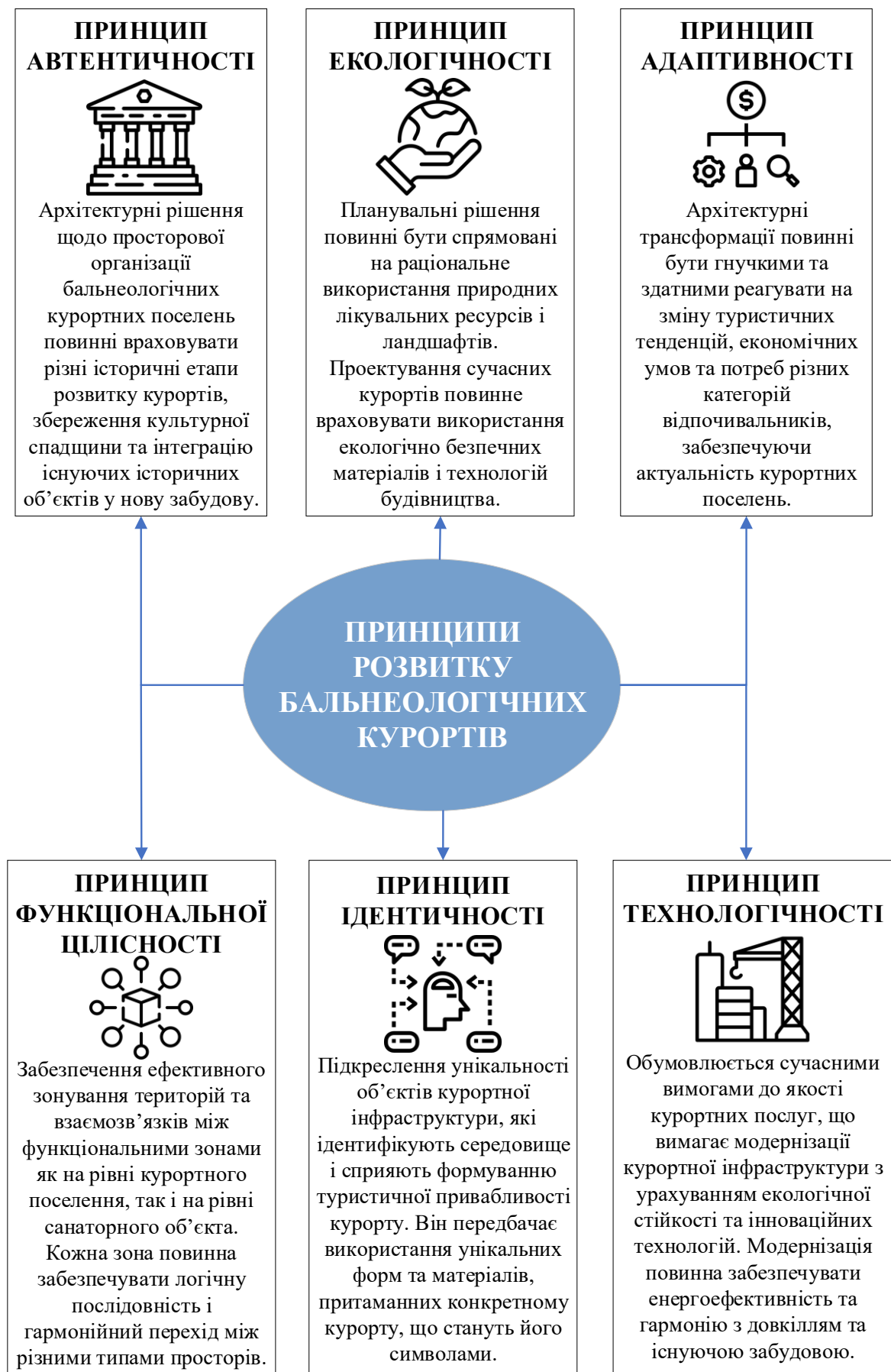

Рис.4.1.1. Принципи трансформування простору бальнеологічних курортів Західного регіону України (рисунок автора).

розвитку бальнеологічних курортних поселень Західного регіону України.

Принцип *екологічності* передбачає, що планувальні рішення повинні спрямовуватися на раціональне використання природних лікувальних ресурсів, таких як джерела мінеральних вод і природні ландшафти. Важливо зберігати природне середовище та інтегрувати його у структуру курорту, забезпечуючи зручний доступ до ключових рекреаційних зон. Окрім цього, варто враховувати необхідність мінімізації впливу на екосистеми та впроваджувати природоохоронні заходи, які сприятимуть збереженню біорізноманіття і відновленню природних ландшафтів.

Архітектурне проектування повинне враховувати використання екологічно безпечних матеріалів і технологій будівництва, впровадження енергоефективних рішень та систем управління відходами, що зменшують негативний вплив на довкілля. Важливим аспектом є розвиток екологічності транспортної інфраструктури, що зменшуватиме викиди забруднень і сприятиме збереженню чистоти повітря. Принцип екологічності також передбачає створення зелених зон, парків і лісопаркових територій, які слугуватимуть не лише для рекреації мешканців і туристів, а й для покращення мікроклімату курорту.

Екологічний підхід до розвитку курортів повинен враховувати довгострокові наслідки планувальних рішень, щоб забезпечити збереження природного середовища для майбутніх поколінь. Збалансоване поєднання природних ресурсів та інфраструктури курорту сприятиме зменшенню антропогенного навантаження та створенню стійких екологічних умов для оздоровлення та відпочинку. У такий спосіб принцип екологічності дозволяє зберігати природну унікальність курортних територій, забезпечуючи високу якість життя для місцевих мешканців і відвідувачів.

Принцип *адаптивності* проявляється в тому, що архітектурні трансформації повинні бути гнучкими та здатними реагувати на зміну туристичних тенденцій, економічних умов та потреб різних категорій відпочивальників. Курортна інфраструктура повинна швидко реагувати на динаміку економіки, туристичних трендів та вимог до якості обслуговування, забезпечуючи сталий розвиток та актуальність бальнеологічних курортних поселень.

На сьогодні усі сфери життя в Україні були змушені адаптуватись до умов війни. Розвиток бальнеологічних курортних поселеннях Західного регіону України матиме значний потенціал для реабілітаційного та інклюзивного туризму у післявоєнний період. Це є одним із важливих напрямків у лікувально-оздоровчій сфері, що відкриває можливості для усіх людей, незалежно від їхніх фізичних можливостей, шляхом забезпечення належної доступності об'єктів курортної інфраструктури.

Доступність передбачає створення такого середовища, де кожна людина буде почуватися комфортно. Це потребує врахування кількох аспектів: фізичних, інформаційних, комунікаційних та психологічних. На сьогодні в Україні ця потреба набуває дедалі більшої актуальності. Фізична доступність передбачає влаштування безбар'єрного простору з пандусами та підйомниками. Інформаційна доступність забезпечується за рахунок спеціальних інформаційних матеріалів, які адаптовані для людей з різними формами інвалідності. Комунікаційна доступність вимагає навчання персоналу спілкуванню з людьми з інвалідністю та забезпечення допоміжних засобів, таких як жестові перекладачі або різноманітні аудіопристрої. Психологічна доступність передбачає створення середовища, де людина з інвалідністю відчуватиме себе повноправним учасником рекреаційної діяльності.

Пропозиції для розвитку інклюзивного туризму (Паньків & Мотуз, 2023) включають підвищення рівня доступності, розробку інклюзивних програм і забезпечення спеціалізованої медичної інфраструктури.

Деякі із досліджуваних курортів Західного регіону України вже мають певну базу для розвитку реабілітаційного туризму, зокрема Східниця має досвід проведення реабілітаційних програм для постраждалих від Чорнобильської катастрофи, а у Великому Любені проводились програми реабілітації військових АТО. У майбутньому ці курорти можуть стати важливими реабілітаційними центрами для військових та цивільних, що постраждали під час війни. Це також передбачає створення нових оздоровчих центрів, що забезпечуватимуть не тільки фізичне, а й психологічне відновлення.

Метою принципу *функціональної цілісності* є забезпечення узгодженості розташування та взаємозв'язків між основними функціональними зонами як на рівні курортного поселення, так і на рівні санаторного об'єкта. Розвиток курортів повинен зосереджуватись на формуванні та розширенні якісних функціональних зон, зокрема зон громадського користування. Ці простори мають сприяти оздоровленню, соціальній активності та забезпечувати високий рівень комфорту для відвідувачів. Також важливо забезпечити зручні взаємозв'язки між лікувально-оздоровчими, житловими, розважальними та інфраструктурними об'єктами, сформувавши цілісну систему, яка відповідатиме потребам різних груп користувачів.

Функціональна цілісність бальнеологічного курорту передбачає ефективне зонування територій з врахуванням потреб у безпечному і зручному доступі до ключових об'єктів, таких як бювети, санаторії, медичні центри та місця для активного і пасивного відпочинку. Кожна зона повинна бути спроектована таким чином, щоб забезпечувати логічну послідовність і гармонійний перехід між різними типами просторів, сприяючи орієнтації відвідувачів і оптимальному використанню території. Крім того, принцип функціональної цілісності передбачає розвиток інфраструктури, яка підтримує якісну єдність функціональних зон, зокрема транспортних зв'язків, систем обслуговування та мереж для забезпечення комунікації між об'єктами курортної інфраструктури.

Таким чином, функціональна цілісність допомагає створити простір, у якому всі елементи працюють у взаємодії, забезпечуючи максимально ефективне і комфортне середовище для відпочивальників та місцевих мешканців.

Принцип *ідентичності* підкреслює унікальність конкретних об'єктів курортної інфраструктури, які ідентифікують середовище і сприяють формуванню туристичної привабливості курорту (Dinnie, 2011). Він передбачає використання унікальних архітектурних форм та матеріалів, що стануть символами курорту та зроблять його впізнаваним серед інших. Важливо інтегрувати елементи місцевого колориту в дизайн нових об'єктів, зберігаючи характерну атмосферу поселення та підтримуючи культурну пам'ять.

Цей принцип передбачає створення акцентів на унікальних об'єктах курортної інфраструктури, таких як санаторії, бювети, пам'ятки архітектури та природні об'єкти. Акцент на ідентичності дозволяє сформувати емоційний зв'язок відвідувачів з місцем, підсилюючи привабливість курорту через його самобутність і неповторність. Це сприяє залученню туристів, які шукають новий досвід, а також допомагає надати престиж курорту. Водночас, цей принцип підкреслює необхідність комплексного підходу до планування та модернізації для того, щоб нові проекти зберігали неповторний образ курорту, створюючи унікальний простір для відпочинку і оздоровлення.

Принцип *технологічності* обумовлюється сучасними вимогами до якості курортних послуг, що вимагає модернізації курортної інфраструктури з урахуванням екологічної стійкості та інноваційних технологій. Модернізація повинна забезпечувати енергоефективність, доступність для людей з інвалідністю, безпеку та комфорт, зберігаючи водночас гармонію з навколишнім природним і антропогенним середовищем. Використання сучасних технологій дозволяє оптимізувати споживання ресурсів, зменшити шкідливі викиди та впровадити системи автоматизованого управління інфраструктурою, що підвищує ефективність роботи курортних об'єктів.

Технологічні рішення передбачають впровадження у курортну інфраструктуру розумних систем моніторингу та управління, використання відновлюваних джерел енергії, таких як сонячні панелі та геотермальні установки, а також застосування інноваційних будівельних матеріалів, що забезпечуватимуть високу енергоефективність. Крім того, важливо інтегрувати цифрові сервіси для покращення обслуговування відвідувачів, наприклад, інформаційні системи для навігації територією курорту та інтерактивні платформи для зворотного зв'язку з клієнтами.

Принцип технологічності передбачає формування інфраструктури, яка адаптується до мінливих потреб і впроваджує передові методи у сфері оздоровлення та реабілітації, такі як телемедицина та інтеграція розумних пристроїв для контролю стану здоров'я. Завдяки цьому курорти можуть не лише підвищити рівень комфорту і безпеки, але й залишатимуться конкурентоспроможними на ринку, пропонуючи

відвідувачам найсучасніші послуги, які відповідають високим міжнародним стандартам.

Таким чином, для сталого розвитку бальнеологічних курортних поселень необхідно враховувати поєднання історичних, природних, соціально-економічних та технологічних аспектів. Це забезпечить збереження унікальних характеристик курортів, ефективне використання їх ресурсів та створення сучасного, комфортного і привабливого середовища для відвідувачів, водночас сприяючи розвитку цілого регіону.

4.2. Методика обґрунтування архітектурних рішень бальнеологічних об'єктів та комплексів.

Проектування бальнеологічних курортних об'єктів і комплексів передбачає здійснення детального аналізу та поетапного прийняття архітектурних рішень, які орієнтовані на збереження унікальності природного середовища, задоволення рекреаційних потреб населення та забезпечення сталого розвитку території. Важливим аспектом у цьому процесі є застосування комплексного підходу, який враховує фізичні та нематеріальні контексти середовища (Габрель, Косьмій & Габрель, 2024). Нижче розглянуто основні етапи та методика обґрунтування архітектурних рішень (рис.4.2.1) на основі визначених принципів розвитку курортних поселень.

1. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу території.

Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу території (Герасименко et al., 2016) для бальнеологічного курорту є комплексним процесом, що передбачає дослідження природних, економічних, інфраструктурних, культурних, соціальних та екологічних характеристик регіону, що впливають на розвиток курортної діяльності (рис.4.2.2).

Першим етапом оцінки туристично-рекреаційного потенціалу території є аналіз природних ресурсів, зокрема, мінеральних вод, лікувальних кліматичних умов та фітоландшафтних чинників, які є основою для бальнеологічного лікування.

Рис.4.2.1. Послідовність обґрунтування архітектурних рішень щодо бальнеологічних об'єктів та комплексів (рисунок автора).

Рис.4.2.2. Детермінанти туристично-рекреаційного потенціалу території (рисунок автора за матеріалами Герасименко et al. (2016)).

Другим аспектом оцінки є географічне положення території та її транспортна доступність. Зручне розташування щодо основних транспортних вузлів, наявність під'їзних шляхів та відповідної інфраструктури для переміщення туристів безпосередньо впливають на можливість залучення відвідувачів. Крім того, враховується рівень розвитку туристичної інфраструктури, зокрема, наявність місць для проживання, закладів громадського харчування, а також об'єктів для розваг та культурного дозвілля.

Важливим компонентом оцінки також є культурно-історична цінність території, що включає наявність пам'яток архітектури, історичних об'єктів, музеїв, культурних традицій та подій, які можуть зацікавити туристів. Унікальні культурні об'єкти та традиції роблять курорт впізнаваним та сприяють формуванню його позитивного іміджу, що є важливим для туристичної привабливості (Дида, 2022).

Екологічна оцінка території є невід'ємною складовою проектного процесу, оскільки збереження природного середовища має вирішальне значення для функціонування бальнеологічного курорту. Важливо оцінити рівень антропогенного впливу на середовище, наявність потенційних джерел забруднення, дотримання санітарних норм і вимог щодо захисту довкілля.

Забезпечення сприятливих умов для відпочинку, а також екологічної безпеки та чистоти довкілля сприяє формуванню позитивного досвіду у відвідувачів та підвищує привабливість бальнеологічного курорту.

Оцінка ринкового потенціалу включає аналіз попиту на бальнеологічні послуги, дослідження профілю потенційних туристів, їхніх вподобань і потреб. Визначення цільових груп, врахування соціально-демографічних характеристик та обсягів туристичних потоків дозволить спрогнозувати оптимальні пропозиції для відвідувачів курорту. Також доцільним є дослідження рівня конкуренції з іншими бальнеологічними курортами та перспектив розвитку на ринку.

Соціально-демографічні умови теж відіграють важливе значення для проектування бальнеологічного курорту, оскільки вони включають основні характеристики потенційних відвідувачів, їхні потреби та вподобання. Такий аналіз передбачає вивчення демографічної структури, фінансових можливостей, стану здоров'я населення, способу життя, а також соціально-культурних особливостей цілого регіону. Також ці умови впливають на можливість залучення трудових ресурсів у туристичну курортну діяльність.

2. Оцінка бальнеологічних ресурсів.

Оцінка бальнеологічних ресурсів є одним із ключових етапів у процесі проектування бальнеологічних курортних об'єктів та комплексів, оскільки природні водні лікувальні фактори слугують основою для функціонування бальнеологічних курортів. На даному етапі проводиться детальне дослідження мінеральних вод, які використовуються для оздоровлення та лікування. Оцінка бальнеологічних ресурсів забезпечує наукове обґрунтування для вибору оптимальних методів їхнього використання, збереження та відновлення (Кирилюк, 2012).

Оцінка бальнеологічних ресурсів виконується за допомогою здійснення комплексних медико-біологічних, геолого-гідрологічних, кліматологічних та курортологічних дослідницьких робіт. Їх виконує Український науково-дослідний інститут медичної реабілітації та курортології МОЗ України. «Порядок здійснення медико-біологічної оцінки якості та цінності природних лікувальних ресурсів, визначення методик їх використання» затверджений Наказом Міністерства охорони здоров'я України № 243 від 02 червня 2003 року.

Дослідження бальнеологічних природних ресурсів здійснюється в два етапи: доклінічні дослідження та клінічні випробування (Природні лікувальні ресурси: абетка користувача: інформаційно-аналітичний довідник, 2021). Доклінічними дослідженнями визначають перспективність використання ресурсів. На цьому етапі виконується комплексний фізико-хімічний аналіз, який встановлює концентрацію компонентів та сполук у воді згідно нормативних вимог. Результати доклінічних досліджень оформлюють у вигляді попереднього висновку, що містить оцінку щодо можливості практичного використання бальнеологічних ресурсів та визначає доцільність подальших досліджень.

Польові дослідження виконують безпосередньо на місці природного об'єкта, зокрема джерел та свердловин мінеральних вод. Цей етап включає:

- опис об'єктів дослідження;
- гірничо-санітарну оцінку ділянки із фіксацією потенційних джерел забруднення;
- розроблення рекомендацій стосовно практичного застосування бальнеологічних ресурсів;
- зняття контрольних замірів гідрогеологічних параметрів;
- здійснення польових фізико-хімічних аналізів;
- відбір зразків для детальних лабораторних досліджень.

Ці два етапи забезпечують обґрунтованість і достовірність висновків щодо подальшого використання природних бальнеологічних ресурсів на конкретній території.

Результати оцінки бальнеологічних ресурсів є підґрунтям для розроблення стратегії щодо використання бальнеологічних ресурсів у проектованому курортному об'єкті. Вони дають можливість визначити оптимальні методи їхнього застосування, забезпечити екологічне використання та інтегрувати бальнеологічні ресурси у загальну концепцію курорту. На основі отриманих даних визначаються типи лікувальних процедур, можливості створення бюветів, організації спа-центрів, мінеральних купалень та інших об'єктів, що сприяють залученню туристів і розвитку курорту.

3. Розробка ідеї та визначення загальної концепції бальнеологічного курорту.

На третьому етапі формується загальна концепція бальнеологічного курортного об'єкта або комплексу, яка є основою для подальшого проектування. Цей етап полягає у всебічному аналізі цільових функцій, орієнтованих на покращення здоров'я, якісний відпочинок і формування комфортного простору для відвідувачів. В межах загальної концепції визначається основна спрямованість курорту: лікувальна, профілактична, оздоровча або змішана. Розроблення загальної концепції є важливим етапом, оскільки вона дозволяє цілісно окреслити основні напрями розвиток курорту та створити основу для подальших проектних рішень.

4. Визначення завдань.

Після розробки загальної концепції портібно сформулювати конкретні завдання, що слугуватимуть орієнтиром у проектному процесі та будуть забезпечувати системний підхід до реалізації проекту. Важливо враховувати, що кожне поставлене завдання повинне відповідати загальній стратегії розвитку бальнеологічного курортного об'єкта, забезпечуючи його екологічність, економічну ефективність і функціональність. Виконання цих завдань сприятиме формуванню стійкої архітектурно-містобудівної моделі, що відповідає вимогам сучасності та сприяє розвитку бальнеологічного курорту як повноцінного рекреаційного центру.

5. Детальний аналіз ділянки.

Детальний аналіз ділянки для проектування бальнеологічного курорту є ключовим етапом, що дозволяє оцінити всі фактори, які впливають на розміщення та функціонування курортного об'єкта. Одним із важливих аспектів цього етапу є

вивчення генерального плану поселення, містобудівних умов та обмежень. Генеральний план визначає загальну структуру розвитку території, включаючи зонування, що дозволяє оцінити, де можуть бути розташовані різні функціональні зони курорту (лікувальні, рекреаційні, адміністративні, комерційні тощо), а також забезпечити їх ефективну взаємодію з навколишнім середовищем та іншими елементами інфраструктури. Це дозволяє планувати забудову таким чином, щоб уникнути можливих конфліктів між різними типами використання територій та забезпечити ефективне функціонування курорту в межах поселення.

Містобудівні умови та обмеження визначають правила забудови ділянки відповідно до нормативних вимог. Вони включають висотні обмеження, щільність забудови, розміщення об'єктів на території, вимоги до відступів від меж ділянки та інші технічні умови. Крім того, важливо враховувати охоронні зони, такі як природоохоронні території, історичні пам'ятки або екологічно цінні об'єкти, що можуть бути обмеженнями для будівництва. Аналіз містобудівних умов також дозволяє передбачити потреби в додатковій інфраструктурі, такій як пішохідні зв'язки, автомобільні дороги, велодоріжки, інженерні мережі (енергозабезпечення, водопостачання, водовідведення тощо). Це дозволяє спланувати необхідні комунікації із врахуванням навантаження, яке буде створюватися майбутніми курортними об'єктами.

6. Розроблення проектної пропозиції.

На цьому етапі роботи здійснюється розроблення детальних проектних рішень із врахуванням специфіки ділянки для проектування, визначених функцій об'єкту і його загальної концепції. Комплексний підхід дозволяє розробити рішення, враховуючи функціональні та естетичні особливості майбутнього об'єкта, а також контекст існуючого середовища.

На етапі розроблення проектної пропозиції бальнеологічного комплексу виконуються креслення, що деталізують усі аспекти проекту. Одним із перших кроків є створення генерального плану, що є основним документом, який відображає загальну планувальну структуру території. На генеральному плані показується розташування основних функціональних зон, таких як лікувальні, рекреаційні,

житлові та адміністративні зони, а також інфраструктура, включаючи дороги, пішохідні алеї, паркування та інші елементи, необхідні для безперебійного функціонування комплексу (Смадич, 2021).

Для курортного об'єкта розробляються архітектурні плани, які детально показують розподіл внутрішніх просторів на поверххах будівлі. Це стосується лікувальних корпусів, готелів, санаторіїв, спа-центрів, їдалень тощо. Необхідним є врахування вимог до інклюзивності згідно ДБН В.2.2-40:2018. «Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення».

Розрізи та фасади є наступними важливими кресленнями. Розрізи дозволяють побачити вертикальне розташування приміщень та структурних елементів об'єкта, а фасади зображують його зовнішній вигляд, взаємодію із навколишнім середовищем, а також дають інформацію про вибір матеріалів та кольорів для оздоблення, що повинні гармонійно поєднуватися з існуючим середовищем.

Системи інженерних комунікацій також потребують спеціальних креслень, що показують влаштування мереж водопостачання, водовідведення, тепlopостачання, вентиляції, кондиціонування повітря, електропостачання, освітлення. Важливо, щоб ці системи відповідали екологічним та енергетичним стандартам.

7. Прогнозування використання бальнеологічних ресурсів у відповідності до нормативних вимог.

Використання бальнеологічних ресурсів повинне здійснюватися відповідно до вимог нормативних документів: Наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку здійснення медико-біологічної оцінки якості та цінності природних лікувальних ресурсів, визначення методів їх використання» №243 та ДСТУ 878-93 «Води мінеральні. Технічні умови».

Для визначення оптимального навантаження на природні лікувальні ресурси доцільним є проведення розрахунку їхнього потенційного використання. Це дозволяє запобігти надмірному антропогенному навантаженню на навколишнє середовище та забезпечити комфортні умови для лікувально-оздоровчого процесу відвідувачів. Розрахунок прогнозованого використання бальнеологічних ресурсів включає оцінку їхнього потенціалу, визначення потреб у ресурсах для проектного курортного

комплексу, а також встановлення максимально допустимих обсягів їхнього використання.

1) Визначення ресурсного потенціалу джерела:

- Проведення гідрогеологічних досліджень для визначення запасів бальнеологічних ресурсів;
- Аналіз фізико-хімічних властивостей води, включаючи мінералізацію, концентрацію активних компонентів і рівень радіоактивності (для радонових вод), які визначають її лікувальні властивості;
- Встановлення дебіту джерела (кількості води, яку можна стабільно видобувати без порушення природного балансу на протязі певного часу).

2) Розрахунок потреби в ресурсах для проектного курортного комплексу:

- Прогнозування кількості процедур, які будуть надавати щоденно у бальнеологічному об'єкті;
- Визначення середніх витрат лікувальної мінеральної води для однієї процедури (для питного лікування, ванн, душів, інгаляцій, зрошень тощо);
- Множення кількості процедур на середню витрату води для розрахунку добової потреби у воді.

3) Встановлення допустимих обсягів використання:

- Порівняння добової потреби з дебітом джерела. Якщо потреба перевищує дебіт, необхідно скоротити кількість процедур або знайти додаткові джерела води;
- Встановлення максимально допустимого обсягу видобутку у відповідності до екологічних норм та рекомендацій для збереження джерела і уникнення його виснаження.

Пропонована методика демонструє, що обґрунтування проектних рішень бальнеологічних курортних об'єктів потребує комплексного підходу, який включає гармонійне поєднання природних, соціальних, економічних та екологічних аспектів. Такий підхід спрямований на збереження природних лікувальних ресурсів, які є основою функціонування курорту, забезпечення сталого розвитку територій та

задоволення сучасних рекреаційних і оздоровчих потреб населення. Рациональне використання природних ресурсів, адаптація архітектурних рішень до умов конкретної місцевості та вимог інклюзивності, інтеграція екологічних принципів дозволяють не лише забезпечити довговічність курорту, а й мінімізувати негативний вплив на природне середовище.

Запропонований підхід дає змогу створювати цілісні архітектурно-просторові комплекси, що відповідають сучасним вимогам до комфорту та доступності для різних категорій відвідувачів. Такі рішення враховують специфіку території, зокрема її природно-ресурсний потенціал, історичну спадщину, туристичну привабливість і демографічні особливості. В результаті забезпечується оптимальне функціонування бальнеологічного комплексу, який сприяє підвищенню якості життя місцевого населення, розвитку місцевої економіки та формуванню позитивного іміджу курорту.

4.3. Практичні рекомендації та апробація результатів досліджень.

Розвиток архітектурного середовища бальнеологічних курортів Західного регіону України, на думку автора, потребує інтеграції принципів сталого розвитку, що включає рациональне використання природних ресурсів, збереження культурної спадщини, забезпечення інклюзивності та модернізацію інфраструктури (рис.4.3.1). Цей процес повинен базуватись на гармонійному поєднанні архітектурних рішень із природно-ландшафтними особливостями курортного поселення, що зможе забезпечити як комфорт для відвідувачів, так і довгострокову стійкість територій.

Перш за все, важливо забезпечити рациональне використання природних ресурсів, таких як мінеральні води, шляхом створення санітарно-захисних зон навколо джерел, впровадження обмежень на використання мінеральних вод та дії систем моніторингу якості води. Для мінімізації антропогенного впливу потрібно організовувати зелені буферні зони, що виступатимуть як рекреаційні простори та водночас як екологічні бар'єри.

Сучасна курортна бальнеологічна інфраструктура має відповідати вимогам комфорту, та функціональності. Тож на усіх ієрархічних рівнях необхідно модернізувати курортну інфраструктуру. На рівні поселення розвиток курортів має

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА БАЛЬНЕОЛОГІЧНИХ КУРОРТНИХ ПОСЕЛЕНЬ

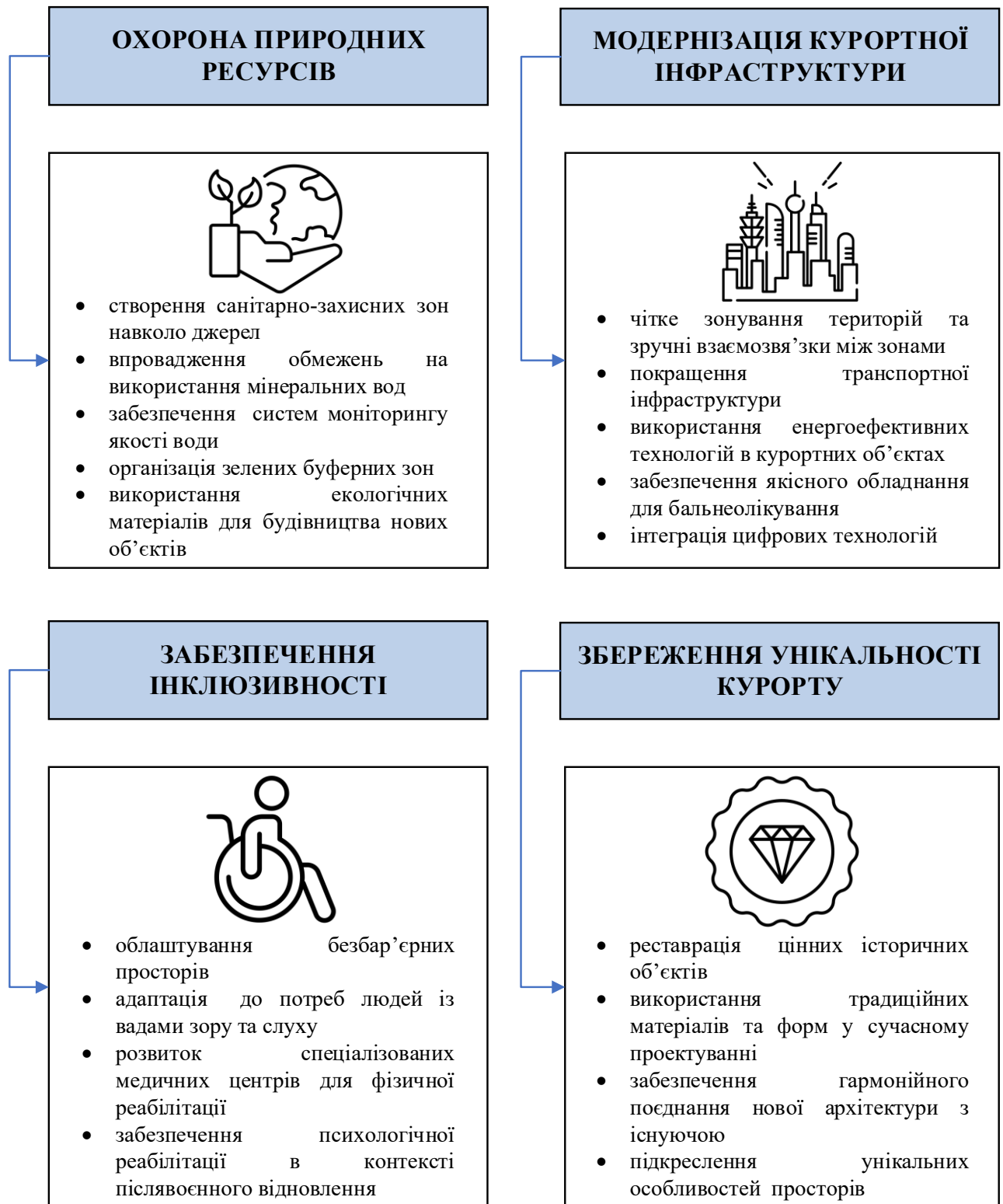

Рис.4.3.1. Рекомендації щодо розвитку архітектурного середовища бальнеологічних курортів Західного регіону України (рисунок автора).

базуватися на якісному зонуванні, що забезпечить чіткий поділ територій на лікувальні, рекреаційні та житлові зони. Формування системи прогулянкових маршрутів, які поєднуюватимуть ключові об'єкти курортної інфраструктури, сприятиме покращенню зручності для відвідувачів і формуванню цілісного простору. Важливо також модернізувати транспортну інфраструктуру, передбачаючи створення пішохідних зон, велодоріжок та нових паркінгів. На рівні архітектурного об'єкта це передусім полягає у відповідності просторів для комфортного та якісного лікування та відпочинку. На рівні курортних елементів це підвищення естетичності середовища та інтеграція новітніх сервісів, що покращить якість обслуговування туристів.

Особливу увагу необхідно приділити розвитку інклюзивності курортів, що забезпечуватиме доступність курортів для осіб з різними видами інвалідності. Це передбачає облаштування безбар'єрного середовища (пандуси, підйомники), адаптацію інформаційних матеріалів для людей з вадами зору чи слуху.

Реабілітаційний туризм, особливо актуальний у післявоєнний період, вимагатиме також створення спеціалізованих медичних центрів для фізичного та психологічного відновлення відвідувачів.

Оскільки унікальність бальнеологічних курортів визначається їхньою культурною спадщиною, необхідно проводити реставрацію історичних вілл, бюветів та інших об'єктів, що є частиною історичного середовища курорту. Важливим аспектом для сучасного будівництва є використання традиційних матеріалів і форм, що забезпечать автентичність архітектурного середовища, а також гармонійне поєднання нового зі старим.

Для забезпечення розвитку бальнеологічних курортів Західного регіону України потрібно враховувати унікальність кожного курорту. Опираючись на проведені дослідження та аналіз опрацьованого матеріалу, автор пропонує рекомендації щодо розвитку досліджених бальнеологічних поселень Західного регіону України.

Для подальшого розвитку бальнеологічного курорту *Великий Любінь* необхідно перш за все чітко окреслити місце рекреаційної функції в структурі поселення, зарезервувати території для цих потреб та забезпечити розвиток нових

видів рекреації. Це потребує модернізації застарілої інфраструктури курорту та вдосконалення організаційно-економічних механізмів (Майстро & Домбровська, 2017) для підвищення ефективності функціонування як бальнеологічного курорту, так і селища та регіону в цілому.

Важливо вдосконалювати технології і методи природокористування для збереження та екологічно орієнтованого використання рекреаційного потенціалу, що полягає у нейтралізації шкідливого впливу виробництв поблизу рекреаційних зон, обмеженні вирубування лісів, дотримання санітарної охорони мінеральних джерел і правил використання родовищ мінеральних вод, річок і водойм.

Концепція розвитку Великого Любіня має також базуватися на збереженні багатогранності історичної складової архітектурно-просторової системи, що покращить туристично-рекреаційний потенціал селища та його оточення.

Пропозиції щодо розвитку *Немирова* полягають насамперед у розробленні комплексного плану інтегрованого розвитку територіальної громади Немирова та створенні програми відродження бальнеологічного курорту після занепаду. Курортна інфраструктура Немирова потребує глобальної модернізації та очищення природних ресурсів, що вимагає значних капіталовкладень. При подальшій розбудові курорту Немирів для відновлення не лише лікувально-оздоровчої, але й рекреаційно-відпочинкової діяльності, варто застосувати такі заходи, як реставрація історичних вілл як об'єктів культурної спадщини, модернізація бювету мінеральних вод з метою лікування та оздоровлення і розбудова інженерної інфраструктури (дорожнє покриття та комунікації -електроосвітлення, водопостачання, каналізація, теплові мережі).

Практичні рекомендації для розвитку бальнеологічного курорту *Моршин* спрямовані на покращення просторової організації та підвищення якості функціонування курортної інфраструктури. Дані положення висвітлено у загальній пояснювальній записці до Внесення змін до генерального плану розвитку курорту м. Моршина Стрийського району, Львівської області у 2024 році ДП ДІПМ «Містопроект» у співпраці з автором дисертації, а також апробовано у проектному плані та схемі проектних обмежень у використанні земель на території Моршина (рис.4.3.2).

Відповідно до прийнятого у 2023 році Закону України «Про оголошення природних територій м. Моршина, природних територій Моршинського родовища мінеральних лікувальних розсолів та природних територій Нинівського родовища мінеральних лікувальних вод (розсолів) Львівської області курортом державного значення» виділено території зон санітарної охорони джерел, встановлено нові санітарно-захисні зони навколо санаторних об'єктів, нанесено нормативні відстані від автодоріг до санаторіїв.

Однією з ключових проблем бальнеологічного курорту Моршина є висока щільність забудови, що призводить до перенавантаження території та нестачі рекреаційних зон. Для вирішення цього питання передбачено розширення курортної зони за рахунок прилеглих територій, що дозволить знизити навантаження на центральну частину міста та створити нові функціональні зони для відпочинку і оздоровлення. Територіальний розвиток курорту передбачається в південному та південно-західному напрямках завдяки території лісів, що не входять до заказника. Планувальне рішення курортної зони передбачає зв'язки із загальнокурортним центром за допомогою системи зелених буферних зон навколо загальнокурортного парку, які також забезпечать екологічний баланс та сформують додаткові рекреаційні простори.

Вирішення загальнокурортного центру також передбачає майбутній благоустрій пішохідних зон та влаштування майданчиків для відпочинку мешканців та відвідувачів курорту.

Для розвантаження центральної частини міста від автотранспорту новим генпланом передбачається влаштування пішохідної зони від вулиці 50-річчя УПА до вулиці Джерельної.

Нестача паркомісць у Моршині вимагає організації нових паркінгів біля проектного спорткомплексу на вулиці Вокзальній, поблизу міських адміністративних споруд, корпусів санаторіїв та в районі автостанції, залізничного вокзалу і ринку. Також проект передбачає резерв території на північ від вул. Геологів для встановлення колективних боксових гаражів.

На проектному плані виділено зони охорони пам'яток культурної спадщини, охоронюваного ландшафту та історичного ареалу міста з метою гармонізації архітектурного середовища Моршина, що враховуватиме історичний контекст та особливості існуючої архітектури. Нові об'єкти повинні інтегруватися у середовище завдяки використанню характерних для регіону матеріалів, кольорових рішень і фасадних композицій. Реконструкція історичних будівель повинна стати пріоритетним напрямком для збереження унікального архітектурного образу Моршину, що є важливим чинником його туристичної привабливості.

Для розвитку курорту *Трускавець* необхідно запровадити комплекс практичних заходів, спрямованих на вирішення проблем високої щільності населення, гармонізацію архітектурного середовища, очищення рекреаційних територій та покращення санітарного стану водних об'єктів. У місті потрібно передбачити розширення меж курортної території за рахунок прилеглих ділянок та запровадити зонування території, виділяючи окремі ділянки для активної рекреації, оздоровчих процедур та тихого відпочинку, що дозволить рівномірно розподілити потоки відпочивальників. Крім того, важливо оптимізувати щільність забудови шляхом регулювання висотності нових будівель, щоб зберегти комфортний простір та забезпечити достатню кількість відкритих площ.

Дисонанс між існуючою та новою архітектурою вимагає впровадження регламенту, що забезпечить гармонійне поєднання історичної забудови з новими об'єктами. Необхідно зберегти та реставрувати архітектурні пам'ятки, зокрема вілли кінця XIX — початку XX століття, які є важливою частиною культурної спадщини Трускавця. Нові будівлі повинні адаптуватися до історичного контексту завдяки використанню відповідних матеріалів, кольорової гами та архітектурних форм. Це дозволить не лише зберегти архітектурну ідентичність курорту, але й створити естетично привабливе середовище для туристів.

Проблеми із санітарним станом водних об'єктів Трускавця потребують впровадження ефективних систем очищення та моніторингу якості води. Важливо створити захисні санітарні зони навколо джерел мінеральних вод.

Східниця потребує комплексного містобудівного підходу для розвитку своєї курортної зони. У складних існуючих просторових умовах (дисперсний характер курортної зони) оптимальним рішенням може стати планувальна реорганізація курортного середовища за принципом лінійно-вузлової моделі, коли усі існуючі санаторно-курортні заклади і об'єкти курортної інфраструктури з'єднуються прогулянковими маршрутами і утворюють єдину систему. Центральним елементом цієї системи повинен стати курортний центр, який буде об'єднувати громадські заклади медичного, культурно-побутового та спортивного призначення. Також ключовим завданням просторової реорганізації існуючої курортної зони Східниці є розвиток зони загальнокурортних зелених насаджень громадського призначення. Важливим аспектом є організація зв'язків з довкіллям (горами, лісами, річкою) та їх інтеграція в композицію курортної зони. Ще один крок для розвитку Східниці як бальнеологічного курорту полягає в облаштуванні джерел витоків мінеральних вод та встановленні режиму охорони природних ресурсів.

Брюховичі мають значний потенціал для розвитку як повноцінний бальнеологічний курорт через сприятливі природні умови, безпосередня близькість до міста Львова, а також достатні трудові ресурси та розвинену інфраструктуру послуг. Для розвитку курорту насамперед необхідно забезпечити відновлення використання свердловин мінеральної води та розвиток курортної зони поблизу них. Занедбані курортні об'єкти, які є пам'ятками архітектури, і рекреація громадського користування потребують реставрації та модернізації. Також важливо не допустити хаотичної забудови селища новими об'єктами, для чого необхідно встановлювати відповідні містобудівні обмеження.

Апробацію результатів дисертаційного дослідження було також здійснено у навчальному процесі на кафедрі архітектурного проектування Національного університету «Львівська політехніка». Автор дисертації був залучений як науковий консультант до виконання магістерської кваліфікаційної роботи на тему «Тенденції формування архітектури курортних поселень» студентки групи АРБСЗ-21 Терів Юлії 2024 року випуску (рис.4.3.3). ерівник студентки – д.т.н., проф. Габрель Микола Михайлович.

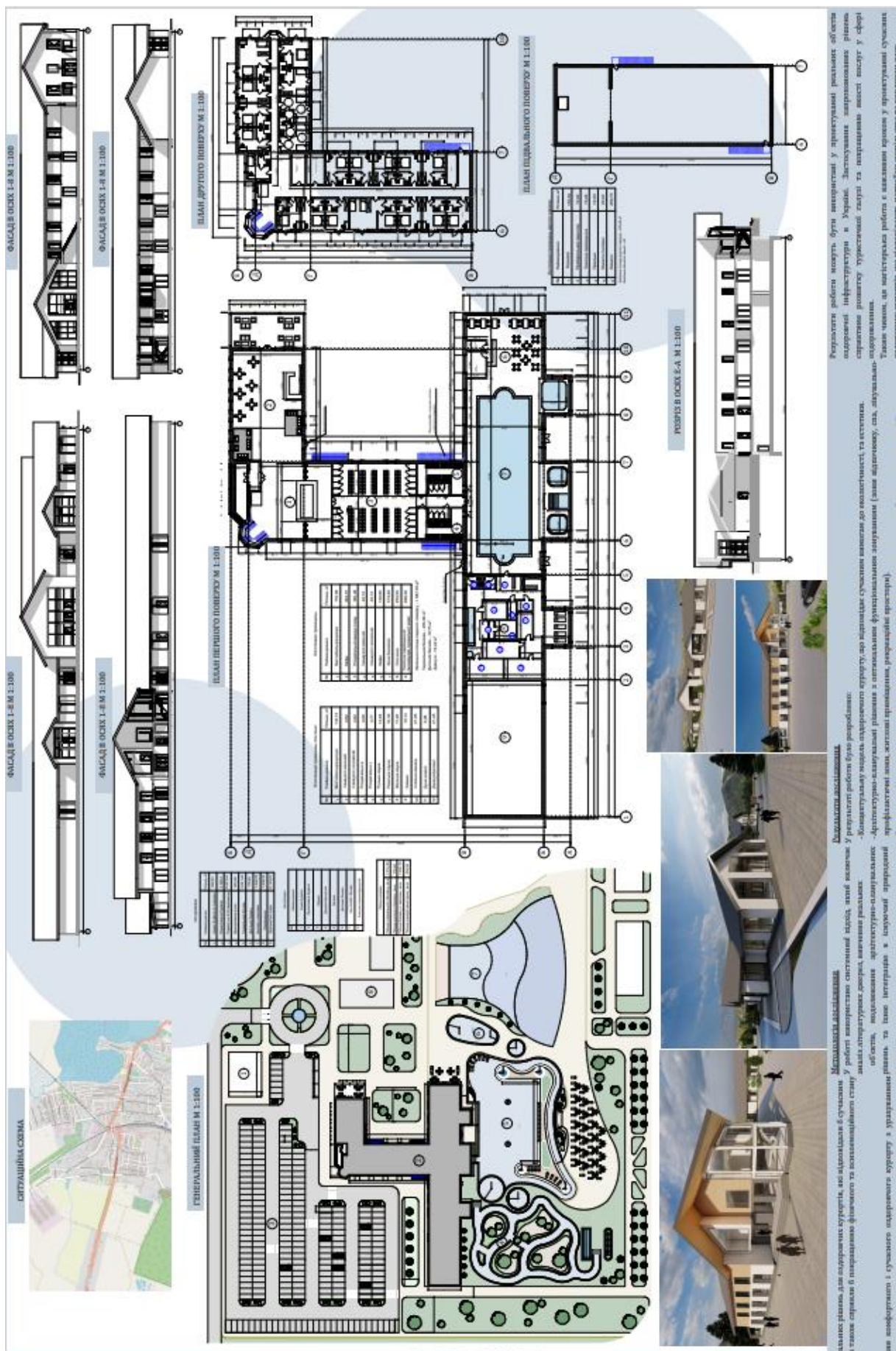

Рис.4.3.3. Проектна пропозиція оздоровчого санаторію у місті Хирів (автор Юлія Терів).

Дипломниця займалась проектуванням оздоровчого санаторію у місті Хирів Львівської області. Концепція полягала у формуванні центру для культурно-оздоровчого туризму.

В основі проекту було застосовано принципи екологічності, функціональної цілісності, технологічності, автентичності, адаптивності.

Ділянка для проектування у Хирові має сприятливі екологічні умови для виконання функції оздоровчого відпочинку. Ліси та річки навколо міста підходять для активного відпочинку та дозвілля. Місцевість також має природні мінеральні джерела для лікувальних цілей. Тому проектування санаторію на базі цих ресурсів створить можливість для медичного туризму.

Хирів славиться своєю історією. Однією з визначних архітектурних пам'яток є старий єзуїтський колегіум, у якому зараз функціонує санаторій. Ця унікальна будівля є символом міста, тож її варто інтегрувати в туристичну інфраструктуру.

Акцент у просторовій структурі проектного санаторного комплексу зроблено на формування інклюзивності для комфорту людей з інвалідністю. Актуальністю відзначається також організація укриття в проектованому санаторії, що є необхідним у теперішній час.

Висновки до розділу IV

1. Сталий розвиток бальнеологічних курортних поселень вимагає раціонального використання природних ресурсів, лікувальних мінеральних вод, а також збереження культурної спадщини та гармонізації середовища, як узгодження архітектурних рішень із ландшафтними особливостями. Важливим аспектом є вимоги адаптації інфраструктури до сучасних потреб інклюзивного та реабілітаційного туризму, зокрема в контексті післявоєнного відновлення та розвитку України, збереження унікальності бальнеологічних курортів та створення сучасного, комфортного й привабливого середовища для відвідувачів.

2. Обґрунтовано принципи формування і розвитку архітектури бальнеологічних курортних поселень, які включають принципи автентичності, екологічності, адаптивності, функціональної цілісності, ідентичності, технологічності. Так, принцип автентичності полягає у врахуванні історичного контексту та етапів розвитку курорту при реформуванні його просторової організації, а також збереження культурної спадщини при інтеграції нової забудови в існуюче середовище. Принцип екологічності передбачає спрямування проектних рішень на екологічно обґрунтоване використання природних лікувальних ресурсів, таких як джерела мінеральних вод і природних ландшафтів. Принцип адаптивності проявляється в тому, що архітектурні трансформації повинні бути гнучкими та здатними реагувати на зміну просторових тенденцій, економічних умов та потреб різних категорій відпочивальників, що є особливо актуальним для України в час війни. Принцип функціональної цілісності має на меті забезпечувати узгодженість розташування та взаємозв'язків між основними функціональними зонами на різних ієрархічних рівнях та їх зв'язків з оточенням. Принцип ідентичності проявляється у розкритті унікальності конкретних об'єктів курортної інфраструктури, які ідентифікують середовище і сприяють формуванню атрактивності та привабливості курорту. Принцип технологічності обумовлюється сучасними вимогами до ефективності та якості курортних послуг, модернізації курортної інфраструктури із врахуванням інноваційних технологій.

3. Методика обґрунтування архітектурних рішень бальнеологічних об'єктів та комплексів полягає у наступній послідовності: 1) оцінка туристично-рекреаційного

потенціалу території; 2) оцінка бальнеологічних ресурсів; 3) розробка ідеї та визначення загальної концепції організації та розвитку бальнеологічного курорту; 4) визначення завдань; 5) детальний аналіз ділянки проектування; 6) розроблення варіантів рішень та вибір кращої проектною пропозиції; 7) прогнозування використання бальнеологічних ресурсів у відповідності до нормативних вимог. Запропонований підхід дає змогу створювати цілісну архітектурно-просторову модель, яка відповідає сучасним вимогам до комфорту, ефективності, ергономічності та доступності для різних категорій відвідувачів, а також екологічної стійкості.

4. Опираючись на проведені дослідження, запропоновано практичні рекомендації щодо розвитку досліджених бальнеологічних поселень Західного регіону України, які мають проблемноорієнтований підхід та скеровані на усунення виявлених недоліків кожного курортного поселення. Вони стосуються модернізації застарілої інфраструктури курортів, забезпечення цілісності зв'язків курортних зон, збереження природних ресурсів та історичної складової в архітектурно-просторовій організації та розвитку курортних систем.

5. Результати дисертаційного дослідження апробовано при обґрунтуванні проектних рішень щодо ландшафтно-просторової організації та розвитку курорту Моршин, у навчальному процесі при консультуванні магістерських кваліфікаційних робіт, зокрема проектування оздоровчого санаторію у м. Хирів. Обґрунтовані та застосовані проектні рішення забезпечують розвиток бальнеологічного поселення як унікального рекреаційного осередку, що задовольняють потреби сучасного суспільства та майбутніх поколінь у високоякісному оздоровленні, лікуванні та відпочинку.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. У роботі уточнено поняттійно-категорійний апарат для дослідження ландшафтно-архітектурних трансформацій та шляхів розвитку бальнеологічних курортних поселень. Бальнеологічні курортні поселення визначено як спеціалізовані території, призначені для лікування та оздоровлення за допомогою природних водних ресурсів та забезпечені необхідною інфраструктурою для функціонування. Поняття бальнеологічного курортного поселення розглянуто як систему, що складається з компонентів: природної, соціальної та економічної. Здійснено аналітичний огляд наукових праць щодо формування та трансформацій архітектури бальнеологічних курортних поселень та систематизовано існуючі дослідження за основними напрямками вивчення теми. Незважаючи на значну кількість наукових праць, що охоплюють архітектурні, урбаністичні, економічні, соціальні та інші аспекти, зростаюча кількість невирішених проблем сучасності вимагає нового теоретичного підходу щодо розвитку бальнеологічних комплексів. Дослідженість об'ємно-планувальних та архітектурних характеристик бальнеологічних курортних поселень в сучасних умовах залишається недостатньою.

2. Структурно-логічна модель курортних поселень є ключовим інструментом для їх архітектурно-планувальної організації та просторового розвитку, враховує основні функціональні зони - курортну, рекреаційну, сельбищну, комунально-складську, а також інженерну та транспортну інфраструктури. Світовий досвід доводить, що бальнеологічні курорти мають зростаючий попит, адже вони поєднують лікування, оздоровлення та відпочинок, використовуючи природні ресурси для створення унікального середовища та інфраструктури. До складу таких курортів входять об'єкти для лікування мінеральними водами, проживання, спорту, розваг і транспортного забезпечення, що формує їхню самодостатність. Водночас в Україні сучасні бальнеологічні курорти та об'єкти не відповідають світовим стандартам через невиразну архітектуру та недостатню функціональність, що обмежує їхній потенціал та використання. Це підкреслює потребу дослідження та розробки принципів та методичного інструментарію створення гармонійних курортних просторів, які відповідали б регіональним особливостям і сучасним тенденціям проектування.

3. Підібрано загальнонаукові та спеціальні методи та визначено послідовність проведення дослідження архітектурно-просторових рішень та трансформацій в системі бальнеологічних курортних поселень. Серед загальнонаукових виділено групи емпіричних, теоретичних та емпірично-теоретичних методів. До спеціальних віднесено натурні обстеження та фотофіксації, картографічний метод, а також багатофакторний, історико-культурний, містобудівний та архітектурно-типологічний аналіз. Метод натурних обстежень та фотофіксацій дозволив отримати безпосередню інформацію про стан об'єктів та територій, які досліджуються. Картографічний метод дозволив детально проаналізувати території бальнеологічних поселень за допомогою картографічних матеріалів та геоінформаційних систем. На матеріалах багатофакторного аналізу здійснено комплексну оцінку впливу різних чинників на розвиток та функціонування бальнеологічних курортів Західного регіону України. Метод історико-культурного аналізу дав можливість дослідити архітектурно-ландшафтні трансформації крізь призму генези, історичного розвитку та культурної спадщини. Містобудівний аналіз як метод дослідження забезпечив розгляд та вивчення генеральних планів, схем забудови, транспортної інфраструктури та інженерних мереж. За допомогою методу архітектурно-типологічного аналізу здійснено класифікацію та систематизацію архітектурних об'єктів та просторів курортних поселень за їх типологічними ознаками.

4. У роботі здійснено дослідження основних передумов та чинників, що впливають на формування архітектури та розвиток бальнеологічних курортних поселень Західного регіону України. Історичними передумовами розвитку бальнеологічних курортних поселень визначено природні ресурси, попит на оздоровлення, економічний стан країни, політичний устрій, стан інфраструктури, науково-теоретичну базу. До природно-ландшафтних чинників відносяться геоморфологічні, гідрологічні, кліматичні та фітоландшафтні. Визначено, що досліджувані курорти мають унікальні ландшафти та значні запаси мінеральних вод, що свідчить про їхній потенціал для подальшого розвитку. До соціально-економічних чинників розвитку бальнеологічних курортів належать демографічна структура, економічні та культурно-духовні чинники. Курорти з багатим культурним і духовним

спадком, як Трускавець і Моршин, мають перевагу у збереженні традицій оздоровлення, тоді як Немирів і Брюховичі потребують додаткових інвестицій для відновлення та активізації своєї діяльності. Сьогодні важливим завданням залишається розвиток просторового потенціалу бальнеологічних курортних поселень, враховуючи їхні унікальні лікувальні ресурси та традиції. Група функціонально-технологічних чинників впливу на бальнеологічні курортні поселення стосується просторової організації поселень, технологічних характеристик та архітектурно-художнього образу. Аналіз досліджуваних курортних поселень Західного регіону України показав, що їхня просторова організація впливає на подальші ландшафтно-архітектурні трансформації та розвиток. Найбільший розвиток бальнеологічної інфраструктури спостерігається у Моршині, Трускавці та Східниці. Модернізації потребує архітектура Великого Любена та Немирова. Мінеральні ресурси Брюхович наразі не використовуються, тож поселення не функціонує як бальнеологічний курорт.

5. Встановлено закономірності трансформацій бальнеологічних курортних поселень Західного регіону України, а саме: історична багат шаровість простору; визначення планувальної структури природними ресурсами; реакція на зміни соціально-економічних умов; пріоритетність рекреаційної та громадської функцій у розвитку бальнеологічної інфраструктури; символічність об'єктів курортної інфраструктури; необхідність модернізації курортної інфраструктури. Історична багат шаровість простору відображається у різноманітті архітектурних стилів та підходів до організації простору бальнеологічних курортів. Планувальна структура визначається природними ресурсами, джерела мінеральних вод є центральними елементами планування, навколо яких організовувалися бювети, курортні парки та лікувальні корпуси. Зміни соціально-економічних умов обумовлюють занепад курортної інфраструктури України після економічних труднощів у країні та зміни попиту на бальнеолікування у соціумі. На основі проведеного аналізу вибраних курортних поселень виявлено, що рекреаційна та громадська функції є основними для розвитку бальнеологічної інфраструктури. Символічність об'єктів курортної інфраструктури полягає у тому, що вони (бювети, курортні парки, водолікарні,

санаторії тощо), є ключовими не лише у функціонуванні бальнеологічних курортів, але й у формуванні їх образу та атрактивності. Вимога модернізації курортної інфраструктури обумовлюється тим, що більшість об'єктів належать до радянського періоду і на сьогодні є функціонально та морально застарілими.

6. Обґрунтовано загальні принципи архітектурно-ландшафтних трансформацій та шляхів розвитку архітектури бальнеологічних курортних поселень (принципи автентичності, екологічності, адаптивності, функціональної цілісності, ідентичності, технологічності). Зокрема принцип автентичності передбачає врахування різних історичних етапів розвитку курорту в обґрунтуванні змін в його просторовій організації та збереженні культурної спадщини, органічного «внесення» нової забудови в існуюче середовище. Принцип екологічності передбачає екологічноорієнтоване спрямування проектних рішень на використання природних лікувальних ресурсів, зокрема мінеральних вод і природних ландшафтів. Принцип адаптивності скеровує архітектурні трансформації на гнучкість та здатність реагувати на зміну тенденцій, завдань, умов та потреб різних категорій відпочивальників. Принцип функціональної цілісності має на меті забезпечити узгодженість розташування та взаємозв'язків між основними функціональними зонами та об'єктами на різних ієрархічних рівнях. Принцип ідентичності передбачає розкриття унікальності об'єктів курортної інфраструктури, які ідентифікують середовище і сприяють формуванню атрактивності курорту. Принцип технологічності обумовлений сучасними вимогами до якості середовища та курортних послуг, що вимагає модернізації курортної інфраструктури із впровадженням інноваційних технологій.

7. Вдосконалено методику обґрунтування архітектурно-ландшафтних рішень сучасних бальнеологічних об'єктів та комплексів, що дає змогу обґрунтувати цілісну структурно-логічну модель їх організації і просторового розвитку, які відповідають сучасним вимогам комфорту, ефективності, доступності та екологічної стійкості. Методика полягає у наступній послідовності: 1) оцінка туристично-рекреаційного потенціалу території; 2) оцінка бальнеологічних ресурсів; 3) визначення ідеї та обґрунтування загальної концепції бальнеологічного курорту; 4) визначення мети та

завдань; 5) детальний аналіз ділянки проектування; 6) розроблення варіантів проектної пропозиції та вибір оптимального; 7) прогнозування використання бальнеологічних ресурсів у відповідності до нормативних вимог. Розроблено практичні рекомендації щодо розвитку бальнеологічних поселень Західного регіону України, які стосуються модернізації застарілої інфраструктури курортів, забезпеченні цілісності курортних зон та зв'язків із ними, збереженні природних ресурсів та історичної складової архітектурно-просторових курортних систем. Результати дисертаційного дослідження апробовано в рішеннях щодо ландшафтно-просторової організації курорту Моршин, а також у навчальному процесі при консультуванні магістерських дипломних робіт, зокрема оздоровчого санаторію у місті Хирів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Законодавчі та нормативні акти

1. Водний кодекс України № 213/95-ВР (2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 22.07.2024)
2. ДБН Б.2.2-12:2019. «Планування і забудова територій». Київ: Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, 177 с.
3. ДБН В.1.1-7:2016. «Пожежна безпека об'єктів будівництва. Загальні вимоги». Київ: Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, 41 с.
4. ДБН В.1.2-9:2021. «Безпека і доступність при експлуатації». Київ: Міністерство розвитку громад та територій України, 13 с.
5. ДБН В.1.2-11:2021. «Енергозбереження та енергоефективність». Київ: Міністерство розвитку громад та територій України, 17 с.
6. ДБН В.2.2-10:2022. «Заклади охорони здоров'я. Основні положення». Київ: Міністерство розвитку громад та територій України, 67 с.
7. ДБН В.2.2–20:2008. «Готелі». Київ: Міністерство регіонального розвитку та будівництва України, 48 с.
8. ДБН В.2.2-40:2018. «Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення». Київ: Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, 64 с.
9. ДБН В.2.2–9:2018. «Громадські будинки та споруди. Основні положення». Київ: Міністерство розвитку громад та територій України, 43 с.
10. ДСТУ 4268:2003 «Послуги туристичні. Засоби розміщення. Загальні вимоги». Київ: Державне підприємство «Науково-дослідний інститут метрології вимірювальних і управляючих систем», 9 с.

11. ДСТУ 4527:2006 «Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення». Київ: Київський національний торговельно-економічний університет, 17 с.
12. ДСТУ 878-93 «Води мінеральні фасовані. Технічні умови». Зміна № 33 (ПС № 3-2019). Київ: ДП «УкрНДНЦ».
13. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» № 2801-XII (1993). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення 01.07.2024).
14. Закон України «Про будівельні норми» № 1704-VI (2010). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1704-17#Text> (дата звернення 01.07.2024).
15. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» № 2017-III (2000). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text> (дата звернення 01.07.2024).
16. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» № 1058-IV (2003). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text> (дата звернення 02.07.2024).
17. Закон України «Про курорти» № 2026-III (2000). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14#Text> (дата звернення 01.07.2024).
18. Закон України «Про оголошення природних територій м.Моршина, природних територій Моршинського родовища мінеральних лікувальних розсолів та природних територій Нинівського родовища мінеральних лікувальних вод (розсолів) Львівської області курортом державного значення» №3151-IX (2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3151-20#Text> (дата звернення 05.12.2024).
19. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» № 2456-XII (1992). URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=62689 (дата звернення: 09.07.2024)
20. Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» № 3038-VI (2011). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text> (дата звернення 17.06.2024).

21. Закон України «Про спеціальну економічну зону туристсько-рекреаційного типу "Курортополіс Трускавець"» № 514-XIV (1999). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-14#Text> (дата звернення 10.07.2024).

22. Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку здійснення медико-біологічної оцінки якості та цінності природних лікувальних ресурсів, визначення методів їх використання» №243 (2003). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0752-03#Text> (дата звернення 05.01.2025).

23. Постанова КМУ «Про затвердження режиму округу і зон гірничо-санітарної охорони курорту Моршин Львівської області» № 617-2024-п (2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/617-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення 10.07.2024).

24. Постанова КМУ «Про затвердження Загального положення про санаторно-курортний заклад» № 805 (2002). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/805-2001-%D0%BF#Text> (дата звернення 10.07.2024).

25. Постанова КМУ «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки» № 695-2020-п (2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 10.07.2024).

26. Постанова КМУ «Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2024 року» № 115-2017-п (2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/115-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення 10.07.2024).

27. Постанова КМУ «Про схвалення Концепції розвитку санаторно-курортної галузі» № 231-р. (2003). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231-2003-%D1%80#Text> (дата звернення 10.07.2024).

28. Постанова КМУ «Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року» № 168-2017-р (2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text> (дата звернення 10.07.2024).

29. Указ Президента України «Про деякі заходи щодо розвитку туристичної та курортно-рекреаційної сфер України» № 207/2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/207/2003#Text> (дата звернення 10.07.2024).
30. Указ Президента України «Про заходи щодо підтримки сфери культури, охорони культурної спадщини, розвитку креативних індустрій та туризму» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329/2020#Text> (дата звернення 10.07.2024).
31. Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку туризму і курортів в Україні» № 136/2007. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/136/2007#Text> (дата звернення 10.07.2024).
32. Указ Президента України «Про підтримку розвитку туризму в Україні» № 127/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/207/2003#Text> (дата звернення 10.07.2024).
33. Указ Президента України «Про території та об'єкти природно-заповідного фонду загальнодержавного значення» №525/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/525/2020#Text> (дата звернення: 15.11.2024).

Опубліковані літературні джерела

34. Аксентійчук, Б. І. та ін. (2005). *Мінеральні води України*. К.: Купріянов А, 576 с.
35. Аксентійчук, Б. І. та ін. (2009). *Курорти та санаторії України: науково-практ. довідник*. К.: Фолігрант, 428 с.
36. Алексеєнко, Н. О. (2010). *Мінеральні води Полтавщини*. Київ: КІМ, 220 с.
37. Алексеєнко, Н. О., Бабов, К. Д., Гуща, С. Г. та ін. (2012). *Нове Нинівське родовище мінеральних вод курорту Моришин: монографія*. Дрогобич: Коло, 147 с.
38. Альтгайм, Л. Б. (2021). Особливості роботи санаторно-курортних закладів України у роки пандемії COVID-19. *Geography, Economics and Tourism: national and international experience: The Proceedings of the XV International Scientific Conference*, 11-16.
39. Андрійчук, В. Г. (2016). Сутнісний аспект методології наукових досліджень. *Економіка АПК*, 7, 87-94.

40. Андрейчук, Ю., Безручко, Л., Біланюк, В. та ін. (2021). Геоекологія Львівської області: монографія. Львів: Простір-М, 606 с.
41. Афанасьєв, О. (2012). Перший санаторій-курорт Південно-Східної України початку ХХ століття. *Краєзнавство*, 1, 123-128.
42. Бармашина, Л. М. & Бусель, М. Я. (2017). Типологічний аналіз архітектурних об'єктів як метод вивчення типології будівель і споруд. *Сучасні проблеми архітектури і містобудування*, 48, 384-391.
43. Бевз, М. В. та ін. (2008). *Архітектура Львова. Часи і стилі ХІІІ – ХХІ ст.* Л.: Центр Європи, 720 с.
44. Бикова, Л. М., Сочка, А. А. & Тронь, Г. Л. (1974). *Курорти Закарпаття*. К.: Здоров'я.
45. Биркович, В. І. (2008). Сільський зелений туризм - пріоритет розвитку туристичної галузі України. *Стратегічні пріоритети*, 1(6), 138-143.
46. Біловодська, О. & Гайдабрус, Н. (2012). Теоретико-методичні засади створення бренда міста. *Маркетинг і менеджмент інновацій*, 1, 35-43.
47. Блейклі, Е. Дж. (2002). *Планування місцевого розвитку. Теорія і практика*. Львів: Літопис, 416 с.
48. Богатюк, І. Г. (2011). Рекреаційні зони в Україні: стан та перспективи розвитку. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації професійних спілок України*, 4, 48-51.
49. Бублик, Б. Г. (2005). *Великий Любінь. Енциклопедія Сучасної України*. К.: Ін-т енциклопед. дослід. НАН України.
50. Варивода, І. М. (1989). *Курорти Прикарпаття*. К.: Здоров'я, 156 с.
51. Варипаєв, О. М. & Гузь, Г. В. (2024). Емпіричні методи наукових досліджень: філософські та педагогічні виміри. *Наукові засади підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф.*, 47-50.
52. Волошин, П. (2019). «Сколівська нафтуся»: перспективи розвитку бальнеологічного туризму на Сколівщині. *Всеукр. конф. до 20-річчя каф. екологічної*

та інженерної геології і гідрогеології «Екологічні проблеми надрокористування. наука, освіта, практика», 28-32.

53. Габрель, М. М. (2004). *Просторова організація містобудівних систем*. К.: Вид. дім А.С.С., 400 с.

54. Габрель, М. М. (2014). *Підвищення ефективності містобудівних рішень в організації приміських територій: монографія*. Львів: Сполом, 267 с.

55. Габрель, М. М. (2016). *Просторовий підхід до обґрунтування архітектурних рішень*. Львів: «Сполом», 284 с.

56. Габрель, М., Косьмій, М., & Габрель, М. (2024). Нематеріальні контексти в концепції «розумного» міста. *Містобудування та територіальне планування*, 86, 243–260. <https://doi.org/10.32347/2076-815x.2024.86.243-260>.

57. Гаращак Н. І. (2020). Історичні рекреаційні осередки в приміській зоні Львова. *Історичні пам'ятки Галичини. Матеріали VII краєзнавчої конференції*, 15-21.

58. Гаращак Н. І. (2020). Ретроспектива і перспектива досліджень творчості «архітектурного скульптора» Леонардо Марконі. *Історичні пам'ятки Галичини. Матеріали VII краєзнавчої конференції*, 121-126.

59. Гаращак, Н. І. (2021). Бальнеологічний курорт Великого Любіня в історично-архітектурному й рекреаційному середовищі приміської зони Львова. *Містобудування та територіальне планування*, (78), 115-129. DOI: <https://doi.org/10.32347/2076-815x.2021.78.115-129>

60. Гаращак Н. І. (2021). Сучасний стан, значення та роль бальнеологічного комплексу Великого Любіня у історично-рекреаційному середовищі в приміській зоні Львова. *Шляхи розвитку науки в сучасних кризових умовах: тези доп. II міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*, 219-223.

61. Гаращак, Н. І. (2022). Архітектурно-культурні особливості бальнеологічного курорту Немирів: історичний аспект. *Містобудування та територіальне планування*, (81), 93-107. DOI: <https://doi.org/10.32347/2076-815x.2022.81.93-107>

62. Гаращак Н. І. (2023). Історичне архітектурно-культурне середовище бальнеологічного комплексу Великого Любіня: генеза, сьогодення, перспективи.

Матеріали I міжнародної науково-практичної конференції Таврійського національного університету до 160-ї річниці від дня народження в. І. Вернадського. Частина 1, 213-217. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-302-9-54>

63. Герасименко, В. Г. та ін. (2016). *Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону: монографія*. Одеса: ОНЕУ, 262 с.

64. Гетьман, В. (2003). Природні лікувальні ресурси Українських Карпат у контексті сучасного стану вітчизняної курортної справи. *Краєзнавство. Географія. Туризм*, 295(2), 6-11.

65. Гладкий, О. В., Килівник, В. С. & Постовітенко, К. П. (2021). Досвід створення музейної колекції медико-реабілітаційного та краєзнавчо-історичного профілю в санаторії “Авангард”. *Abstracts of the IInd International Scientific and Practical Conference*. Luxembourg, 36-40.

66. Глинський, Н. Ю. (2013). Чинники соціально-економічного розвитку малих населених пунктів Львівської агломерації (на прикладі Великого Любеля). *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*, 2, 276-286

67. Головатий, М. В. (2016). *Еколого-географічний аналіз та оцінка бальнеологічних курортів Львівської області*: дис. на зд. наук. ст. канд. геогр. н.: 11.00.11. Львів: Львівський національний університет ім. І.Франка.

68. Горин, І. (2019). Суспільно-географічний аналіз Моршинського і Трускавецького бальнеологічних курортів Львівської області. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Географія*, 1(74), 102-109

69. Гринюк, О. Ю. (2007). *Формування територіально-рекреаційних систем лікувального типу (на прикладі курорту Трускавець)*: Автореф. дис. ... канд. геогр. наук: 11.00.11. Київ: Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка.

70. Гудзь, П. В. (2009). Оцінка мультиплікативної дії рекреаційної економіки на життєвий простір курортно-рекреаційних територій. *Економіка та право*, 1, 122-127.

71. Гуменюк, В. В. (2016). *Державне регулювання курортно-рекреаційної сфери: монографія*. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 372 с.

72. Гел, Й. (2018). *Міста для людей*. Київ: Основи, 304 с.
73. Дацко, В. І. (2021). *Енциклопедія Сучасної України*. К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України.
74. Дида, І. (2022). Українські урбаністичні традиції: актуальність в умовах сучасних викликів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Архітектура», 2 (8), 79-86. <https://doi.org/10.23939/sa2022.02.079>*
75. Дида, О. А. (2012). Атрактивність як естетично-змістова властивість архітектури. *Містобудування та територіальне планування, 44, 169-175*.
76. Домбровська, С. Н., Білотіл, О. М. & Помаза-Пономаренко, А. Л. (2016). *Державне регулювання туристичної галузі України: монографія*. Х.: НУЦЗУ, 196 с.
77. Дудин, Р. Б. (2010). Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва в смт. Великий любінь – минуле і сьогодення. *Науковий вісник НЛТУ України, 20, 344-348*.
78. Думін, П. В. (2007). *Хмільник – курортна перлина України*. Вінниця: Подолія, 112 с.
79. Дьомін, М. М. & Вяткін, К. І. (2021). Теоретико-прикладні аспекти моделювання процесів переміщення населення до центрів тяжіння відповідно до факторів впливу на територіальну привабливість. *Містобудування та територіальне планування, 78, 192-199*.
80. Загальна пояснювальна записка Внесення змін до генерального плану розвитку курорту м.Моршина Стрийського району, Львівської області. (2024). ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО ДЕРЖАВНИЙ ІНСТИТУТ ПРОЕКТУВАННЯ МІСТ «МІСТОПРОЕКТ». Львів.
81. Заставний, Ф. Д. (1993). *Географія України*. Л.: Світ.
82. Івасівка, С. В. (1999). *Природа бальнеочинників води Нафтуся і суть її лікувальнопрофілактичної дії*. Трускавець: Трускавецькурорт, 124 с.
83. Ільницька-Гикавчук, Г. Я. (2016). Сучасний стан та перспективи розвитку туризму міста Трускавця. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Стратегічні перспективи туристичної та готельно-ресторанної індустрії в Україні: теорія, практика та інновації розвитку», 16 - 19*.

84. Кирилюк, Д. Г. (2012). *Геолого-економічна оцінка запасів ділянки Шклівського родовища мінеральних лікувальних підземних вод* (станом на 01.01.2012 р.). Санаторно-курортний лікувальний центр “Шкло”.
85. Клапчук, В. М. & Ковальська, Л. В. (2013). *Курортна справа. Організація, територіальне планування, система управління*. Івано-Франківськ, 400 с.
86. Ключниченко, Є. Є. (2017). Соціальна спрямованість житлової забудови. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*, 47, 352-358.
87. Ковенська, О. А. (2013). Регіональний аналіз особливостей освітнього потенціалу рекреаційної зони (на прикладі СЕЗ «Курортполіс Трускавець»). *Вісник Хмельницького національного університету*, 1, 188-193.
88. Кондратюк, Є. (2017). Від соляного промислу до цілющої нафтусі (історичний огляд вивчення мінеральних вод курорту Трускавець та околиць). *Східноєвропейський історичний вісник, Спецвипуск*, 26-43.
89. Концепція розвитку санаторнокурортної сфери, туризму і відпочинку у Львівській області. (2002). Львів. 43 с.
90. Коригування генплану міста-курорту Трускавець (2009). ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО ДЕРЖАВНИЙ ІНСТИТУТ ПРОЕКТУВАННЯ МІСТ «МІСТОПРОЕКТ». Львів.
91. Косовська, А. Ф. (1980). *Саки: Путівник*. Сімферополь: Таврія, 88 с.
92. Коритко, Р. Ф. (2009). *Історія санаторію “Черче”*. Львів: ЗУКЦ, 176 с.
93. Корсак, Р. & Фуртій, В. (2016). Розвиток туризму у Чехії: досвід організації для України (кін. XX ст. - поч. XXI ст.). *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць*, 107 (4), 128–131.
94. Кравець, О. М. (2010). Дослідження методів просування санаторно-курортних послуг. *Проблеми розвитку туризму і готельного господарства: регіональний аспект : монографія*. Х. : ХНАМГ, 141-161.
95. Крупенна, І., & Горбатюк, Я. (2022). Вплив концепції сталого розвитку туризму на формування маркетингових стратегій туристичних компаній. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 304(2(2), 203-209. [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-304-2\(2\)-32](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-304-2(2)-32)

96. Кураш, Р., Слободян, В. & Чорновол, І. (2003). *Каталог пам'яток історії та культури Яворівського району Львівської обл.* Дрогобич.
97. Лаврик, Г. І. (2002). *Основи системного аналізу в архітектурних дослідженнях і проектуванні КНУБА.* Київ: Українська академія архітектури. 138 с.
98. Лига, В. (1994). *Великий Любінь: історичний нарис.* Львів: Леограф, 95 с.
99. Лобода, М. В. (1999). *Курортні ресурси України.* К.: ЗАТ "Укрпрофоздоровниця", "ТАМЕД", 344 с.
100. Лобода, М. В. & Киртич, Л. П. (1997). *Мінеральні води Закарпаття. Питне лікувальне використання.* Ужгород: ІВА, 174 с.
101. Лобода, М. В. & Фісенко, Л. І. (1994). Реабілітація хворих фізичними і курортними факторами в санаторіях профспілок України. *Актуальні питання медичної реабілітації*, 92-93.
102. Львівська область у цифрах 2020. Статистичний збірник. (2021). Львів: Головне управління статистики у Львівській області. 57 с. URL: <https://lv.ukrstat.gov.ua/ukr/publ/2021/ZB0120210201.pdf> (дата звернення 02.10.2024).
103. Львівська ОВА (2023). На Яворівщині планують реконструювати парк курорту «Немирів». URL: <https://loda.gov.ua/news/85763> (дата звернення: 15.11.2024).
104. Любіцева, О. О. (2002). *Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти): монографія.* К.: Альтерпрес, 436 с.
105. Мазур, Т. М. & Король, Є. І. (2017). Проблеми містобудівного розвитку міст-курортів Львівщини. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* Серія: Архітектура, 878, 100-107.
106. Мазур, Т. & Король, Є. (2023). Проблеми просторового розвитку бальнеологічного курорту Східниця у Львівській області. *Просторовий розвиток*, 6, 91-99. <https://doi.org/10.32347/2786-7269.2023.6.91-99>.
107. Майстро, С. & Домбровська, С. (2017). *Особливості державного управління рекреаційним туризмом України: монографія.* Харків: НУЦЗУ, 198 с.
108. Майстер, А. А., Лажнік, В. Й. & Куницький, М. П. (2024). Сучасний стан та особливості розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Німеччині. *Науковий*

109. Маринич, О. М. (1990). *Географічна енциклопедія України: в 3 т.* К.: «УРЕ» ім. М. П. Бажана.
110. Матолич, Б. М., Клімашевський, А. В., Кахновець, О. І. та ін. (2003). *Мінеральні води та курорти Львівщини*. Львів: Палітра Друку, 96 с.
111. Мацола, В. І. (1997). *Рекреаційно-туристичний комплекс України*. Львів: Калина.
112. Мельник, М. І. (2018). Бюджетне фінансування як чинник розвитку дошкільної освіти в містах обласного значення Львівської області. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*, 3, 101-108.
113. Мельник, С. І. (2004). *Соціально-економічні проблеми відтворення та ефективного використання ресурсного потенціалу села*. К.: ННЦ ІАЕ, 342 с.
114. Мещерякова, О. М. (2018). Методи дослідження міської рекреації. *Архітектурний вісник КНУБА*, 14, 391-399.
115. Мігущенко, Ю. В. (2015). Проблеми та перспективи розвитку туристичної галузі Львівської області. *Ефективна економіка*, 11.
116. Модіна, Х. С. (2011). Інвестиційна привабливість спеціальної економічної зони «Курортотополіс Трускавець». *Європейські перспективи*, 2(2), 32-35.
117. Моркляник, О. І. (2013). Історичний аспект пошуку нових форм рекреації в приміських зонах великих міст. *Містобудування та територіальне планування*, 46, 385-392.
118. Нагірняк, А. (2021). Львівщина як складова туристичної галузі України. *Економіка та суспільство*, 30. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-30-39>.
119. Нарстедт, В. & Піводда, М. (2001). *Рекреаційний сервіс в Європі: професія або інтуїція? Перспективи оздоровчого туризму в умовах бальнеолікарень і курортів*. Ужгород: Ліра, 119 с.
120. Нікіпелова, О. М. (2007). Сучасні підходи до аналізу стану природних лікувальних ресурсів та оцінка природних територій курортів. *Укр. геогр. журнал*, 1, 39-42.

121. Омелянець, С. М. (2004). Еколого-економічне природокористування на курортних територіях. *Медицина реабілітація і курортологія*, 3, 102 - 104.
122. Онуфрив, Я. О. (2015). Розвиток рекреаційних територій в структурі ландшафту Сколівського району Львівської області. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Архітектура, 816, 143-153.
123. Опара, В. М., Бузіна, І. М., Хайнус, Д. Д., Винограденко, С. О., & Коваленко, Л. М. (2020). Теоретичні й методичні основи використання ГІС-технологій та створення електронних карт при проведенні землеустрою. *Проблеми безперервної географічної освіти і картографії*, 31, 50-59. <https://doi.org/10.26565/2075-1893-2020-31-06>
124. Панченко, Т. Ф. (2009). *Туристичне середовище: архітектура, природа, інфраструктура: монографія*. К: Логос. 176 с.
125. Панченко, Т. Ф. (2015). *Ландшафтно-рекреаційне планування природно-заповідних територій: монографія*. К.: Логос, 176 с.
126. Панченко, Т. Ф. (2021). Стратегічне програмування територіального розвитку курортів, рекреації та туризму в Україні. *Містобудування та територіальне планування*, 78, 31-40.
127. Паньків, Н. & Мотуз, О. (2023). Розвиток туристичного бренду Східниці в умовах війни. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*, 3 (318), 49-62. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-318-3-8>
128. Парнета, М. Б. (2022). Архітектурно-естетичні чинники впливу на формування медійності архітектури та міських просторів Львова. *Просторовий розвиток*, 2, 33-43. <https://doi.org/10.32347/2786-7269.2022.2.33-43>
129. Перехрест, О. (2015). *Моришинські джерела*. Електронний ресурс. URL: https://zaxid.net/statti_tag50974/ (дата звернення: 13.08.2024).
130. Петришин, Г. П. (2006). *Історичні архітектурно-містобудівні комплекси: нові методи дослідження*. Львів: Національний університет Львівська політехніка, 292 с.

131. Пікалов, В. Л. (2011). Проблеми феномену стійкого розвитку соціально-економічних систем в умовах глобалізації. *Європейський вектор економічного розвитку*, 2, 192-202.
132. Плешкановська, А. М. & Савченко, О. Д. (2019). *Епохи і міста*. К.: Ін-т урбаністики, 264 с.
133. Покладок, О. В. (2021). *Архітектурно-планувальна трансформація рекреаційних систем приміських зон великих міст (на прикладі міста Львова)*: дис. на зд. ст. к. арх. 18.00.01. Львів: НУ«ЛП», 239 с.
134. Пономаренко, І. В. (2018). Аналіз ринку мінеральних вод в Україні. *Інфраструктура ринку*, 25, 412-418.
135. Посацький, Б. С. (2010). *Основи урбаністики. Територіальне і просторове планування*. Л.: Вид-во Нац. ун-ту «Львів. політехніка», 342 с.
136. Пояснювальна записка до генерального плану с.м.т. Великий Любінь (1969). ДЕРЖБУД УРСР «ДІПРОМІСТ». Львівська філія.
137. Пояснювальна записка до генерплану с.м.т. Немирів Львівської області (1974). ДЕРЖБУД УРСР «ДІПРОМІСТ». Львівська філія.
138. Пояснювальна записка до проекту змін до генерального плану с.м.т. (курорту) Східниця Львівської області. (2013). ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО ДЕРЖАВНИЙ ІНСТИТУТ ПРОЕКТУВАННЯ МІСТ «МІСТОПРОЕКТ». Львів.
139. Пояснювальна записка коригування генерального плану с.м.т. Брюховичі Львівської області. (2018). ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО ДЕРЖАВНИЙ ІНСТИТУТ ПРОЕКТУВАННЯ МІСТ «МІСТОПРОЕКТ». Львів.
140. Програма розробки територіальної комплексної схеми охорони природи Трускавецького курортно-рекреаційного району (1986). ДЕРЖБУД УРСР «ДІПРОМІСТ». Львівська філія.
141. Природні лікувальні ресурси: абетка користувача: інформаційно-аналітичний довідник (2021). Державна установа «Український науково-дослідний інститут медичної реабілітації та курортології МОЗ України». Одеса: «Поліграф», 76 с.

142. Проект районної планівки курортно-рекреаційного району Трускавець-Східниця-Борислав (1978). ДЕРЖБУД УРСР «ДІПРОМІСТ». Львів.
143. Проценко, С. М. (2014). Принципи та методологічні підходи досліджень в ландшафтній архітектурі. *Містобудування та територіальне планування*, 51, 475-479.
144. Рубан, Л. І. (2020). *Методологічні основи архітектурно-ландшафтної організації прибережних та водних територій*: автореф. дис. ... д-ра архітектури: 18.00.04. Київ, 44 с.
145. Рудницький, А. М. (1971). *Розвиток міст західних областей УРСР та їх соціалістична реконструкція*. Львів: Вища школа.
146. Рудницький, А. М. (2018). *Розвиток містобудування на території західних областей України: монографія*. Львів: Ліга-Прес, 332 с.
147. Рутинський, М. Й. (2007). Класифікації та типології курортів. *Вісник Львівського університету. Серія географічна*, 34, 236-246.
148. Рутинський, М. Й. (2008). Історико-географічні тенденції та періодизація розвитку курортної справи. *Історія української географії. Всеукраїнський науково-теоретичний часопис*, 17, 88-94.
149. Савоста, О. П. (2009). Правове регулювання діяльності у сфері курортів. *Теорія та практика державного управління*, 1, 393 - 398.
150. Семенюк, Є. П. (2002). *Філософські засади сталого розвитку*. Львів: Афіша, 200 с.
151. Сичов, М. І., Коломієць, Л. В., & Болдирєв, С. Д. (2015). Бювети як альтернативна складова якісного водопостачання. *Збірник наукових праць Одеської державної академії технічного регулювання та якості*, 1(6), 6-10. <https://doi.org/10.32684/2412-5288-2015-1-6-6-10>
152. Смадич, І. (2021). Дослідження соціальної активності внутрішньодворових просторів в архітектурних рішеннях житлових будинків. *Український журнал будівництва та архітектури*, 2, 99-105. <https://doi.org/10.30838/J.BPSACEA.2312.270421.99.756>

153. Смаль, І. В. (2010). *Туристичні ресурси світу*. Ніжин: Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, 336 с.
154. Смочко, Н., Лужанська, Т., & Смочко, М. (2022). СПА-індустрія як детермінант розвитку медичного туризму. *Інновації та технології в сфері послуг і харчування*, 1 (5), 72-78. [https://doi.org/10.32782/2708-4949.1\(5\).2022.13](https://doi.org/10.32782/2708-4949.1(5).2022.13)
155. Соснова, Н. С. & Липчей, І. І. (2016). Формування громадських просторів села-курорту Шаян Закарпатської області. *Вісник НУ "Львівська політехніка"*, 2, 139-144.
156. Статистичний збірник: Чисельність наявного населення України» на 1 січня 2021 року. (2021). Державна служба статистики України.
157. Стефанишин, Д. В., Стефанишина, Ю. Д. & Кубай, М. В. (2008). Метод порівняння варіантів рішень в природокористуванні з врахуванням ризиків невикористаних можливостей. *Математичне та комп'ютерне моделювання*, 1, 174-181.
158. Стоцька, Г. О. (2002). *Цілющі води Східниці*. Львів: Бескид Біт, 48 с.
159. Стратегія розвитку Моршинської територіальної громади до 2027 року. (2021). Меморандум між Моршинською територіальною громадою та Асоціацією місцевих рад «Ради Львівщини». URL: <https://morshyn-rada.gov.ua/wp-content/uploads/2021/11/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%84%D1%96%D0%BB%D1%8C-%D0%9C%D0%BE%D1%80%D1%88%D0%B8%D0%BD.pdf>. (дата звернення 02.10.2024)
160. Субота, М. В. та ін. (2013). *Курорт Куяльник: минуле, сучасне, майбутнє (1833 - 2013)*. Київ: КІМ, 84 с.
161. Тимошенко, Л. (2017). Історія давнього Трускавця (XV – початок XIX ст.): підсумки і перспективи дослідження. *Східноєвропейський історичний вісник, Спеціальний випуск*, 6 – 18.
162. Тімохін, В. О. (2003). *Просторово-часова концепція та ідеологія розвитку сучасного міста. Співвідношення категорій містобудування та ідеологій*. Київ.

163. Ткаченко, Т., & Прокопенко, І. (2021). Оздоровлення повітряного середовища закритих приміщень за допомогою фітодизайну фітонцидними рослинами. *Вентиляція, освітлення та теплогазопостачання*, 37, 54-61. <https://doi.org/10.32347/2409-2606.2021.37.54-61>

164. Тупісь, С. П. (2019). *Методи збереження та використання об'єктів природно-заповідного фонду у структурі міст*. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.01 – «Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури». Львів: Національний університет «Львівська політехніка».

165. Федорченко, В. К., Федорченко-Кутуєв, П. В., Федорченко, Н. В. & Василець, О. І. (2022). Туризм – потенціал відновлення та модернізації українського суспільства. *Вісник НТУУ "КПІ"*, 4(56), 17-29. DOI: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2022.4\(56\).269585](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2022.4(56).269585)

166. Федунь, О. В. (1999). *Бальнеологічні ресурси Передкарпаття*. Львів: ВНТЛ, 168 с.

167. Флорида Р. (2019). *Криза урбанізму. Чому міста роблять нас нещасними?* К.: Наш Формат, 320 с.

168. Фуртій, В. (2020). Туристичний потенціал та інфраструктура Богемії у період Першої республіки. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 5/47, 235-249.

169. Харчук, Х. (2008). *Архітектура курортної забудови Трускавця XIX - першої половини XX ст.* Львів: Апріорі, 203 с.

170. Цимбала, О. (2020). Термальні води Закарпаття як складова туристичного продукту (на прикладі турів компанії «Відвідай»). *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Туризм*, 3(2), 185-195. <https://doi.org/10.31866/2616-7603.3.2.2020.221277>.

171. Ціцюра, З. (2013). *Санаторій «Любінь Великий» - від минулого до сьогодення*. Львів: «Тріада плюс», 156 с.

172. Черкес, Б. С. (2008). *Національна ідентичність в архітектурі міста*. Львів: Львівська політехніка, 266 с.
173. Шершньова, О. (2006). Історико-культурний туризм в малих містах України як чинник формування національної гідності української молоді. *Духовно-творчий потенціал студентської молоді: психолого-педагогічні проблеми формування та реалізації: матер. третьої Всеукр. наук. конф.* Рівне: РДГУ. 102-104.
174. Шестопапов, В. М. (2009). *Формування мінеральних вод України*. К.: Наук. Думка, 312 с.
175. Шестопапов, В.М., Негода, Г.М., Набока, М.В. & Овчиннікова, Н.Б. (2002). *Проблеми класифікації мінеральних вод України і перспективи виявлення їх різноманітності*. Київ.
176. Шигун, М. М. (2016). Моделювання як метод наукових досліджень та інші методи пізнання дійсності. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*, 3(9), 203–214. [https://doi.org/10.26642/pbo-2007-3\(9\)-203-214](https://doi.org/10.26642/pbo-2007-3(9)-203-214)
177. Яценко, В., & Короткова, Т. (2022). Принципи використання наявних ресурсних, культурних, історичних та ландшафтних потенціалів малих міст України в формуванні стратегії перспективного розвитку. *Сучасні проблеми Архітектури та Містобудування*, 63, 195–206. DOI: 10.32347/2077-3455.2022.63.195-206
178. Яцишин, Р. І., Чернюк, Н. В., Герич, П. Р., Михалойко, І. С., Чайковський, С. Д., Мельник, О. В. & Магасевич, Б. Є. (2021). Сучасні аспекти функціонування та перспективи розвитку курорту Моршин. *Терапевтика*, 1(2), 52-56.
179. Bourdieu, P. (1979). *La Distinction*. Paris: Minuit.
180. Cherkes, B. & Idak, Y. (2022). The phenomenon of the city in the contemporary discourse of urban history. *Architectural Studies*, 8(2), 7-23. DOI: 10.56318/as2022.02.007
181. Dinnie, K. (2011). *City Branding Theory and Cases*. New York: Palgrave Macmillan.
182. Goodale Thomas, I. & Wit Petes, A. (1980). *Recreation and Leisure*. Pennsylvania: Venture Publishing.

183. Haywood, L., Butcher, H., Mullard, M., Capenerhurst, J. & Bramham, P. (1994). *Community Leisure and Recreation. Theory and Practice*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
184. Jacobs, J. (1961). *The Death and Life of Great American Cities*. New York: Random House.
185. Lefebvre, H. (1992). *The production of space*. New York:Wiley-Blackwell.
186. Lozynskyy, R., Pantyley, V., Zubyk, A. & Smaliychuk, H. (2023). The effects of internal displacement on the host border regions (case study of the Lviv Region of Ukraine). *Europa XXI*, 45, 77-95. DOI: 10.7163/Eu21.2023.45.4.
187. MacCool, S. F. (2001). *Tourism, recreation and sustainability, linking culture and environment*. Wallingford: CABI Int.
188. Mumford, L. (1968). *The City. International Encyclopedia of the Social Science*. NY: The MacMillan Co& The Free Press, 472 p.
189. Radysh, I. F. & Bilyns'ka, M. M. (2006). State management of health care in Ukraine: theory and practice. *Likars'ka sprava. Ministerstvo okhorony zdorov'ia Ukraïny*, 8, 3-20.
190. Ryan, C. (1991). *Recreational Tourism: A Social Science Perspective*. London: Routledge.
191. Urry, J. (2001). Tourism, culture, and social inequality. *In the Sociology of Tourism: Theoretical and Empirical Investigations*. Oxfordshire: Routledge.
192. Weston, S. A. (1996). *Commercial Recreation and Tourism: An Introduction to Business Oriented Recreation*. N.-Y.: Brown and Benchmark.

ДОДАТКИ

Додаток А. Перелік опублікованих праць за темою дисертації.

Додаток Б. Довідки про впровадження результатів дисертаційного дослідження.

Додаток В. Проект районної планіровки курортно-рекреаційного району Трускавець-Східниця-Борислав (1978).

Додаток Г. Парк XVIII ст. в смт. Великий Любінь.

ПЕРЕЛІК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. **Гарашак, Н. І.** (2021). Бальнеологічний курорт Великого Любіня в історично-архітектурному й рекреаційному середовищі приміської зони Львова. *Містобудування та територіальне планування*, (78), 115-129. DOI: <https://doi.org/10.32347/2076-815x.2021.78.115-129>
2. **Гарашак, Н. І.** (2022). Архітектурно-культурні особливості бальнеологічного курорту Немирів: історичний аспект. *Містобудування та територіальне планування*, (81), 93-107. DOI: <https://doi.org/10.32347/2076-815x.2022.81.93-107>
3. **Гарашак, Н. І.** (2025). Генеза та архітектурно-просторові перспективи курорту Трускавець (в контексті задач оновлення генплану міста). *Просторовий розвиток*, (11), 39-59. DOI: [10.32347/2786-7269.2025.11.39-59](https://doi.org/10.32347/2786-7269.2025.11.39-59)

Стаття у науковому періодичному виданні іншої держави:

4. **Harashchak, N.** (2023). The historical architectural and cultural phenomenon of the Nemyry resort in Eastern Galychi. *Na Pograniczach. O historii i stosunkach kulturowych, Seria: Na Pograniczach Kultur i Narodow, Tom XX*, 87-99.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. **Гарашак Н. І.** (2020). Історичні рекреаційні осередки в приміській зоні Львова. *Історичні пам'ятки Галичини. Матеріали VII краєзнавчої конференції*, 15-21.
6. **Гарашак Н. І.** (2020). Ретроспектива і перспектива досліджень творчості «архітектурного скульптора» Леонардо Марконі. *Історичні пам'ятки Галичини. Матеріали VII краєзнавчої конференції*, 121-126.
7. **Гарашак Н. І.** (2021). Сучасний стан, значення та роль бальнеологічного комплексу Великого Любіня у історично-рекреаційному середовищі в приміській зоні

Львова. *Шляхи розвитку науки в сучасних кризових умовах: тези доп. II міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*, 219-223.

8. **Гарашак Н. І.** (2023). Історичне архітектурно-культурне середовище бальнеологічного комплексу Великого Любіня: генеза, сьогодення, перспективи. *Матеріали I міжнародної науково-практичної конференції Таврійського національного університету до 160-ї річниці від дня народження в. І. Вернадського. Частина 1*, 213-217. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-302-9-54>

9. **Гарашак, Н. І.** (2025). Генеза архітектури бювету та ландшафтно-просторової структури парку бальнеологічного курорту Трускавець. Історичні пам'ятки Галичини. *Матеріали IX краєзнавчої конференції*.

Додаток Б.

ДОВІДКИ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

МІНІСТЕРСТВО
РОЗВИТКУ ГРОМАД ТА ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

Державне підприємство
"Державний інститут проектування міст
"Містопроект" м. Львів"

79057, м. Львів, вул. Ген. Чупринки, 71, тел.: 032-238-9696, факс: 032-297-1754

www.mistoproekt.dp.ua

e-mail: mistoproekt@i.ua

МІСТОПРОЕКТ

№ 25/12-1 від 16.01.2025

У спеціалізовану вчену раду
при Національному університеті
«Львівська політехніка»

ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ

Державне підприємство Державний інститут проектування міст «Містопроект» стверджує, що окремі результати дисертаційного дослідження аспіранта кафедри архітектурного проектування Інституту архітектури та дизайну Національного університету «Львівська політехніка» Гаращак Назарія Ігоровича на тему «Архітектурно-ландшафтні трансформації та шляхи розвитку бальнеологічних курортних поселень західного регіону України (архітектурно-рекреаційний простір курорту Моршин)», були використані при розробленні проекту «Внесення змін до генерального плану розвитку курорту м. Моршина Стрийського району Львівської області».

Директор

В. Ходак

Виконав: Крупа П.
Тел: (032) 2389708

У К Р А І Н А
ТРУСКАВЕЦЬКА МІСЬКА РАДА

**УПРАВЛІННЯ МІСТОБУДУВАННЯ,
АРХІТЕКТУРИ ТА ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ**

82200 м. Трускавець, вул. Бориславська, 1 тел. (03247) 5-14-86. 5-13-98

“ 12 ” лютого 2025 р № 6

У спеціалізовану вчену раду
при Національному університеті
«Львівська політехніка»

ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ

Відділ містобудування та архітектури Управління містобудування, архітектури та землекористування Трускавецької міської ради засвідчує, що окремі результати дисертації аспіранта кафедри архітектурного проектування Інституту архітектури та дизайну Національного університету «Львівська політехніка» Гаращак Назарія Ігоровича на тему «Архітектурно-ландшафтні трансформації та шляхи розвитку бальнеологічних курортних поселень західного регіону України» були апробовані під час впровадження містобудівної документації «Коригування Генерального плану міста – курорту Трускавець Львівської області».

Начальник відділу
містобудування і архітектури,
головний архітектор міста

З.Кушнір

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
NATIONAL UNIVERSITY POLYTECHNIC OF LVIV
DEPARTMENT OF ARCHITECTURE AND DESIGN

Bandera str. 12, Lviv, 79646, Ukraine
tel./fax: +38 032 258 22 39
e-mail: tschers@polynet.lviv.ua

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА
ІНСТИТУТ АРХІТЕКТУРИ ТА ДИЗАЙНУ

вул. С. Бандери, 12, м. Львів, 79646, Україна
тел./факс: +38 032 258 22 39
e-mail: tschers@polynet.lviv.ua

№ 168-20-489
на № 04.03.2025

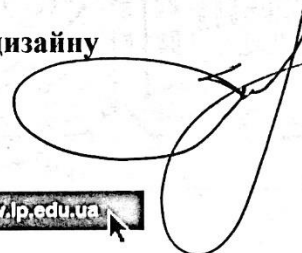
**До спеціалізованої вченої ради
Національного університету «Львівська політехніка»**

**Довідка
про впровадження результатів дисертаційної роботи на тему «Архітектурно-ландшафтні трансформації та шляхи розвитку бальнеологічних курортних поселень Західного регіону України» Гаращак Назарія Ігоровича у навчальному процесі**

Основні положення та результати дисертаційної роботи аспіранта кафедри архітектурного проектування Гаращак Назарія Ігоровича «Архітектурно-ландшафтні трансформації та шляхи розвитку бальнеологічних курортних поселень Західного регіону України», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 191 «Архітектура та містобудування», зокрема принципи розвитку бальнеологічних курортних поселень, методика обґрунтування архітектурних рішень та практичні рекомендації щодо проектування бальнеологічних об'єктів та комплексів, впроваджені у навчальних програмах для спеціальності 191 «Архітектура та містобудування» кафедри архітектурного проектування Інституту архітектури та дизайну в практичних курсах для ОКР «Магістр»:

- «Курсовий проект за темою магістерської кваліфікаційної роботи» - I семестр;
- «Виконання магістерської кваліфікаційної роботи» - I семестр;
- «Методика архітектурного дослідження і проектування» - II семестр.

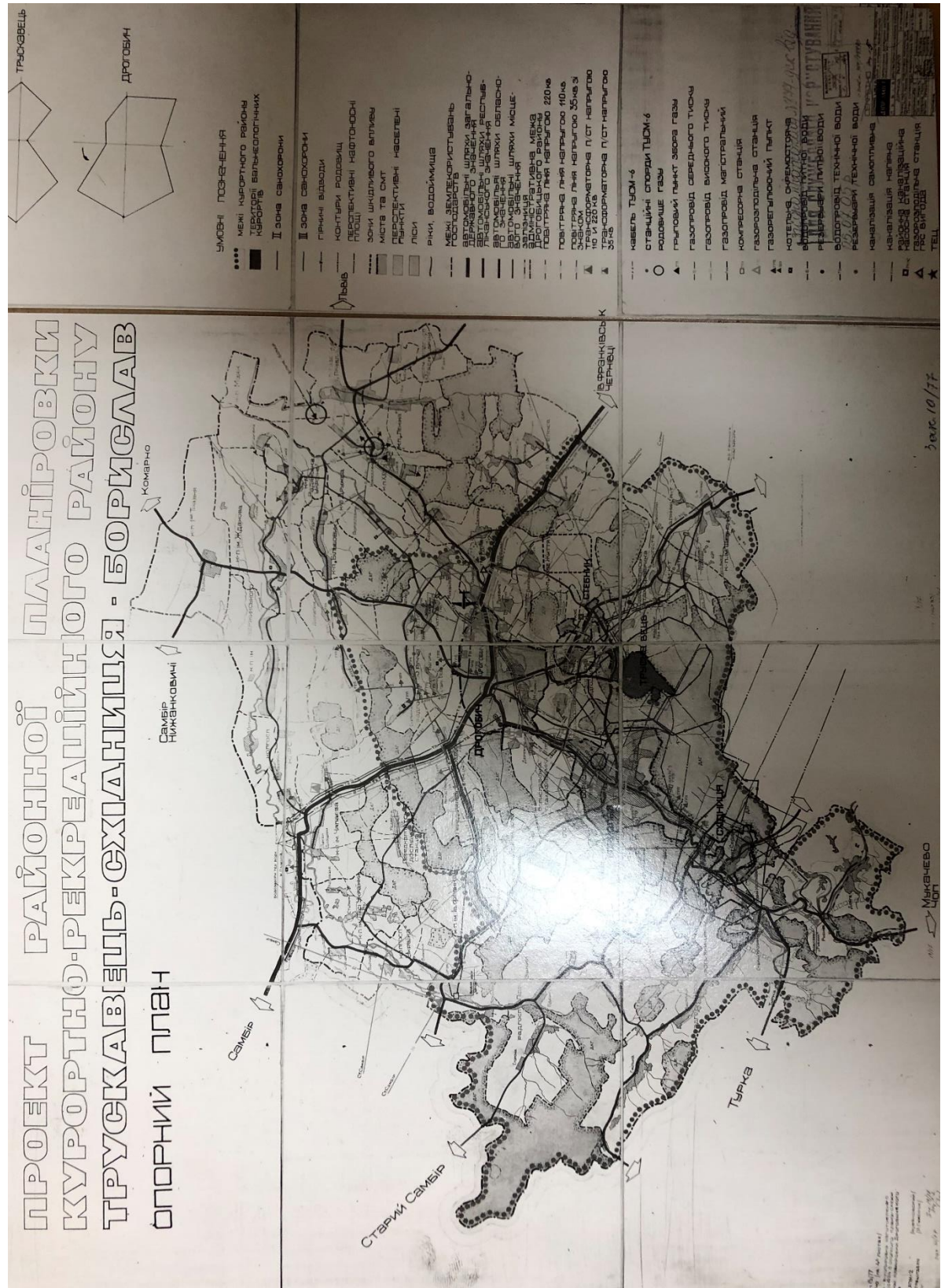
**Директор Інституту архітектури та дизайну
доктор архітектури, професор**

 Юрій ДИБА

www.lp.edu.ua

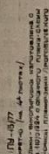
**ПРОЕКТ РАЙОННОЇ ПЛАНІРОВКИ КУРОРТНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО
РАЙОНУ ТРУСКАВЕЦЬ-СХІДНИЦЯ-БОРИСЛАВ (1978)**

Опорный план

[illegible]

СХЕМА ИЖЕЧЕРНИХ МЕРЕЖ

водопровід питної води

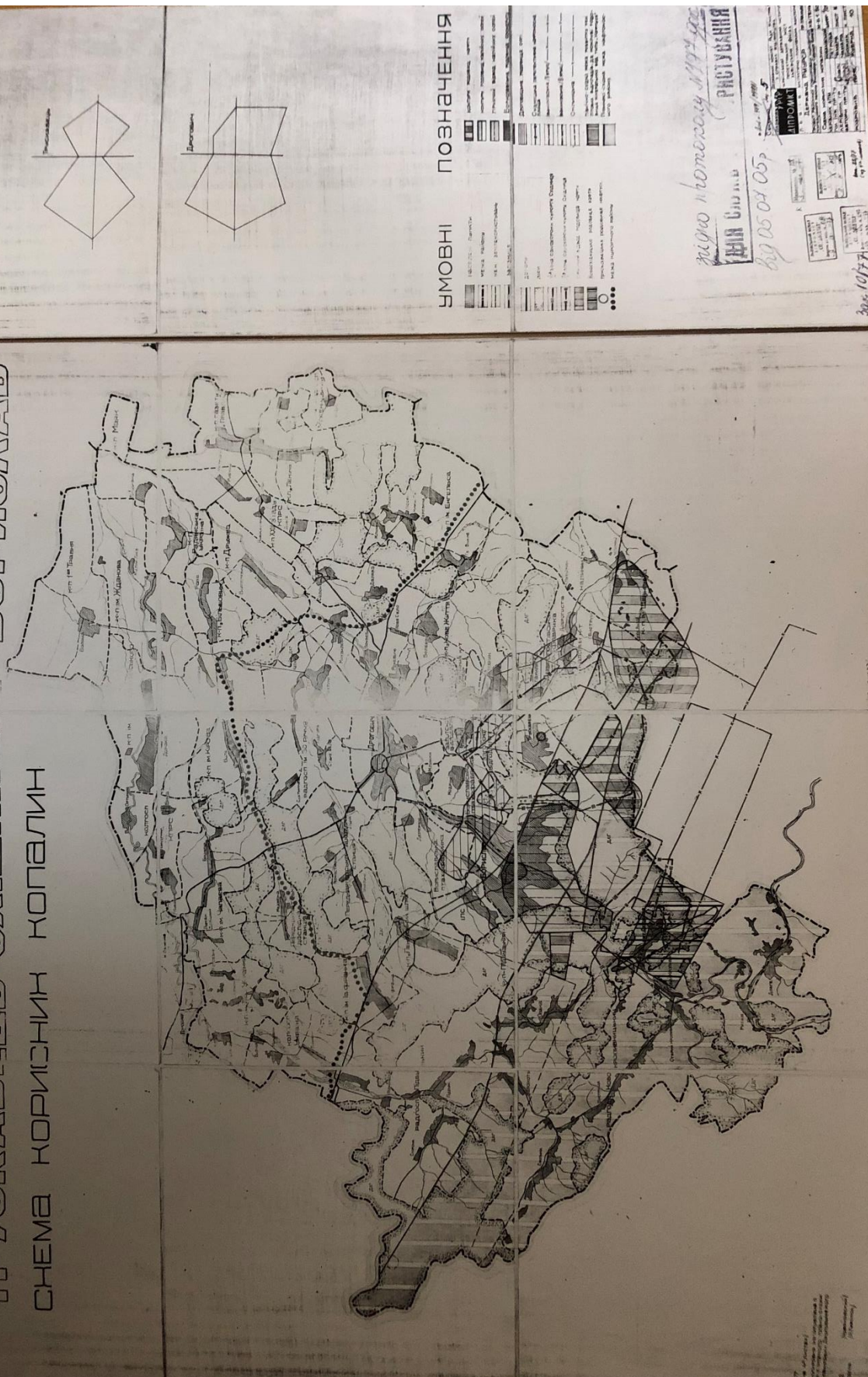
- ☒ трансформаторна п/ст. напругою 120 кВ.
☐ трансформаторна п/ст. напругою 35 кВ.
☐ кабелі ТУСМ-6
☐ станційні споруди ТУСМ-6
☐ п/ст, яка демонтується
☐ тц
☒ газорозподільна станція /вигод/

80 05.07.05.

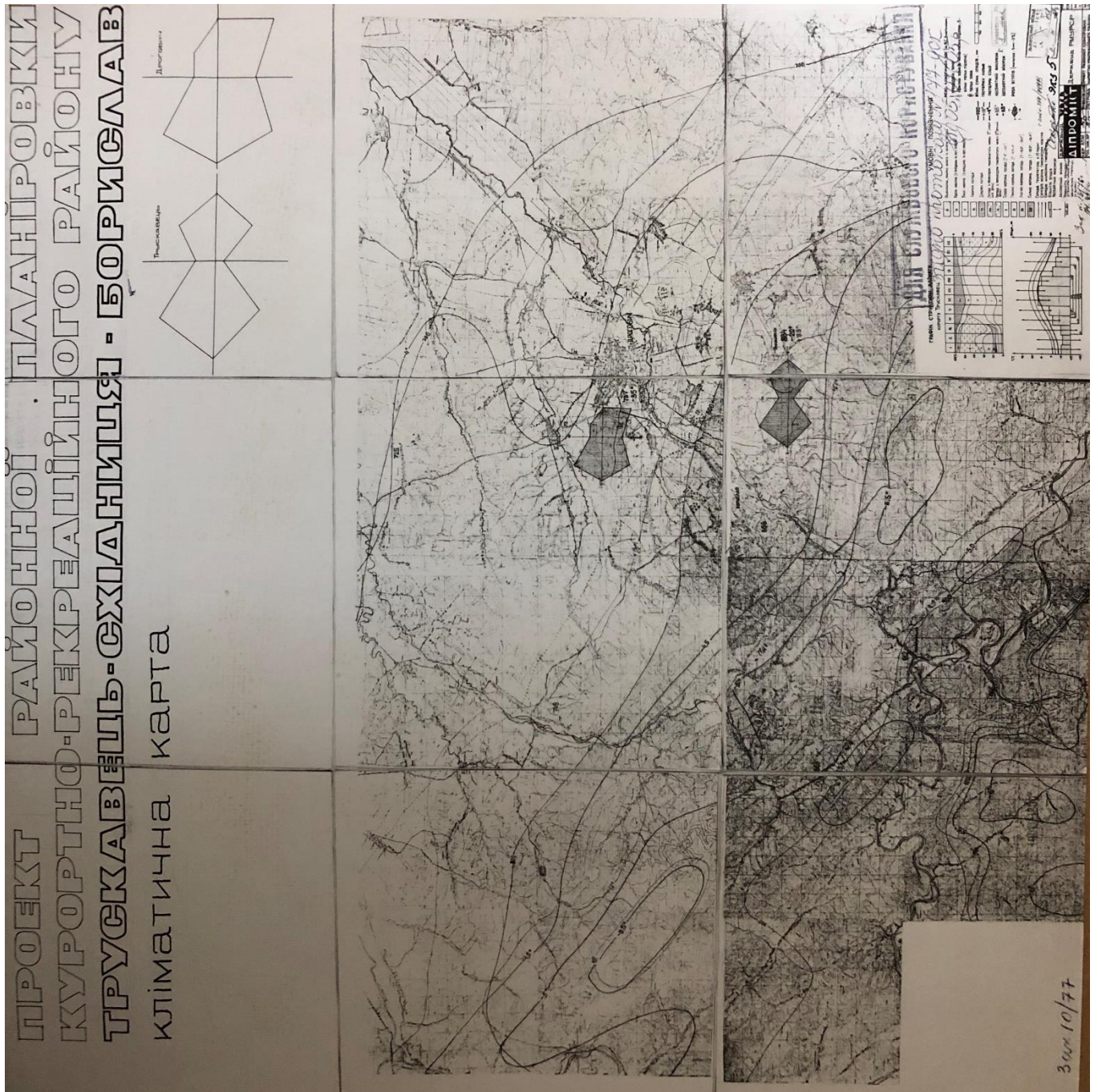
[illegible]

Box 10/37

ПРОЕКТ РАЙОННОЇ
КУРОРТНО-РЕКРЕАЦІЙНИ
ТРУСКАВЦЬ-СХІДНИЦЬ
СХЕМА КОРИСНИХ КОПАЛИН

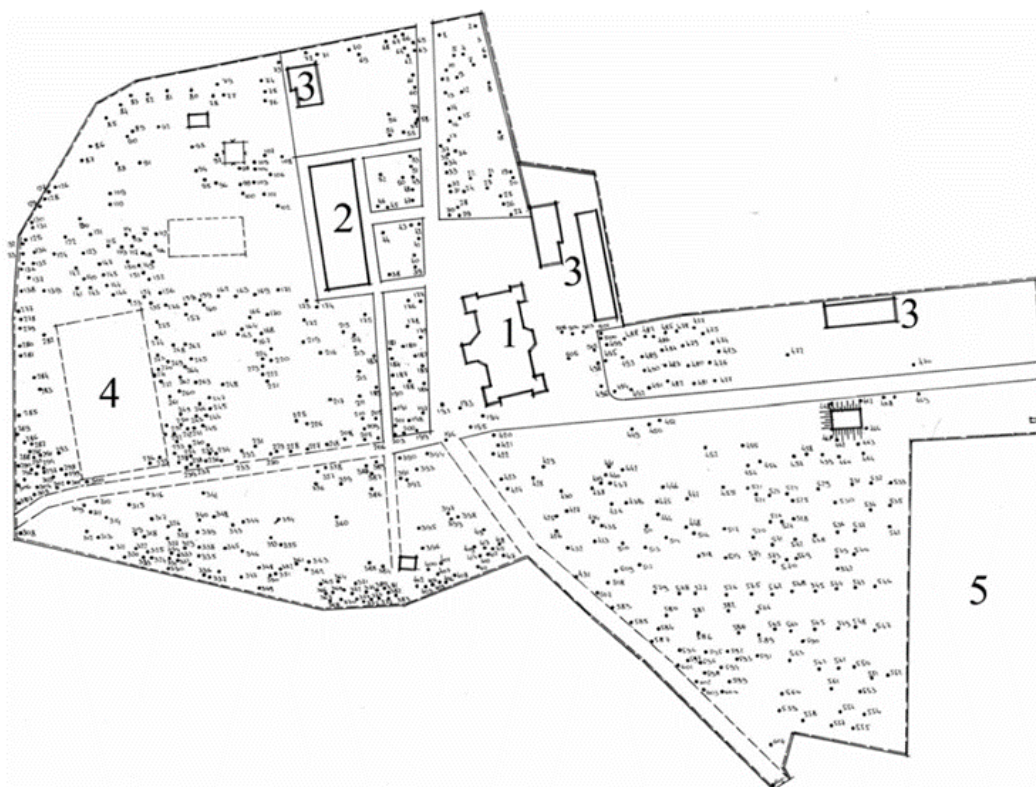

Кліматична карта

ПРОЕКТ РАЙОННОЇ ПЛАНІРОВКИ
КУРОРТНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО РАЙОНУ
ТРУСКАВЕЦЬ-СХІДНИЦЯ - БОРИСЛАВ
ОРОГІДРОГРАФІЧНА КАРТА

ПАРК XVIII СТ. В СМТ. ВЕЛИКИЙ ЛЮБІНЬ

*Рис. Сучасний вигляд парку-пам'ятки XVIII ст. у смт. Великий Любінь;
1 – палац; 2 – житлове приміщення; 3 – господарські приміщення; 4 – спортивний
майданчик; 5 – територія спиртзаводу*

Парк XIX століття (площа 5 га) — пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення в Україні, розташований на території Великолюбінської спеціалізованої школи-інтернату у східній частині смт. Великий Любінь. Статус надано у 1984 році для збереження парку, закладеного довкола Палацу Бруницьких. Парк розпланований на французький (регулярний) зразок. Тут також колись була невелика каплиця та оранжерея. Тут ростуть рідкісні платани та червонолисті буки. Загальний стан парку викликає занепокоєння. Через недостатній догляд практично немає газонів, наявна лише неорганізована малоцінна рослинність. Через незадовільний стан огорожі парк використовується як транзитний об'єкт пішоходами та кінним транспортом. Бракує елементів благоустрою: доріжок, освітлення, лав. Зважаючи на історико-культурну цінність цієї пам'ятки садово-паркового мистецтва, потрібно вжити негайних заходів з консервації, реставрації та реконструкції елементів паркового комплексу для продовження тривалості його повноцінного існування.